De Hollandsche natie

Jan Frederik Helmers

Lotte Jensen

bron
Jan Frederik Helmers, *De Hollandsche natie* (ed. Lotte Jensen). Vantilt, Nijmegen 2009

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/helm006holl04_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

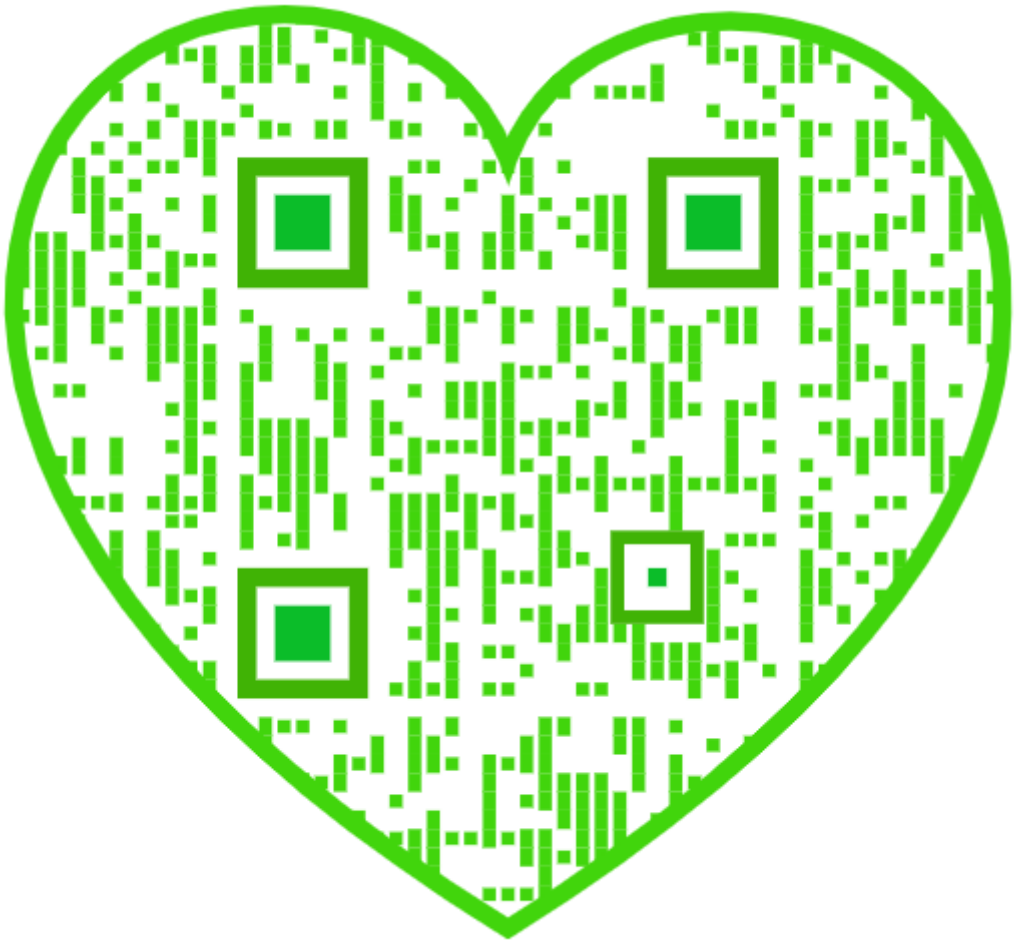

Inleiding

Een ode aan het vaderland

Een echte Nederlander is trots op zijn land. Dat is in het kort de boodschap die de Amsterdamse dichter Jan Fredrik Helmers (1767-1813) de lezer van *De Hollandsche natie* in 1812 wilde meegeven. In zes zangen bezingt hij de terreinen waarop de Nederlanders vroeger uitblonken, namelijk 'zedelijkheid', 'heldenmoed ter land', 'heldenmoed ter zee', 'zeevaart' (ontdekkingsreizen), 'de wetenschappen' en 'de schoone kunsten'. Een stoet vaderlandse helden trekt voorbij om de grootsheid van de natie te demonstreren, onder wie Michiel de Ruyter, Hugo de Groot, Willem van Oranje, Abel Tasman en Joost van den Vondel.

Helmers' ode aan het vaderland verscheen op een heikel moment. Het land was op dat moment bezet door de Fransen en er heerste een zeer anti-Franse stemming. Binnen de marges van de censuur trachtte men de moraal hoog te houden door pro-vaderlandse teksten te verspreiden. *De Hollandsche natie* was een ideologisch geladen poging om het 'ware' vaderlandse karakter en het Nederlandse zelfbewustzijn een krachtige impuls te geven.

Tijdgenoten reageerden enthousiast op Helmers' hartstochtelijke liefdesbetuiging aan het vaderland. 'Wij hebben in langen tijd geene lettervrucht met meer genoegen ontvangen', schreef een recensent in het toonaangevende maandblad *Vaderlandsche letteroefeningen.*[1] Collega-dichter Hendrik Tollens las het stuk op een winterse avond in één adem uit. Hij was zo onder de indruk dat hij het de avond erna opnieuw helemaal las.[2] Ook de schrijver Rhijnvis Feith was vol lof over het dichtstuk van zijn vriend: 'Met onbeschryflyk genoegen heb ik het gelezen en uw plan, zoo wel als uwe mannelyke en schoone versen bewonderd'.[3]

In de tweede helft van de negentiende eeuw kantelde echter het oordeel. Bewondering maakte plaats voor afgrijzen: critici vonden dat Helmers holle, retorische verzen schreef zonder enige esthetische waarde. Het onderwerp was bovendien uitgekauwd: 'deze snaar' was volgens de literatuur- en cultuurcriticus Conrad Busken Huet 'tot vervelens toe bespeeld'.[4] Wel kon hij waardering opbrengen voor Helmers'

moed. *De Hollandsche natie* mocht dan geen toonbeeld van fraaie poëzie zijn, het getuigde van dapperheid een dergelijke tekst ten tijde van de Franse bezetting te laten verschijnen. Die dubbele houding is ook te vinden bij latere generaties critici. Illustratief is het oordeel in Lodewicks literatuurgeschiedenis, die vanaf de jaren vijftig van de twintigste eeuw door generaties scholieren is gebruikt: 'Jan Fredrik Helmers (1767-1813) werd vooral bekend door *De Hollandsche Natie* (1812), een gedicht in zes zangen, dat hem meer recht geeft op onze bewondering voor zijn moed dan op onze waardering voor zijn talent. Het gedicht is door zijn chauvinisme, retoriek en bombast lichtelijk lachwekkend, maar er was moed voor nodig om dit gedicht in die tijd onder de neus der Fransen uit te geven [...]'.[5]

Vandaag de dag is *De Hollandsche natie* in de vergetelheid geraakt. De negatieve beeldvorming schrikt potentiële lezers bij voorbaat al af. En wie wel over de drempel stapt, moet inderdaad wennen aan de hoogdravende, bombastische toon en, vooral, de nationalistische betoogtrant. Het verbaast dan ook niet dat er sinds de uitgave van Stellwagen in 1883 (in de reeks Klassiek Letterkundig Pantheon) geen nieuwe editie van *De Hollandsche natie* meer is verschenen.[6]

Toch is *De Hollandsche natie* ook voor hedendaagse lezers de moeite waard. Helmers' gedicht is namelijk meer dan retorische bombast. Het is ook een zorgvuldig geconstrueerd, erudiet en gestileerd geheel. De tekst is bovendien representatief voor een periode waarin vaderlandsliefde het kloppende hart van de literatuur vormde. Met name in de eerste helft van de negentiende eeuw wemelt het van de gedichten, romans en verhalen over vaderlandse helden en roemrijke episodes uit de nationale geschiedenis. Binnen die hausse aan natonaal-historische teksten neemt *De Hollandsche natie* een unieke positie in, omdat Helmers als eerste een allesomvattend, episch gedicht schreef over de vaderlandse geschiedenis. In de trant van grote buitenlandse ependichters als Torquato Tasso, Luis de Camões en Voltaire wilde Helmers het Nederlandse volk een eigen nationaal heldendicht schenken, waaruit het veerkracht en hoop kon putten voor de toekomst.

Dat er behoefte bestond aan zo'n gedicht, blijkt uit het grote aantal uitgaves van *De Hollandsche natie.* Tot 1850 verschenen er alleen al minimaal elf herdrukken, namelijk in 1814 (twee maal), 1817, 1821, 1822 (twee maal), 1829, 1834, 1839, 1844 en 1849.[7] Delen van de tekst

Kaft van *De Hollandsche natie*, omstreeks 1870.

werden opgenomen in bloemlezingen en waren verplichte lectuur op scholen.[8] Als gevolg daarvan behoorde *De Hollandsche natie* lange tijd tot de basisuitrusting van elke enigszins ontwikkelde Nederlander.[9] We hebben dus te maken met een klassieker uit de Nederlandse letterkunde en ook dat rechtvaardigt een heruitgave.

Eindnoten:

1 *Vaderlandsche letteroefeningen* (1813), 1e stuk, 176.
2 Brief van Tollens aan Helmers, Rotterdam 12 dec. 1812. In: Helmers 1992 b, 17.
3 Brief van Feith aan Helmers, Zwolle, 31 dec. 1812. In: Helmers 1992 b, 21.
4 Busken Huet z.j., dl. 24, 228.
5 Lodewick 1967, 259.
6 Afgezien van een verkorte schooluitgave ‘ten dienste van het middelbaar en lager onderwijs’, door C. van der Zeyde (Zaandam 1897). Op de editie van Stellwagen verscheen een vernietigende kritiek van J.H. van de Bosch, die Stellwagen (terecht) verwijt nergens verantwoord te hebben welke druk als basistekst heeft gediend en welke ingrepen hij in de tekst heeft gedaan. Zie Van de Bosch 1993.
7 Een overzicht van alle drukken is te vinden in Van Hattum 1996, 424- 447.
8 Een voorbeeld: in het jaar 1861-1862 stond *De Hollandsche natie* op het programma van de tweede klas van het Leids Gymnasium. Zie Johannes 2007, 100.
9 Vgl. Kloek 1993, 424-425. Volgens Jorissen (1866, 776) kende velen van de generatie van Helmers de aanhef van de derde zang van buiten.

Helmers' leven en werk

Helmers heeft van dit succes niets meegekregen, want hij stierf op 26 februari 1813, nog geen drie maanden na het verschijnen van de eerste druk van *De Hollandsche natie.* Het verhaal gaat dat de Franse politie vlak voor Helmers' dood een arrestatiebevel liet uitgaan. Agenten kregen de opdracht hem van zijn bed lichten en naar Parijs af te voeren. Zijn vriend en zwager Cornelis Loots zou de politie vervolgens met het lijk hebben geconfronteerd. Het is onduidelijk wat hier precies van waar is, maar latere auteurs grepen deze anekdote met dankbaarheid aan om aan Helmers' leven een dramatische heroïek te verschaffen.[10] Je meesterwerk afleveren en sterven vlak voordat de vijand je in gevangenschap neemt: kon het mooier? Het was een afscheid in stijl, zo meende ook de twintigste-eeuwse letterkundige Jacob Haantjes: ‘hij werd weggenomen, nadat hij zijn arbeid ten dienste van zijn dierbaar vaderland had voltooid; het zaad was in de aarde gestrooid’.[11]

Wie was Helmers en wat dreef hem ertoe de historische grootsheid van zijn land te bezingen? Dankzij Van Hattums biografie annex studie uit 1996 zijn we uitvoerig over Helmers' levensloop en zijn oeuvre geinformeerd. De hierna volgende biografische impressie is dan ook grotendeels op dit werk gebaseerd. Waar mogelijk wordt een relatie met *De Hollandsche natie* gelegd. De centrale thema's uit *De Hollandsche natie* - het roemrijke voorgeslacht, de zeevaart, de handel, vaderlands- en vrijheidsliefde en het dichterschap - blijken namelijk al van meet af aan een rol spelen in Helmers' werk. Sterker nog: *De Hollandsche natie* lijkt een soort compilatie

te zijn van alles wat Helmers eerder dichtte. Veel gedichten fungeerden als voorstudies voor het allesomvattende werk dat Helmers in 1812 het licht deed zien. Wie de verzamelde werken van Helmers leest, ziet steeds dezelfde onderwerpen terugkeren,

herkent dezelfde woordgroepen en soms zelfs hele passages uit *De Hollandsche natie.*[12]

Jan Fredrik Helmers (1767-1813).

Jan Fredrik Helmers werd geboren op 7 maart 1767 te Amsterdam als eerste van acht kinderen. Hij groeide op in een welvarend, luthers gezin. Zijn vader was een hardwerkende ambachtsman: hij had een metselbedrijf, was steenverkoper en werkte ook als makelaar. Hij onderhield contacten met leden van het Amsterdamse patriciaat en genoot beslist enig aanzien. Jan Fredrik trad, na een gedegen, praktische schoolopleiding in de sporen van zijn vader. Rond zijn twintigste werd

hij bij zowel het metselaars- als makelaarsgilde ingeschreven. Samen met zijn vader runde hij de firma Helmers & Zn.

In 1794 trouwde Jan Fredrik Helmers met de eveneens lutherse Catharina Wessels. Samen kregen ze drie kinderen, maar twee van hen stierven al op jonge leeftijd. Alleen zijn oudste zoon, Fredrik, (1806-1868) overleefde hem. Zijn tweede kind, Hendrina Margarethe, geboren op 2 mei 1808, overleed enkele maanden na de geboorte en zijn jongste zoon, Jan Hendrik, stierf op drie en een half-jarige leeftijd, op 22 februari 1813. In *De Hollandsche natie* zinspeelt Helmers op de treurige gezinssituatie, wanneer hij spreekt over ‘mijner kindren graf’.[13]

Helmers voelde al snel de aandrang om zich naast zijn werkende leven verder te ontwikkelen. Hoewel hij een beperkte scholing had genoten, deed hij er alles aan zijn culturele bagage zelf te vergroten. Op zijn zeventiende of achttiende kwam hij in contact met de Amsterdamse boekhandelaar-uitgever Pieter Johannes Uylenbroek (1748-1808), wiens winkel als een literaire ontmoetingsplaats fungeerde. Dat gaf een belangrijke impuls aan Helmers' dichtersloopbaan. Hij kwam er in contact met andere dichters en liet zijn eerste werken door Uylenbroek uitgeven. In deze periode werd Helmers ook lid van verschillende formele genootschappen, zoals Felix Meritis, Leesmuseum, Concordia et Libertate en de Bataafsche Maatschappij van Taal- en Dichtkunde. Hij reciteerde er verhandelingen en dichtwerken, die later in druk verschenen.[14] Tussen het moment van voordracht en publicatie lag vaak veel tijd; deze benutte Helmers om verder te schaven aan zijn werk.

Helmers' vroegste publicatie dateert uit 1787. Het betreft een lijkzang voor een overleden medelid van Felix Meritis, Bernardus de Bosch (1709-1786).[15] In 1788 verscheen zijn tweede gedicht in druk, ‘De nacht’. In deze ode, geschreven in de sentimele trant van bekende dichters als Rhijnvis Feith en Hiëronymus van Alphen, overpeinst een ik-figuur de grootsheid van de schepper en de schepping. In 1790 volgde het eerste werk van substantiële omvang: *Socrates, in drie zangen.* De Griekse wijsgeer fungeert daarin als een lichtend voorbeeld voor de medemens. Hij liet zich nooit het zwijgen opleggen en leerde het volk ‘deugd, als het hoogste goed, te beminnen’.[16] Helmers staat uitvoerig stil bij Socrates' laatste levensuren en laat diens echtgenote, met haar jongste zoon in de arm gekneld, in lange snikkende uithalen

haar verdriet verwoorden: ‘Mijn dierbaarste echtgenoot! o leven van mijn leven! / Ik zie u voor 't laatst! de boosheid doet u sneven! / Ik, leven zonder u, van uwe hulp ontbloot! /Dat is geen leven, neen, 't is de allerwreedste dood.’[17] Haar krachten vervliegen en vervolgens stort ze neer. Het tafereel doet sterk denken aan de afscheidsscène van de middeleeuwse schout Albrecht Beylinc en zijn door hartstochten overmande echtgenote in *De Hollandsche natie.*[18]

In de beginfase van zijn dichtersloopbaan toonde Helmers ook interesse voor het toneel. Zo redigeerde hij 1795 het tijdschrift *De Amsteldamsche Nationale Schouwburg.*[19] Dit blad was echter geen lang leven beschoren; na zes nummers werd de uitgave al gestaakt. In 1798 verscheen zijn eerste en enige treurspel *Dinomaché, of de verlossing van Athene* (1798), dat handelt over een tiran die uit Athene wordt verjaagd. Het werd drie maal opgevoerd in de Amsterdamse Schouwburg. Uit de latere jaren zijn ook nog twee fragmenten van onuitgegeven treurspelen overgeleverd. Een daarvan verkreeg grote bekendheid vanwege de verhulde kritiek op de Fransen en de achterliggende verzetsgedachte. Het werd in 1806 gepubliceerd in het tijdschrift *De ster* (waarover later meer) en ging over de verwoesting van Corinthe door de Romeinen in 146 v.Chr.[20] De parallel met de eigen tijd werd door de toenmalige lezers snel gelegd: er circuleerden afschriften, waarin de Griekse door Nederlandse namen waren vervangen. Vooral de openingsverzen, in de mond gelegd van een Griekse bevelhebber, maakten veel indruk: ‘Het vonnis is geveld, ja, Grieken! gij wordt slaven!/Leert nu gekromd in 't juk, naar 's vreemdlings wenken draven’.[21]

Erg hoog was de oogst op toneelgebied al met al niet. Veel meer tijd besteedde Helmers aan het schrijven van gedichten. Met name in de jaren 1806-1813, was Helmers zeer productief: de ene na de andere lierzang vloeide uit zijn pen. Vele daarvan gingen over het roemrijke vaderlandse verleden, met het accent op het Bataafse voorgeslacht en de Gouden Eeuw. Enige aandacht voor het buitenland was er ook. Zo beschreef Helmers de avonturen van de Britse ontdekkingreiziger James Cook en bejubelde hij de Zwitserse natie - het enige land dat in Helmers' ogen kon tippen aan zijn vaderland. Beide onderwerpen keren overigens ook terug in *De Hollandsche natie.* Daarnaast dichtte Helmers over algemeen-menselijke, religieuze en wetenschappelijke

thema's, steeds vanuit een verlichte optiek. Kennis leidde tot deugdzaam gedrag en lag zo aan de basis van een gelukkige samenleving, betoogde Helmers steeds opnieuw. Hij stond onder meer stil bij de zegeningen van de drukkunst, die ‘het rijk der zeden’ voor de mens toegankelijk had gemaakt.[22] Helmers droeg zijn steentje bij aan de zogeheten ‘Coster-mythe’ door de uitvinding van de drukkunst in de vijftiende eeuw niet aan de Duitser Johannes Gutenberg maar aan de Haarlemmer Laurens Janszoon Coster toe te schrijven.

In deze jaren knoopte Helmers ook banden aan met de vrijmetselarij. Op voorspraak van Johannes Kinker trad Helmers in 1807 toe tot de Amsterdamse loge La Charité, waarvan hij tot 1811 lid bleef. Zijn maçonnieke belangstelling komt het meest uitgesproken tot uiting in het lange dichtstuk ‘De wereldburger’. Aanvankelijk betreurt de ik-figuur het verval van zijn vaderland, maar een geestverschijning overtuigt hem ervan dat er een grensoverstijgende vorm van burgerschap bestaat: ‘Als Wereldburger zal uw geest veel hooger zweven; / In geen' beperkten kring moet ge aan één volk meer kleven’.[23] Het gedicht vormt een uitzondering in Helmers' oeuvre: de kosmopolitische gedachte staat immers haaks op de nationalistische betoogtrant van zijn andere werk.[24]

Als kroon op zijn werk verscheen in 1812 ten slotte *De Hollandsche natie*, een gedicht waaraan Helmers minimaal tien jaar had gewerkt. Kort na de verschijning kwam de Amsterdamse dichter, die al in de jaren ervoor met gezondheidsproblemen kampte, te overlijden, acht dagen voor zijn zesenveertigste verjaardag. In *De Hollandsche natie* verwijst Helmers twee maal naar zijn eigen dood.[25] In hoeverre hij op dat moment bewust bezig was met zijn naderende einde, is niet vast te stellen. Wel spreekt een zekere trots en opluchting uit de verzen die zijn dichtwerk besluiten. Met een gerust hart, zo schrijft Helmers, kan hij nu sterven:

> ô Als gij schreijende mijne assche zult vergaderen,
> En mijn gebeente rust bij 't overschot der Vaderen,
> Zegt dan als gij uw ziel in mijn gezang hervindt,
> ‘Mijn Vader heeft met vuur zijn Vaderland bemind.’

(VI, 505-508)

Na zijn dood zette Helmers' vader de metselaarsfirma voort, geholpen door Helmers' dichtvriend en zwager Cornelis Loots. Erg voorspoedig liepen de zaken echter niet. Loots was, aldus een tijdgenoot, nauwelijks in staat om 'het lekke schip, zoo zwaar bevracht, even boven te houden'.[26]

Na zijn overlijden werd Helmers tweemaal herdacht. De Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen organiseerde een herdenkingsbijeenkomst op 26 februari 1814, de sterfdag van de dichter. Felix Meritis volgde geruime tijd later, op 25 november 1814. Op de bijeenkomsten spraken genootschapsleden lovende woorden over de dichter, die in hun ogen te kort had geleefd.[27] Helmers' dichtvrienden zorgden er ook voor dat zijn dichterlijke nalatenschap voor het publiek beschikbaar werd. In 1814-1815 verschenen in twee forse delen zijn *Nagelaten Gedichten* (1814-1815), bezorgd door Maurits Cornelis van Hall, Hendrik Harmen Klijn en Loots.

Eindnoten:

10 Van Hattum plaatst zijn vraagtekens bij de waarheid van de anekdote, die vermoedelijk uit 1822 dateert. Zie Van Hattum 1996, 137-138.
11 Haantjes 1946, 43.
12 Enkele voorbeelden: de beschrijving van een moeder die 'door kindermin verrukt' is (DHN I, 85-106), komt overeen met een passage uit 'De lof van Amsterdam' (Helmers 1844, dl. 2, 236); de passage over de Rijn die uitmondt bij Katwijk (DHN II, 1-19) is ook te vinden in 'Amsterdam. Dithyrambe' (Helmers 1844, dl. 1, 320). Helmers hergebruikte ook delen van *De Hollandsche natie*: dertig versregels uit de voorzang komen letterlijk overeen met een passage uit Helmers' 'Bardenzangen' uit 1813, namelijk de eerste beurt van de twee barden ('Gij Rhijngod... te omkransen'). eze 'Bardenzangen' werden voor het eerst gepubliceerd in *Nagelaten gedichten.* Amsterdam 1814-1815, dl. 1, 97-104. Enkele regels uit de 'Lofzang op Anthonius Hambroek' uit 1813 (in: Helmers 1814-1815, dl. 2, 92-104) herinneren aan de passage over hem in *De Hollandsche natie* (I, 425-436).
13 Voorrede, 55. Het meervoudsgebruik is strikt genomen onjuist: het tweede kind overleed immers pas na de uitgave van *De Hollandsche natie.* Vgl. Van Hattum 1996, 128.
14 De in handschrift overgeleverde redevoeringen van Helmers zijn uitgegeven en van een inleiding voorzien door Van Hattum. Zie Helmers 1989.
15 Helmers noemt De Bosch ook in *De Hollandsche natie* V, 287.
16 Helmers 1844, dl. 2, 13.
17 Helmers 1844, dl. 2, 64.
18 DHN I, 553-597.
19 Uitgegeven en ingeleid door Van Hattum (Helmers 1992 a).
20 Ze dateren resp. uit 1806 en 1813 en zijn opgenomen in Helmers' *Volledige werken.* Zie Helmers 1844, dl. 2, 368-374 en 382-385.
21 Geciteerd in Van Hattum 1996, 89.
22 Helmers 1844, dl. 1, 162.
23 Helmers 1844, dl. 1, 169.
24 De kosmopolitische gedachte komt ook in enkele andere gedichten naar voren, zoals 'De oneindige volmaakbaarheid der menschelijke natuur' (1801) en 'De drukkunst' (1804).
25 Voorrede, 51-52 en VI, 505-508.
26 Aldus H. Haakman in een lijkrede op Loots. Geciteerd in Van Hattum 1996, 150.
27 Plannen voor een gemeenschappelijk lijkfeest, georganiseerd door de drie voor Helmers belangrijkste genootschappen, werden niet gerealiseerd. Felix Meritis en De Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen hielden vervolgens aparte bijeenkomsten;

het Leesmuseum deed niets meer. Voor de lofdichten, zie *Hulde aan Helmers* [...] 1996; de herdenkingsrede van Klijn is opgenomen in Helmers 1844, 145-170.

Politieke context

De jaren waarin Helmers publiceerde, 1787-1813, behoren tot de meest turbulente uit de Nederlandse geschiedenis. Geen schrijver liet zich in deze periode onbetuigd als het ging om de politieke ontwikkelingen. Daarvoor waren de veranderingen, die elkaar in korte tijd opvolgden, te ingrijpend: in een relatief kort tijdsbestek werd het land getransformeerd van een federale republiek in een monarchie.

Rond 1780 werd de binnenlandse politiek bepaald door twee groepen die lijnrecht tegenover elkaar stonden: de Oranjegezinden, die stadhouder Willem V steunden, en de patriotten, die tegen de stadhouderlijke erfopvolging waren en meer democratische vrijheden opeisten. In 1787 liepen de spanningen tussen beide partijen zo hoog op, dat de koning van Pruisen (de broer van de echtgenote van Willem V) een leger stuurde om de macht van de stadhouder te herstellen. De patriotten vluchtten toen massaal het land uit. Gesteund door het Franse leger deden de Nederlandse patriotten, die in ballingschap leefden, de jaren erna herhaaldelijk invallen in Nederland. In 1794 leidde dat onder meer tot machtsovernamen in belangrijke plaatsen als Utrecht en Arnhem. In 1795 waren de machtsverhoudingen dusdanig gekanteld,

dat Willem V geen andere uitweg zag dan naar Engeland te vluchten. De patriotten proclameerden vervolgens naar Frans voorbeeld de Bataafse Republiek en voerden tal van bestuurlijke vernieuwingen door, die hun beslag kregen in de grondwet van 1798.

Aanvankelijk waren de Fransen het grote voorbeeld van de revolutionairen, maar de scepsis groeide al snel toen Napoleon Bonaparte in 1799 alleenheerser van Frankrijk werd. Hij begon in snel tempo zijn imperium in Europa uit te breiden. In 1806 nam hij het bestuur van Nederland stevig in handen door zijn broer Lodewijk Napoleon tot staatshoofd van het Koninkrijk Holland te benoemen. Deze voerde volgens Napoleon zijn beleid echter te halfhartig uit en moest in juli 1810 aftreden. Vervolgens lijfde Napoleon het koninkrijk in bij Frankrijk. Na ruim drie jaar werd de onafhankelijkheid van Nederland hersteld. In november 1813 zette prins Willem Frederik, de oudste zoon van de gevluchte stadhouder Willem V, voet op vaderlandse bodem en in 1815 werd hij koning Willem I van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden.

Helmers' werk is niet los te zien van deze binnen- en buitenlandse politieke ontwikkelingen. Opmerkelijk is het engagement dat hij al vroeg aan de dag legt. In zijn vroegste gedichten toont Helmers zich zorgelijk over de toekomst van zijn land. Hij ziet de voortschrijdende invloed van de Fransen in Europa als een ernstige bedreiging. In ‘De geest des kwaads’ (1793) spreekt hij van een allesverwoestende kwade geest die door Europa raast en zijn geliefde vaderland aan de rand van de afgrond heeft gebracht.[28] In ‘Nederland in 1672 en 1678’ (1793) benadert hij de thematiek langs historische weg. Koning Lodewijk XIV, die in 1672 de Republiek met een overweldigende troepenmacht binnenviel, fungeert als de personificatie van alle kwaad. Het ‘Neêrlands heldenvolk’ wist, onder de bezielende leiding van Willem III en De Ruyter echter dapper stand te houden, aldus Helmers. De gedachte aan hun heldendaden biedt dan ook troost in de eigen tijd:

> Dus scheurt uit d'afgrond van het heden
> Zich op het diepverbrijzeld hart;
> En vindt alleen in 't glorierijk verleden
> Een' balsem voor zijn zielesmart.[29]

Het Bataafse revolutiejaar 1795 beschouwt Helmers als het absolute dieptepunt in de vaderlandse geschiedenis. In de ‘Lijkzang op het graf van Nederland, 1795’ bezingt hij de definitieve ondergang van zijn vaderland. Hij twijfelt zelfs of dichten nog langer nut heeft:

> Wat baten thans de lijkgezangen?
> Waartoe met uitgebleekte wangen
> Den toon des weemoeds aangevangen?
> Ach, Neêrland zonk voor eeuwig neêr
>
> [...]
>
> Ja! Vaderland, gij zijt verloren;
> Gij zult naar Volkstribuinen hooren;
> Maar zuiver is mijn hart, wat lot u zij beschoren,
> 'k Heb nooit in uwen val gestemd.

Opnieuw blikt hij met weemoed terug op betere tijden:

> Ach! daagdet ge uit zielenvelden
> Eens op, o Vaderlandsche Helden,
> Die Spanje en Frankrijk palen stelden!
> Ach! daagdet ge op, en zaagt het volk,
> Door uwen arrm eens vrijgestreden,
> Ten spot der duurgezworen eden [...].[30]

In Helmers' vroegste gedichten zijn dus al elementen te herkennen die in *De Hollandsche natie* centraal komen te staan: de anti-Franse stemming, de teloorgang van het vaderland en de troostrijke herinnering aan een roemrijk verleden.

De hierboven genoemde gedichten hebben een sterk Oranjegezinde, anti-patriotse inslag. Deze overheerst echter niet in zijn latere werken. Veeleer nam Helmers, naarmate de jaren verstreken, een milde, verzoeningsgezinde houding aan: hij hamerde op het aambeeld van de religieuze en politieke verdraagzaamheid en rekende zowel staatsals Oranjegezinde figuren tot de helden van het vaderland, al kregen de laatstgenoemden beduidend meer lof toegezwaaid.

Het is van belang om te bedenken dat *De Hollandsche natie* - een gedicht dat als verzetspoëzie bij uitstek geldt - niet uitsluitend in de context van de Franse annexatie van de jaren 1810-1813 geplaatst moet worden. Helmers' poëzie had al jaren daarvoor immers een anti-Franse lading en, belangrijker nog, de ontstaansgeschiedenis van *De Hollandsche natie* gaat veel verder terug dan deze tijd.

Eindnoten:

28 Helmers 1844, dl. 1, 208.
29 Helmers 1844, dl. 1, 213.
30 Helmers 1844, dl. 1, 277-278.

Ontstaansgeschiedenis van De Hollandsche natie

Schaven, schaven en nog eens schaven. Helmers deed als werkende dichter niet anders. *De Hollandsche natie* ontstond bepaald niet in een roes van dichterlijke bevlogenheid, maar was het resultaat van jarenlange noeste arbeid.

De eerste exemplaren van *De Hollandsche natie* rolden in december van de persen; daar was een lange weg aan voorafgegaan. Uit verenigingsnotulen blijkt dat Helmers al in 1802 delen uit de tekst voordroeg in Concordia et Libertate en Felix Meritis. Ook in de jaren 1803-1805 las hij er gedeelten uit voor.[31] In 1806 publiceerde Helmers het eerste deel van de tweede zang in het opinieblad *De ster.* In een begeleidend schrijven meldde hij dat hij ‘eenige jaren’ bezig was met ‘een uitgebreid dichtstuk, getyteld: De Lof der Hollandsche natie’. Vijf zangen had hij op dat moment gereed.[32]

Deze voorpublicatie is om verschillende redenen interessant. Ten eerste kunnen we constateren dat Helmers in de jaren erna nog intensief gesleuteld heeft aan zijn tekst. Sommige passages zijn uiteindelijk op andere plaatsen terecht gekomen of zelfs helemaal geschrapt. Verder bracht Helmers allerlei stilistische verbeteringen aan, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de openingsverzen van de tweede zang:

> Op d'eeuwige Alpen, zwaar van sneeuw en ys omschorst,
> Verbreekt de schoone Rhyn des aardryks harden korst.

(*De ster*)

> Op de eeuwige Alpen, dik met sneeuw en ijs omschorst,
> Ontwringt de schoone Rhijn zich aan der bergen korst.

(eerste druk, 1812)

Ten tweede attendeert het publicatiekanaal ons op een belangrijke functie van het gedicht: het was mede bedoeld als een uiting van verzet tegen de Fransen en hun expansiedrift. In *De ster* wemelde het van de anti-Franse geluiden. Veel teksten laten zich lezen als een kritisch commentaar op Napoleon.[33] Interessant in dit verband is dat er een passage in Helmers' dichtstuk voorkomt die hij later zou schrappen omwille van de censuur. Het gaat om enkele regels waarin hij Lodewijk XIV 'den dwingeland der aarde' noemt en de dapperheid van de Nederlanders prijst, omdat die hem als enige een halt durfden toe te roepen.[34] Toeval of niet, drie dagen na de publicatie van het fragment uit *De Hollandsche natie* werd op last van het Franse gezag *De ster* verboden.[35]

In 1809 leek de volledige uitgave van *De Hollandsche natie* in zicht te komen. Helmers had alleen nog wat aanmoediging nodig en er restte nog wat schaafwerk, zo blijkt uit het voorwoord van zijn verzamelbundel *Gedichten:*

> Wordt dit deel en het volgende, waarmede deze bundel besloten zal worden, met eenig genoegen ontvangen, zoo zal dit mij aansporen ter beschaving en uitgave van een zeer uitgebreid Dichtwerk, waarin ik den roem, lof en deugden onzer Voorvaderen heb trachten te bezingen; een gedicht, waaraan ik, gedurende tien jaren zeer veel aangename en weemoedige uren verschuldigd ben: deugden door ons helaas, thans te veel miskend, en wier aandenken onuitwischbaar in de harten van elk regtschapen en eerlijk Nederlander behoorde gegrift te zijn.[36]

Dat het nog ruim drie jaar zou duren voordat *De Hollandsche natie* verscheen, had Helmers waarschijnlijk niet kunnen bevroeden. De inlijving van het land bij Frankrijk in 1810 gooide roet in het eten: het jaar erop werden strenge censuurmaatregelen van kracht. Teksten moesten vooraf gekeurd worden door speciaal daartoe aangestelde 'censeurs'. Ook *De Hollandsche natie* moest door de bureaucratische molen en kwam er niet ongeschonden uit.

Al met al werd er een vol jaar gecorrespondeerd tussen Helmers, de uitgever Johannes Allart, de drukker Jacob Ruys en de verschillende overheidsinstanties, voordat er groen licht werd gegeven.[37] Twee za-

ken verdienen bijzondere aandacht: het feit dat Helmers auto-censuur toepaste en de affaire rond het ingevoegde verbeterblad.

Waarschijnlijk heeft Helmers in het voorjaar van 1812 zijn manuscript op last van het Franse gezag ingrijpend aangepast. In een brief aan de Amsterdamse boekhandelaar-dichter J.W. Yntema schreef hij: ‘Veel heb ik moeten doorhalen. Verzen die niet geheel verwerpelyk waren heb ik moeten weglaten. meer dan 200 regels hebben moeten wegblyven’.[38] Een vergelijking met de tweede druk uit 1814, waarin de geschrapte regels wel werden opgenomen, wijst uit dat het om elf passages van in totaal honderdvijftig versregels ging. Het getal van tweehonderd verzen was dus enigszins overdreven, maar het ging toch nog altijd om een flink deel van de tekst. De geschrapte passages zijn des te interessanter, omdat ze ons een blik gunnen op de werking van de censuur in die dagen: welke passages konden de toets der kritiek niet doorstaan, welke passages werden als verhulde kritiek op de Fransen opgevat?

Het merendeel van de passages gaat over de heerszucht en vernielingsdrang van machtige volkeren en koningen uit het verleden: de Romeinen, de Spaanse koning Filips II en Lodewijk XIV. Met krachtige termen verwerpt Helmers hun optreden: ‘'k Veracht die roovrenteelt’ (I, 223) en ‘Toen Kannibalen woede afschuwlijk raasde en tierde, /En dolle plonderzucht langs Amstels grachten zwierde’ (II, 325-326). Dat soort verzen konden gemakkelijk als kritiek op de eigentijdse onderdrukkers worden opgevat: onder het mom van het verleden werd in feite kritiek op de eigen tijd geleverd. In de overige geschrapte passages beschrijft Helmers de deplorabele toestand van zijn land (‘'t wee dat op ons drukt’, III, 419) en zinspeelt hij op een krachtige wederopstanding van het Nederlandse volk (‘Dat u zijn arm verhooge en treff' der bozen kop’, II, 189). Al bij al blijft het een wonder dat het bij deze hondervijftig regels is gebleven: de thematiek van het gedicht als geheel was al verdacht en heel wat meer fragmenten kunnen als verborgen kritiek op de Fransen gelezen worden.

Interessant is dat Helmers niet alleen schrapte, maar ook kleine aanpassingen deed in zijn tekst. Neem bijvoorbeeld de openingsregels van zijn gedicht:

Ik juich! geen hooger heil heeft ooit mijn ziel gestreeld,
Dan dat ik, Nederland! ben op uw' grond geteeld.
Dat van den heldren glans die van u af mogt stralen,

(aangepaste versie 1812)

Ik juich! schoon thans geen zon van welvaart ons meer streelt,
Dat ik, ô Nederland! ben op uw grond geteeld.
Dat, van den glans die eens mogt op uw velden stralen,

(oorspronkelijke versie 1814)

De oorspronkelijke openingsverzen hadden ongetwijfeld een te negatieve bijklank: ‘schoon thans geen zon van welvaart ons meer streelt’ klonk niet bepaald alsof de dichter blij was met het Franse gezag.

Dan de kwestie van het verbeterblad. Als gezegd waren de eerste exemplaren in december 1812 gereed. Conform de regels werden enkele exemplaren naar het hoofd van de Parijse controledienst gezonden, F.R.J. de Pommereul. Ook het hoofd van de Direction générale de la police en Hollande, P.E. Devilliers du Terrage, ontving er een. Toen deze vervolgens drie censors aan het werk zette voor een extra controle, begonnen de problemen opnieuw. Devilliers schreef aan P.F. Réal, een bevriende hoge ambtenaar in Parijs, dat sommige passages uit *De Hollandsche natie* de censuur niet hadden mogen passeren. Réal lichtte vervolgens De Pommereul in, die zich omstandig verdedigde.

Desalniettemin werd de uitgever gedwongen een wijziging door te voeren. Twee regels uit het slot van de tweede zang moesten geschrapt en vervangen worden. Het ging om de volgende verzen ‘Ja, de afgemartelde aard' schept adem, en 't heelal, / Herkent weêr Nederland, gelouterd door zijn' val.’ Deze zinnen, in de mond gelegd van Vondel, alludeerden op een hernieuwde bloei van het vaderland in de toekomst. De lezer kon zelf wel invullen dat Helmers dacht aan de periode na de bevrijding van het Franse juk. Dat ging de autoriteiten kennelijk te ver. De uitgever werd gedwongen reeds verkochte exemplaren te achterhalen en een verbeterblad in te voegen met de volgende tekst: ‘Ja, ons ongelukkig Vaderland, zal door deszelfs val gelouterd, herrijzen, eenen nieuwe bestemming valt aan hetzelve te beurt en de zon door Vondel voorspeld is opgegaan van het steeds merk-

waardig ogenblik af hetwelk ons Lot met dat van het Fransche Rijk heeft verbonden'. Aangezien Helmers al was overleden, stond Allart erop dat er ook een noot werd toegevoegd waarin werd uitgelegd dat de tekstwijziging was doorgevoerd na het overlijden van de auteur: 'NB. Deze Nota is na het overlijden van den Schrijver, op last van de Generale Directie over den Boekhandel te Parijs, geplaatst. De Lieut.t Colonel Inspecteur van de Boekhandel C. von Römer'. Die toevoeging was bij nader inzien misschien wel gevaarlijker dan de oorspronkelijke versregels en werd eveneens verboden. Zo kan het dat er drie versies van de gewraakte pagina 56 bestaan: behalve de oorspronkelijke versie zijn er exemplaren met en zonder de toegevoegde noot overgeleverd.

Ten tijde van de Franse bezetting kregen de lezers van *De Hollandsch natie* dus een sterk aangepaste versie voorgeschoteld. Dat veranderde na het herstel van de Nederlandse onafhankelijkheid. In 1814 verscheen een tweede druk van *De Hollandsche natie.* De tekst was hersteld volgens de oorspronkelijke bedoeling van Helmers: alle geschrapte passages waren in de tekst gevoegd. Toch kleeft er een eigenaardigheid aan die tweede druk. Er ontbreken namelijk tien versregels in, die wel in de eerste druk staan. Het gaat om zes regels uit de tweede en vier uit de derde zang.[39] De ontbrekende regels uit de tweede zang zijn inhoudelijk niet belangwekkend, maar bij de regels uit de derde zang gaat het om een lovende passage over Jan Hendrik van Kinsbergen (1735-1819), die een belangrijke rol tijdens de Slag bij de Doggersbank speelde. Er is gesuggereerd dat Van Kinsbergen wellicht niet vermeld wilde worden, omdat zijn schoonvader, de Amsterdamse burgemeester Hendrik Hooft Danielsz. (1716-1794), bekritiseerd werd in *De Hollandsche natie.* Die verklaring ligt echter niet voor de hand, omdat Van Kinsbergen zelf een lovende brief over het dichtwerk aan Helmers stuurde.[40] De meest plausibele verklaring, geopperd door Van Hattum, is dat er twee handschriften in omloop zijn geweest. Er was een handschrift A, dat als legger diende voor de eerste druk en waarin Helmers tien regels had toegevoegd en 150 regels had geschrapt om de censuur tevreden te stellen. En er was een handschrift B, een door Helmers bewaarde kopie zonder wijzigingen. B zou dan als legger voor de tweede druk gediend hebben.[41]

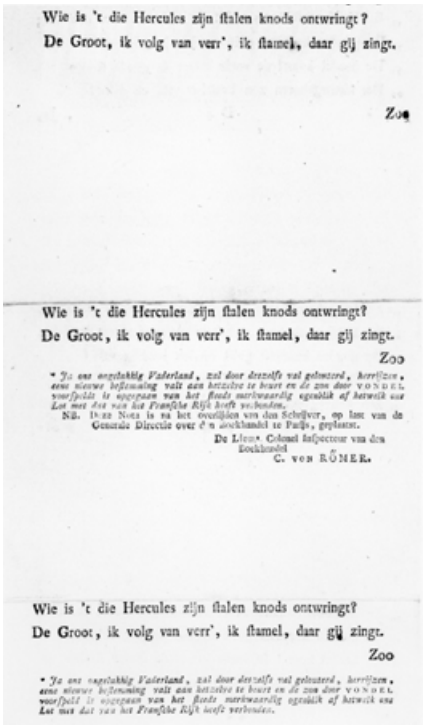

Wie is 't die Hercules zijn ſtalen knods ontwringt?
De Groot, ik volg van verr', ik ſtamel, daar gij zingt.

Zoo

Wie is 't die Hercules zijn ſtalen knods ontwringt?
De Groot, ik volg van verr', ik ſtamel, daar gij zingt.

Zoo

* *Ja ons ongelukkig Vaderland, zal door dezelfs val gelouterd, herrijzen, eene nieuwe beſtemming valt aan hetzelve te beurt en de zon door* VONDEL *voorſpeldt te opgaan van het ſteeds merkwaardig egenblik af herwelk ons Lot met dat van het Franſche Rijk heeft verbonden.*

NB. Deze Noot is na het overlijden van den Schrijver, op last van de Generale Directie over 't Boekhandel te Parijs, geplaatst.

De Lieut. Colonel Inſpecteur van den Boekhandel
C. VON RÖMER.

Wie is 't die Hercules zijn ſtalen knods ontwringt?
De Groot, ik volg van verr', ik ſtamel, daar gij zingt.

Zoo

* *Ja ons ongelukkig Vaderland, zal door dezelfs val gelouterd, herrijzen, eene nieuwe beſtemming valt aan hetzelve te beurt en de zon door* VONDEL *voorſpeld te opgaan van het ſteeds merkwaardig egenblik af herwelk ons Lot met dat van het Franſche Rijk heeft verbonden.*

Drie opeenvolgende versies van p. 56 uit de eerste druk: de eerste is zonder noot; de tweede is met noot en met nb; de custode is naar boven geschoven; de derde is met noot maar zonder nb; in de noot is in r. 3 ‘voorspeldt’ veranderd in ‘voorspeld’.

Die hypothese zou ook een verklaring bieden voor een groot aantal verschillen op woord- en zinsniveau tussen de eerste en tweede druk die niet aan de censuur kunnen worden toegeschreven.[42] Twee voorbeelden uit de eerste zang:

> Bemint uw vaderland, vereert uw voorgeslacht!

(1812, I, 190)

> Bemint uw vaderland, aanbidt uw voorgeslacht:

(1814)

en

> Rijs thans mijn Zangster! 't geldt hier de eer van 't voorgeslacht!

(1812, I, 205)

> Rijs thans, mijn Zangster, rijs! 't geldt de eer van 't voorgeslacht!

(1814)

Had Helmers met het oog op de eerste druk wellicht zelf allerlei stilistische verbeteringen aangebracht in manuscript A en meende de uitgever (eventueel in samenspraak met de nabestaanden) er beter aan te doen om het ongewijzigde manuscript B als uitgangspunt te nemen? Een definitief antwoord op deze vraag zal er waarschijnlijk nooit komen en misschien is dat ook niet zo erg. Juist de complexiteit van de ontstaans- en drukgeschiedenis maakt *De Hollandsche natie* zo boeiend: het maakt eens te meer duidelijk hoezeer allerlei externe omstandigheden, die zich aan het blikveld van de lezer onttrekken, de uiteindelijke weergave van een tekst kunnen beïnvloeden.

Een en ander heeft uiteraard ook conseqenties voor een editeur die de tekst opnieuw wil uitgeven. Wie een editie van *De Hollandsche natie* uitgeeft staat immers voor een lastige keuze: moet de tekst weergegeven worden volgens de laatst geautoriseerde, maar gecensureerde druk uit 1812? Of volgens de tweede, herstelde druk uit 1814, die bovendien als uitgangspunt voor alle volgende drukken diende? Voor beide keuzes valt iets te zeggen. De eerste druk geeft de tekst weer zoals het Nederlandse publiek deze voor het eerst in zijn geheel onder ogen kreeg en zoals Helmers deze had goedgekeurd. De tweede druk laat echter zien hoe Helmers deze oorspronkelijkbedoeld had, dus zonder de tus-

senkomst van overheden en censuur. In de verantwoording wordt toegelicht hoe we met dit dilemma zijn omgegaan.

Eindnoten:

31 Van Hattum 1996, 82, 86, 88.
32 *De Ster* (7 juni 1806), 305-307.
33 Over *De ster* als verzetsperiodiek: Leemans 2006. Helmers publiceerde in *De ster* ook een recensie van een opvoering van een treurspel van Voltaire (15 maart 1806), een fragment uit 'De wereldburger' (17 maart 1806) en een 'Fragment uit een onuitgegeven treurspel' (3 mei 1806). Over verschillende vormen van verzet tegen de Fransen in de jaren 1806-1813: Joor 2000.
34 Zie DHN II, 289-296.
35 Van Hattum 1996, 93.
36 Helmers 1809-1810, dl. 1, voorrede, z.p.
37 Over de gang van zaken is uitvoerig verslag gedaan door Kruseman 1889, 148-158, Roche 1923, 126-130 en Van Hattum 1996, 119-126.
38 Brief van Helmers aan J.W. Yntema (Amsterdam, eind 1812, begin 1813), geciteerd in Helmers 1992 b, 23.
39 DHN II, 303-304, 367-370; III, 429-432.
40 J.H. van Kinsbergen aan Helmers, Apeldoorn, 29 december 1812. In: Helmers 1992 b, 20.
41 Van Hattum 1996, 152-155. Kruseman, die in 1889 een lijst met verschillen ussen de eerste en tweede druk publiceerde, zou in het bezit zijn geweest van handschrift A. Allart gaf in 1815, nadat de derde druk in 1814 was verschenen, nog een katern uit met *Veranderingen en bijvoegzelen in den derden druk [...] welke onder het juk der Fransche heerschappij, niet in den eersten en tweeden druk dezes werks mogten gesteld worden.* De lijst is onvolledig en de titel is onjuist: de veranderingen waren immers al in de tweede druk verwerkt.
42 Een andere eigenaardigheid betreft het dubbel voorkomen van een passage in de tweede druk, namelijk in de derde en zesde zang (III, 445-456 en VI, 261-272). Van Hattum heeft geopperd dat bij het vervaardigen van de tweede druk gebruik werd gemaakt van manuscript B bij de eerste vier zangen, terwijl de eerste druk als basis diende voor de laatste twee zangen. Zie Van Hattum 1996, 154-155.

Inhoud

De Hollandsche natie bestaat uit een voorrede, een voorzang en zes zangen.[43] In de voorrede maakt Helmers duidelijk dat hij zijn dichtstuk uit 'hoogachting' voor zijn 'voorvaderen' heeft geschreven en uit liefde voor zijn geboorteland. Zijn doel is om zijn verheven gevoelens over te brengen op de lezer. Maar, zo benadrukt hij, het zou nog beter zijn, wanneer de lezer zijn lofzang te 'flaauw' ofwel ontoereikend vindt. Dat zou immers als een compliment opgevat kunnen worden voor de voorouders, wiens kwaliteiten zich nauwelijks laten vangen in een lofzang.

Daarna volgt een Bardenzang getiteld 'Lof van het eiland der Batavieren'. De term 'Bard' kwam eind achttiende eeuw op als aanduiding voor zogenaamde oude Keltische of Germaanse zangers.[44] Helmers heeft deze zang bewust vooraan geplaatst, omdat het onderwerp buiten het eigenlijke bestek van zijn dichtstuk valt. Hij beschrijft de zeden en gewoonten van de Bataven of Batavieren, die als de vroegste bewoners van het latere Nederland werden beschouwd. Volgens de geschiedschrijver Tacitus

maakten de Bataven deel uit van de stam der Batten. De Bataven vestigden zich na een intern oproer in een onbewoond gebied, dat aan de ene kant begrensd werd door de zee en aan de andere kant door de Rijn. Dit gebied werd het eiland der Bataven genoemd.[45] Helmers beschrijft deze locatie als een idyllische plek, met een overvloed aan natuurschoon en grondstoffen. Hij contrasteert de natuurlijke toestand waarin de Batavieren leven, met de gekunstelde levenswijze van de Romeinen (strijdkunst versus toneel, natuurlijke godsdienst versus godentempels, vrijheid versus onderdrukking). Twee bomen versterken de antithese: de laurierboom van de Romeinen moet het afleggen tegen de typisch Germaans-Bataafse eik, ‘der boomen vorst’. De eik, die ook in andere teksten uit die tijd de kracht van de Nederlanders symboliseerde, was gewijd aan de Germaanse oppergod Wodan en werd geassocieerd met onsterfelijkheid.[46] Helemaal consequent is Helmers overigens niet in de afzonderlijke behandeling

van de Bataven: ook in de hoofdtekst wijdt hij enkele passages aan het Bataafse voorgeslacht.[47]

Na de voorzang volgen zes zangen, die elk aan een aspect van de Nederlandse historische grootsheid zijn gewijd. Deze zangen zijn dusdanig geschikt, dat er twee bewegingen zichtbaar zijn. De eerste is die van het aardse naar het hogere. De eerste vier zangen gaan immers over aardse deugden en heldendaden, de laatste twee zijn gewijd aan activiteiten van de geest: de wetenschappen en de 'schoone kunsten'. Niet voor niets is de laatste zang hoofdzakelijkgewijd aan de dichtkunst, het terrein waarop Helmers zelf actief is. De suprematie van de door het goddelijke geïnspireerde dichtkunst wordt op deze manier benadrukt. De tweede beweging is die van het eigen territorium naar de rest van de wereld: in de eerste zang concentreert Helmers zich op de verrichtingen van historische figuren in het vaderland zelf, in de tweede en derde op die in Europa en in de vierde gaat hij in op de overzeese gebieden.

De eerste zang bezingt de morele voortreffelijkheid van de voorouders. Helmers prijst onder meer hun eergevoel, religieuze verdraagzaamheid en barmhartigheid. Maar bovenal roemt hij hun huiselijkheid. Aan de basis van de latere welvaart, zo stelt hij, stond de onvoorwaardelijke zorg waarmee moeders hun kinderen grootbrachten. Ook voor mannen gold de huiselijkheid als het grootste geluk op aarde:

> Zoo zacht als fier van aard, en vreeslijk in zijn wapen,
> Was hij voor huislijk heil, voor stil geluk geschapen.
> Zijn Vaderland was hem meer dan zijn leven waard,
> Een kuische en rappe ga' zijn hoogst geluk op aard'

(I, 247-250)

De lange vertelling over Albrecht Beylinc demonstreert het belang van de huiselijkheid als deugd. Volgens de overlevering werd deze Kabeljauwse schout gevangen genomen en ter dood veroordeeld door de Hoekse partij van Jacoba van Beieren. Hij kreeg echter een maand respijt om afscheid te nemen van zijn dierbaren. Beylinc hield zijn woord en keerde op het afgesproken tijdstip terug. Vervolgens werd hij meedogenloos omgebracht: hij werd levend begraven. Conform de dichterlijke mode legt Helmers sterk de nadruk op de familiekring en het huiselijke geluk van Beylinc. Vooral het hartverscheurende verdriet

Albrecht Beylinc neemt afscheid van zijn echtgenote en kind.

van de echtgenote, die haar zoon in de armen gekneld houdt, wordt breed uitgemeten.

De tweede zang bezingt de heldendaden van de voorouders ‘ter land’ ofwel hun roemrijke prestaties in verschillende oorlogen. De meeste aandacht gaat uit naar de Tachtigjarige Oorlog, toen de Republiek dapper stand hield tegen de Spanjaarden. Willem van Oranje, prins Maurits en Fredrik Hendrik gelden als de grote namen uit die strijd. Vervolgens gaat Helmers achtereenvolgens in op de Slag bij de Sont in 1658, de aanval van Lodewijk XIV in 1672 op de Republiek en de Spaanse Successieoorlog (1701-1713), toen de Republiek zich aan de kant van keizer Leopold I schaarde en tegen de Fransen vocht.

In de derde zang verschuift het perspectief naar de heldenmoed ‘ter zee’. Helmers somt gaandeweg een grote hoeveelheid namen op, onder wie Piet Hein, Egbert Kortenaer, Maarten en Cornelis Tromp en Aert van Nes. Drie vaderlandse zeehelden worden in het bijzonder gelauwerd: Michiel de Ruyter, Cornelis Dirksz en Reinier Claeszen. Zo staat Helmers uitvoerig stil bij De Ruyters triomfen tijdens de Vierdaagse Zeeslag (11-14 juni 1666) en de tocht naar Chatham (juni 1667). De Tachtigjarige Oorlog krijgt eveneens aandacht in de beschrijving van de Slag op de Zuiderzee in 1573, toen de Nederlandse vloot onder leiding van Cornelis Dirksz de Spaanse vloot versloeg. Een andere held uit deze periode is de Zeeuwse vice-admiraal Reinier Claeszen, die zichzelf en zijn bemanning in 1606 opblies om te voorkomen dat ze in Spaanse handen vielen. De zang sluit af met een verwijzing naar de Slag bij Doggersbank, die plaats vond tijdens de Vierde Engelse Oorlog, op 5 augustus 1781. Dit was de ‘laatste straal van Neêrlands ouden luister’; daarna is het rap bergafwaarts gegaan met het vaderland, aldus Helmers.

In de vierde zang is de zee eveneens het uitgangspunt, maar nu draait het om de overzeese handel en expansie. De zang valt grofweg uiteen in vier gedeelten. Eerst is er aandacht voor Cornelis de Houtman, die in 1595 als eerste Nederlander via Kaap de Goede Hoop naar Indië voer. Dan volgt een Oosters liefdesverhaal tussen twee jongelingen, Afron en Adeka. Vervolgens wordt ingegaan op de verre reizen van Abel Tasman, die in de zeventiende eeuw delen van Nieuw-Zeeland en Australië ontdekte. Ten slotte staat de overwintering van Willem Barents in 1596-1597 op Nova Zembla centraal.

Willem Barents en zijn bemanning zijn vastgelopen in het ijs op Nova Zembla.

De Oosterse liefdesvertelling beschrijft de tragische liefde tussen Afron en Adeka. Afron is de oppervorst van Timor en Adeka is de dochter van de Bandanese vorst Egeron. De Portugezen verstoren op wrede wijze hun prille liefdesgeluk. Tijdens de huwelijksceremonie grijpen ze de wapens en steken Afron neer. Ook nemen ze Egeron gevangen, wiens ogen ze uitsteken. Adeka weet te ontkomen en houdt zich schuil in de wildernis. Tegen beter weten in zwerft zij door het bos in de hoop Afron terug te vinden. Alleen het gegeven dat haar oude vader nog leeft, weerhoudt haar ervan zelfmoord te plegen. Ze zoekt hem op in zijn kerker, bevrijdt hem en voorziet hem van voedsel. Ze wordt echter gezien door de Portugezen, die haar ombrengen. De grijze vorst wacht intussen met smart op Adeka. De aankomst op Banda van een Nederlandse vloot onder leiding van Jacob Cornelisz van Neck (1564-1638) brengt uiteindelijk verlichting. De Hollanders vinden Egeron en beloven hem dat ze wraak zullen nemen op de Portugezen. Uit dankbaarheid schenkt Egeron hun vervolgens de heerschappij over zijn volk.

De Oosterse vertelling is een opvallend intermezzo in het gedicht. Enerzijds staat het verhaal los van de rest van de tekst: de reeks heldendaden wordt doorbroken door een ontroerende liefdesgeschiedenis. Anderzijds wil Helmers met dit verhaal de grootsheid van de Nederlanders demonstreren: de impliciete boodschap is steeds dat de Nederlanders beslist niet zo wreed waren als de Portugezen. Bovendien vervult Van Neck - die als historische figuur een fictief verhaal binnenstapt - aan het slot de heldenrol door Egeron te verlossen uit zijn ellende.

De vijfde zang is gewijd aan de wetenschappen en bevat een parade van belangrijke Nederlandse uitvinders en ontdekkers uit de zestiende en zeventiende eeuw. De revue passeren onder meer de wis-, natuuren sterrekundige Christiaan Huygens, de medicus Herman Boerhaave de rechtsgeleerde Hugo de Groot, de wis- en natuurkundige Simon Stevin, de filosoof Baruch de Spinoza en de humanist Desiderius Erasmus.

Ook de zesde zang bestaat uit een lange aaneenschakeling van klinkende namen, nu op het terrein van de dicht- en (in mindere mate) schilderkunst. Joost van den Vondel en Pieter Corneliszoon Hooft krijgen verreweg de meeste lof toegezwaaid. Er is ook aandacht voor het vrouwelijke aandeel in de dichtkunst, in het bijzonder voor de

De Nederlanders onder leiding van Van Neck bevrijden de oude Bandanese vorst Egeron.

achttiende-eeuwse dichteres Lucretia Wilhelmina van Merken (1721-1789).[48] Helmers eindigt zijn gedicht met de constatering dat hij zijn grote werk heeft volbracht en met een gerust hart kan sterven. De laatste regels alluderen op een toekomst waarin weelde en overvloed heersen: ‘één graankorl’ groeit daarbij uit tot een ‘gouden zee’ van halmen. Die ene korrel kan heel goed worden opgevat als Helmers' gedicht: zijn pleidooi voor vaderlandsliefde zal, zo hoopt hij, een reactie ontketenen.

Eindnoten:

43 Over de relatie van de titelgravure (zie de afbeelding in deze editie) tot de inhoud, zie Van Hattum 1996, 126-128 en Delhaye 2008.
44 Zie het lemma ‘Bard’ in *Woordenboek der Nederlandsche taal* (wnt.inl.nl).
45 Tacitus, *Historiae* IV, 12 en *Germania* 29. Zie over het Bataafs Eiland en de doorwerking van de ‘Bataafse mythe’ Van der Woud 1998, 10- 33. Volgens Van der Woud bereikte de eeuwenoude Batavencultus kort voor het jaar 1800 het hoogtepunt om enkele jaren later vrijwel te zijn verdwenen. *De Hollandsche natie* is er nog een manifestatie van.
46 Zie bijvoorbeeld ‘De gevallen eik’ (1810) van Maurits Cornelis van Hall, in: Koopmans 1913, 33-36.
47 Zie DHN I, 241-258; II, 59-84 en VI, 101-110.
48 Mogelijk was Helmers beïnvloed door *De Vrouwen* (1807) van H.A. Spandaw. Vgl. Van Hattum 1996, 205.

Genre

Het is niet eenvoudig om vast te stellen tot welk genre *De Hollandsche natie* behoort. Dat blijkt wel uit de veelheid etiketten die in de loop van de tijd aan het gedicht gehecht zijn: epos (= heldendicht), lierzang, dithyrambe, ode, leerdicht en lofrede.[49]

Wie de genredefinities op strikte wijze hanteert, kan niet anders dan concluderen dat *De Hollandsche natie* in geen enkel gecanoniseerd genre past. Geen van de genoemde classificaties volstaat namelijk helemaal. Voor een traditioneel epos is de hoeveelheid behandelde onderwerpen te groot. Ook de inzet met een bardenzang is a-typisch. Het leerdicht en de lofrede veronderstellen een op de klassieken geinspireerd retorisch schema, maar Helmers was geen dichter die zijn werken volgens de klassieke regels opbouwde.[50] De lierzang is een algemene benaming voor een gedicht met een verheven onderwerp; twee subvormen zijn de ode (een lierzang met een profaan onderwerp) en de dithyrambe (lofdicht, oorspronkelijk op de wijngod, veelal in beurtzangen).[51] Deze kwalificaties zijn weer te beperkend, omdat ze geen recht doen aan de ambitieuze opzet en epische verteltrant van *De Hollandsche natie.*

Toch is het wel mogelijk een adequate genreaanduiding voor *De Hollandsche natie* te geven, mits een iets ruimere invulling van de definities wordt gehanteerd. *De Hollandsche natie* laat zich dan nog het beste omschrijven als een vaderlands of nationaal epos. De term vaderlands epos is door W.A.P. Smit geïntroduceerd in zijn omvangrijke studie naar de verschijningsvormen van het Nederlandse epos, *Kalliope in de Nederlanden.*[52] Hij plaatst daarin het vaderlandse epos

tegenover het bijbelse epos.[53] Representanten van het bijbelse epos zijn *Joannes de boetgezant* (1662) van Vondel, *Abraham de aartsvader* (1728) van Arnold Hoogvliet en *David* (1767) van Lucretia Wilhelmina van Merken. De richting van het vaderlandse epos werd volgens Smit in het leven geroepen door Onno Zwier van Haren met *De Geusen* (1771) en voortgezet door Adriaen van der Vliet met *De Spanjaerdt binnen Rotterdam* (1772), Frans van Steenwijk met *Klaudius Civilis* (1774), Van Merken met *Germanicus* (1779) en Johannes Nomsz met *Willem de Eerste* (1779) en *Maurits van Nassau* (1789). Uit deze reeks blijkt dat er in het vaderlands epos een belangwekkende gebeurtenis of figuur uit de vaderlandse geschiedenis centraal staat. Veelal wordt er door de auteurs ook een relatie met de eigen tijd gelegd.

Vooral *De Geusen* is interessant, omdat er qua thematiek en vertelwijze veel overeenkomsten bestaan met *De Hollandsche natie. De Geusen* schetst in vierentwintig zangen de heldendaden van de watergeuzen ten tijde van de Tachtigjarige Oorlog. Daarnaast krijgen ook de Oranjeprinsen en tal van staatslieden, wetenschappers en dichters uit de zestiende en zeventiende eeuw lof toegezwaaid. Smit stelt dat het stuk vanwege de strofische bouw en losse structuur geen epos in de traditionele, Vergiliaanse zin van het woord genoemd kan worden, maar dat het geheel wel een samenhangend verhaal vertelt en dat hier en daar passages voorkomen waarin de toon en verteltrant meer episch aandoen dan lyrisch. Om die reden noemt hij *De Geusen* ‘een - extreme - verschijningsvorm van het epos’.[54]

Iets soortgelijks geldt voor *De Hollandsche natie*: het werk heeft weliswaar enkele a-typische kenmerken van het epos, zoals de voorzang en de veelheid aan besproken onderwerpen, maar tegelijkertijd is er een sterke thematische samenhang. Het stuk drijft immers op de centrale idee dat geen ander volk een roemrijker verleden kent dan het Nederlandse. De verteltrant is bovendien meer episch dan lyrisch, zeker in de ingevlochten korte vertellingen. Zowel de eerste als de vierde zang bevat een *epyllion* (epos in het klein).[55]

Behalve vaderlands epos zou *De Hollandsche natie* ook een nationaal epos genoemd kunnen worden, vanwege het nationale karakter van de tekst. De volgende eigenschappen zijn kenmerkend voor het nationaal epos:

> Heldenepos e. Volkes, das wegen seiner dem Volkswesen angepaßten Grundhaltung und seiner Behandlung national bedeutsamer Ereignisse aus der Zeit der Volkwerdung bei e. Nation weiteste Verbreitung und Beliebtheit gefunden hat. Als Mythisierung der Frühgeschichte und Reflexion des histor. Selbstverständnisses und Nationalcharakters gehört es zum Bildungskanon und bietet spateren Generationen ein allerdings fragwürdiges, weil ahist. Identifikationsmuster [...].[56]

Helmers' gedicht past in deze omschrijving, omdat het nationale aspiraties heeft: het beschrijft typisch vaderlandse deugden en helden met als doel het publiek te bezielen met vaderlandsliefde. De meeste aandacht gaat uit naar Tachtigjarige Oorlog, een cruciale fase in de ontstaansgeschiedenis van de Republiek, en de zeventiende eeuw, een tijdperk van ongekend grote economische en culturele welvaart. Het werk had bovendien een grote verspreiding.

Als typische voorbeelden van nationale epen gelden de *Ilias* van Homerus, de *Aeneis* van Vergilius, het *Nibelungenlied*, *Os Luisades* van Camões en *Chanson de Roland.*[57] Dat Helmers zich bewust in deze traditie schaarde, blijkt uit het feit dat diverse passages uit *De Hollandsche natie* geïnspireerd zijn op het epos van Camões.[58] Je zou kunnen zeggen dat bij Helmers niet een historische figuur, maar de natie als geheel als ‘held’ optreedt.

Eindnoten:

49 Zie Van Hattum 1996, 301 voor een inventarisatie.
50 Vgl. Van Hattum 1996, 302.
51 Zie *Letterkundig lexicon voor de neerlandistiek*, http://www.dbnl.nl.
52 Smit 1975-1983, dl. 2, 658, 696, 816.
53 Dezelfde tweedeling in bijbelse en vaderlands-historische epen wordt ook gemaakt door Patt in het naslagwerk *Romanticism. An Oxford Guide.* Patt signaleert een grote opbloei van het genre in Engeland in de tweede helft van de achttiende en eerste helft van de negentiende eeuw. Ze brengt deze opleving in verband met de opkomst van de Romantiek en het nationaal-historisme. Zie Patt 1995.
54 Smit 1975-1983, dl. 2, 658.
55 Gerbrandy 1993, 78-79.
56 Lemma ‘Nationalepos’, in: Von Wilpert 2001, 548.
57 Von Wilpert 2001, 548.
58 Over de invloed van Camões op Helmers: Houwens Post 1964 en Moser 1996, 62-63.

Stijl

Een hedendaagse lezer moet wennen aan de gezwollen, hoogdravende stijl van *De Hollandsche natie.* Het is echter van belang om te bedenken dat poëzie rond 1800 een andere functie had dan nu. Het opwekken van gevoelens en overbrengen van denkbeelden op de toehoorders stond centraal. Toehoorders, want de meeste poëzie was in eerste instantie bedoeld voor de voordracht en niet om in stilte thuis te lezen. De stijl werd op de orale communicatiesituatie afgestemd: allerlei retorische middelen

werden ingezet om het publiek te overtuigen van een bepaalde boodschap. Lange pathetische uithalen en emotievolle bewoordingen werden niet geschuwd.

Ook *De Hollandsche natie* was geschreven met het oog op de voordracht. Ruim voordat het werk in druk verscheen, declameerde Helmers er immers al gedeelten uit op genootschapsbijeenkomsten. Na de verschijning stond het nog lang op het repertoire bij voordrachtsavonden.[59] Dat verklaart de bombastische toon van het gedicht: die moest de toehoorders in vervoering brengen. Ook de overvloed aan stijlfiguren kan op de voordrachtssituatie worden teruggevoerd: effectbejag stond immers voorop.[60]

De meest opvallende stijlfiguren in *De Hollandsche natie* zijn *repetitio* (herhaling van woorden) en *parallellisme* (gelijk zinsverloop). Het herhalen van woorden en zinsdelen heeft een bezwerend effect op de lezer: de boodschap wordt er zo als het ware ingehamerd. Enkele voorbeelden:

> Eer stijg het visschenheer naar 't blaauwe stargewelf,
> Eer zal de geele zee langs Neêrlandsch vlakte zwalpen,
> Eer stort de schoone Rhijn, die fiere telg der Alpen,
> Zijn stroomkruik met geweld naar 't Adriatisch strand!
> Eer zij, door 't kreeftgestarnt' de Samojeed verbrand,
> Eer zal in 't dienstbaar juk de dolle tijger zweeten,
> Eer Neêrlandsch volk uw vlijt, ô vaadren! zal vergeten!

(I, 198-204)

> Vier dagen streed 's land Held om de oppermagt der golven;
> Vier dagen was de zee in rook en vlam bedolven;
> Vier dagen beefde de aarde en zee van 't krijgsgerucht;

(III, 337-339)

> Zoo lang nog Zwitserland roemt op zijn eeuwige Alpen,
> Zoo lang de geele zee om Chinaas grond zal zwalpen,
> Zoo lang nog de adelaar de zon in 't aanzigt boort,
> Snelt naar de onsterflijkheid de naam van Koster voort;

(V, 395-398)

Door de herhaling blijven dergelijke passages beter in het geheugen van de toehoorder hangen.

Twee andere veelvuldig toegepaste stijlmiddelen zijn de *exclamatio* (uitroep) en *allocutio* (aanspreking). Beide verhogen de directe betrokkenheid van de luisteraar: de uitroep schudt hem als het ware wakker, terwijl een aanspreking hem duidelijk maakt dat de situatie op hem van toepassing is. Het aantal exclamaties, die steevast vergezeld gaan van uitroeptekens, is bijna ontelbaar in *De Hollandsche natie*:

> ô Nooit verdoofbre zucht voor mijn geboorteland!
> ô, Grondtrek in mijn ziel voor eeuwig ingeplant,

(I, 53-54)

> ô Gij! in wien ik leef, en adem! ô mijn zonen!

(VI, 501)

Ook het aantal allocuties is zeer groot. Twee willekeurige voorbeelden:

> Zaagt ge ooit de ratelslang aan de Afrikaansche stranden,
> Op wiens gevlekte huid de zonnestralen branden,
> Die door zijn schittrend schoon d'onnooslen vogel lokt;
> Maar 't argloos starend dier ras in zijn gorgel slokt?
> Zaagt ge ooit den wreeden boom op Javaas grond ontsproten,
> Wiens oogverrukkend loof en breed gespreide loten,
> Een koele schaduw werpt op 't dor geblakerd strand?

(I, 315-321)

> Snelt Nederlanders! snelt met mij naar Nieuwpoort heen,
> Nog klam van 't spaansche bloed; aanschouwt daar de eertrofeên,

(II, 173-174)

De terugkerende zinsnede ‘zaagt ge ooit’ - opnieuw een vorm van parallellisme - betrekt het gehoor rechtstreeks bij de tekst.

Andere door Helmers gebruikte stijlmiddelen zijn de *retorische vraag* (‘Wie telt al de eeuwen op, voordezen heen gevlugt,/Of noemt het aantal daar de tijd van is bevrucht?’ II, 395-396), de *antithese* of tegenstelling (‘Het all' der Oudren vlijt - niets aan Natuur verpligt’ I, 126) en de *enumeratio* of opsomming (‘Hoe schets ik U, uw deugd, uw' moed, uw wijs beleid, / Uw kracht, uw' gullen aard, geduld, standvas-

tigheid,' II, 221-222). Ook laat Helmers personages vaak in de *directe rede* spreken om de door hen beleefde hartstochten nog beter tot hun recht te laten komen. Zo nemen Beylinc en zijn echtgenote beurtelings het woord om hun emoties de vrije loop te laten. De gesproken teksten maken de situatie inleefbaar en invoelbaar. Tot slot spreekt Helmers de hoorders voortdurend aan op hun eigen gedrag, door het gebruik van de *imperatief* of gebiedende wijs ('Voelt Neêrland! voelt u zelfs! zijt trotsch op eigen waarde!' VI, 485)

De genoemde stijlmiddelen zijn niet specifiek voor Helmers: ze zijn bij alle dichters uit die tijd ruimschoots aanwezig. Wel typisch (maar beslist niet exclusief) voor Helmers is zijn voorliefde voor de *hyperbool* of overdrijving. Als er bij Helmers gevochten, gedood en gestorven wordt, dan gebeurt dat altijd op een grootse en meeslepende wijze. De gruwelen worden vol dramatiek beschreven: het bloed vloeit rijkelijk. Zie bijvoorbeeld de beschrijving van de wijze waarop de Portugezen in de Oost huishouden:

> Maar ach dit Paradijs wordt ras een aaklig graf!
> De woeste Portugees zwaait daar zijn' schrikbren staf,
> En plast in 't gudzend bloed van Vorsten en gemeente,
> En slokt 's Lands schatten in, en knaagt aan 't dor gebeente,
> (Zoo woedt een tijger op zijn prooi met ijzren tand!)

(IV, 59-63)

Al even bloederig is de passage waarin de Kabeljauwse strijder Albrecht Beylinc het in zijn eentje opneemt tegen het Hoekse leger van Jacoba van Beieren:

> Elk plast en waadt in 't bloed, de wraak holt onbeteugeld;
> Maar ach! de kleine hoop wordt eindlijk overvleugeld.
> Schoon Bijling keeren moet, hij keert in zegepraal,
> En 't vijandlijke bloed druipt van zijn glinstrend staal.

(I, 499-502)

Kortom, Helmers trekt het hele register aan stijlmiddelen open om de toehoorder bij de les te houden, te raken, te vervoeren en te overtuigen van zijn centrale boodschap: 'Bemint uw vaderland, vereert uw voorgeslacht!' (I, 190)

Een ander stijlkenmerk dat hier genoemd moet worden is de grote hoeveelheid beeldspraak in *De Hollandsche natie.*[61] Sommige beelden keren steeds weer terug, zoals dat van de eik, de leeuw, de adelaar, de tijger en de bliksem. Zo symboliseert de robuuste eik de onsterfelijkheid en kracht van de Nederlanders:

> Zoo praalt ge ô Neêrland! in Apolloos heiligdommen,
> Voor de oogen van 't heelal, en doet de nijd verstommen:
> Onschokbaar, als een eik in Wodans heilig bosch!

(VI, 413-415)

Ook in de Bardenzang wordt de Germaans/Bataafse eik voortdurend gecontrasteerd met de laurierboom van de Romeinen; de Bataafse helden worden met niet met laurier- maar met eikenkransen gekroond als teken van roem en onsterfelijkheid.

De leeuw en de adelaar fungeren eveneens als positieve symbolen. De leeuw is het symbool bij uitstek van het vaderland: op tal van plaatsen representeert dit dier de moed en kracht van de Nederlanders. Zo trekt ‘de Nederlandsche leeuw’ op indrukwekkende wijze ten strijde tegen de Spanjaarden:

> Zoo spoedig wies zijn kracht, zoo ras zijn ijzren tanden,
> Zijn scherp gewette klaauw, nooit strafloos aan te randen!
> Zijn forsch gebrul drong door tot aan het verste strand!

(II, 259-261)

De Nederlandse zeehelden worden ‘waterleeuwen’ genoemd, de Nederlandse ontdekkingsreizigers worden aangeduid met ‘leeuwenteelt’, prins Maurits toont zich in de strijd ‘een jonge leeuw’ etc.

De adelaar heeft een iets andere functie. Dit roofdier heeft als positieve eigenschappen dat het heel hoog kan vliegen en zonder met zijn ogen te knipperen in de zon kan kijken. De adelaar is, aldus Helmers, de ‘oppervorst der lucht’. Helmers gebruikt de adelaar in de context van twee zeventiende-eeuwse Nederlanders die bovenmenselijke prestaties leverden: Vondel en Hugo de Groot. Over de laatste schrijft Helmers:

> Wie vliegt met d'Adelaar, langs onnaspeurbre wegen,
> Zijn prooi in d'ijzren kaauw, de zon in 't aanzigt tegen?
> Wie is 't die Hercules zijn stalen knods ontwringt?
> De Groot, ik volg u van verr', ik stamel, daar gij zingt.

(II, 497-500)

De adelaar fungeert overigens ook een keer in een negatieve context, namelijk als symbool voor de Romeinen. Op de legioenstandaarden van Caesars troepen stonden namelijk adelaars afgebeeld.[62]

Terwijl de leeuw en adelaar de Nederlandse natie in positieve zin representeren, wordt de tijger juist met de vijand geassocieerd. Zo worden de Spanjaarden en Portugezen verschillende keren met tijgers vergeleken.[63] Ook binnenlandse groepen die afkeurenswaardig gedrag vertonen, worden vergeleken met tijgers. Dat geldt bijvoorbeeld voor Jacoba's manschappen die Beylinc ‘ter slagting heenen slepen’ (I, 508) en voor de woedende volksmenigte, die de Amsterdamse burgemeester Willem Gerrit Dedel uitjoelde, omdat deze in 1787 weigerde tegemoet te komen aan een petitie van de patriottenkolonel Van Goudoever (II, 327-330). Opmerkelijk genoeg wordt de tijger ook een maal positief gebruikt, als beeld voor Holland: ‘Wat jager (Engeland) is zoo stout, /Dat hij een' tijger durft bestoken in zijn woud?’ (III, 135-136).

Een andere veelvuldig gebruikte vorm van beeldspraak in *De Hollandsche natie* is de vergelijking. Het wemelt van de korte als-vergelijkingen, zoals ‘Een stilte, als die van 't graf’ (III, 3) of Adeka is ‘rank als de kokosboom’ (IV, 188). Daarnaast zijn er veel langere vergelijkingen, die veelal doorspekt zijn met verwijzingen naar de klassieke mythologie. In de volgende passage wordt Nederland bijvoorbeeld vergeleken met het Griekse eiland Delos in de Egeïsche zee. Dit eiland veranderde evenals Nederland, zo is de gedachte) van een onvruchtbare massa in een vruchtbaar oord. Het eiland Delos ontstond, doordat de godin Asteria zichzelf in een kwartel veranderde om te ontkomen aan de toenaderingen van Jupiter. Ze stortte zich in zee en veranderde in een drijvend eiland. Latona, de zuster van Asteria, zocht vervolgens haar toevlucht op dit eiland. Ze was namelijk zwanger van Jupiter en probeerde zo te ontkomen aan de jaloerse echtgenote van Jupiter, Juno. Op Delos baarde ze de goddelijke tweeling Apollo en Diana. Vervol-

gens werd dit eiland met vier zuilen op de zeebodem verankerd en bovendien vruchtbaar gemaakt. Nederland was dus:

> Asteria gelijk, toen ze op de Egesche golven,
> Half water, aarde en slik, in wier en kroost bedolven,
> Het drassig hoofd verhief, ten prooije aan 't golfgebots,
> En dobbrend, als een plant in 't buldrend zeegeklots,
> Ongangbaar, onbetreên, het dor verblijf der meeuwen,
> Die hongrend naar den buit op riet of plompen schreeuwen:
> Maar toen Latone daar haar telgen had gebaard,
> (Het kroost van Jupiter!) veredelde zich de aard';
> De onvaste slik werd land, het riet verkeerde in bosschen,
> De vruchtbre wijngaard zwol van Bacchus rijke trossen!
> De lauwer schoot omhoog, en Delos zag haar' naam,
> (Niet meer Asteria) verheerlijkt door de faam!
> En 't dankbaar Grieksche volk bleef op haar' luister staren,
> Als Phebus bakermat, verheerlijkt met altaren.
>
> Zoo ook was, Nederland! in vroeger tijd uw grond [...]

(I, 127-141)

Een gecompliceerde passage als deze maakt meteen duidelijk dat *De Hollandsche natie* allesbehalve een spontane uitstorting van gevoelens is. Gevoelens spelen weliswaar een belangrijke rol, maar deze worden geuit binnen het raamwerk van een zorgvuldig geconstrueerde tekst, die bol staat van stijlmiddelen en beeldspraak.

Dat blijkt ook uit de breed uitgesponnen Homerische vergelijkingen in het gedicht. Bij een Homerische vergelijking wordt het object (A) met iets anders (B) vergeleken. Dit andere wordt breed uitgemeten, in suggestieve taal. Vervolgens keert de vergelijking weer terug bij het uitgangsobject A. Een voorbeeld bij Helmers:

> Klein, nietig was de magt, waar mede, in de eerste dagen,
> 's Lands vaderen den strijd met Spanje dorsten wagen.
> Gelijk bij 't kleppen van een' reiger in den wind,
> Een nietig vlokje sneeuw zich van het ijs ontbindt,
> Dat de Alpen overschorst, maar spoedig meerder vlokken,
> In d'eerst naauw zigtbren val, om zich heeft zaamgetrokken,

Zich tot een' klomp vergroot, en ras een sneeuwberg wordt,
Die bonzend, dommelend en dondrend neêrgestort,
De rotsen kneust en breekt, van 's aardrijks eeuwge bergen,
Het ijs, dat eeuwen lang de zonnegloed dorst tergen,
Verbrijzelt, rotsen splijt; de zuilen van graniet,
En bosschen, oud als de aard', verbreekt als siddrend riet.
En, als een waterval in d'afgrond neêrgeschoten,
Het klein beginsel toont, daar 't all' uit is gesproten;
Zoo zwak, zoo nietig was de Nederlandsche leeuw,
Toen hij in 't strijdperk trad met Spanje in vroeger eeuw!

(II, 243-258)

Het object is de kleine, nietige macht, waarmee de Nederlanders het durfden op te nemen tegen de Spanjaarden. Deze wordt vergeleken met een klein sneeuwvlokje, dat door het kleppen van een reiger in de wind uitgroeit van een sneeuwbal tot een lawine. Dan keert de vergelijking weer terug bij het oorspronkelijke object: zo nietig was aanvankelijk ook de ‘Nederlandsche leeuw’.

Ten slotte valt het grote aantal personificaties in de tekst op. De meest voorkomende is die waarbij een rivier voor een volk of land staat: de Iber is de Spanjaard, de Taag de Portugees, de Tiber de Italiaan. Een enkel voorbeeld: ‘Zoo stort de Taag nu ook, met d'Iber zaamgespannen, /Op Neêrlands vloten af, om die naar 't West te bannen’ (IV, 437-438).

Eindnoten:

59 Vgl. Kloek 1993, 420-421.
60 Voor een overzicht van door Helmers vaak gebruikte stijlfiguren, zie Van Hattum 1996, 332-341.
61 Over Helmers' toepassingen van beeldspraak: Van Hattum 1996, 326-332.
62 DHN II, 72, 81.
63 DHN II, 128; IV, 63; IV, 350.

Helmers en het vaderlands verleden

Het belangrijkste thema van de *De Hollandsche natie* vormt de geschiedenis van het vaderland. Elke zang is immers aan een specifiek aspect van het nationale verleden gewijd. Die vaststelling roept echter direct een vraag op, want wat werd er in de tijd van Helmers eigenlijk precies verstaan onder het vaderland? En wat onder de ‘Hollandsche natie’?

De betekenis van het begrip ‘vaderland’ is in de loop der eeuwen sterk geëvolueerd: stapsgewijs werd deze verruimd van stad (lokaal) tot gewest (regionaal) tot het gehele land (bovengewestelijk).[64] Vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw nam het gebruik van de term

'vaderland' explosief toe en kreeg het begrip steeds vaker betrekking op de gehele nationale gemeenschap.[65] Ook de betekenis van het begrip 'natie' is variabel: het duidt niet alleen op kleinere groepen van dezelfde afstamming (lokaal), maar ook op grotere bevolkingsgroepen die tot dezelfde staat behoren.[66] Tot slot het begrip 'Hollands': dit kan zowel betrekking hebben op personen en zaken afkomstig uit het gewest Holland als Nederland.[67]

In *De Hollandsche natie* herkennen we de gelaagdheid van de genoemde begrippen: Helmers redeneert opvallend vaak vanuit een stedelijk of gewestelijk perspectief. Amsterdam is het onbetwistbare machtscentrum (het 'kapitool aan het IJ') van Nederland. Soms lijkt Amsterdam geheel samen te vallen met Nederland.[68] Ook zijn vrijwel alle vaderlandse helden afkomstig uit het gewest Holland; de aandacht voor andere gewesten is minimaal. Toch speelt *De Hollandsche natie* vooral in op een nationaal eenheidsgevoel: het gaat om het neerzetten van een positief zelfbeeld dat voor *alle* leden van de Nederlandse natie geldt.[69] Zo heel vanzelfsprekend was dat echter niet: het denken in termen van een nationale gemeenschap was nog maar van recente datum.

De politieke ontwikkelingen hebben daarbij een belangrijke rol gespeeld. Met de vorming van een eenheidsstaat in 1798 werd, aldus de historicus Van Sas, in staatkundige termen vastgelegd wat in culturele zin al eerder groeide: het besef dat alle Nederlanders bij elkaar hoorden.[70] Dat besef werd alleen maar sterker, naarmate de invloed van de Fransen groeide. Tijdens het bewind van koning Lodewijk Napoleon (1806-1810) en de Franse bezetting (1810-1813) groeide het aantal vaderlandslievende uitingen waarin eenheidszin gepredikt werd, explosief.

Literatuur speelde een belangrijke rol in de verspreiding van nationale sentimenten.[71] Vaak kozen auteurs voor onderwerpen uit de vaderlandse geschiedenis: de beschrijving van een gedeeld, roemrijk verleden verhoogde het vaderlandse bewustzijn en daarmee het gevoel van onderlinge verbondenheid. De voorkeur ging uit naar glorieuze overwinningen op het slagveld, waarin de Nederlanders hun veerkracht en vechtlust hadden bewezen. Veruit favoriet was De Tachtigjarige Oorlog tegen de Spanjaarden (1568-1648). Een andere opstand die nogal eens werd gememoreerd was de Bataafse opstand tegen de Romeinen in 69 na Chr. onder leiding van Iulius Civilis.

Conform deze tendens besteedt Helmers in *De Hollandsche natie* de meeste aandacht aan de strijd tegen de Spanjaarden. Steeds weer verwijst hij naar deze 'heilgen strijd der vaadren', de tijd waarin ongeevenaarde 'godendaden' waren verricht. Willem van Oranje krijgt als 'schutgeest van dit land' de meeste lof toegezwaaid. Daarnaast krijgt ook de Bataafse Opstand enige aandacht. Veel minder aandacht gaat uit naar de Middeleeuwen, al bekleden Albrecht Beylinc en Jan van Schaffelaar een prominente plaats in Helmers' eregalerij. De achttiende eeuw komt nauwelijks ter sprake, althans als het gaat om oorlogsvoering.[72] Slechts enkele regels zijn gewijd aan de Slag bij Doggersbank in 1781, die als een laatste hoogtepunt van het vaderlandse verleden wordt beschouwd. Daarna zou het louter bergafwaarts zijn gegaan met het land, dat een dieptepunt zou hebben bereikt toen het onder gezag van de Fransen kwam te staan. Dat laatste zegt Helmers uiteraard niet expliciet, maar hij impliceert het wel door steeds weer in termen van bloei en verval te spreken.

Helmers' heldencanon bestaat uit verschillende soorten helden: deugdhelden (bijvoorbeeld Beylinc, Van Schaffelaar, Anthonius Hambroek), zeehelden (De Ruyter, Tromp, Johan Evertsen de Oude), ontdekkingsreizigers (De Houtman, Tasman, Barents), staatslieden (Willem van Oranje, prins Maurits, Johan van Oldenbarnevelt), geleerden (De Groot, Erasmus, Simon Stevin, Christiaan Huygens) en culturele grootheden (schilders en dichters, onder wie Rembrandt en Vondel). De deugdhelden worden het meest gewaardeerd: een ware held blinkt niet alleen uit op het slagveld, maar toont ook karakter. Morele standvastigheid en opofferingsgezindheid sieren de mens, zoals Beylinc, Van Schaffelaar en Hambroek laten zien. Van Schaffelaar wierp zich op 16 juli 1482 van de kerktoren van Barneveld om het leven van zijn kameraden te redden. Ook de zendeling Hambroek ontleende zijn heldenstatus aan het feit dat hij eerbehoud belangrijker achtte dan lijfsbehoud. In 1661 werd hij op het eiland Formoza gevangen genomen door de Chinese zeerover Coxinga, die de Chinese bevolking van Formoza opzette tegen de Nederlandse bezetters. Coxinga dwong Hambroek de Nederlandse opperbevelhebber ertoe te bewegen zich over te geven, onder de dreiging dat Hambroek anders gedood zou worden. Als hij niet tijdig terug zou keren, zou zijn familie omgebracht worden. Hambroek verkoos de dood boven vrijwillige overgave en werd onthalsd.

In de categorie zeehelden staat Michiel de Ruyter met stip bovenaan. Zijn belangrijkste wapenfeiten passeren de revue: de verovering van Nyborg en Fyn in 1659, de Vierdaagse Zeeslag in 1666, de tocht naar Chatham in 1667 en de slag bij Etna in 1676. Een goede tweede is de nu veel minder bekende Reinier Claeszen. Deze Zeeuwse vice-admiraal wordt door Helmers bejubeld vanwege zijn heldhaftige zelfopoffering in 1606. Hij stond onder bevel van de Zeeuwse admiraal Willem Hautain, wiens vloot tot doel had de Portugese schepen in de vaart naar Oost-Indië te hinderen. Door tegenwind en storm raakten vijf schepen van de hoofdvloot af, waaronder het schip van Claeszen. Deze werden door acht Spaanse schepen overvallen. De andere namen de vlucht, maar Claeszen bleef zich tegen de Spaanse overmacht verzetten. Toen er geen redden meer aan was, besloot Claeszen zijn schip, de overgebleven bemanning en zichzelf op te blazen.

Opvallend is de grote nadruk op de huiselijkheid van de genoemde deugd- en zeehelden. Het huiselijke geluk van Beylinc wordt breed uitgemeten, evenals het verdriet van zijn kind en vrouw, die bovendien zwanger is. Ook Claeszen is een echte familieman. Voordat hij zijn schip opblaast, staat hij stil bij zijn ‘gade en kroost’ en het grote verdriet dat hun te wachten staat.[73] Geen groter geluk voor de zeeheld, dan wanneer hij met zijn gezin herenigd wordt: ‘Met de armen uitgestrekt vliegt hem langs dorre wegen / Zijn teedre en jonge gaê, zijn lieve telgen tegen’ (IV, 533-534). Een echte held, zo luidt de typisch negentiende-eeuwse boodschap, heeft behalve zijn vaderland ook zijn gezin hoog in het vaandel staan.

In de behandeling van de staatslieden valt op dat Helmers een eendrachtsgezinde positie inneemt. Zowel de Oranjeprinsen als de staatsgezinde kopstukken fungeren als exemplarische helden. Wat betreft vaderlandsliefde doen Willem van Oranje, prins Maurits en Oldenbarnevelt niet voor elkaar onder.[74] Ook verschijnen in Helmers' elysium (verblijfplaats van de gelukzaligen) prins Maurits en de staatsgezinde kopstukken tot twee keer toe gebroederlijk naast elkaar:

> Wat rustige oorlogsheld in zilvren wapendos,
> Treedt aan eens grijsaards zij' naar 't gindsche lauwerbosch?
> 't Is Maurits, die zijn haat aan Spanje toegezworen,
> Zijn' diergestaafden eed aan Hannibal doet hooren!

De heroïsche zelfopoffering van de Zeeuwse vice-admiraal Reinier Claeszen in 1606.

> De Witten naderen met Oldenbarneveld,
> Van Bevernink, van Hoofd, en Fagel vergezeld!

(II, 443-448)

en

> 'k Zag Maurits aan mijn zij! 'k dorst met de Witten spreken!

(V, 195)

De religieuze en politieke verschillen van weleer worden in deze passages overbrugd, al lijkt de formulering een voorkeur voor de Oranjes te verhullen: Helmers ziet Maurits immers aan zijn zijde, terwijl hij met De Witten slechts durft te spreken. Die voorkeur voor de Oranjes spreekt ook uit zijn kritische omschrijving van de Amsterdamse patriotse burgemeester Hendrik Hooft Danielsz (1716-1794), die volgens hem ‘op het Kapitool de rol van Gracchus speelde, / En, waglende op een bank, het graauw met klanken streelde’ (VI, 305-306). Als leider van de democratische factie was Hooft er mede verantwoordelijk voor dat een deel van de vroedschap in april 1787 werd afgezet. Hooft wordt vergeleken met de Romeinse staatsman, Gaius Sempronius Gracchus (154-121 v.Chr.). Deze kon aanvankelijk op de steun van het volk rekenen, maar enkele tactische fouten werden hem uiteindelijk fataal: hij werd door zijn tegenstanders om het leven gebracht. Deze passage kwam Helmers overigens op veel kritiek te staan.[75]

Voor vrouwen is slechts een marginale plaats gereserveerd in Helmers' eregalerij: slechts zesendertig versregels zijn aan hun verdiensten gewijd. Verbazingwekkend is dat niet, want heroïek en vrouwelijkheid waren in die tijd elkaar uitsluitende polen. Om een held te kunnen zijn, moesten vrouwen terreinen betreden die voor hen normaal gesproken niet toegankelijk waren, zoals de politiek, de zeevaart en de wetenschappen. Deden ze dat toch, dan werd hun gedrag al snel verwerpelijk geacht, omdat ze zich te mannelijk gedroegen. Maar wanneer ze voldeden aan het verwachtingspatroon van de vrouwelijke sekse, stegen ze nooit uit boven het huiselijke niveau. Een vrouwelijke held was dus een *contradictio in terminis*.[76] Alleen voor schrijfsters maakt Helmers een uitzondering. Hij noemt er vier: Anna Maria van Schurman (1607-1678), Elisabeth Hoofman (1664-1736), Juliana Cornelia

de Lannoy (1738-1782) en Lucretia Wilhelmina van Merken. De laatste krijgt verreweg de meeste aandacht. Helmers was in het bezit van al haar werken en bewonderde haar epen, leerdichten en treurspelen.[77] En passant noemt hij ook nog een vijfde vrouw, namelijk de destijds zeer bekende actrice Johanna Cornelia Wattier (1762-1827) die optrad in een tragedie van Van Merken en in Helmers' eigen drama *Dinomaché.*[78]

Het concept van een gedeelde, nationale identiteit krijgt in *De Hollandsche natie* niet alleen inhoud via de beschrijving van het roemrijke verleden, maar ook via de contrastwerking met verschillende buitenlanden, zoals Spanje, Portugal, Engeland, Frankrijk en Italië. Steeds weer demonstreert Helmers de superioriteit van de eigen natie door de Nederlandse prestaties tegen die van andere landen af te zetten. Ook schildert Helmers de vijandelijke mogendheden extra negatief af om het eigen land beter uit de verf te laten komen. Zo staat hij uitvoerig stil bij de wreedheden van de Portugezen in het verre Oosten, waardoor de Nederlanders des te vredelievender overkomen. Dit internationale vergelijkingskader krijgt binnen de actuele, politieke context nog een extra dimensie: veel passages over buitenlandse mogendheden kunnen ook gelezen worden als uitingen van verzet tegen het Franse regime.

Ook de vele verwijzingen naar de Klassieke Oudheid vormen een middel om de grootsheid van de eigen natie te onderstrepen. De redenering van Helmers lijkt simpel: Nederland kent de meeste helden en deze overtreffen de klassieke:

> Waarom, ô Dichters! steeds in de oudheid omgewroet,
> Wanneer ge iets edels, iets verhevens schildren moet?
> Steeds Griek of Romer, als ge iets heerlijks zult vermelden!
> 'k Verwerp dien vreemden tooi; 'k zing Vaderlandsche helden

(I, 421-424).[79]

Zijn houding jegens historische en mythologische figuren uit de Klassieke Oudheid is echter dubbel, want ze worden even vaak als bewonderenswaardige voorbeelden aangehaald. Dan is het veeleer een kwestie van evenaren dan overtreffen. Zo is Hooft de Tacitus van Nederland, De Groot is vergelijkbaar met de mythologische figuur Atlas, die het

hemelgewelf op zijn schouders droeg, en de achttiende-eeuwse auteur Jacobus Bellamy wordt gelijk gesteld aan de Griekse dichter Tyrtaeus, die mars- en krijgsliederen schreef. Helmers noemt zichzelf - niet bepaald bescheiden - aan het slot van zijn gedicht ‘een Decius’, daarmee verwijzend naar een generatie Romeinse veldheren en consuls uit de vierde en derde eeuw v.Chr. die hun levens offerden voor het vaderland in de strijd tegen vijandige volkeren.

Eén Griek blijkt op eenzame hoogte te staan en laat zich door niemand overtreffen of zelfs evenaren: de dichter Homerus, auteur van de *Ilias* en *Odyssee.* Dat brengt ons op het andere grote thema van *De Hollandsche natie*: de dichtkunst.

Eindnoten:

64 Zie de bundel *Vaderland. Een geschiedenis van de vijftiende eeuw tot 1940* (red. N.C.F. van Sas), met name Meijer Drees 1999, 110.
65 Kloek 1999, 243-245.
66 Zie het lemma ‘natie’ in het *wnt* (wnt.inl.nl).
67 Zie het lemma ‘Hollandsch’ in het *wnt* (wnt.inl.nl).
68 Zie met name het toekomstvisioen waarin Helmers de ondergang van Amsterdam beschrijft: DHN III, 13-39.
69 Van een tegenstrijdigheid is dan ook geen sprake: de conceptie van een nationale samenleving met bijbehorende identiteit sluit andere identiteiten en loyaliteiten (zoals aan de stad Amsterdam en het gewest Holland) niet uit.
70 Van Sas 2004, 41-43.
71 Zie onder meer Blaas 2000, Van Sas 2004, 86-92 en Jensen 2008.
72 Voor de wetenschap en de dichtkunst maakt Helmers een uitzondering, zie DHN V, 140-163; VI, 351-412.
73 Ook de laatste gedachten van zeevaarder Willem Barents zijn aan zijn gezin gewijd: hij ‘stort magtloos neêr, denkt aan zijn gade en sterft’ (IV, 788).
74 DHN II, 401-406.
75 Over de kritische reacties op deze passage: Van Hattum 1996, 131-132. Zie ook Jorissen 1866, 770-771, die meldt dat onenigheid over deze passage er mede de oorzaak van was dat een gemeenschappelijk lijkfeest voor Helmers in de Remonstrantse Gemeente niet doorging.
76 Over de problematiek van de vrouwelijke held: Jensen 2008, 91-94.
77 Van Hattum 1996, 30, 42. Helmers wijdde een verhandeling aan Van Merkens *Germanicus* en *Het nut der tegenspoeden*, zie Helmers 1989, 13-25.
78 Over de rolbezetting in Dinomaché: Van Hattum 1996, 60.
79 Zie ook de volgende passages: ‘Van hier, Onheiligen! die steeds bij de oudheid zweert, / Geene andre helden dan bij Griek of Romer eert! / Bloost, ziet de heldenteelt, op onzen grond ontsproten [...]’ (III, 107-109); ‘Vindt ge één Held, /Daar Neêrland niet terstond een' ander' tegenstelt?’ (I, 365-366).

Het ware dichterschap

Naast het vaderlandse verleden loopt ook de thematiek van het dichterschap als een rode draad door *De Hollandsche natie.* Er is bijna een hele zang aan dit onderwerp gewijd en Helmers doet tal van uitspraken over de status van de dichtkunst, het ware dichterschap en zijn eigen rol als dichter.[80]

In de voorrede van *De Hollandsche natie* geeft Helmers een kernachtige omschrijving van de ware dichter: ‘Er is geen onderwerp, hoe arm, hoe klein, hoe nietig ook in zichzelve, dat voor den dichter niet rijk, groot, belangrijk zijn kan, wanneer hij waarlijk dichter is. Zijn gevoel, zijn gloeijende verbeelding, zet zijn geheele ziel in vlam, en hij weet het gevoel, dat hem bezielt, in het hart zijner lezers en hoorders uit te storten’. 't Is daar, waar zijn onderwerp bijna geen stof aanbiedt, dat zijn scheppend vermogen zich ontwikkelt: dan is het, dat hij waarlijk dichter, dat is schepper zijn kan (voorrede, 19-24). Ofwel: de belangrijkste eigenschap van de dichter is dat hij zijn gevoelens toont en op het publiek overbrengt. Met deze visie past Helmers in de traditie van zijn tijd, waarin de dichterlijke authenticiteit als de kern van het ware dichterschap werd beschouwd.[81]

De Hollandsche natie staat bol van de gevoelsuitstortingen. Het gevoel is zelfs zo overheersend, dat het voor de dichter onmogelijk is om het niet de vrije loop te laten: hij moet eenvoudigweg zijn gemoed ontlasten. Uit *De Hollandsche natie* rijst het beeld op van een furor poe-

ticus: de dichter wordt als het ware bevangen door dichterlijke geestdrift. Hij is bezeten van zijn onderwerp en ervaart daarbij goddelijke inspiratie:

> Ook ik, ik mag een drup van 't heilig nat ontvangen!
> 'k Voel d'invloed van den God: mijn boezem stort in zangen
> Zich uit! - het outer vlamt! de heilge lauwer kraakt!
> Hoor aarde! Dichters, knielt! - De God, de God genaakt!

(V, 55-58)

Zo'n furor poeticus heeft nog meer unieke eigenschappen: hij is in staat de hogere werkelijkheid achter de zintuigen te bereiken en vormt daarmee een medium tussen het aardse en het hemelse, het eindige en het oneindige. Ook is hij in staat contact te leggen met het rijk der overledenen en toekomstvoorspellingen te doen: hij is daarmee vergelijkbaar met een priester of een profeet, omdat hij in staat is de goddelijke wil te kennen.

Die eigenschappen komen allemaal tot uiting in *De Hollandsche natie.* Tot tweemaal toe werpt de dichter een blik in het hiernamaals. In de tweede zang bezoekt hij het paradijselijke oord waar de afgestorven zielen van de grote vaderlandse helden zich ophouden. In de vierde zang treedt hij het heiligdom van reeds overleden kunstenaars binnen: ‘Verr' boven de aarde, in een verfijnde en zuivre stof, / Rijst, Schoone kunsten! uw geheiligd Tempelhof [...] Ik waag het huiverend haar Tempel in te treden’ (IV, 111-112, 129). Ook worden enkele toekomstvoorspellingen gedaan. In een visioen beschrijft Helmers de ondergang van zijn geliefde stad Amsterdam: van de eens zo bloeiende stad zijn slechts enkele puinresten over.[82]

Helmers heeft dus een zeer verheven opvatting van het dichterschap: hij beschouwt de dichter als een ‘schepper’ met goddelijke eigenschappen, die zicht heeft op een hogere werkelijkheid achter de zintuigen.

Een ander aspect dat veel aandacht krijgt in *De Hollandsche natie*, is de rol van de verbeelding. In zijn studie naar het literaire denken over de verbeelding schetst Johannes hoe het standaardbetoog er in de periode 1780-1840 uitziet. Aan de verbeelding worden grofweg twee functies toegekend. Ten eerste vormt ze een soort opslagplaats

voor beelden, die opgeroepen kunnen worden als ze nodig zijn. Dit is de reproductieve functie van de verbeelding. Ten tweede kan de verbeelding de bewaarde beelden tot nieuwe gehelen combineren; dat is de productieve kant van de verbeelding. De verbeelding is weliswaar een onmisbare schakel in het creatieve proces van de dichter, maar een zeker wantrouwen is op zijn plaats: een teveel aan verbeeldingskracht moet vermeden worden, omdat de dichter binnen de grenzen van het waarschijnlijke en mogelijke dient te blijven.[83]

Bij Helmers zien we diezelfde ambivalentie ten aanzien van de verbeelding. Enerzijds keurt hij een overmaat aan verbeelding af. Hij verwerpt bijvoorbeeld het werk van de Italiaanse Renaissancedichter Ludovico Ariosto (1474-1533), die grote bekendheid verwierf met zijn epos *Orlando Furioso* (1516):

> U! roep ik geenszins aan, verbeelding! ik eisch niet,
> Dat ge op mijn dichttafreel uw heldre stralen schiet.
> Schoon gij het doode kunt bezielen! 't hart verovert,
> Aan Ariostoos zijde ons luchtkasteelen toovert:
> 'k Versma uw gunsten thans: - de waarheid is 't alleen,
> Wier fakkel 't spoor mij toont, daar 'k moedig in zal treên.
> Uw dos behoef ik niet in mijn bespiegelingen:
> Gij, strenge Waarheid, gij alléén spoort me aan tot zingen.

(I, 45-52)

Alleen de waarheid is zijn leidraad bij het dichten, stelt Helmers met grote nadruk.

Anderzijds doet Helmers een krachtig appèl op de verbeelding. Hij heeft haar onder meer nodig om beelden uit het verleden op te roepen. In de volgende passage herkennen we de reproductieve kracht van de verbeelding:

> Verbeelding, voer mij in die goddelijke tijden!
> 'k Mag, heilig voorgeslacht, u hier mijn tranen wijden,
> Hier in uw grootheid mij verliezen! mijn gezigt
> Blijft op de onmeetlijkheid van d'Oceaan gerigt.
> Verbeelding toover mij in de eeuwen die vervlogen!

(III, 321-325)

Ook de productieve kant van de verbeelding komt naar voren. Zij is namelijk in staat de dichter naar ‘nooit geziene kringen’ te voeren:

> Wat kracht, wat magt ontvoert me aan de aarde en aan mij zelven,
> En schiet met mij door 't ruim der hooge stargewelven?
> Zijt gij 't Verbeelding! ja, 'k herken u aan den gloed,
> De vlam, die uw gelaat als 't zonlicht schittren doet.
> Waar voert uw hand mij heen? Naar nooitgeziene kringen?
> Naar Zonnen, nooit gedacht in 't brein der stervelingen,
> Of naar het duister oord, waar nog geen schepping leeft [...]

(V, 59-65)

Tot die ‘nooit geziene kringen’ behoren het eerder genoemde verblijf van de afgestorven heldenzielen en het heiligdom van de reeds gestorven kunstenaars. Het is de verbeelding die de dichter in staat stelt deze unieke plaatsen te aanschouwen.[84] De verbeelding maakt het de dichter bovendien mogelijk in de toekomst te kijken.[85]

Kortom, de verbeelding opent allerlei nieuwe werelden die voor de gewone sterveling gesloten blijven. De dichter roept zichzelf echter herhaaldelijk tot de orde, wanneer het om de verbeelding gaat. Na de beschrijving van een toekomstvisioen, verlaat de verbeeldingskracht hem en ziet hij zich teruggeworpen op aardsere regionen: ‘Verbeelding, gij verlaat me! ik stort op de aarde neêr! / En 'k vind me, ô Nederland! in uwen omtrek weêr’ (II, 487-488). Ook distantieert hij zich soms bewust van de verbeelding: ‘ô Neen, Verbeelding! neen! mijn geest heeft trager vlugt, / 'k Hervind mij weer op de aarde in Neêrlands zoete lucht’ (V, 69-70).

Al bij al zien we dat Helmers, conform het standaardbetoog, een belangrijke rol aan de verbeelding toekent. Tegelijkertijd neemt hij er ook herhaaldelijk afstand van. Die dualiteit laat zich verklaren door een spanning die in zijn visie op het dichterschap besloten ligt. Enerzijds moet de ware dichter zich laten leiden door ware, oprechte gevoelens: daar past een overmatig gebruikt van de verbeeldingskracht niet bij. Anderzijds heeft de dichter een verheven, bijna goddelijke status, omdat hij kan bemiddelen tussen de aardse en de hogere, bovenzintuiglijke sferen. En daarbij speelt de verbeeldingskracht, die de dichter in staat stelt nieuwe beelden te creëren, juist een cruciale rol.

Het ideaalbeeld van de ware dichter blijft niet bij een abstractie, maar krijgt ook concreet gestalte in *De Hollandsche natie.* Het rolmodel is volgens Helmers Homerus, aan wie niemand kan tippen. Als geen ander is de Griekse dichter in staat op het gemoed van de lezer in te werken: ‘Hij wenkt! - een tranenvloed gudst langs mijn wangen neêr!’ (VI, 147). Als het absolute hoogtepunt van de vaderlandse dichtkunst geldt Vondel, aan wie een groot deel van de zesde zang is gewijd. Volgens Helmers overtreffen de tragedies van Vondel die van de Franse grootmeesters Corneille, Racine en Voltaire. Verder wordt nog een reeks van andere bewonderenswaardige Nederlandse dichters opgesomd, onder wie Hooft en Antonides van der Goes. Opmerkelijk is Helmers' waardering voor poëten uit het recente verleden. Terwijl de achttiende eeuw in de rest van zijn historische overzicht vrijwel ontbreekt, is die eeuw juist een belangrijke leverancier van goede dichters, zoals Onno Zwier en Willem van Haren, Nicolaas Simon van Winter, Jacobus Bellamy en Van Merken.

En dan is er nog Helmers zelf. Uiteraard beantwoordt ook hij aan het ideaalbeeld van de ware dichter, alle bescheidenheidsfrasen ten spijt. Hij is immers nadrukkelijk aanwezig in zijn magnum opus: hij is degene die zich op de golven van de verbeelding laat meevoeren en zijn gevoelens over het publiek uitstort.[86] Hij staat bovendien in verbinding met de hogere, bovenzintuiglijke werkelijkheid: hij kan in de toekomst zien en het rijk der doden aanschouwen. Door zijn visioenen op schrift te stellen, verleent hij anderen toegang tot werelden die normaal voor hen gesloten blijven. De dichter van *De Hollandsche natie* is dus allesbehalve een gewone sterveling: hij fungeert als een medium tussen het aardse en het hemelse.

Eindnoten:

80 Over Helmers' opvattingen over het dichterschap, zie Van Hattum 196, 235-248.
81 Oosterholt 1998, 10-15.
82 DHN III, 13-44.
83 Johannes 1992, 16-18.
84 ‘Ik waag het huiverend haar Tempel in te treden: /Verbeeldings tooverhand geleidt en sterkt mijn schreden’ (VI, 129-130).
85 DHN III, 13-44; specifiek over de rol van de verbeelding: ‘Mijn geest bevond zich in dien staat, waarin 't gevoel, /De ontvlamde werking der verbeelding stelt ten doel / 'k Waande in de toekomst mij verplaatst’ (III, 11-13).
86 Omstreeks 1800 vallen het lyrisch ik en de auteur vrijwel altijd samen in de poëtische en verhalende teksten. De referenties aan Helmers' persoonlijke leven pleiten daar eveneens voor.

Bronnen

Wat waren - afgezien van zijn eigen gedichten over verwante onderwerpen - Helmers' bronnen bij het schrijven van *De Hollandsche natie*? Om die vraag te beantwoorden kan men te rade gaan bij de catalogus van zijn nagelaten boeken. Na zijn dood liet Helmers een grote bibliotheek na, die op 27-29 april 1814 te Amsterdam publiekelijk geveild werd.[87] Uit Helmers' boekenbezit spreekt een brede interesse: er staan

godgeleerde, natuurkundige, geografische, juridische, medische, historische en dichtkundige werken in, geschreven in verschillende talen (Frans, Duits, Engels, Latijn). Opvallend is de grote hoeveelheid werken van zeventiende- en achttiende-eeuwse Nederlandse dichters, onder wie Vondel, Bilderdijk, Feith en Van Merken. Van de laatste is het dichtwerk zelfs in drievoud aanwezig. Daarnaast zijn de Franse schrijvers goed vertegenwoordigd, met name Voltaire, Pierre Corneille en Jacques Delille. Ook de hoeveelheid reisbeschrijvingen springt in het oog; er zijn onder meer verslagen te vinden van de Britse ontdekkingsreizeigers James Cook en George Vancouver, die ook beiden in *De Hollandsche natie* genoemd worden.

Blijkens de veilingcatalogus kan Helmers zijn kennis dus uit een breed scala aan teksten hebben geput. Dat maakt het lastig om precieze bronnen aan te wijzen. Alleen al op het terrein van de zeevaart, waaraan Helmers de vierde zang wijdt, noemt Van Hattum zeven mogelijke inspiratiebronnen, waaronder gedichten van Vondel, Antonides van der Goes, Jan de Marre, Maria Petronella Elter-Woesthoven en de Franse dichter Esménard.[88]

Om het overzichtelijk te houden beperken we ons hier tot Helmers' belangrijkste inspiratiebronnen, die in de tekst duidelijk traceerbaar zijn. Als eerste moet dan het Portugese heldendicht *Os Lusíadas* (1572) van Luis de Camões genoemd worden. Met dit werk beoogde Camões de Portugezen een nationaal heldendicht te geven, zoals Vergilius dat met de *Aeneis* aan de Romeinen had gedaan.[89] *Os Lusíadas* beschrijft de geschiedenis van het Portugese volk met de ontdekkingsreis van Vasco da Gama (1469-1524) naar het Verre Oosten als het absolute hoogtepunt. Deze reis heeft het karakter van een kruistocht: de Portugezen hebben als missie het ‘ware’ geloof te verbreiden en worden neergezet als het uitverkoren volk.

In de vierde zang van *De Hollandsche natie* is de invloed van Camões prominent aanwezig, met name in de scène waarin de afschrikwekkende nevelvorst vlak voor Kaap de Goede Hoop het woord neemt. In *Os Lusíadas* komt een zelfde verschijning voor (Adamastor = de ontembare) die onheilspellende woorden tot Vasco da Gama richt. Er is echter een belangrijk verschil: bij Helmers wordt de toon van de nevelvorst onmiddellijk vriendelijk, wanneer hij ziet dat hij met Nederlanders te maken heeft. Hij beschouwt hen als de redders van het Oosten

en Houtman krijgt juist bemoedigende woorden te horen.[90] Helmers herschrijft in feite Camões' epos om te laten zien dat niet de Portugezen, maar de Nederlanders de echte verlossers van het Oosten waren. Ook de passage over het door Tasman ontdekte Vrienden-eiland gaat rechtstreeks terug op Camões, namelijk op diens beschrijving van het door Venus geschapen Tovereiland der liefde, waar de Portugezen op weg terug naar Lissabon verpozen. Daarnaast heeft Helmers verschillende uitdrukkingen ontleend aan *Os Lusíadas.*[91]

Een ander epos waardoor Helmers zich liet inspireren, is de *La Henriade* (1728) van Voltaire. Dit werk gaat over de belangrijkste verdiensten van Hendrik van Bourbon, koning van Navarre, die in 1589 koning van Frankrijk werd. In zijn dissertatie over de invloed van de *La Henriade* op de Nederlandse literatuur wijdt Minderhoud ook enkele pagina's aan *De Hollandsche natie.* Hij wijst onder meer op parallellen tussen Helmers' beschrijving van het elysium (verblijf der gelukzaligen) en Voltaires weergave van een liefdestempel.[92] Ook wijst hij op overeenkomstige uitdrukkingen in de Oosterse liefdesvertelling van Adeka en Afron en Voltaires beroemde liefdesepisode tussen de koning en de schone Gabriëlle.[93] Inderdaad doen Helmers' verzen soms denken aan die van Voltaire, maar van letterlijke vertalingen is geen sprake.

Helmers ging verder te rade bij twee andere Franse dichters, namelijk Jacques Delille (1738-1813) en Jean-Jacques Lefranc de Pompignan (1709-1784). Anders dan bij Voltaire en Van Haren gaat het hier wel om letterlijke vertalingen uit hun werk. Vandaag de dag zouden we spreken van plagiaat, maar in Helmers' tijd was het gangbaar om de kunst af te kijken bij andere dichters, mits er niet te slaafs werd nagevolgd.[94] Twee passages uit *De Hollandsche natie* zijn ontleend aan *L'imagination* (1806) van Delille. Het gaat om Helmers' beschrijving van Zwitserland als heilstaat en de vergelijking van De Groot met Atlas (waarbij Helmers de naam van Voltaire door De Groot heeft vervangen).[95] Helmers' vergelijking van de Nederlandse macht met een nietig vlokje sneeuw dat in een lawine verandert, is een navolging van een passage uit Delilles *L'homme des champs ou les géorgiques françoises* (1800), een werk dat door Bilderdijk vertaald werd.[96] Een strofe uit de eerste zang van *De Hollandsche natie*, waarin het ‘Lybiaansche rot’ de zonnegod beschimpt, gaat terug op een destijds zeer be-

kende strofe uit *Ode sur la mort de Jean-Baptiste Rousseau* (1741) van De Pompignan.[97]

Wie verder speurt, stuit ongetwijfeld op nog meer parallellen met het werk van buitenlandse dichters. Daarnaast zijn er tal van Nederlandstalige gedichten als mogelijke inspiratiebron aan te wijzen. De belangrijkste is ongetwijfeld Van Harens orangistische heldendicht *De Geusen*, waarvan de uitgave door Bilderdijk van 1785 in Helmers' boekenkast stond. Verder valt te denken aan Van Merkens heldendicht *Germanicus*, Bilderdijks romance over Beylinc (1802) en Feiths lierzang op Michiel de Ruyter (1784) - dit laatste gedicht wordt in *De Hollandsche natie* overigens expliciet genoemd. Ook de door hem zo bewonderde Vondel, auteur van onder meer *Het lof der zeevaert* (1623), zal een modelfunctie hebben vervuld. In de zesde zang van *De Hollandsche natie* is bijvoorbeeld een subtiele verwijzing naar enkele verzen uit het treurspel *Lucifer* (1654) van Vondel te vinden.[98]

Eindnoten:

87 De veilingcatalogus is uitgegeven en van een inleiding voorzien door Van Hattum (1989). Zie over deze catalogus ook Van Hattum 1996, 25-31.

88 Van Hattum 1996, 201.

89 Vgl. Smit, 1975-1983, dl. 1, 73.

90 Volgens de Franse vertaler van *De Hollandsche natie*, Auguste Clavareau, zou Helmers zich de kritiek van Jean-François de la Harpe op de Franse schrijver Jean-Antoine Roucher ter harte hebben genomen. De la Harpe (van wie Helmers veel werken bezat) was van mening dat Roucher in *Les Mois, poème en douze chants* (1779) ten onrechte de nevelvorst in navolging van Camões ontmoedigende woorden liet spreken (Helmers 1825, 171). In de vertaling van *Os Lusíades* van Stoppendaal uit 1777, Helmers' vermoedelijke bron, is een op Camoës geïnspireerde 'Lierzang op de zeevaert' van de hand van De la Harpe opgenomen, die in 1773 door de Franse Academie bekroond werd. Zie Camoës 1777, 200-203.

91 Zoals 'door zeeën nooit doorzocht' (IV, 739) en 'uit nooit doorzochte golven' (IV, 857) en de personificaties van de Ganges en Indus (IV, 15-16). Voor de invloed van Camões op Helmers, zie Houwens Post 1964 en Moser 1996, 63.

92 Zie DHN II, 413-488 en Voltaire 1801, 150-157 (negende zang).

93 Minderhoud 1927, 135-142.

94 Zie bijvoorbeeld Jacob van Lenneps verweer tegen plagiaatbeschuldigingen ('letterdieverij'), waarin hij onder meer schrijft dat hij 'oude of uitheemsche dichters bestelende', gebruikt heeft gemaakt van zijn 'recht, en niet anders gedaan dan wat Vergilius, Dante, Tasso, Vondel, Milton, Molière, Racine, Voltaire, Schiller, Bilderdijk en zoovele andere vrij wat grootere mannen dan ik, zich nimmer geschaamd hebben te doen' (Van Lennep 1909-1910, dl. 2, 331-332).

95 DHN V, 167-187; V, 272-283.

96 DHN II, 245-256. Bilderdijks vertaling, getiteld *Het Buitenleven, in vier zangen* (1803) werd door Helmers overigens niet nagevolgd. Zie voor de desbetreffende passages: Delille 1800, 56 (derde zang) en Bilderdijk 1803, 109.

97 Zie DHN I, 369-378. De strofe van De Pompignan luidt: 'Le Nil a vu, sur ses rivages, /De noirs habitants des déserts / Insulter par leurs cris sauvages/L'astre éclatant de l'univers./Crime impuissants! fureurs bizarres!/Tandis que ces monstres barbares /Poussaient d'insolentes clameurs, /Le dieu, poursuivant sa carrière, / Versait ses torrents de lumière / Sur ses obscurs blasphémateurs.' Geciteerd in *Les petits poètes du XVIIe siècle*, 36.

98 Zie Vondel 2004, 38, vs. 337-338: 'Heilig, heilig, nog eens heilig, /driemaal heilig: eer zij God' en DHN VI, 209-211: 'hoort gij dien rei van engelen, /Verloren in heur God, de galmen zamen mengelen, /Daar 't driemaal heilig klinkt door 't ruim der vlotte stof?'.

Waardering

Na de verschijning van de eerste druk van *De Hollandsche natie* regende het felicitaties aan het adres van Helmers.[99] Onder de briefschrijvers bevonden zich opmerkelijk veel personen die zelf een eervolle vermelding hadden gekregen in het gedicht, namelijk Feith, Van Kinsbergen en de Amsterdamse hoogleraar H.C. Cras (1739-1820).[100] De laatste, door Helmers genoemd vanwege zijn lofrede op Hugo de Groot, kwam superlatieven te kort om zijn waardering onder woorden te brengen. Volgens hem was *De Hollandsche natie* een meesterwerk: ‘kracht, leven, opgetoogenheid, ziellust, rykheid, allergelukkigste overdragten, vergelykingen, verwondering, verrukking, alle deze aandoeningen werken op onze ziel om stryd, en doen ons, ons geheel overig aanzyn vergeten’.[101]

Een reactie van de zijde van de literaire kritiek liet niet lang op zich wachten. In de *Vaderlandsche letteroefeningen* van 1813 verscheen een overwegend positieve bespreking, al had de recensent ook wat kritiek. De titel van het gedicht dekte de lading niet; Helmers had er beter aan gedaan zijn gedicht een ‘Lofdicht op ons voorgeslacht’ te noemen. Ook de opbouw was niet ideaal: de tweede, derde en vierde zang hadden

beter achteraan kunnen staan, omdat de onderwerpen daarvan het belangrijkste waren. Dat nam niet weg dat de dichter ‘het schoonste gedenkteeken’ had opgericht voor ‘de glorie der Hollandsche natie’.[102]

Het bleef echter opvallend stil in andere literaire tijdschriften: er verschenen geen besprekingen in *De Recensent*, *ook der recensenten*, *Algemene Konst- en letterbode* of het *Leeskabinet.* Ook zonder de aandacht van deze bladen vond *De Hollandsche natie* echter zijn weg naar het grote publiek, gezien het grote aantal herdrukken. Ook enkele vertalingen zagen het licht. In 1825 kwam een integrale Franse vertaling van Auguste Clavareau op de markt, die in 1834 en 1835 werd herdrukt. Gezien het grote aantal intekenaars, onder wie koning Willem I, kon dit werk rekenen op warme belangstelling.[103] Ook werden in deze jaren fragmenten in het Duits, Engels en Maleis vertaald.[104] Dat kan niet anders betekenen dan dat Helmers lofzang bij een breed publiek in de smaak viel.

Waardering spreekt ook uit het feit dat *De Hollandsche natie* al snel tot de belangrijkste werken uit de Nederlandse letterkunde werd gerekend. In de jaren twintig en dertig werden Helmers en zijn dichtwerk in tal van biografische woordenboeken en literatuurgeschiedenissen bijgeschreven; het ging hier om een werk dat niet gemist mocht worden. Uiterst lovend was de vermelding in H. Collot d'Escury's *Hollands roem in kunsten en wetenschappen* (1824-1844, 7 dln.). Volgens de auteur had Helmers met *De Hollandsche natie* ‘als mensch, burger, en dichter, zich een onsterfelijken naam gemaakt’.[105]

Heel lang hield deze reputatie echter niet stand. Een eerste deuk werd aangebracht in 1829, toen de Engelse letterkunde John Bowring oordeelde dat Helmers' poëzie gedoemd was in de vergetelheid te raken, omdat zijn dichtwerk, afgezien van de vaderlandslievende uitstraling, weinig oorspronkelijk was.[106] De hoogleraar B.H. Lulofs sprong voor Helmers in de bres en betoogde dat *De Hollandsche natie* altijd bewondering zou blijven afdwingen. Geen ander stuk was volgens hem zo geschikt voor de voordracht (een in genootschaps- en rederijkerskringen nog altijd geliefde bezigheid) en bevatte zoveel fraaie en roerende taferelen, zoals het afscheid van Beylinc, het visioen van de ondergang van Amsterdam en de dood van Claeszen.

De definitieve kentering in het oordeel kwam in de decennia erna, en was met name het resultaat van de publieke vonnissen van de in-

vloedrijke critici E.J. Potgieter en Busken Huet. Beiden spraken waardering uit voor Helmers' vaderlansdlievendheid, maar keurden diens poëzie op esthetische gronden af. Zo riep Potgieter in 1837, in de eerste jaargang van *De Gids* op om Helmers' dichtsstijl te verwerpen: 'predikt in het belang der poëzij een kruistogt tegen den bombast, waarvan Helmers' beste verzen overvloeijen'.[107] Enkele jaren later oordeelde hij in datzelfde tijdschrift opnieuw zeer negatief over Helmers: hij fileerde diens beschrijving van de heldhaftige dood van Claeszen in *De Hollandsche natie.*[108] Busken Huet was al even kritisch over Helmers' schrijfstijl. Helmers mocht dan zijn hart op de juiste plaats gehad hebben, zijn poëzie had geen eeuwigheidswaarde: 'Hoe vele uitgaven de *Hollandsche Natie* beleefd hebbe, Helmers is gestorven om niet weder te verrijzen'.[109]

Helmers kwam er nog goed vanaf bij Potgieter en Busken Huet in vergelijking met het oordeel dat E.J.P. Jorissen in 1866 velde. In de *Vaderlandsche letteroefeningen* liet hij geen spaan heel van *De Hollandsche natie.* Helmers' woordenbrij was betekenisloos; het wemelde van de 'betooverde, geëmbrouilleerde; duizendkleurige en van goud schitterend, met donderende en bliksemende watervallen, orkanen, oppennen-rennende adelaren, trotsche en fiere Batavieren, en Bataafsche koppen'.[110] Maar dat was niet het ergste. Absoluut verwerpelijk was het feit dat Helmers de Nederlandse wandaden in het verre Oosten had weggepoetst: 'Ik acht den meest verharden oud-resident die van zijn geeltjes [= goudstukken, dukaten] leeft, nadat hij de zwarten heeft gekooid, niet in staat met Helmers te juichen: "Geen bloed kleeft aan dien schat der Ooster werelddeelen, / Geen stad werd uitgemoord om onzen smaak te streelen"'.[111] Had Helmers als dichter tot dusver steeds op coulance kunnen rekenen vanwege zijn hartverwarmende vaderlandsliefde, nu kreeg hij als mens en burger de volle laag.

De kritieken van Potgieter, Busken Huet en Jorissen markeren een omslag in het Helmersbeeld, die een lange nawerking zou hebben. Grenzeloze bewondering maakte plaats voor afkeuring en zelfs afgrijzen. Aan deze kanteling van het beeld werkte ook een stoet van spottende dichters mee. Helmers was een makkelijke prooi voor humoristen: zijn typische stijl liet zich betrekkelijk eenvoudig parodiëren.

Een van de vroegste satirische nabootsingen van *De Hollandsche natie* is *De Keesiade* (1828) van J.J.A. Gouverneur (1809-1889). Het

is een heldendicht in vijf zangen, opgebouwd uit een reeks bestaande fragmenten uit binnen- en buitenlandse dichtwerken. Een dergelijke tekst wordt ook wel een *cento* ofwel lappendeken genoemd. Goeverneur putte rijkelijk uit *De Hollandsche natie*; de tekst opent zelfs met enkele regels uit de derde zang.[112] In het opruiende tijdschrift *Braga* (1842-1844) werd eveneens lustig de spot gedreven met Helmers' hoogdravende stijl, onder meer door J.A. Alberdingk Thijm:

> Neen! de Kunst vraagt eindloos meer:
> Had ik HELMERS' forsche kreeten,
> Groote woorden (wel versleten
> Maar, gelukkig, half vergeten!)
> 'k Zou dien trotsaarts dan doen weten,
> Hoe 'k hen in hun Kunst waardeer:
>
> ‘Barst los, mijn snaren! (riep ik luid)
> Verheft u, donderende akkoorden!
> Verkeert in bliksems, gij mijn woorden!
> En jaagt dat graauw mijn tempel uit!
> Staat af, onheilgen! gij, kopjeerders!
> Staat af, gevloekte roemverheerders,
> Die kunst verwart met knutslarij:
> Staat af! ... Gij zijt geen ware priesters! ...
> Ik ken niets lagers, vuigers, driesters,
> Dan kleurvergieters, kleurvergietsters,
> Die stappen aan der schildren zij!’
>
> Maar mijn naam is nog geen HELMERS:
> Maar mijn borst is veel te zwak
> Om de taal diens geestbedwelmers
> Na te galmen, als hij sprak.[113]

Ook P.A. de Genestet (1829-1861), bekend om zijn humoristische gedichten, nam een loopje met Helmers' stijl in *Sint-Nikolaasavond* (1849): ‘Eer toch, o hoorders, groeit / De kokosnoot bevrijd van d'ijzren schil, eer vloeit / Haar melk den wandlaar toe, eer, om de minste zaken, / Een schrijver niet een schil beschrijvingen zal maken!’ En even

verderop klinkt het: ‘Voorts weten we allen dat Jan Helmers' groote Natie / Niet machtig groot is in de kleine konverzatie’.[114] In de schets ‘Iets uit den tijd, toen ik nog een lief vers maakte’ van Lodewijk Mulder (1822-1907), auteur van humoristisch proza, wordt Helmers' overdrijvingszin eveneens gehekeld. Een ik-figuur is aan het tobben met een gelegenheidsvers. Hij krijgt hulp van een vriend, die allerlei verzen uit *De Hollandsche natie* reciteert. Verbijsterd constateert hij dat de ik-figuur niet net zo onder de indruk is van de passage over de zeeheld Johan Evertsen de Oude als hij zelf: ‘Heb je toen je hoed niet naast je neêrgelegd en je pruik afgezet, aangenomen dat je een pruik draagt, om dat koude marmer op je knieën te kussen!’ ging hij met klimmende opgewondenheid voort. ‘Heb je dat alles niet gedaan?’. De ik-figuur ontkent en dan raast de vriend verder: ‘heb je dat niet gedaan? Dan verdien je achthonderd voet diep onder den grond gebragt te worden, daar half naakt te worden uitgekleed, aan een keten vastgemaakt en aan ieder been een twaalfponder meê te slepen, dagelijks een dragt zweepslagen te ontvangen en je heele leven niets anders dan zwarte boonensoep te eten!’[115]

Tot slot mag de meesmuilende reactie van Jacob van Lennep niet onvermeld blijven. In een gedicht aan zijn kleinzoon waarschuwde hij hem voor een al te laconieke houding jegens het nationale verleden. Zelf had hij in 1854 een serie spotprenten over het vaderlandse verleden met bijpassende rijmpjes gepubliceerd, maar dat was hem duur komen te staan.

> Wacht u bovenal zorgvuldig,
> Ooit aan Neêrlands roem te knagen,
> Neêrlands mannen, Neêrlands vrouwen,
> Neêrlands boter niet te aanbidden.
>
> [...]
>
> Laat voorts niemand u verdenken
> Als of gy aan 't feit zoudt twijflen
> Dat, sints zijn bestaan, ons Neêrland
> Een aparten Lieven Heer heeft,

> Dat aan ons in elken zeeslag
> De overwinning is verbleven,
> Dat zich Helmers nimmer schuldig
> Heeft gemaakt aan overdrijving [...].[116]

Tegen de mode in werd Helmers' roem nog door een enkeling verdedigd,[117] maar de keldering van zijn reputatie was onomkeerbaar ingezet.

Vanaf ongeveer 1870 werd het geleidelijk aan steeds stiller rondom Helmers. Een kleine opleving in de belangstelling was er in 1913 bij Helmers' honderdste sterfjaar. De letterkundige J. Koopmans deed toen een poging om Helmers op zijn sokkel terug te plaatsen,[118] maar in 1934 werd de negentiende-eeuwse dichter er met geweld weer afgerukt door Menno ter Braak, die de 'Helmersaesthetiek' in verband bracht met de 'Nederduitsche, Opperpommerse en Bovenmoerdijkse agrariërsbombast' van zijn eigen tijd.[119] Coulanter waren de letterkundigen C.G.N. de Vooys en Jacob Haantjes, die ten tijde van Tweede Wereldoorlog eveneens de parallel met de eigen tijd zochten, en wezen op het verzetskarakter van *De Hollandsche natie.*[120]

De laatste tien jaar is er sprake van een hernieuwde belangstelling.[121] Nationalisme, nationale identiteit en culturele natievorming staan hoog op de onderzoeksagenda van historici en letterkundigen, en daarmee is ook de aandacht voor de vroeg-negentiende-eeuwse vaderlands-historische literatuur sterk gestegen. Literatuur, zo luidt de vooronderstelling, speelde een belangrijke rol in het proces van natievorming door gevoelens van vaderlandsliefde, nationale trots en saamhorigheid onder het volk te verspreiden.[122] De historicus Niek van Sas heeft bijvoorbeeld gewezen op de belangrijke rol van verzetspoëten als Tollens, Helmers en Loots in de verspreiding van een vaderlands gevoel dat op historisch zelfbesef was gebaseerd.[123]

Vanuit dat perspectief wordt aan *De Hollandsche natie* een nieuwe betekenis gehecht: het wordt beschouwd als een bijzonder specimen van literatuur waarin nationaal-historische sentimenten de boventoon voeren.[124] In het standaardwerk *1800: Blauwdrukken van een samenleving* van Joost Kloek en Wijnand Mijnhardt wordt Helmers' magnum opus om die reden omschreven als een uniek fenomeen in de Nederlandse letterkunde: 'Nooit eerder was zo nadrukkelijk de verbonden-

V.C.
STAALTJE VAN HET VOORBEELDIG GEHEUGEN VAN HELMERS.
„Hier staan de graven mijner vadren,
„'k Ontving hier d'eerste kus der min."
HELMERS (Holl. Natie.)

Spotprent uit 1861 uit het *Humoristisch album: gewijd aan de liefhebbers van een vrolijke luim.*

heid met land en voorgeslacht uitgesproken'.[125] En daarmee is de cirkel (voorlopig) rond: na een periode van bewondering en verguizing, is er weer waardering voor *De Hollandsche natie.* Die is echter niet zoals vroeger gebaseerd op esthetische of ethische overwegingen, maar het gevolg van een andere, historisch-sociologische kijk op de vroege negentiende eeuw. En vanuit die invalshoek wordt *De Hollandsche natie* als een bijzonder markeringspunt in de geschiedenis van het Nederlands nationalisme beschouwd.

Eindnoten:

99 Een uitvoerige waarderingsgeschiedenis van Helmers' werk is te vinden in Van Hattum 1996, 347-393. De daarin besproken oordelen hebben vaak betrekking op *De Hollandsche natie*, het werk waarmee Helmers vooral geassocieerd werd. Voor enkele contemporaine reacties op *De Hollandsche natie*: Van Hattum 1996, 129-131.
100 Zie de door Van Hattum uitgegeven briefwisseling: Helmers 1992 b.
101 Helmers 1992 b, 18.
102 VLO 1813, 1e stuk, 175-186.
103 Onder de intekenaars bevinden zich ook Helmers' zoon Frederik en Loots. De lijst intekenaars is afgedrukt in Clavareau 1825, 1-26.
104 Een overzicht van alle drukken en vertalingen is te vinden in Van Hattum 1996, 424-448.
105 Collot d'Escury 1824-1844, dl. 3, 244. Zie ook dl. 4, 2e stuk, 362-364.
106 Bowring 1829, 72-73.
107 Potgieter 1837, 334.
108 *De Gids* 1849, 36-44.
109 Busken Huet z.j. dl. 6, 76. Over Helmers ook in dl. 7, 24, 227, 239 en dl. 14, 69.
110 Jorissen 1866, 780-781.
111 Jorissen 1866, 783. Jorissen citeert uit DHN IV, 165-166.
112 Zie Goeverneur 1996, 99: ''t Was nachts... /Een verschrikkelijke duisternis had de aardbol overtogen' (vgl. DHN III, 1, 4).
113 *Braga* 1 (1843), 93. Zie voor een ander (anoniem) gedicht waarin naar Helmers' werk wordt verwezen *Braga* 1 (1843) 10-11.
114 De Genestet 1869, 195, 202.
115 Mulder 1854, 278. Mulder gebruikte deze schets ook in zijn blijspel *Een lief vers* (1881), waarin eveneens de spot met *De Hollandsche natie* wordt gedreven. Zie hierover Van Hattum 1996, 380.
116 Van Lennep 1861, 282-283. Zie voor de affaire waaruit dit gedicht voortkwam: Jensen 2008, 104-105.
117 Zie met name Schotel 1858.
118 Koopmans 1913a, Koopmans 1913b en Koopmans 1913c.
119 Ter Braak 1949, 137.
120 Van Hattum 1996, 389-390.
121 Ingeluid door de dissertatie van Van Hattum uit 1996 en de vele voorstudies die daaraan voorafgingen. Zie bijvoorbeeld Helmers 1989 en Helmers 1992 b.
122 Zie recent bijvoorbeeld Leerssen 2006 en Jensen 2008.
123 Van Sas 2004, 87.
124 Vgl. Van den Berg 1999, 313-314.
125 Kloek en Mijnhardt 2001, 472.

Invloed op anderen

De Hollandsche natie heeft zijn sporen nagelaten in de Nederlandse letterkunde. Veel negentiende-eeuwse schrijvers hebben zich door Helmers' heldendicht laten inspireren. Met name de langere vertellingen in het gedicht spraken tot de verbeelding: het afscheid van Albrecht Beylinc, de tragische liefde tussen Afron en Adeka en de tocht van Willem Barents.

Een van de bekendste auteurs die door Helmers werd beïnvloed, is Tollens. In het ruim zevenhonderd verzen tellende gedicht *De overwintering der Hollanders op Nova Zembla in de jaren 1596 en 1597* (1820) beschrijft hij de ontberingen van Barents op Nova Zembla. Via nauwkeurige tekstvergelijking heeft G.W. Huygens aangetoond dat niet het zestiende-eeuwse reisjournaal van Gerrit de Veer maar *De Hollandsche natie* van Helmers als inspiratiebron diende.[126] Tal van uitdrukkingen komen overeen en beide auteurs besteden ruime aandacht aan de huiselijke kanten van de zeeheld door stil te staan bij het hartverscheurende verdriet dat Barents' echtgenote en kinderen ten deel valt. Beide teksten hebben bovendien primair een vaderlandslievende strekking.

Ook andere auteurs gingen omstreeks 1820 voor de beschrijving van vaderlandse helden te rade bij Helmers. Een korte impressie: in zijn rede uit 1818 over Anthonius Hambroek citeerde de rector Willem Terpstra uitvoerig uit *De Hollandsche natie.*[127] De passage over Reinier Claeszen inspireerde de Dordrechtse apotheker P.J. de Bosson tot het dichtstuk over ‘De heldendood van Reinier Claaszoon’ (1826), dat tijdens de Belgische Opstand herdrukt werd. Een tiental jaren later kon

de jeugd overigens ook kennismaken met deze heldendaad én de versregels van Helmers in een boekje, uitgegeven door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, getiteld *Het leven en de daden van Nederlands meest beroemde zeehelden en vlotvoogden* (1841).[128] De passage over Albrecht Beylinc klinkt door in het dramatische tafereel van de suikerraffinadeur Willem Hendrik Warnsinck, *De weduwe van Albrecht Beiling, op den verjaardag der teregtstelling van haren echtgenoot, dramatisch tafereel* (1827).

Ten tijde van de Belgische Opstand in de jaren 1830-1831 won *De Hollandsche natie* aan populariteit. Het land verkeerde, net als tijdens de Franse bezetting, in een benarde situatie en dat maakte Helmers' nationale epos actueel. Het herdrukken van het zojuist genoemde gedicht over Claeszens wijst daarop, evenals het feit dat veel Leidse studenten tijdens de Tiendaagse Veldtocht van augustus 1831 een exemplaar van *De Hollandsche natie* in hun ransel bij zich droegen.[129] Een wel heel directe ontlening vinden we in die tijd bij de predikant-dichter J. Decker Zimmerman, die een gedicht met de veelzeggende titel *De Hollandsche natie in 1830* publiceerde. Decker Zimmerman betoonde het nodige respect aan zijn illustere voorganger en leidsman:

> o Leefde HELMERS nog, hoe zou zijn lier thans klinken, -
> Zijn fiks gespannen lier! - tot eer van Hollands volk,
> Wat geestvervoering zou van 't fier gelaat hem blinken, -
> In de ergste slavernij nog vrijheids achtbre tolk!
>
> [...]
>
> Hij zong een een' laatsten zang, tot de onvergeetbre zangen
> Ter eer van Hollands volk, in ieders hart geprent.
> Hij zong het Vaderland, de nooden, die 't weêr prangen:
> Maar ook dien moed en trouw, in Holland slechts gekend[130]

Zoals Helmers dat in 1812 had gedaan, wilde Decker Zimmerman in 1830 zijn landgenoten een hart onder de riem steken.

Ten tijde van de Belgische Opstand verscheen ook *Neerlands roem in Oost-Indië* (1831) van P.P. Roorda van Eijsinga, die als secretaris van de residentie Bantam werkte. In de lijn van Helmers betoogde hij dat

de Nederlanders niets dan goeds hadden gebracht in het verre Oosten: ‘Hoe vele volkeren zijn niet dankzij ons weldadig bestuur en door onze wijze wetten aan den schepter der dwingelandij en Aziatische heerszucht onttrokken en tot gezellige en nuttige leden der maatschappij gevormd.’ Een citaat uit de vierde zang van *De Hollandsche natie* ging aan de acht zangen vooraf en moet de lezer van de gegrondheid van deze stelling overtuigen.

De vierde zang inspireerde S.P. Oudkerk Pool enkele jaren later tot het schrijven van een treurspel, getiteld *Adeka, of de Nederlanders op Banda* (1834). De schrijver had zijn stof volledig uit de Afron en Adeka-episode getrokken, maar wees in zijn voorbericht op enkele historische onjuistheden en anachronismen, waarvan hij bewust had afgeweken.[131] In het stuk is een glansrol weggelegd voor Van Neck, die als een ware verlosser van het Bandanese volk optreedt.

Ten slotte vormde de Afron en Adeka-episode mogelijk een inspiratiebron voor Multatuli (Eduard Douwes Dekker) en diens Saïdjah en Adinda-verhaal in de *Max Havelaar* (1860). Inderdaad bestaan er overeenkomsten tussen beide verhalen, zoals de scheiding van twee jonge geliefden en de wrede dood van Adinda en Adeka (let ook op de gelijkenis van de namen). Maar er is ook een cruciaal verschil: bij Helmers worden de Nederlanders opgevoerd als de ware verlossers van de onderdrukte Bandanezen, terwijl Multatuli juist de wreedheid van zijn landgenoten wilde illustreren - in die zin vormen beide verhalen elkaars spiegelbeeld.[132] Dat verschil past bij de aanzwellende kritiek die *De Hollandsche natie* vanaf 1860 ten deel viel. Voorzover er nog sprake was van invloed, was dat vooral in negatieve zin: zo moest het in ieder geval niet.

Geen hedendaagse schrijver zal zich nu nog door Helmers laten inspireren. Of toch wel? Boudewijn Büch had een zwak voor de bevrijding- en verzetspoëzie uit de Franse tijd en hield van Helmers, ook al was het een ‘onmogelijke schreeuwlelijk’.[133] Hij scheen zijn poes regelmatig uit *De Hollandsche natie* voor te lezen. De poes zette het na het horen van de eerste zang steevast op een hartstochtelijk mauwen.[134]

Eindnoten:

126 Tollens 1977, 30-38.
127 Terpstra 1818.
128 Voormeulen van Boekeren 1841, 22-23.
129 Aldus Helmers' achterkleinzoon F.W. Helmers in een brief aan Mejuffrouw Nel Rogier van 12 mei 1957. Hij spreekt over een uitgave van *De Hollandsche natie* uit 1822, die een klein formaat had (10 × 15 cm.). Zie collectie Helmers, Letterkundig Museum Den Haag, H 482 B3.
130 Decker Zimmerman 1830, 7.
131 Oudkerk Pool maakte bezwaar tegen het feit dat Helmers de komst van Van Neck in Oost-Indië in het begin van de zeventiende eeuw liet plaatsvinden kort na de ontdekking van Banda door de Portugezen in 1511. Een tweede bezwaar was dat Helmers bij de beschrijving van de trouwplechtigheid het hindoeïsme voor ogen had, terwijl het mohammedaanse geloof reeds ingang had gevonden. Zie Oudkerk Pool, VIII-IX.
132 De gelijkenis tussen beide episodes is het eerst opgemerkt door Kalff 1906-1912, 357.
133 Büch 1988, 100.

134 Van Hattum 1996, 402.

Verantwoording

Voor deze editie is gebruik gemaakt van een exemplaar in privébezit van de eerste druk van *De Hollandsche natie* uit 1812. We hebben hier dus gekozen voor een *ultima manus editie*, ofwel de door de auteur laatst gecorrigeerde en geautoriseerde versie.[135] Voor de cancels (pp. 57-58, 81-82 en 171-172) is, na onderlinge vergelijking van enkele eerste drukken, een exemplaar uit de UB Groningen (EPEP G14) als basis gebruikt. Dan zijn er nog eerste drukken met en zonder verbeterblad op pp. 55-56 en van dat verbeterblad bestaan weer twee varianten, namelijk met en zonder een toelichtende noot van de uitgever. De volledige tekst van het verbeterblad is op de desbetreffende plaats in de annotatie weergegeven volgens de tekst van een exemplaar uit de UB Leiden (1292 B 56).[136]

Zoals hierboven werd aangegeven, kan de tweede druk uit 1814 niet geheel buiten beschouwing worden gelaten. Deze druk bevat immers elf passages (totaal honderdvijftig versregels) die omwille van de censuur door Helmers werden geschrapt. Deze zijn dusdanig interessant - ze bieden immers een rechtstreekse kijk op de werking van de censuur in die dagen - dat we ervoor gekozen hebben deze passages integraal in de lopende tekst op te nemen. Om zichtbaar te maken om welke tekstdelen het gaat, staan deze cursief.[137] Ook voor de tweede druk is gebruik gemaakt van een exemplaar in privébezit. Het invoegen van de geschrapte passages leidt tot een verdubbeling in de tekst, namelijk in de derde en zesde zang (III, 445-456 en VI, 262-271). Diezelfde verdubbeling treffen we overigens ook aan in de tweede druk. Omdat niet duidelijk is waar Helmers de desbetreffende passage oorspronkelijk had bedoeld, is ervoor gekozen deze op beide plaatsen te laten staan.

Als gezegd bestaan er tussen de eerste en tweede druk ook allerlei andere verschillen, die soms wel en soms niet aan de werking van censuur kunnen worden toegeschreven. Behalve op het niveau van de spelling, interpunctie, indeling in fragmenten, naamvalsuitgangen, woordgeslacht en elisies, wijken enkele passages af op woord- en zinsniveau. Alleen dit laatste type varianten, waarbij meestal een betekenisverschil in de tekst optreedt, is opgenomen in een apart notenapparaat.

Tot slot nog dit. Een volledig handschrift van *De Hollandsche natie* is niet overgeleverd. Wel bestaan er twee kladfragmenten. Het gaat om

een fragment van de inleiding en een deel van de vierde zang. Beide handschriften, die bewaard worden in het Letterkundig Museum te Den Haag (H 482 H 1), verschillen niet wezenlijk van de drukken uit 1812 en 1814 en zijn om die reden hier buiten beschouwing gebleven.[138]

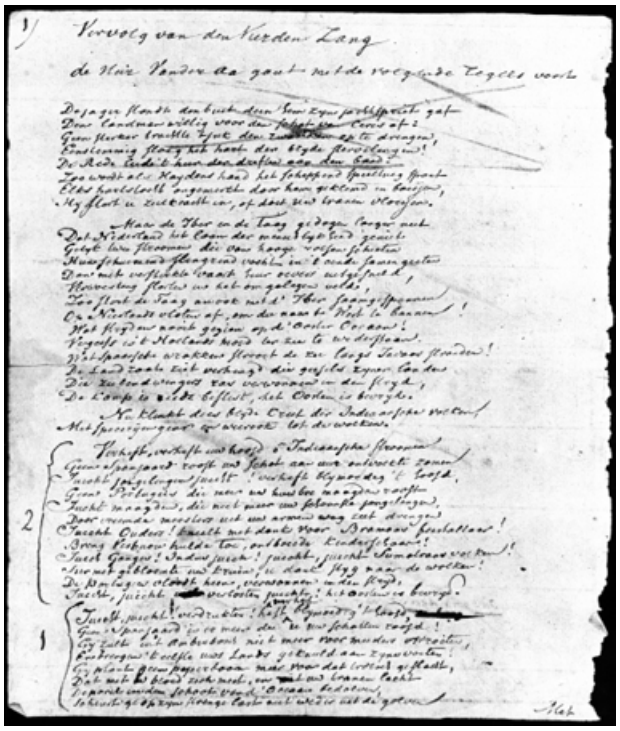

Kladfragment van de vierde zang van *De Hollandsche natie*, voorzijde.

Evidente zetfouten zijn verbeterd. Waar personen sprekend worden opgevoerd, is de interpunctie aan het moderne gebruik aangepast. Wanneer een dichtregel op een nieuwe pagina inspringt, betekent dit dat er een nieuw fragment begint.

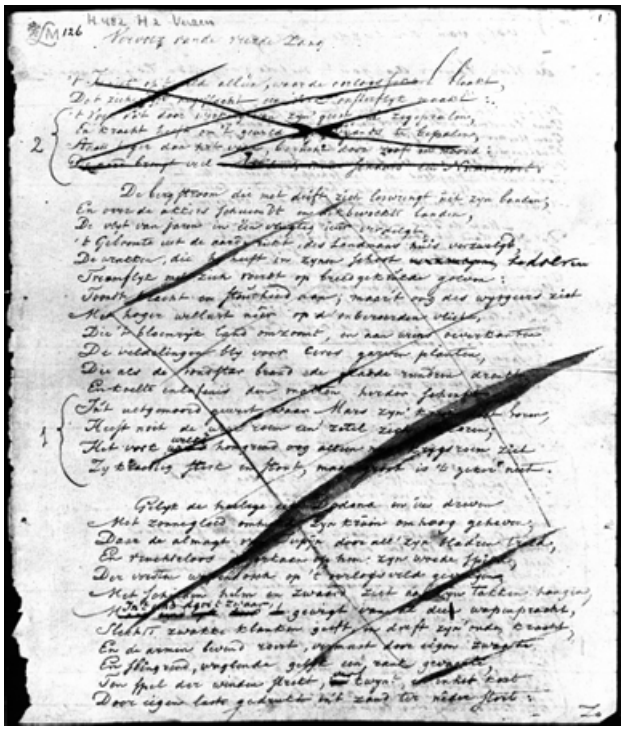

Kladfragment van de vierde zang van *De Hollandsche natie*, achterzijde.

Rinus van Hattum ben ik veel dank verschuldigd. Met zijn dissertatie over het leven en werk van Helmers legde hij de fundamenten voor deze editie. Zijn hulp was onontbeerlijk: hij stelde al zijn materiaal ter beschikking en heeft de tekst op tal van plaatsen verbeterd en aangevuld. Dank ook aan de Nijmeegse studenten, die zich zo enthousiast over de tekst gebogen hebben: Sigrid van den Berg, Tim Clappers, Amber Delhaye, Ralf Engelen, Sharon Jansen, Margriet Kalkers, Josien Mielekamp en Sietske van der Worp. Mijn dank gaat ook uit naar TAT Zetwerk, in het bijzonder Johannes Rustenburg, voor de ondersteuning bij het vervaardigen van deze editie.

Deze editie is tot stand gekomen binnen het NWO-project ‘The construction of the Dutch literary past: shaping, valorizing and representing the national literary heritage and literary incorporation of the past in the nineteenth century’, dat onder leiding staat van prof. dr. Marita Mathijsen.

Eindnoten:

135 Zie voor de keuzes die een editeur moet maken, in het bijzonder de *ultima manus editie*: Mathijsen 1995, 150-151.
136 Tevens afgebeeld in Mathijsen 1995, 183.
137 We hebben er bewust voor gekozen de fragmenten niet in een aparte bijlage te plaatsen; dan zou de context te veel uit het vizier verdwijnen.
138 Het handschrift van de inleiding beslaat vier pagina's, dat van de vierde zang twee. Interessant aan het laatstgenoemde handschrift is dat de ene kant de versregels 423-468 uit de vierde zang bevat en dat op de achterkant 34 doorgehaalde regels staan. Deze staan in de eerste noch de tweede druk; Helmers wilde deze verzen kennelijk geen plaats geven in zijn gedicht.

Geraadpleegde literatuur

A.J. van der Aa, *Biographisch woordenboek der Nederlanden.* Haarlem 1852-1878, 12 dln.
W van den Berg, 'Verbeelding van het vaderland. Het denken over het vaderland in de letterkunde van de eerste decennia van de negentiende eeuw'. In: *Vaderland. Een geschiedenis van de vijftiende eeuw tot 1940.* Onder redactie van N.C.F. van Sas. Amsterdam 1999, 309-341.
W. Bilderdijk, *Het Buitenleven, in vier zangen. Gevolgd naar L'homme des champs, ou Les Géorgiques françoises, van den Abbé Delille.* Amsterdam 1803.
P.B.M. Blaas, 'Tollens en de vaderlandse herinnering.' In: P.B.M. Blaas, *De burgerlijke eeuw. Over eeuwwenden, liberale burgerij en geschiedschrijving.* Verloren, Hilversum 2000, pp. 46-58.
J.H. v.d. Bosch, 'Hoe men uitgeeft en verklaart'. In: *Taal en letteren* 3 (1893), 158-169.
P.J. de Bosson, 'De heldendood van Reinier Claaszoon'. In: *Mnemosyne* 1826, 31-48.
John Bowring, *Iets over de Hollandsche taal- en letterkunde.* Uit het Engelsch. Leeuwarden 1829 (vert. van *Sketch of the language and literature of Holland*, 1829).
Menno ter Braak, *Verzameld werk. Kronieken.* Deel 5, Amsterdam 1949.
Cd. Busken Huet, *Litterarische fantasien en kritieken.* Haarlem z.j., 25 dln.
Boudewijn Büch, *Boekenpest.* Amsterdam 1998.
Luis Camões, *De Lusiade; heldendicht in X zangen.* Naar het Fransch door Lambartus Stoppendaal Pieterszoon. Middelburg /Amsterdam 1777.
Dedalo Carasso (ed.), *Helden van het vaderland. Onze geschiedenis in 19de-eeuwse taferelen verbeeld. De historische galerij van Jacob de Vos Jacobszoon 1850-1863.* Amsterdam 1991.
Hendrik Collot d'Escury, *Holland's roem in kunsten en wetenschappen.* Amsterdam, 1824-1844, 7 dln.
J. Decker Zimmerman, *De Hollandsche natie in 1830.* Utrecht 1830.
Amber Delhaye, 'Met vrijheidshoedje! Een gravure van Reinier Vinkeles bij *De Hollandsche natie* van J.F. Helmers'. In: *Mededelingen van de Stichting Jacob Campo Weyerman* 31 (2008), 107-114.
Jacques Delille, *L'homme des champs, ou Les Géorgiques françoises.* Amsterdam/ Utrecht 1800.
P.A. de Genestet, *Dichtwerken.* Ed. C.P Tiele. Amsterdam 1869.

Piet Gerbrandy, ‘Jan Frederik Helmers. Retorische poëzie rond 1800’. In: *Zes voordrachten; Receptie van de klassieken.* Red. C.A.C.M. Fisser, R.Th. van der Paardt, S.R. Slings. Leiden 1993, 75-90.
J.J.A. Goeverneur, *De Keesiade. Een heldendicht, door verschillende dichters.* Ingeleid en vertaald door Nop Maas, met medewerking van Rody Chamuleau en Rudy van der Paardt. Groningen 1996.
J. Haantjes, ‘Helmers en *De Hollandsche natie*’. In: *De Nieuwe Taalgids* 39 (1846), 33-43.
M. van Hattum, *Jan Fredrik Helmers (1767-1813). Leven en werk van een Amsterdamse wereldburger.* Amsterdam 1996.
Gerben Graddesz Hellinga, *Zeehelden uit de Gouden Eeuw.* Zutphen 2006.
J.F. Helmers, *Gedichten.* Amsterdam 1809-1810, 2 dln.
J.F. Helmers, *De Hollandsche natie, in zes zangen.* Den Haag 1812.
J.F. Helmers, *De Hollandsche natie, in zes zangen.* 's-Gravenhage 1814. Tweede druk.
J.F. Helmers, *De Hollandsche natie, in zes zangen.* 's-Gravenhage 1814. Derde druk.
J.F. Helmers, *Nagelaten gedichten.* Amsterdam 1814-1815, 2 dln.
J.F. Helmers, *La nation hollandaise: poème en six chants, avec des notes.* Traduit de Helmers d'après la sixième ed. par Aug. Clavareau. Brussel 1825.
J.F. Helmers, *De volledige werken.* Antwerpen 1844, 2 dln.
J.F. Helmers, *De Hollandsche natie, in zes zangen.* Opnieuw uitgegeven, voorzien van inleiding en aanteekeningen door A.W Stellwagen. Schiedam 1883.
J.F. Helmers, *Verkorte Schooluitgave van Helmers' Hollandsche Natie.* Met aanteekeningen voorzien ten dienste van het Middelbaar en Lager Onderwijs, door C. van der Zeyde. Zaandam 1897.
J.F. Helmers, *Achttien redevoeringen (1792-1813).* Met inleiding en aantekeningen door M. van Hattum. Amstelveen 1989.
Helmers' veilingcatalogus. Met inleiding door M. van Hattum Amstelveen 1989.
J.F. Helmers, *De Amsteldamsche Nationale Schouwburg.* Met inleiding door M. van Hattum. Amstelveen 1992 (a).
J.F. Helmers, *Briefwisseling.* Met inleiding en aantekeningen door M. van Hattum. Amstelveen 1992 (b).
H. Houwens Post, ‘Camoes e a Epopeia Holandesa de Johan Frederik Helmers, de 1812’. In: *Occidente* 67 (1964).
Hulde aan Helmers. Lofdichten op Jan Fredrik Helmers. Uitgegeven door M. van Hattum [...]. Amstelveen 1996.
Lotte Jensen, *De verheerlijking van het verleden. Helden, literatuur en natievorming in de negentiende eeuw.* Nijmegen 2008.
G.J. Johannes, *Geduchte verbeeldingskracht! Een onderzoek naar het literaire denken over de verbeelding - van Van Alphen tot Verwey.* Amsterdam 1992.

G.J. Johannes, *Dit moet u niet onverschillig wezen! De vaderlandse literatuur in het Noord-Nederlands voortgezet onderwijs 1800-1900.* Nijmegen 2007.
Johan Joor, *De adelaar en het lam. Onrust, opruiing en onwilligheid in Nederland ten tijde van het Koninkrijk Holland en de inlijving bij het Franse keizerrijk (1806-1813).* Amsterdam 2000.
E.J.P. Jorissen, 'Helmers en zijn Hollandsche natie'. In: *Vaderlandsche letteroefeningen* (1866), 2e stuk, 755-786.
G. Kalff, *Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde.* Groningen 1906-1912, 7 dln.
J.J. Kloek, '16 december 1812: Helmers' *De Hollandsche natie* passeert de Franse censuur. Een groot verleden voor de boeg'. In: M.A. Schenkeveld-van der Dussen (hoofdred.), *Nederlandse Literatuur, een geschiedenis.* Den Haag 1993, 419-425.
J.J. Kloek, 'Vaderland en letterkunde, 1750-1800'. In: N.C.F. van Sas (red.), *Vaderland. Een geschiedenis van de vijftiende eeuw tot 1940.* Amsterdam 1999, 237-274.
Joost Kloek en Wijnand Mijnhardt, *1800. Blauwdrukken voor een samenleving.* Met medewerking van Eveline Koolhaas-Grosfeld. Den Haag 2001.
J. Koopmans, *Bloemlezing uit de 'Vrijheids'-litteratuur van ± (1810-1813).* Uitgegeven en van toelichtingen en verklarende aantekeningen voorzien door J. Koopmans. Groningen 1913 (a).
J. Koopmans, '*De Hollandsche natie* van Helmers'. In: *De nieuwe taalgids* 7 (1913) 161-176 (b).
J. Koopmans, 'Rond en dóór Helmers' *Hollandsche natie*'. In: *Groot Nederland* 11 (1913), 180-210 (c).
A.C. Kruseman, *De Fransche wetten op de Hollandsche drukpers 1806 tot 1814.* Amsterdam 1889.
Inger Leemans, '"Ein wahres Phänomen von neuem Weltkörper". Het tijdschrift *De ster*: van wereldburger tot pacifist' In: *De andere achttiende eeuw. Opstellen voor André Hanou.* Redactie Cis van Heertum, Ton Jongenelen & Frank van Lamoen. Nijmegen 2006, 263-281.
Joep Leerssen & Marita Mathijsen (red.), *Oerteksten. Nationalisme, edities en canonvorming.* Amsterdam 2002.
M.F. van Lennep, *Het leven van Mr. Jacob van Lennep.* Amsterdam 1909-1910, 2 dln.
Les petits poètes du XVIIIe siècle: J.-B. Rousseau, Lefranc de Pompignan, Houdar de la Motte, Bernis, Piron, Saint-Lambert, Thomas Gresset, Dorat, Lebrun-Ecouchard, Gilbert, Roucher, Parny, Delille. Morceaux choisis. Paris 1910.
Letterkundig lexicon voor de neerlandistiek. Onder redactie van G.J. van Bork, H. Struik, P.J. Verkruijsse en G.J. Vis. Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren 2002. Geraadpleegd via http://www.dbnl.nl

H.J.M.F. Lodewick, *Literatuur. Geschiedenis en bloemlezing.* Eerste deel, aanvang tot omstreeks 1880. 's-Hertogenbosch 1967 (negentiende druk).
B.H. Lulofs, *Eenige toelichtingen en bedenkingen op des geleerden dr. John Bowring's, uit het Engelsch in onze moederspraak vertaalde, aanmerkingen over sommige onzer oudere en nieuwere Nederlandsche dichters, redenaren en andere schrijvers.* Groningen 1829.
Marita Mathijsen, *Naar de letter. Handboek editiewetenschap.* Assen 1995.
Marijke Meijer Drees, '"Vechten voor het vaderland" in de literatuur, 1650-1750' In: N.C.F. van Sas (red.), *Vaderland. Een geschiedenis van de vijftiende eeuw tot 1940.* Amsterdam 1999, 109-142.
H.J. Minderhoud, *La Henriade dans la literature hollandaise.* Purmerend 1927.
Eric M. Moormann & Wilfried Uitterhoeve, *Van Alexander tot Zeus. Figuren uit de klassieke mythologie en geschiedenis, met hun voortleven na de oudheid.* Nijmegen 2007.
Nelleke Moser, 'Camões as a Romantic Hero: Os Lusíadas as an Example of Patriotism in the Netherlands between 1766 and 1880' In: *Portugese Studies* 12 (1996), 55-67.
L. Mulder, 'Iets uit den tijd, toen ik nog een lief vers maakte' In: [M. Prager Lindo en L. Mulder], *Afdrukken van indrukken met talrijke hout- en andere sneden door den ouden Heer Smits, en zijn vriend Mulder.* Arnhem 1854, 243-292.
Mythen der Nationen: ein europäisches Panorama. Herausgegeben von Monika Flacke. München /Berlin 1998.
Jan Oosterholt, *De ware dichter. De vaderlandse poëticale discussie in de periode 1775-1825.* Assen 1998.
S.P. Oudkerk Pool, *Adeka of de Nederlanders op Banda.* Amsterdam 1834.
Lynda Patt, 'Epic'. In: *Romanticism. An Oxford Guide.* Edited by Nicholas Roe. Oxford 1995, 332-349.
E.J. Potgieter, 'De letterkundige bentgenooten te Parijs. *Naar aanleiding van* Scribe's Camaraderie'. In: *De Gids* 1 (1837), 224-234, 241-251, 297-306, 327-338.
Ronald Prud'homme van Reine, *Zeehelden.* Amsterdam/Antwerpen 2005.
Emile Roche, *La censure en Hollande pendant la domination française (9 juillet 1910-16 novembre 1812).* 's-Gravenhage /Parijs 1923.
P.P. Roorda van Eijsinga, *Nederlands roem in Oost-Indië, in acht zangen.* Amsterdam 1831.
N.C.F. van Sas (red.), *Vaderland. Een geschiedenis van de vijftiende eeuw tot 1940.* Amsterdam 1999.
N.C.F. van Sas, *De metamorfose van Nederland. Van oude orde naar moderniteit 1750-1900.* Amsterdam 2004.
G.D.J. Schotel, 'Herinnering aan Jan Fredrik Helmers'. In: *Europa* 1 (1858), 45-65.

W.A.P. Smit, *Kalliope in de Nederlanden. Het renaissancistisch-klassicistisch epos van 1550 tot 1850.* Assen 1975-1983, 2 dln.
W. Terpstra, ‘Anthonius Hambroek’. In: *Mnemosyne* vol. 5 (1818), 269-382.
H. Tollens Cz., *De overwintering der Hollanders op Nova Zembla in de jaren 1596 en 1597, gevolgd door Avondmijmering.* Tekstuitgave naar het handschrift en de verschillende drukken, verzorgd en ingeleid door G.W. Huygens. Culemborg 1977. Tweede herziene druk.
Voltaire, *La Henriade.* Avec les notes; suivi de l'essai sur la poésie épique. Édition stéréotype, D'après le procédé de Firmin Didot. Paris 1801.
Joost van den Vondel, *Lucifer, Adam in ballingschap, Noah.* Bezorgd door Riet Schenkeveld-van der Dussen. Amsterdam 2004.
Gerrit Rinse Voormeulen van Boekeren, *Het leven en de daden van Nederlands meest beroemde zeehelden en vlootvoogden.* Uitgegeven door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen; met een voorberigt van P.M.G. van Hees. Amsterdam 1841.
Willem Hendrik Warnsinck, *De weduwe van Albrecht Beiling, op den verjaardag der teregtstelling van haren echtgenoot, dramatisch tafereel.* Amsterdam 1827.
Gero von Wilpert, *Sachwörterbuch der Literatur.* 8., verbesserte und erweiterte Auflage. Stuttgart 2001.
Woordenboek der Nederlandsche taal. Instituut voor Nederlandse Lexicologie, 2007. Geraadpleegd via http://wnt.inl.nl
Auke van der Woud, *De Bataafse hut. Denken over het oudste Nederland (1750-1850).* Tweede, herziene druk. Amsterdam/Antwerpen 1998.

Verantwoording illustraties

p. 11 Kaft van *De Hollandsche natie*, omstreeks 1870. Universiteitsbibliotheek Amsterdam (UvA) Bijzondere Collecties, 1074 E 32.

p. 13 Gravure door W. van Senus naar J. Smies, in *Nagelaten gedichten* I, 1814. Privécollectie M. van Hattum.

p. 25 Drie opeenvolgende versies van p. 56 uit de eerste druk. Privécollectie M. van Hattum.

p. 29 'Albrecht Beijling'. Illustratie bij de eerste zang van *De Hollandsche natie.* Litho door G.L.A. Amand, omstreeks 1870. Universiteitsbibliotheek Amsterdam (UvA) Bijzondere Collecties, 1074 E 32.

p. 31 'Willem Barentz'. Illustratie bij de vierde zang van *De Hollandsche natie.* Litho door G.L.A. Amand, omstreeks 1870. Universiteitsbibliotheek Amsterdam (UvA) Bijzondere Collecties, 1074 E 32.

p. 33 'De Hollanders op Banda'. Illustratie bij de vierde zang van *De Hollandsche natie.* Litho door G.L.A. Amand, omstreeks 1870. Universiteitsbibliotheek Amsterdam (UvA) Bijzondere Collecties, 1074 E 32.

p. 47 'Reinier Klaassen'. Illustratie bij de tweede zang van *De Hollandsche natie.* Litho door G.L.A. Amand, omstreeks 1870. Universiteitsbibliotheek Amsterdam (UvA) Bijzondere Collecties, 1074 E 32.

p. 63 Spotprent uit *Humoristisch album: gewijd aan de liefhebbers van een vrolijke luim* 1861, 169. Universiteitsbibliotheek Amsterdam (UvA) Bijzondere Collecties.

p. 68 Kladfragment voor de vierde zang van *De Hollandsche natie*, voorzijde. Letterkundig Museum Den Haag, H 482 H 1.

p. 69 Kladfragment voor de vierde zang van *De Hollandsche natie*, achterzijde. Letterkundig Museum Den Haag, H 482 H 1.

p. 96 Titelgravure bij *De Hollandsche natie* (Den Haag 1812) door Reinier Vinkeles. Privécollectie.

p. 106, 136, 162, 184, 220, 243 Afbeeldingen uit *Zes kunstplaten, behoorende tot De Hollandsche natie, in zes zangen, door wijlen den heer J.F. Helmers, geteekend door den heer M.J. van Bree en gegraveerd door den heer R. Vinkeles.* 's-Gravenhage 1815. Privécollectie M. van Hattum.

De Hollandsche natie, in zes zangen, door J.F. Helmers.

IN DEN HAAG, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCCXII

Voorrede.

[1] Het is met schroom dat ik U, waarde Landgenooten, dit dichtstuk ter
[2] hand stel. Indien het genoeg ware geheel vervuld te zijn met het onder-
[3] werp dat men behandelt, zou het volgend werk niet geheel onwaardig
[4] zijn U aangeboden te worden: ik gevoel echter maar al te wel, hoe verre
[5] ik beneden mijn onderwerp gebleven ben. Zelden was ik over mij zel-
[6] ven voldaan.

[7] Hoe dikwerf heb ik mij koel uitgedrukt, daar mijne ziel moest ontvlammen[77],
[8] en in gevoel en bewondering wegzinken! En waar is hij, die
[9] koud, die onverschillig blijven kan, bij de herinnering aan al het edele,[9]
[10] het voortreffelijke door onze voorvaderen verrigt? Indien er zulke lie-
[11] den gevonden worden, ik begeer ze niet te kennen; ik verlang niet dat
[12] zij het volgende dichtstuk lezen.

[13] Dit onderwerp is rijk, ja te rijk voor de poëzij. Men houde dit voor
[14] geen wonderspreuk. Ieder die weet wat dichtkunst is zal mij dit ge-
[15] reedelijk toestemmen. Er is geen onderwerp, hoe arm, hoe klein, hoe[14-15]
[16] nietig ook in zichzelve, dat voor den dichter niet rijk, groot, belangrijk
[17] zijn kan, wanneer hij waarlijk dichter is. Zijn gevoel, zijn gloeijende
[18] verbeelding, zet zijn geheele ziel in vlam, en hij weet het gevoel, dat
[19] hem bezielt, in het hart zijner lezers en hoorders uit te storten. 't Is
[20] daar, waar zijn onderwerp bijna geen stof aanbiedt, dat zijn scheppend
[21] vermogen zich ontwikkelt: dan is het, dat hij waarlijk dichter, dat is
[22] schepper zijn kan. Maar is zijn onderwerp in zich zelven groot, rijk in
[23] zaken, en belangrijk door verscheidenheid, dan wordt de dichter, als
[24] het ware, door de stof die hij behandelt, overweldigd en er aan geboeid.

7 *dikwerf*: vaak.
7 *daar*: terwijl.
9 *edele*: verhevene.
14-15 *gereedelijk*: zonder aarzeling.

[25] Waar toe dichterlijke uitbreiding, vergrooting en sieraden, wanneer de[25]
[26] eenvoudige voorstelling der zaak allen lof in zich besluit.[25-26]

[27] Denkt gij, Lezers, dat het schoonste dichtstuk op Leonidas en zijn
[28] drie honderd Spartanen, zoo veel aan het gevoel, aan het hart der Grie-
[29] ken kon gezegd hebben als het eenvoudige grafschrift bij de landengte
[30] van Thermopilé. Hoe vurig wenschte ik, dat elk met waarheid kon zeggen[27-30],
[31] dat het volgend dichtstuk geheel nutteloos is, dat elk met waarheid
[32] mij kon toeroepen 'Wat dwaasheid vermeet gij U dichter! wilt gij ons[32]
[33] de daden onzer voorvaderen in het geheugen herroepen, die voor onze
[34] verbeelding schilderen; weet, dat zij met oneindig sterker trekken, dan
[35] uw koud penseel in staat is af te malen, in ons hart en ons geheugen
[36] gegraveerd staan! weg met uw dichtstuk!' - Maar ik ken mijne tijdgenooten,
[37] en ik geloof dat de lof der Hollandsche Natie niet onverschillig
[38] is, en niet zonder nut kan gelezen worden.

[39] Het was hoogachting voor mijne voorvaderen, liefde voor het land
[40] mijner geboorte, welke mij de dichtpen in handen stelden. Ik riep uit:

> ô Grond! waarop, in blijde dagen,
> Een moeder me onder 't hart gedragen,
> Mijn wieg, en rinkelstoel met bloemen heeft bestrooid![43]

25 *dichterlijke ... sieraden*: literaire stijlfiguren, nl. amplificatio, hyperbool en verfraaiing, bijvoorbeeld d.m.v. beeldspraak.

25-26 *wanneer ... besluit*: wanneer een eenvoudige voorstelling van zaken het onderwerp al voldoende recht doet.

27-30 *Denkt ... Thermopilé*: koning Leonidas van Sparta verdedigde in 480 v.Chr. met een leger van 300 Spartanen en enkele andere Griekse troepen de pas van Thermopylai tegen de Perzische troepen van koning Xerxes. Leonidas werd echter verraden en zijn troepen werden in de rug aangevallen. Iedereen sneuvelde. Vanwege zijn heldhaftige optreden werd Leonidas in heel Griekenland als een held geëerd. Bij Thermopylae herinnert een eenvoudig grafschrift van de dichter Simonides van Keos aan de gevallenen. In de achttiende en negentiende eeuw wijdden diverse auteurs teksten aan de slag bij Thermopylae, onder wie Richard Glover en Victor Hugo. Ook Helmers' vriend en zwager Cornelis Loots (1765-1834) schreef erover in *Leonidas, in de engte van Thermopilé: dichtstuk, uitgesproken in de Maatschappy Felix Meritis, den 21sten van lentemaand 1804* (Amsterdam 1804).

32 *Wat ... dichter*: tot welke dwaasheid hebt gij, dichter, de euvele moed?

43 *rinkelstoel*: kinderstoel met belletjes, hier figuurlijk voor de eerste kinderjaren.

ô Grond! waarop in reine weelde,
Ik aan haar' dierbren boezem speelde,
ô Aangebeden grond! neen, ik vergeet U nooit.

Neen! eeuwig blijft gij mij bekoren!
Ik sta U voor geen schatten af!
Mijn gade is in uw kreits geboren,[49]
En heilig blijft gij mij door mijner kindren graf
Hier zal welligt na weinig dagen,
Mijn zoon mij naar den grafkuil dragen,[51-52]
En sluiten mijn gebeente in d'ouderlijken grond.
En ik zou zinloos en vermeten,[54]
Dien goddelijken grond vergeten?
Neen! 'k heilig hem mijn lier tot aan mijn' laatsten stond.[56]

Hier staan de graven mijner vaderen,
'k Ontving hier de eerste kus der min,
'k Zie hier mijn' zoon mij dankend naderen,
En drinken uit mijn' mond de les der wijsheid in.
Hier hoorde ik eerst zijn teedre lippen,
Den heilgen vadernaam ontglippen!
Nog dartlend speelt hij aan mijn hand:
En 'k zou dien dierbren grond miskennen?
Der Oudren deugd, heur graven schennen?
Neen! onvergeetbaar blijft mij 't heilig Vaderland. -

[67] Gij verwacht niet, Landgenooten! dat ik U in het volgend dichtstuk
[68] alles in het geheugen terug roepen zal wat door onze voorvaderen
[69] in alle vakken van wetenschappen en fraaije kunsten voortreffelijkst[69]
[70] verrigt is; dat ik U uwe geschiedenissen zal herinneren. Dit is de taak

49 *kreits*: gebied, land.
51-52 *Hier ... dragen*: mogelijk voelde Helmers zijn einde naderen; hij werd in de jaren 1811-1812 door ziekte gekweld.
54 *vermeten*: minachtend, laatdunkend.
56 *lier*: zang, dichtstuk.
69 *fraaije kunsten*: de schilder-, dicht- en beeldhouwkunst.

[71] van den geschiedschrijver, niet van den dichter. Neen! het is alleen de
[72] uitboezeming van het hart, het is alleen het gevoel door de herdenking
[73] aan hen

> Wier weêrga' de aard nooit zag, ligt nimmer weêr zal zien![74]

[75] in mij verwekt, het welk ik in het gemoed mijner Landgenooten heb
[76] willen uitstorten. Gelukkig zou ik zijn, had ik dat oogmerk bereikt!
[77] nog gelukkiger zou ik mij rekenen, indien ik met waarheid mogt on-
[78] derstellen dat alle mijne Lezers, mijne uitdrukkingen te flaauw, mijne
[79] geestvervoering te zwak, mijne denkbeelden beneden hunne verwach-
[80] ting, mijne verzen te nietig mogten oordeelen. Als dichter zou ik zeker
[81] hier bij oneindig veel verliezen; maar, wat nood! hoe verheven, hoe
[82] grootsch zoude ik dan niet over U, mijne Landgenooten, moeten den-
[83] ken! Hoe waardig zoudt gij dan niet uwe voorvaderen zijn! Hoe gaarne
[84] zou ik dan niet mijnen roem als dichter opofferen aan de overtuiging
[85] dat gij nog onzer voorouderen waardig zijt.

[86] Ieder weet met welk een' lof reeds *Tacitus* van de oude bewoners
[87] dezer gewesten gesproken heeft, daar hij ze het dapperste van de Ger-
[88] maansche volken noemt. Zeker hadden deze aanspraak op mijnen lof,[87-88]
[89] dan mijn onderwerp liet mij dit niet toe, daar ik alleen voorhad den[89]
[90] lof der Hollandsche natie te bezingen. Ik mogt er echter niet geheel en
[91] al van zwijgen. Ik heb dus om de eenheid van mijn dichtstuk niet te
[92] breken, in een' lierzang (in den vorm van een Bardenlied) mijne hulde[9292]
[93] aan dezen grond, en aan deszelfs oudste bewoners toegebragt, en aan
[94] het hoofd van dit dichtwerk, als een Voorzang geplaatst.

74 *Wier ... zien*: die hun gelijken niet kennen op aarde, en die wellicht nooit meer zullen bestaan. Citaat uit DHN II, 97.

87-88 *daar ... noemt*: Tacitus noemt in *Germania*, hfdst. 29 de Bataven de dapperste onder de Germaanse volkeren. De *Germania* (ca. 98 na. Chr.) werd de belangrijkste bron voor kennis over de Bataafse voorouders.

89 *dan*: maar.

92 *lierzang*: gedicht met een verheven onderwerp, ode.

92 *Bardenlied*: heldenzang of heldenlied. ‘Bard’ is een aanduiding voor zogenaamde oude Germaanse zangers.

[95] Sommige lezers die met de geschiedenis van ons Vaderland ge-
[96] meenzaam zijn, zullen misschien zich zeer veel groote Mannen herinneren[95-96],
[97] die zich, zoo in het rijk der wetenschapen, en fraaije kunsten,
[98] als in het veld, of in den raad, beroemd hebben gemaakt, waar van ik[9898]
[99] geene melding heb gemaakt, men schrijve dit niet toe aan onkunde, of
[100] aan miskenning dier voortreffelijke mannen. Neen, maar een dichter
[101] kan, mag, en moet niet alles zeggen, vooral zijn onderwerp niet uitput-
[102] ten. Dat men mij dus niet al te ligtzinnig veroordeel, wanneer ik naar
[103] het oordeel van sommigen, hier te veel, daar te weinig mogt gezegd
[104] hebben.* Men herinnere zich de volgende woorden van Middleton, in
[105] zijne voorrede voor het leven van Cicero. 'There is another reflection[104-105]
[106] likewise very obvious, which yet seldom has it's due weight; that a wri-
[107] ter on any part of History, or poetry, which he has made his particular
[108] study, may be presumed to be better acquainted with it, than the ge-
[109] nerality of his readers; and when he asserts a fact, that does not seem
[110] to be well grounded, it may fairly be imputed, till a good reason appears
[111] to the contrary, to a more extensive view of his subject; which,
[112] by making it clear to himself, is apt to persuade him, that it is equally
[113] clear to every body else; and that a fuller explication of it would con-
[114] sequently be unnecessary.'† Wanneer men dit wel overweegt, vleije ik
[115] mij, dat men mij zal regt doen. Bescheiden aanmerkingen zullen mij[115]
[116] echter altoos welkom zijn.

[117] Nimmer is onze vaderlandsche dichtkunst tot zulk eene hoogte
[118] opgevoerd, als waar op wij haar thans beschouwen. Is dit zoo, gelijk

95-96 *gemeenzaam*: bekend, vertrouwd.
98 *in het veld*: in de krijgskunst.
98 *in den raad*: bestuurscollege, adviesraad van de overheid.
* Noot van Helmers: Dus zal een dichter spoedig ontdekken waarom ik in de schildering der reis van *A. Tasman*, in den 4den zang, hem eerst *Nieuw Holland*, en dan de *vrienden eilanden* doe ontdekken.
104-105 *Men herinnere ... Cicero*: de eerste uitgave van Conyers Middletons levensbeschrijving van Cicero verscheen in 1741, vele herdrukken volgden. Helmers dekt zich met het aanhalen van deze passage in tegen de eventuele kritiek dat hij sommige zaken onvoldoende heeft toegelicht. Hij heeft in het oorspronkelijk citaat "or poetry" toegevoegd, zodat het ook betrekking heeft op dichters.
† Noot van Helmers: Middleton *the History of the life of* M.T. Cicero, *Pref, pag. 17.*
115 *Bescheiden aanmerkingen*: verstandige opmerkingen.

[119] ik geloof, dat niet moeijelijk zou zijn te bewijzen, hoe schroomvallig
[120] moet dan niet ieder zijn, die het wagen durft als Dichter op te treden.
[121] Het zeggen van den koelen, maar oordeelkundigen wetgever op den
[122] Franschen zangberg:[121-122]

> Il n'est point de milieu du mediocre au pire,

[124] zal altoos waar blijven, in het gebied van het schoone.

[125] Dit zou mij misschien van het uitgeven van dit dichtstuk hebben
[126] moeten te rug houden; ik heb het echter gewaagd. Mijne verzen zijn
[127] door U, waarde Landgenooten, niet ongunstig ontvangen. Maar het is
[128] geheel iets anders, eenige losse verzen, voortbrengselen van een geluk-
[129] kig uur, te vervaardigen, of een uitgebreid dichtstuk op te stellen, waar
[130] in al de deelen evenredig aan elkander moeten zijn; en één gevoel het
[131] geheel moet doorzweven. Hoe het zij, mogt gij bij het lezen van dit
[132] werk zoo veel genoegen smaken als ik bij het vervaardigen genoten
[133] heb, dan zou ik mij dubbel beloond rekenen. En nu niets meer; dan
[134] een hartelijke wensch voor uw welvaart en voorspoed.

121-122 *Het zeggen ... zangberg*: de Franse schrijver Nicolas Boileau Despréaux (1636-1711) publiceerde in 1674 een serie dichterlijke voorschriften in *L'art poétique* (1674). Het citaat is afkomstig uit de vierde zang en luidt in de oorspronkelijke editie: ‘Il n'est point de degrés de mediocre au pire’. De strekking: er bestaan slechts slechte of goede teksten, gradaties in middelmaat bestaan niet.

Voorzang.

Jan Frederik Helmers, *De Hollandsche natie*

Lof van het eiland der Batavieren.+

BARDENZANG.

KOOR VAN BARDEN.

Barst los, bezielt u, heilge snaren!
De lofzang ruisch' dees bosschen rond:
't Gevoel stroome uit uw hart, gewijde priestrenscharen!
Heft aan, ô Wodans harpenaren![4]
't Geldt de eer van douderlijken grond. -

TWEE BARDEN.

Dat hij verga, die diep verbasterd,
Den vaderlandschen grond miskent,
Den grond van zijn geboorte lastert,
En 't heilig graf der vaadren schendt!
Hij leev', maar leve een slaaf van slaven!
Zijn rif verworpen, onbegraven,[12]
Zij 't aas waar op 't gevogelt' brast![13]
Zijn naam zij elk een vloek in de ooren,
En 't kroost den onverlaat geboren,
Zij eeuwig met dien vloek belast!

+ *Titel*: volgens de geschiedschrijver Tacitus maakten de Bataven of Batavieren deel uit van de stam der Batten. De Bataven vestigden zich na een intern oproer in een onbewoond gebied, dat aan de ene kant begrensd werd door de zee en aan de andere kant door de Rijn. Dit gebied werd het eiland der Bataven genoemd (*Historiae* iv, 12 en *Germania* 29).

4 *Wodans harpenaren*: dichters van Wodan, de oppergod van de Germanen.

12 *Zijn rif verworpen*: zijn dode lichaam verstoten, verdoemd.

13 *waar op ... brast*: waarmee... zich verzadigt, vetmest.

Wat oorden, in zijn kronklend zwieren,
Den Rhijngod met zijn' urn bespat,[18]
Het schoon gewest der Batavieren
Schenkt hij een' dubblen waterschat.[20]
Waar wrocht natuur ooit schooner weiland,[21]
Dan hier op dit gelukkig eiland?
De grond biedt hier een zee van graan,
't Wild springt in schaâuw der eiken kruinen,
En 't strand schenkt ons zijn eeuwge duinen,
Ten borstweer tegen d'oceaan.[26]

Roemt, Romers! op uw lauwerbosschen![27]
Onze eik staat als der boomen vorst,[27-28]
Wat pocht ge op purpren druiventrossen!
Het nat des Rhijns lescht ook den dorst.[30]
Wat stoft ge op marmren schouwtoneelen![3131]
Daar moet gij, slaven! zelf op spelen,
Bevallig sneven naar de kunst![33]
Gelukkig, zoo gij in uw sterven,
Een nietig oogmerk moogt verwerven,
Een schandlijk blijk van 's dwinglands gunst.

18 *urn*: het vat van nimfen en stroomgoden waaruit zij het water van rivieren laten stromen.
20 *dubblen waterschat*: nl. door de afsplitsing van de Waal, de grootste arm van de Rijn.
21 *wrocht*: maakte, bewerkstelligde.
26 *borstweer*: bolwerk, verdediging.
27 *lauwerbosschen*: bos van laurierbomen. De laurier, waarvan lauwerkransen ter huldiging van winnaars gevlochten worden, is het zinnebeeld voor overwinning en roem.
27-28 *Roemt ... vorst*: de laurierboom van de Romeinen wordt gecontrasteerd met de eik als typisch Germaans/Bataafse boom, die gewijd was aan de oppergod Wodan en symbool stond voor onsterfelijkheid.
30 *Het nat des Rhijns*: de rijnwijn.
31 *stoft*: pocht.
31 *schouwtoneelen*: theaters.
33 *Bevallig ... kunst*: mooi neervallen op 't toneel.

Ook wij, wij hebben spelen, dansen;
Maar spelen van een' eedler aard.
Wij hupplen om door scherpe lansen,
Ons speeltuig is het schild en zwaard.
Wij roemen op geen praalgebouwen,
Op graven uit arduin gehouwen,[42]
Een zode dekt hier 't oudrengraf:[43]
Maar eeuwig leven ze in ons midden,
Ja! eeuwig blijven wij aanbidden
Den schoot, die ons het aanzijn gaf.

Wij sluiten in geen tempelwanden
De Godheid op, haar magt ten spot!
Een tempel, niet gevormd met handen,
Verheffen wij den eeuwgen God.
't Is onder 't weefsel van 't gebladert'
Der eiken, dat elk Wodan nadert,
En dankbaar daar zijn beden uit:
Wij, trotsch op de eer der Batavieren,
Wij blijven dezen grond versieren,
En 't vaderlijk gebeent' wordt nooit der Roomren buit.

't Is wellust, voor den grond te sneven,[57]
Waar onder de asch der oudren rust,
Waar op uw kroost ontving het leven,
Waar op, Gij 't eerst uw gade als moeder hebt gekust.
Op welk gewest ge uw eeuwge stralen,
ô God des dags, ooit af laat dalen,
Op geen gewest ziet ge in 't heelal,
Zoo schoon als Batoo's vrije velden,[64]

42 *arduin*: rotsgesteente waarvan de Romeinse graven zijn gemaakt.
43 *zode*: laag aarde.
57 *'t Is ... sneven*: het is heerlijk om voor het vaderland te sterven.
64 *Batoo's*: Bato werd beschouwd als de stamvader van de Batavieren.

De wieg en bakermat van helden,
Waar 't Roomsch gebroed voor vlugten zal.[6666]

KOOR.

Barst los! bezielt u, heilge snaren;
De lofzang ruisch' deze eiken rond!
't Gevoel stroome uit uw hart, gewijde priestrenscharen!
Heft aan, ô Wodans harpenaren!
't Geldt de eer van d'ouderlijken grond.

De lof stijge als een vlam naar boven!
Hoe! zou de wolventeelt van uit het Roomsche nest,[74]
't Bataafsche volk en roem en adel rooven?
Een mistwalm zou de zon verdooven,
Waarop Germanje de oogen vest?[77]

Neen, welpen van den broederslagter,[78]
Vergeefs verheft ge uw zwakke Goôn.[79]
Waar, waar bleeft gij, Saturnus zoon,[80]
(Versteende magteloze wachter!)
Toen Brennus toorts de vlam in 't ledig Rome ontstak,[82]
En d'ijzren arm, als nietig riet, verbrak?[83]

66 *Roomsch*: Romeins.
66 *gebroed*: gespuis, slecht volk.
74 *wolventeelt ... nest*: de tweelingbroers Romulus en Remus, de legendarische stichters van Rome, werden als baby door een wolvin gevoed.
77 *vest*: gevestigd houdt.
78 *welpen van den broederslagter*: afstammelingen van Romulus, die zijn broer Remus doodde.
79 *Goôn*: goden.
80 *Saturnus zoon*: Jupiter, zoon van Saturnus en Rhea, geldt als de oppergod in de klassieke mythologie. Hij werd uitgebeeld als krijger met een lans of bliksem. Aan hem was een tempel gewijd op het Capitool te Rome. Hier wordt hij omschreven als een wachter die machteloos toeziet hoe Rome belegerd wordt.
82 *Toen ... ontstak*: de Gallische leider Brennus belegerde in de vierde eeuw voor Christus Rome, een aanval die de jonge stad bijna fataal werd.
83 *d'ijzren arm*: deze grootmacht, sterke macht.

KOOR VAN BARDEN.

Barst los! bezielt u, heilge snaren!
De lofzang ruisch' deze eiken rond!
't Gevoel stroome uit uw hart, gewijde priestrenscharen.
Heft aan dan Wodans harpenaren!
't Geldt de eer van d'ouderlijken grond.

TWEE BARDEN.

Gij Rhijngod ziet ras aan uw strand,
Bij 't bruischen van uw vloeden,
De Roomsche beulen, in den band,[93]
Ons vee, als slaven hoeden.
Strek daar, ô eervergeten rot,
Ons kroost ten dartelende spot,[95-96]
In schande en wee begraven!
Voel daar den scherpen geeselslag,
Leer daar, voor d'aanbraak van den dag,
Op kinderwenken draven.

Op 't Kapitool durft gij vol trots,[101]
U, 's aardrijks Goden achten!
Maar onze heirbijl, spiets en knods,[103]
Zal, vuige Goôn! u slagten.[104]
Wat vloek voerde u van de Alpen af?
Maar nadert! nadert! ziet uw graf
In Wodans bosch gedolven!
Zie 't roofgevogelt' reeds vereend,

93 *in den band*: geketend.
95-96 *Strek ... spot*: laat ons nageslacht dat schaamteloze gespuis gekscherend bespotten.
101 *Kapitool*: het Capitool was de belangrijkste van de zeven heuvels van Rome. Op het Capitool bevond zich de belangrijkste tempel van de stad, gewijd aan Jupiter vgl. DHN, voorzang, 80.
103 *heirbijl*: bijlvormig krijgswapen.
104 *vuige*: verwerpelijke.

Hier knagen aan uw wit gebeent'!
Uw vleesch een aas der wolven.

Ziet d'eik! hij leeft in Wodans bosch,
Schiet uit, voor Batoo's zonen!
Hij siert zich met een blaadrendos,
Om 't heldenhoofd te kroonen!
Gordt, maagden! u in 't heilig kleed,
Maakt jongelingen! u gereed,
Om 't lansenspel te dansen;[117]
Versiert u met des vijands roof!
De eik trilt! hij biedt zijn statig loof,
Om uwe kruin te omkransen.[111-120]

KOOR VAN BARDEN.

Barst los! bezielt u, heilge snaren!
De lofzang ruisch' deze eiken rond!
't Gevoel stroome uit uw hart, gewijde priestrenscharen.
Heft aan, ô Wodans harpenaren!
't Geldt de eer van d'ouderlijken grond.

Ja wij, wij doen den lofzang klimmen,
Hier waar de Rhijn zijn urn in Flevoos golven giet,[128]
Hier daagt een eiland aan de kimmen,[129]
Waar de onbevlekte zon haar reinste glans op schiet.

117 *Om ... te dansen*: met wapens te spelen, ter vermaak en oefening (vgl. DHN, voorzang, 37-40).
111-120 *Zie ... te omkransen*: de helden van het Bataafse volk worden gekroond met een krans van eikenbladeren als teken van onvergankelijke roem.
128 *Flevoos golven*: het meer Flevo, de latere Zuiderzee. Romeinse benaming voor het gebied waar het huidige Flevoland ligt.
129 *kimmen*: horizon.

TWEE BARDEN.

Ja, ja, wij hebben stof tot roemen!
't Is hier, in 't heilig eikenwoud,
Dat, ongezien van 't volk, op geur van jonge bloemen,
De schoone Hertha zich onthouwt.[135][135]
Hier praalt haar goddelijke wagen;
Hier staan haar runderen in 't wit gareel geslagen![137]
Hier durven wij haar offers biên;
Wanneer ze in maagdelijke plassen,
Haar schoone leden blank gaat wasschen,[140]
Nooit strafloos door het oog eens sterflings aangezien.

Wel hem! die 't daglicht mag ontvangen,
Bataven! op deez' heiligen grond:
Meer zoet zijn hier de vooglenzangen!
Meer schoon is hier de morgenstond!
Meer zacht lonkt hier een zoontje u tegen,
In moederlijken arm gelegen:
De traan zelfs hier door u geweend,
Baart minder smart in Batoos dalen!
Meer kalm ziet gij hier 't licht der oudren graf bestralen!
Meer vreedzaam rust hier uw gebeent'.

135 *Hertha*: Germaanse godin van de aarde. Haar attributen zijn een sluier en een door runderen getrokken wagen. De scène doet denken aan de badende godin Diana, die op een dag bespied wordt door Aktaion.
135 *onthouwt*: bevindt, ophoudt.
137 *gareel*: halsjuk.
140 *blank*: rein, zuiver (slaat op ‘leden’).

De Hollandsche natie.
Eerste zang.

Het afscheid van Albrecht Beylinc.

Zedelijkheid.

Ik juich! geen hooger heil heeft ooit mijn ziel gestreeld,
Dan dat ik, Nederland! ben op uw' grond geteeld.
Dat van den heldren glans die van u af mogt stralen,[1-3]
Een nietig sprankjen, op mijn' schedel af mag dalen.
Dat ik ook deel in de eer, den roem dien 't voorgeslacht,
't Verbaasd Euroop' ten trots, aan ons ten erfgoed bragt.
'k Zweer bij dat erfdeel, bij de trouw en deugd der vaderen,
Dat steeds de dankbaarheid zal gloeijen in mijne aderen,
Ja! 'k blijf, ô Vaderland! tot aan het uur des doods,
Als Nederlander op dien schoonen eernaam grootsch. -[10]
'k Wil thans, ô Vaderland! mijn hulde U doen erlangen![11]
Versma mijn onmagt niet, mijn nederige zangen![12]
Der vaadren deugden zal ik schildren; hun verstand,
Hun nooit bezweken trouw voor 't heilig Vaderland,
Hun stoute zeevaart die gewesten op dorst sporen,[15]
Op de onafmeetlijkheid der wateren verloren![16]
Hun grootheid van gemoed, in voorspoed nimmer trots,[17]

1-3 *Ik ... stralen*: Ik juich! schoon thans geen zon van welvaart ons meer streelt, / Dat ik, ô Nederland! ben op uw' grond geteeld. / Dat, van den glans die eens mogt op uw velden stralen,
10 *grootsch*: trots.
11 *erlangen*: toekomen.
12 *Versma*: minacht, veracht.
15 *stoute*: dappere, moedige.
16 *verloren*: verborgen, onopgemerkt (slaat op ‘gewesten’).
17 *trots*: hoogmoedig.

In rampen moedig, en onwrikbaar, als een rots.[18]
Hun wijsheid in den raad, door 't wereldrond bewonderd;
Hunn' moed, die van de zee elk vijand heeft gedonderd;[20]
Hun scheppend oog, dat door het ruim der heemlen zag;[21]
Hun brein, waar door de orkaan aan hunne voeten lag;
De palmen die hun kruin omschaduwen en sieren,[23]
Met Themis, Phebus, en Minervaas eerlaurieren.[24]

Gij! die mijn zangen hoort, gij, die bij 't kil gebeent'
Der vaadren, nog een traan van dankbre liefde weent,
Die voelt, dat ge alles aan hun wijsheid dank moet weten,
Wier eerlijk Neêrlandsch hart, hun deugd niet heeft vergeten,
Voor U zing ik alleen; gij neemt mijn zangen aan!
Het kroost deele in den roem der Oudren heldendâan!
U, waardig nog het bloed waar uit gij zijt gesproten,
U, u alleen, erkent mijn hart voor landgenooten,
Door wie met gade en kroost, in eenzaamheid en nacht,
Der vaadren deugden met aanbidding wordt herdacht.
Verheft u! - Kunt gij thans niet heerschen op de baren;
Gij kunt de wrakken van der vaadren roem bewaren.
Verheft u! - toonen wij, aan de op ons starende aard',[29-37]
Ons nog den schoonen naam van Nederlander waard!

18 *In ... rots*: Fier in 't gevaar; in nood, onwrikbaar, als een rots.
20 *gedonderd*: door schutvuur heeft verwijderd.
21 *Hun scheppend oog*: hun streven naar idealen, hun ontdekkings- en ondernemingszin.
23 *palmen*: de palmtak staat symbool voor roem en onsterfelijkheid.
24 *Themis ... eerlaurieren*: resp. de erekransen van Themis, de godin van het recht, Apollo, de god van de kunsten en Minerva, de godin van de wijsheid
29-37 *Voor ... aard*: Voor u zing ik alleen! voor u! ô waardig kroost / Dier oudren! die met mij om Hollands schande bloost; / Gij waardig nog het bloed waar uit gij zijt gesproten, / U, u alleen erkent mijn hart voor landgenooten, / U, die met gade en kroost, in nacht en eenzaamheid, / Het ongelukkig lot van 't Vadeland beschreit. / Verheft u! - Kunt gij thans niet heerschen op de baren; / Gij kunt de wrakken van der vaadren roem bewaren! / Ja! toonen wij in 't wee dat onzen hals bezwaart,

Ja! kweekt uw kindren op, tot zeden, tucht en orden!
Bewaakt het jong plantsoen; 't zal tot een bosch eens worden,
Dat vaste takken schiet, en vorst en stormen tergt,
En 't ons ontvlugt geluk in zijne schaduw bergt.
't Zal dan in d'ouderdom u troost en wellust geven;
En bij zijn lommer slaapt gij in tot beter leven. -[44]

U! roep ik geenszins aan, verbeelding! ik eisch niet,
Dat ge op mijn dichttafreel uw heldre stralen schiet.
Schoon gij het doode kunt bezielen! 't hart verovert,
Aan Ariostoos zijde ons luchtkasteelen toovert:[48]
'k Versma uw gunsten thans: - de waarheid is 't alleen,[49]
Wier fakkel 't spoor mij toont, daar 'k moedig in zal treên.
Uw dos behoef ik niet in mijn bespiegelingen:[51]
Gij, strenge Waarheid, gij alléén spoort me aan tot zingen.

ô Nooit verdoofbre zucht voor mijn geboorteland!
ô, Grondtrek in mijn ziel voor eeuwig ingeplant,[54]
Die overal uw stem, de stem eens Gods, doet hooren!
Door wien de Kamschatdaal in nacht en ijs verloren,[56]
Bij walvischtraan en vet, van hut en kleed beroofd,
Zich in een' hemel op zijn barre kust gelooft,
En zijn' verstaalden grond, nooit door de zonnestralen[59]
Gekoesterd, hooger schat dan 't zoet van Ennaas dalen![60]

44 *lommer*: schaduw.
48 *Aan ... toovert*: de Italiaanse Renaissancedichter Ludovico Ariosto (1474-1533) verwierf grote bekendheid met zijn epos *Orlando Furioso* (1516) en wordt hier als negatief voorbeeld van een dichter met te veel verbeeldingskracht opgevoerd. Het gaat Helmers om de waarheid alleen.
49 *Versma*: verwerp.
51 *dos*: bekleding, opsmuk (nl. van de verbeelding).
54 *Grondtrek*: hoofdeigenschap, basale karaktertrek.
56 *Kamschatdaal*: bewoner van Kamchatka, een schiereiland in het verre Oosten van Rusland.
59 *verstaalden*: keiharde, kille.
60 *Ennaas dalen*: Enna, hier voorgesteld als een lustoord vergeleken bij Kamchatka, is een oude vestingstad op Sicilië.

Beziel me, laat uw vuur, dat blaakt in mijn gemoed,
Ook vlammen in mijn' zang, met nimmer blusbren gloed;
Zweef, als een genius, mij voor, laat mijn gezangen,[63]
Geheiligd aan mijn land, het waardigst loon ontvangen!
Dat loon zij, dat elk een, voor 't heil van Holland blaak'!
Door schoone daden zich dien eernaam waardig maak'!
'k Heb dan, mijn Vaderland, niet vruchtloos u gehuldigd,
Ik heb den tol betaald, die ik u was verschuldigd.[67-68]
'k Sta grooter dichter dan gewillig d'eerpalm af;
'k Heb aan den pligt voldaan, en daal gerust in 't graf. -[70]

Gelijk een jonge vrouw, ter slaapzaal ingetreden,
Met maagdelijke schaamte, en weigerende schreden,
Met halfgeloken oog den aangebeden man
't Verborgen schoon bedekt, maar niet verbergen kan:
Zoo ook onttrok aan ons het voorgeslacht hun daden.
Genoeg was 't wél te doen! het kon den lof versmaden.[76]
Maar even als die man, zijn gade in de armen drukt,
De zwakke windsels aan haar borst en heup ontrukt,[78]
En in haar liefde zwelgt met niet verzaadbre teugen,
Zoo willen we in den roem der vaadren ons verheugen!
Ons baden in den glans, die op heur deugden straalt,
En juichen in den roem, met zoo veel bloed betaald!

Wat volk heeft meerder regt zijn voorgeslacht te roemen?
Den grond, dien 't kroost betreedt, moet elk hun werkstuk noemen.[84]
Beschouw een moeder die door kindermin verrukt,

63 *genius*: geleidegeest, beschermgeest.
67-68 *'k Heb ... verschuldigd*: 'k Heb dan niet vruchteloos mijn' lofzang aangeheven! / Den tol betaalt, die elk zijn vaderland moet geven:
70 *en daal ... graf*: mogelijk zinspeelt Helmers op zijn zwakke gezondheid (vgl. DHN, voorrede, 51-52).
76 *versmaden*: missen (de lof lijkt overbodig).
78 *windsels*: kledingstukken.
84 *werkstuk*: resultaat van de verrichtingen van de mens.

Het afgebeden wicht voor 't eerst aan 't harte drukt![86]
De teedre traantjes kust, en indrinkt van de wangen!
Zie 't gloeijend moederoog aan 't oog des zuiglings hangen,
Daar zij in 't zacht gelaat van 't lief onnoozel wicht,[89]
De trekjes waant te zien van 's vaders aangezigt!
Zij schijnt niet voor zich zelf; maar voor haar' zoon te leven!
Geen vreemde hand mag haar den kleinsten bijstand geven!
Zij voedt, zij kweekt het zelf! zij waakt als 't kindje rust!
En kust het in den slaap met moederlijke lust!
Wat hemelwellust ziet gij in hare oogen gloeijen,[95]
Als zij allengs de kracht van 't wichtjen aan ziet groeijen!
Als zij voor de eerste maal den kinderlijken lach,
Daar 's vaders trek in zweemt, verrukt aanschouwen mag![98]
Wanneer ze, staamlend, flaauw, met halfgevormde klanken,
Door 't lief onnoozel zoontje als moeder zich hoort danken;
Haar nooit vermeldbre zorg vindt eindelijk het loon
Der heilge kinderliefde, in 't harte van haar' zoon.
Door zulk een zorg en vlijt is Neêrlandsch grond voor dezen,[103]
Door onzer oudren hand, uit diep moeras gerezen.
Natuur deed niets voor ons, ontroofde aan ons haar gunst;
Al wat dit land ons toont, is arbeid, vlijt en kunst.

Snelt met mij d'aardbol rond! ziet, hoe, met milde handen,
Natuur haar schatten schonk aan Noord- en Zuiderlanden!
Hier roemt de Noorman op zijn eeuwig eikenbosch;
't Wild schenkt hem voedsel, en zijn vacht strekt hem ten dos.[110]
Ginds roemt de Galliër in meer gewenschter luchten,[111]
Op Bacchus heilig nat; dáár de Iber op zijn vruchten;[112][112]

86 *afgebeden wicht*: het kind waarvoor zo vurig is gebeden.
89 *onnoozel*: onschuldig.
95 *hemelwellust*: hemelse vreugde, zielsgenot.
98 *in zweemt*: in te herkennen is.
103 *voor dezen*: in vroeger tijd.
110 *ten dos*: tot kleding.
111 *Galliër*: Fransman.
112 *Bacchus heilig nat*: wijn (Bacchus is de god van de wijn).
112 *Iber*: Spanjaard.

Ziet hoe de vette olijf het schoone Itaalje siert,
De blonde Ceres langs Sicieljes dalen zwiert![114]
Zelfs daar, waar 't kreeftgestarnte in Afrikaas woestijnen,[115]
Der Moren schedel roost, en d'Arabier doet kwijnen,[116][116]
Rigt zich de kemel op, die, spottend met den dorst,[117]
Hun vriend en leidsman is, hun kleedt, en voedt, en torst.
Gij, Paradijs der aarde! ô Indus, Ganges zoomen,[119][119]
Natuur deed op uw' grond zijn eelste gaven stroomen,
U schonk ze, 't geen ze op de aard', het schoonst', het edelst' vond,
Een' heldren hemel, en een' eeuwig vruchtbren grond;
Daar bij Iäcchus schat ook Ceres garven pronken:[123][123]
Dus heeft natuur elk Land met hare gunst beschonken.
Slechts Neêrland is alleen, als 't pas geboren wicht,
Het all' der Oudren vlijt - niets aan Natuur verpligt.

Asteria gelijk, toen ze op de Egesche golven,[127]
Half water, aarde en slik, in wier en kroost bedolven,
Het drassig hoofd verhief, ten prooije aan 't golfgebots,
En dobbrend, als een plant in 't buldrend zeegeklots,
Ongangbaar, onbetreên, het dor verblijf der meeuwen,[131]
Die hongrend naar den buit op riet of plompen schreeuwen:[132]

114 *De blonde Ceres*: het gouden graan (Ceres was de godin van de landbouw).
115 *kreeftgestarnte*: het sterrenbeeld Kreeft wordt door dichters geassocieerd met hitte omdat de zon van 20 juni tot 20 juli in het teken van de kreeft staat
116 *Moren*: Noord-Afrikanen.
116 *roost*: verbrandt.
117 *kemel*: kameel.
119 *Indus*: rivier in Pakistan.
119 *Ganges zoomen*: oevers van de Ganges, een rivier in India.
123 *Iäcchus schat*: druiven. Iacchus wordt hier vereenzelvigd met Bacchus.
123 *Ceres garven*: graanbundels.
127 *Asteria*: de godin Asteria veranderde zichzelf in een kwartel om te ontkomen aan de toenaderingen van Jupiter. Ze stortte zich in zee en veranderde in een drijvend eiland.
131 *Ongangbaar*: onbegaanbaar.
132 *plompen*: waterliebladeren.

Maar toen Latone daar haar telgen had gebaard,[133]
(Het kroost van Jupiter!) veredelde zich de aard';
De onvaste slik werd land, het riet verkeerde in bosschen,
De vruchtbre wijngaard zwol van Bacchus rijke trossen![136]
De lauwer schoot omhoog, en Delos zag haar' naam,
(Niet meer Asteria) verheerlijkt door de faam!
En 't dankbaar Grieksche volk bleef op haar' luister staren,[139]
Als Phebus bakermat, verheerlijkt met altaren.[140]

Zoo ook was, Nederland! in vroeger tijd uw grond:
Eerst zwalpte 't nat der zee uw bosch en weiden rond![142]
Geen dijk bedwong den vloed, daar hij zijn bed ontzwollen,[143]
Zijn breede baren over de akkers voort deed rollen!
En 't volk op terpen week; maar toen in later tijd,
De Vrijheid zich dit oord ten tempel had gewijd,
Rees 't nieuwe Delos op! uit slik en wiermoerassen,
Zag 't menschdom, hoogst verbaasd, een nieuwe schepping wassen!
De Maas, de Waal en Lek in ketenen gekneld,[149]
Ontwrongen zich vergeefs het perk hen vastgesteld!
De ontzaggelijke Rhijn, die hoofdvorst onzer stroomen,
Zag zijn onbandig nat met reuzenkracht betoomen;[152]
De Zeegod stortte toen met donderend geluid,[153]

133 *Latone*: Latona was een Titanendochter en zuster van Asteria. Ze werd door Jupiter zwanger gemaakt van de goddelijke tweeling Apollo en Diana. De jaloerse echtgenote van Jupiter, Juno, dwarsboomde haar dusdanig, dat ze op de vlucht sloeg in de hoop ergens ongestoord te kunnen bevallen. Ze kwam terecht op Delos, het eiland waain Asteria was veranderd, in de Egeïsche zee. Vervolgens werd dit eiland met vier zuilen op de zeebodem verankerd en bovendien vruchtbaar.
136 *Bacchus rijke trossen*: druiventrossen.
139 *luister*: eer, aanzien.
140 *altaren*: Delos groeide uit tot een belangrijke bedevaartplaats, omdat Apollo daar geboren was.
142 *zwalpte*: klotste.
143 *zijn bed ontzwollen*: buiten zijn oevers getreden.
149 *ketenen*: dijken.
152 *onbandig nat*: wild water.
153 *Zeegod*: Neptunus.

In storm en nacht gehuld, vergeefs zijn' waatren uit!
Het edel voorgeslacht dorst, moedig op zijn krachten,
Zijn woeden teugelen, den God der zee verachten!
Verbrak zijn' waterstaf, en heeft met forsche hand,[157]
Een' ondoordringbren muur, hem voor de borst geplant.[158]
Ja! als 't Noordwesten waagt dien ringmuur aan te randen,
En zich een doortogt knaagt met zijn verstaalde tanden,[160]
En storm en oceaan met zich naar binnen sleept,
Wordt hij met mannenkracht in 't oude wed gezweept.[162162]

Dit, Voorgeslacht, deedt gij! thans lacht ons allerwegen
De maagdelijke roos, de blanke lelij tegen![164]
Thans siert der nimfen rei, zich met den bruiloftskrans,[165]
En voert de herdrenstoet ten herderlijken dans
Op 't juichend veld, verguld door rijpe graangewassen,
Waar eertijds rave en meeuw uit ontoegangbre plassen
Rondschreeuwden naar den roof op d'eeuwig dooden plas
En de aarde, naauwlijks aarde, en onbewoonbaar was.

Wanneer de Lente mij in de Altijdwerksche dreven[171]
In mijmrende eenzaamheid, met Vondel, rond ziet zweeven,[172]
Als ik der vooglen zang daar hoor in 't hoog geboomt',
Het zilver beekje volg, door klaver rijk omzoomd,
In 't needrig boschje dwaal, en onder eik of linden,
Mij zelf en de aard' vergeet, en eindlijk weêr mag vinden,
Stort zich vol dankbaarheid, mijn geest in d'ouden tijd!

157 *waterstaf*: de drietand van Neptunus.
158 *Een' ondoordringbren muur*: duinen.
160 *verstaalde*: ijzeren.
162 *wed*: bedding.
162 *gezweept*: voortgestuwd.
164 *De maagdelijke roos, de blanke lelij*: de roos en de lelie worden hier opgevoerd als symbolen van schoonheid en zuiverheid.
165 *nimfen rei*: groep nimfen.
171 *Altijdwerksche dreven*: de tuin, die Helmers ergens aan het Zuider Buiten Spaarne huurde.
172 *met Vondel ... zweven*: met het werk van de dichter Joost van den Vondel (1587-1679) rond ziet dwalen.

Een plegtig eenzaam uur is 't Voorgeslacht gewijd;
'k Zink in aanbidding weg, en, 't oog in 't rond geslagen,
Herdenkt mijn geest hoe hier in de afgeronnen dagen,[180]
Het schubbig kroost der zee, door 's visschers net bespied,
Hem 't schaamle kostje schonk, of wegplofte in het riet.

Stijg Beemster! Purmer stijg! meldt welige valeijen,[183183183]
Op wier beklaverd veld thans vette kudden weijen,[184]
Vermeldt den voorspoed, aan der oudren vlijt verpligt!
Uw welvaart zegt ons meer dan 't schoonste lofgedicht. -[186]
ô Grond! in vroeger eeuw in schuimend nat bedolven!
ô Grond! door 't voorgeslacht gewoekerd uit de golven,
Gij dondert ons in 't oor met onweêrstaanbre kracht:
Bemint uw vaderland, vereert uw voorgeslacht![190]
Hun brein, dat tot uw nut heel d'aardbol had omvademd,[191]
Schiep 't land dat gij bewoont, den luchtstroom dien gij ademt.
ô Ja! zoo lang één dijk nog Neêrlandsch stranden hoedt,[193]
Eén schaamle visschers hut zijn kruin beurt uit den vloed,[194]
Zal Hollandsch volk de deugd der vaadren steeds herdenken,
En dankbre tranen aan hun nagedachtnis schenken.
ô Ja! veeleer vergeet mijn regterhand zich zelf,[197]

180 *afgeronnen*: voorbijgegane, vervlogen.
183 *Stijg*: verhef u, kom tevoorschijn.
183 *Stijg Beemster! Purmer stijg!*: de Beemster en Purmer zijn polders in Noord-Holland, beide drooggelegd in het begin van de zeventiende eeuw.
183 *welige*: vruchtbare, een overvloed aan gewassen voortbrengend.
184 *weijen*: grazen.
186 *'t schoonste lofgedicht*: de zojuist genoemde Vondel schreef een gedicht (ca. 1644) op de drooglegging van de Beemster dat hij opdroeg aan Karel Looten, een van de rijke kooplieden die er een buitenverblijf liet bouwen.
190 *vereert*: aanbidt
191 *omvademd*: omvatte, omsloot.
193 *hoedt*: beschermt.
194 *Eén ... vloed*: zolang het dak van één enkele vissershut boven de zeevloed uitsteekt.
197 *vergeet ... zich zelf*: vgl. Ps. 137:5: ‘Indien ik u vergeet, o Jeruzalem, zo vergete mijn rechterhand zichzelve!’

Eer stijg het visschenheer naar 't blaauwe stargewelf,[198][198]
Eer zal de geele zee langs Neêrlandsch vlakte zwalpen,[199][199]
Eer stort de schoone Rhijn, die fiere telg der Alpen,
Zijn stroomkruik met geweld naar 't Adriatisch strand![201]
Eer zij, door 't kreeftgestarnt' de Samojeed verbrand,[202]
Eer zal in 't dienstbaar juk de dolle tijger zweeten,
Eer Neêrlandsch volk uw vlijt, ô vaadren! zal vergeten![198-204]

Rijs thans mijn Zangster! 't geldt hier de eer van 't voorgeslacht![205][205]
Schiet, denkbeeld! schiet in 't licht! stroomt verzen, stroomt met kracht.
'k Wil 't vuur, dat mij bezielt, doen in elks borst ontgloeijen,
En 't hart der kindren aan der vaadren deugden boeijen.
Door dapperheid alleen maakt zich geen volk vermaard;
Neen! 't Godlijk schoon der deugd is eedler zangen waard.

Vergeefs, ô Pindarus, deed gij 't heelal gewagen[211]
Van hem, die 't heilig loof bij Elis weg mogt dragen,
In 't zweetend worstelperk, of stuivend wagenkrijt,
Zich zelf verwrichtend', in dien dorren woesten strijd![214]
'k Zing andre helden, die meer nut aan 't menschdom schonken,

198 *visschenheer*: school vissen.
198 *stargewelf*: sterrenhemel.
199 *geele zee*: het noordelijk deel van de Oost-Chinese zee.
199 *zwalpen*: stromen.
201 *'t Adriatisch strand*: de Adriatische kust (in Zuid-Europa).
202 *Samojeed*: Samojeden zijn een volk van nomaden uit Siberië en Noord-Rusland.
198-204 *Eer ... vergeten*: Helmers somt in deze passage een reeks onmogelijkheden op om aan te tonen hoe onmogelijk de gedachte is dat het Nederlandse volk zijn voorouders zal vergeten.
205 *Rijs ... voorgeslacht*: Rijs thans, mijn Zangster, rijs! 't geldt de eer van 't voorgeslacht!
205 *Rijs ... Zangster*: de muze, beschermgodin van de dichtkunst, wordt als inspiratiebron aangeroepen.
211 *Pindarus*: de Griekse dichter Pindarus (522 v. Chr-433 v.Chr.) bezong in zijn Olympische oden de spelen die te Olympia in de landstreek Elis werden gehouden. Winnaars werden met een olijfkrans gekroond.
214 *verwrichtend*: ontwrichtend.

Dan bij een snuivend ros voor 't Grieksche volk te pronken.

En gij, ô eeuwge stad, waar langs de Tiber speelt,[217217]
Roemt op de helden niet op uwen grond geteeld!
Groot waren zij! 't is waar: maar 't was om de aard' te ontvolken:
Hun aadlaar was een gier, die neêrschoot uit de wolken,
Zijn' scherpen snavel in der volken hartâar sloeg![221]
Den landman met zijn kroost verscheurde bij den ploeg!
'k Veracht die roovrenteelt, die, met verschroeide longen,
Zich zelf, op 't puin der aarde, een schandlijk loflied zongen!
In eedler werkingkreits bewoog zich 't voorgeslacht,[225]
't Was groot door wijs beleid, meer groot door deugd en kracht.

ô Adel van de ziel, ô deugd, door wier vermogen
De mensch alleen zich kan verheffen naar den hoogen![228]
Zijn waarde en grootheid kent, zijn' eedlen aanleg voelt,
De zinlijkheid beheerscht die in zijn' boezem woelt.[230]
Alom waar menschen zijn wordt gij, ô deugd, gevonden,
Gij, noch aan Godsdienst, stand noch hemelstreek gebonden!
Gij! door den booswicht zelfs bewonderd! gij van 't lot
Steeds onafhanklijk! gij, die eeuwig zijt als God!
Zaagt u ('k erken dit, ja), alom in vreemde landen,
Bij Romer, Gauler, Brit en Iber, outers branden,[232-236236]
Maar Neêrland was 't vooral, waar gij, bij d'eersten dag
Van zijne ontwikkling, u door 't volk aanbidden zag.[238]
Met wellust stort mijn geest zich in die glorie-eeuwen,
Toen gij het kenmerk waart dier kloeke waterleeuwen.[240]

217 *eeuwge stad*: nl. Rome.
217 *speelt*: kronkelt.
221 *hartâar*: hartader.
225 *werkingkreits*: werkkring.
228 *den hoogen*: de hemel.
230 *zinlijkheid*: hartstochten, lichamelijke verlangens.
232-236 *Gij ... outers branden*: gi ... zag u offers toegebracht.
236 *Romer ... Iber*: de Italiaan, Fransman, Engelsman en Spanjaard.
238 *Van ... zag*: Der Vrijheid, u door 't volk verrukt aanbidden zag.
240 *kloeke waterleeuwen*: dappere Nederlandse zeevaarders.

Gij, goddelijke deugd, zaagt reeds in d'oudsten tijd,
Het hart des Bataviers aan uwen dienst gewijd!
Dat volk, eenvoudig, kuisch, zoo rein van hart als zeden,
Versmaadde uitheemsche pracht en vreemde dartelheden!
Den Godsdienst in 't gemoed, de waarheid in den mond,
Verstrekte 't woord ten eed dat nooit Bataver schond!
Zoo zacht als fier van aard, en vreeslijk in zijn wapen,
Was hij voor huislijk heil, voor stil geluk geschapen.
Zijn Vaderland was hem meer dan zijn leven waard,[249]
Een kuische en rappe ga' zijn hoogst geluk op aard'.[250]
En, op zijn terp, naast haar en 't spelend kroost gezeten,
Kon hij, trotsch op dien schat, Rome en 't heelal vergeten.[252]
De Marser in het noord aan Hollandsch kust gevest,
En de Usipeter van het Groningsche gewest,
De Vriesen, waardig 't bloed waaruit zij zijn gesproten,
Aan wien de Vrijheid met de melk is ingegoten,
En 't fier Sicambrisch volk van 't boschrijk Gelderland,[257]
Zijn waard den Batavier, als loten van één plant.[253-258]

Het Godlijk zaad der deugd geworteld in dees luchten,
Schoot weelge takken uit, droeg blaadren, bloesems, vruchten.
Ja! in den heilgen strijd der vaadren, tachtig jaar,[261261]
Triumfelijk gevoerd voor haardstede en altaar,
Zag de aarde een school der Deugd op onzen grond verheven.

ô Gij, Verdraagzaamheid, alom vervolgd, verdreven,
Die overal niets zaagt dan een geopend graf,
't Was Neêrlandsch volk, dat u het eerst een wijkplaats gaf.

249 *Zijn ... waard*: De Vrijheid was zijn ziel, hem boven 't leven waard',
250 *rappe ga*': vaardige, kwieke echtgenote.
252 *Kon*: Kan
257 *fier*: trots, krachtig.
253-258 *De Marser ... plant*: de Marsers, Usipeters, Friezen en Sicambriërs zijn Germaanse volksstammen.
261 *vaadren*: Vrijheid
261 *den heilgen ... jaar*: de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648).

Gij, droeve balling, vloodt, gedrukt door duizend zorgen,
(Door duivlen in het kleed van priesteren verborgen,
Ter houtmijt heen gesleurd) met sidderende tred;[269]
Maar Neêrland wenkte U toe; gij kwaamt, en werdt gered.[270]

Het kroost van Abram vlugt van Taag en Iber boorden. -[271271]
Ontmenschte Christnen! durft gij dus uw vaadren moorden?
Hoe? is uw Godsdienst niet ontloken op hunn' grond?
Heeft de achtbre Leeraar van de volken, niet den mond[274]
Gekust, de borst gezoogd, niet aan de kniên gedarteld,
Van een Jodinne? En gij! gij knevelt, vloekt en martelt[276]
Het schuldloos overschot van 't eerst verkoren volk,
En geeft het over als een prooi aan vuur en dolk!
Waar heen, o Jakobs kroost, waar heen zult gij thans vlugten?[279]
Heel de aarde spuwt u uit? Neen, Neêrlandsch vrije luchten[280]
Omvangen u met vreugd: hier dreigt u geen schavot.
Volg hier der oudren wet, dien hier der vaadren God;[282]
En de aard' leer', daar 't u ziet op Hollandsch grond gezeten,
Het onuitroeibaar regt der vrijheid van geweten.

269 *houtmijt*: brandstapel.
270 *werdt*: waart
271 *Het kroost van Abram*: Abraham kreeg twee zoons, Ismaël en Isaäk. Ismael werd de stamvader van verschillende Noord-Arabische volken, terwijl zijn zoon Isaäk het verbond met God voortzette. Dit ging vervolgens over op zijn zoon Jakob, de stamvader van de Israëlieten. Met het ‘kroost van Abram’ worden hier de Joden bedoeld, die vanaf het einde van de zestiende eeuw massaal Portugal en Spanje verlieten op de vlucht voor de Spaanse inquisitie.
271 *Taag en Iber boorden*: de oevers van de Taag (rivier in Portugal) en de Ebro (rivier in Spanje).
274 *de achtbre Leeraar van de volken*: Jezus.
276 *een Jodinne*: Maria.
279 *Jakobs kroost*: Jakob was de stamvader van de Israëlieten (de Joden).
280 *Neêrlandsch vrije luchten*: de Republiek diende vanaf het einde van de zestiende eeuw als toevluchtsoord voor religieuze vluchtelingen.
282 *der oudren wet*: de Wet of Tora (de eerste vijf boeken van het Oude Testament), die de Joden in Nederland vrij kunnen volgen.

o Telg van hemelsch zaad, behoefte en lust van 't hart,
Weldadigheid, die leeft in 't zalven van de smart;
Die honderdvoud uw schat verdubbelt, door te geven,
Uitvloeisel van God zelv', en wellust van het leven;[288]
Die 't dorstend weeske laaft, den naakten grijsaard kleedt,[289289]
En in der armen nood uw' eigen nood vergeet!
Waar ge immer schuilplaats hadt, waar ooit uw outers stonden,
Uw schoonste tempels hebt ge in Nederland gevonden.

Ja, heilge vaadren! ja, gij, die van 't eind der aard'[293]
Door nijverheid en vlijt u schatten hadt vergaard;
Gij bragt die schatten niet den wellust wuft ten offer,[295]
Geen vrekheid sloot die weg, verloren in den koffer;
Neen, onbekrompen stondt ge een deel den armen af,[297]
En dankte God, die u de vreugd van 't schenken gaf!
Uw huizen waren klein; maar om den wees te spijzen,
Om d'ouden stok te voên, deedt gij paleizen rijzen.[300300]
De vreemdling stond verbaasd, daar hij op uwen grond
Alom de merken van uw liefde en weldaân vond,[302]
Alom de nooddruft zag voorkomen of beschermen.[303]
Arm waart gij voor uw zelv', maar mild en rijk voor de armen;
Geen Brit, geen Gauler streefde u in die deugd voorbij.[305]
Wat zeg ik? neen, geen volk kwam ooit u hier op zij'![306]
Gij hebt het voorbeeld aan die volkeren gegeven;
Genoeg was 't voor hunn' roem, van verre u na te streven.

288 *en*: ô
289 *dorstend*: dorstig.
289 *laaft*: te drinken geeft.
293 *vaadren*: voorouders.
295 *wuft*: lichtzinnig.
297 *stondt*: gaaft
300 *d'ouden stok*: oude man of vrouw.
300 *paleizen*: weeshuizen en woongemeenschappen voor oude mannen en vrouwen.
302 *merken*: blijken, kenmerken.
303 *nooddruft*: gebrek aan voedsel, armoede.
305 *Gauler*: Fransman.
306 *kwam ooit u hier op zij'*: evenaarde u ooit.

Ja, vaadren, ja! die deugd, die u onsterflijk maakt,
Is door ons, schuldig kroost! nog niet geheel verzaakt:
Het echte Neêrlandsch hart kan bij de ellend nog weenen.
Ja, schoon uw schatten met uw deugden zijn verdwenen;
Deze ééne deugd rest ons, in 't midden van den nood,
En de armoê schreit ons nog niet vruchtloos aan om brood.-

Zaagt ge ooit de ratelslang aan de Afrikaansche stranden,
Op wiens gevlekte huid de zonnestralen branden,
Die door zijn schittrend schoon d'onnooslen vogel lokt;
Maar 't argloos starend dier ras in zijn gorgel slokt?[318]
Zaagt ge ooit den wreeden boom op Javaas grond ontsproten,[319]
Wiens oogverrukkend loof en breed gespreide loten,[320]
Een koele schaduw werpt op 't dor geblakerd strand?[321]
Maar wee, den reiziger, die magteloos op het zand,
In 't lommer van den boom, bij 't ruischen van zijn bladeren,
De matte kniën buigt! de dood schiet hem in de aderen;[324]
Hij rilt, de ellendige! hij duizelt, stort ter neêr,
Rijst op, denkt aan zijn kroost, stort weêr, en leeft niet meer!

Zoo zaagt gij ook de weelde in haar' bedriegbren luister.[327]
Wee, wee het volk, dat ze eens geklemd heeft in haar' kluister![328]
't Stort magt- en reddingloos in d'afgrond van het niet,
Daar geestkracht, eer en deugd dien wuften grond ontvliedt.-[329-330]

318 *gorgel*: strot.
319 *den wreeden boom ... ontsproten*: de Upasboom (Antiaris Toxicaria), die in Oost-Indië voorkomt en waarvan het sap giftig is.
320 *oogverrukkend loof*: hart aanlokkend blad
321 *dor geblakerd*: verschroeide.
324 *matte*: uitgeputte.
327 *bedriegbren*: bedriegelijke.
328 *kluister*: boeien.
329-330 *'t Stort ... ontvliedt*: het volk vergaat machteloos en reddeloos in de afgrond van het niets, wanneer geestkracht, eer en deugd niet beklijven op de onbestendige bodem waarop zij leven.

Gij, Godlijk voorgeslacht! schoon gij des aardrijks schatten,
Het loon der nijverheid, mogt in uw' arm omvatten!
Geen dartle weelde braste, of rinkinkte op uw' grond.[333]
Neen, matig, kuisch, opregt, getrouw in 't echtverbond,[334]
Gaaft gij het voorbeeld van de vlekkelooste zeden!
't Was wellust voor uw kroost uw voetspoor na te treden.[336]

Wat Curiussen zag toen Neêrlandsch vrijen staat![337]
Wat Scipioos in 't veld, wat Catoos in den raad![338338]
Ja! zilverblanke deugd was 't kenmerk onzer vaderen!
Hoe? 'k spreek van deugd, en zou hier, Cats, uw schim niet naderen?[340]
Een hulde u weigren daar zich Holland in verheugt?
Gij, groot in staatszorg, zang, geleerdheid, godsvrucht, deugd!
Ja, 'k wil uw schepping, 'k wil uw Zorgvliet weêr aanschouwen,[343]
En daar, uw schim ter eer, een needrig outer bouwen.[344]
'k Wil, priester van de deugd, dáár schreijen om 's volks val!

333 *Geen ... grond*: geen overmatige eet- en drankzucht vierde hoogtij bij u (rinkinken: het tegen elkaar stoten van de drinkbekers).
334 *Neen ... echtverbond*: Neen, matig, en opregt, en kuisch aan 't trouwverbond,
336 *na*: in
337 *Curiussen*: Manius Curius Dentatus (?-270 v. Chr) speelde onder meer een belangrijke rol in de onderwerping van de Sabijnen. Hij was vermaard om zijn sobere levenswijze en zijn ongevoeligheid voor omkopingen.
338 *Scipioos*: Publius Cornelius Scipio Africanus Maior (235-183 v.Chr.) was een Romeins veldheer, die door verschillende overwinningen legendarisch werd, zoals die tegen Hannibal en de Carthagers.
338 *Catoos*: Marcus Porcius Cato Censorius (234-149 v.Chr.) onderscheidde zich in de veldtochten tegen Hannibal en werd in 195 v.Chr. consul, de hoogste magistraat van Rome. Ook zijn achterkleinzoon, Marcus Porcius Cato Uticensis (95 - 46 v.Chr.), bekleedde enkele hoge politieke functies, zoals quaestor, volkstribuun en praetor.
340 *Cats*: de zeventiende-eeuwse calvinistische dichter en staatsman Jacob Cats (1577-1660). Hij werd onder andere bekend met zijn huwelijksadviezen in *Houwelick* (1625) en *Trou-ringh* (1637).
343 *Zorgvliet*: het buitengoed Sorghvliet te Den Haag, waar Jacob Cats zijn laatste levensjaren doorbracht en waarover hij dichtte in *Ouderdom, buytenleven en hofgedachten op Sorghvliet* (1658).
344 *En ... bouwen*: 'k Wil daar, ô heilge schim, met u mij onderhouwen,

Mijn hart rigt daar voor u, in een vergeten dal,
Een zoden outer op, waar bij mijn Hollands harte,[347]
Dees lettren griflen zal, verzwolgen door de smarte![348]
‘*Zoo lang de deugd van Cats nog leefde in ons gemoed*,
Hield Neêrlands vrijheid stand, bij rust en overvloed;
Maar toen 't ondankbaar kroost zijn deugden had verloren,
Moest Neêrland naar de stem van vreemde volken hooren’.

En gij, wien de oudheid wis in tempels had vergood,[353]
Als vader, vriend, gemaal en vlootvoogd even groot![354]
De Ruiter! Ja, uw deugd doet u niet minder pralen,[355355]
Dan al de lauwren die ge in strijd op strijd mogt halen.[356]
ô Gij! voor wien ons hart in dankbre aanbidding gloeit,
Die de overwinning aan uw wimpels hieldt geboeid,
Zie, zie ons, knielend op uw graf, in tranen smoren![359]
't Volk dat uw deugd erkent gaat nimmermeer verloren.

Dat vrij het krijtgebergte op deugd en grootheid roem'![361]
Dat in der volken rei, de Gauler 't eerst zich noem'![362]
'k Versma zijn deugd niet; 'k eer de groote stervelingen,[363]
Het zij ze aan Seine, of Theems, of Donau 't licht ontvingen,
Maar gaat uw eeuwen door, o volken! - Vindt ge één Held,[365]
Daar Neêrland niet terstond een' ander' tegenstelt?

347 *zoden outer*: van graszoden gebouwd altaar.
348 *griflen*: inkrassen, ingraveren.
353 *wis*: vast en zeker.
354 *gemaal*: echtgenoot.
355 *Ruiter*: admiraal Michiel Adriaanszoon de Ruyter (1607-1676).
355 *pralen*: schitteren.
356 *lauwren*: roem.
359 *smoren*: verstikken.
361 *krijtgebergte*: Engeland.
362 *in der volken rei*: reeks van volkeren.
363 *'k Versma ... stervelingen*: 'k Versma zijn deugden niet! 'k eer groote stervelingen,
365 *Maar ... Held*: Maar toon me, ô Gauler, Brit of Duitscher, toon me één' held,

Knaag aan der vaadren roem, versma hun heldenstukken![367]
Dien roem, een Atlas! zult ge uit zijnen stand nooit rukken.[368368]

Zoo smaadt het zwart gebroed, het Lybiaansche rot,[369]
In magtelooze spijt, den blonden zonnegod,[370]
Als hij de oneindigheid verheerlijkt door zijn stralen,
En stroomen vloeibaar goud, op Ammons grond doet dalen.
Het woest misvormd geslacht, bast in zijn' dollen waan,[373]
Met lasterend getier, den God van 't leven aan![369-374]
Vergeefsch, onnut geschreeuw! op zijne kar verheven,
Blijft Phebus door het ruim des reinen Aethers zweven;[376]
Schoon wrok het grimmig hart van 't vuig geboeft' verslindt;[377]
Schiet hen de God van 't licht, door zijne stralen blind. -[369-378]

'k Breng hulde toe aan 't volk, dat roemt op heldenscharen,
Die de Alexanders, die de Cesars evenaren:[380380]
De glans die van hun straalt, schiet ook op 't vaderland,
En zonder moed, blijft nooit een Maatschappij in stand.
Maar zal een volk alléén om moed geprezen worden,

367 *versma*: veracht, zie neer op.
368 *Atlas*: Atlas draagt volgens de mythologie het hemelgewelf op zijn schouders.
368 *rukken*: van zijn plaats krijgen, omver werpen.
369 *smaadt*: minacht, veracht.
370 *spijt*: hoon, trots.
373 *bast*: lastert, valt aan.
369-374 *Zoo smaadt ... aan*: Ra is de zonnegod in de Egyptische mythologie en werd op den duur gelijk gesteld aan de Egypische godheid Amon. Zo werd Amon-Ra de hoofdgodheid van Egypte. Toen Lybische stamhoofden aan invloed wonnen tijdens de derde tussenperiode (1076-712 v.Chr.), raakte de Amon-cultus in de verdrukking.
376 *Phebus*: Apollo, hier voorgesteld als de zonnegod die op zijn wagen zijn baan door het luchtruim beschrijft.
377 *vuig geboeft'*: gespuis.
369-378 *Zoo smaadt ... blind*: deze passage is een navolging van een destijds zeer bekende strofe uit *Ode sur la mort de Jean-Baptiste Rousseau* (1741) van de Franse dichter Jean-Jacques Lefranc de Pompignan (1709-1784).
380 *Alexanders*: Alexander de Grote (356-323 v. Chr) was koning van Macedonië en veroverde onder meer Perzië en Egypte.
380 *Cesars*: Gaius Julius Caesar (100-44 v. Chr), veldheer en jarenlang de belangrijkste machthebber in Rome.

Zwaai dan uw hulde toe aan die barbaarsche horden,[384]
Door 't Noorden uitgebraakt, en door wier ijzren voet,
De kunsten sneuvelden en de aarde kermde in 't bloed.
Hoe schoon de lauwren ook in 't oog eens Cesars blaken,
Nooit zullen zij een volk gelukkig, bloeijend maken.
Neen! godsdienst, deugd en trouw, orde en standvastigheid,
En eerbied voor de wet, in tegenspoed beleid,
Zijn paarlen, die een volk met meerder luister sieren,
Dan gouden wapendos, en Mavors eerlauwrieren.[392]

Zingt Neêrlandsch Dichters, zingt! waar vindt ge ooit schooner stof!
Europa stemt met u, in onzer vaadren lof.
ô Godsdienst! door geen bij-, of ongeloof verduisterd,
ô Zuivre zeden! aan geen vreemden band gekluisterd,
ô Heiligheid der wet! ô orde, en deugd, en tucht,
Zachtmoedigheid en trouw, zijt ge allen ons ontvlugt?
Zwerft gij, als ballingen, verlaten en verstooten?
Neen, neen! ik laster niet, mijn land- en tijdgenooten!
De Nederlandsche trouw wordt nog alom erkend;
Nog kermt hier de onschuld niet, vergeten in ellend'!
Nog is de deugd geen spot; de godsdienst pligtenschennis,
Het misdrijf kracht van ziel, noch de ondeugd wereldkennis.[403-404]

Van waar de kracht, waar door dit volk eens werd vermaard?
Een volk, naauw zigtbaar op de grootste wereldkaart!
Van waar die luister, die der vaadren hoofd omhulde;
Die voorspoed, die het land met 's werelds schatten vulde?
Van waar die tempelen, die 't oog verbaasd aanschouwt;
Het kapitool aan 't IJ, voor de eeuwigheid gebouwd?[410]

384 *barbaarsche horden*: woeste benden; vermoedelijk de Hunnen.
392 *Mavors*: Mars, god van de oorlog.
403-404 *Nog ... wereldkennis*: een reeks van misstanden is nog niet ingetreden in Nederland: de onschuld is niet vergeten, de deugd geen voorwerp van bespotting, de godsdienst geen schenning van plichten, het misdrijf geen drijfveer van de ziel en de ondeugd geen algemene levenservaring.
410 *Het kapitool aan 't IJ*: het machtscentrum van Amsterdam ofwel het stadhuis, ontworpen door Jacob van Campen.

Van waar de grachten, die hier stad aan stad verbinden;[411]
Die dijken, spottend' bij 't gebrul van zee en winden;
Die welvaart, dat geluk, weleer alom verspreid?
Die wijze wetten, orde en tucht, verdraagzaamheid;[414]
Die wondren, die hier 't oog des vreemdlings tot zich troonen,[415]
En hem in Nederland een nieuwe schepping toonen?
Van waar? - Van deugd, van kracht, van zucht voor 't vaderland,
In 't zilverblank gemoed van 't voorgeslacht geplant!
Ja, deugd was 't, die alhier die wonderdaân bewerkte,
't Land schiep, rivieren dwong, en d'oceaan beperkte.

Waarom, ô Dichters! steeds in de oudheid omgewroet,
Wanneer ge iets edels, iets verhevens schildren moet?
Steeds Griek of Romer, als ge iets heerlijks zult vermelden!
'k Verwerp dien vreemden tooi; 'k zing Vaderlandsche helden. -
Bewonder Regulus als hij uit Rome snelt,[425]
Maar waarom ook de deugd van Hambroek niet vermeld?[426]

411 *stad aan stad*: de ene kant van de stad met de andere.
414 *Die ... verdraagzaamheid*: Die wijze inzettingen, die tucht, verdraagzaamheid;
415 *tot zich troonen*: weten te trekken, lokken.
425 *Regulus*: Marcus Atillius Regulus, Romeins staatsman en militair (3e eeuw v.Chr.), die volgens de overlevering als gevangene van de Carthagers naar Rome zou zijn gestuurd om over vrede te onderhandelen. Regulus zou de Romeinen hebben geadviseerd om de voorstellen af te wijzen. Volgens afspraak keerde hij terug naar Carthago, waar hem een gruwelijke marteldood wachtte. In Rome werd hij vervolgens als een nationale held gevierd. Het verhaal van Regulus vertoont sterke overeenkomsten met het verhaal van Albrecht Beylinc, dat even verderop wordt verteld.
426 *Hambroek*: de zendeling Anthonius Hambroek werd in 1661 op het eiland Formoza gevangen genomen door de Chinese zeerover Coxinga, die de Chinese bevolking van Formoza opzette tegen de Nederlandse bezetters. Coxinga dwong Hambroek de Nederlandse opperbevelhebber ertoe te bewegen zich over te geven, onder de dreiging dat Hambroek anders gedood zou worden. Als hij niet tijdig terug zou keren, zou zijn familie omgebracht worden. Hambroek verkoos de dood boven vrijwillige overgave en werd onthalsd. Aan Hambroek werden tal van gedichten, toneelstukken, redevoeringen en levensbeschrijvingen gewijd, waaronder het treurspel *Antonius Hambroek of de belegering van Formoza* (1775) van Joannes Nomsz. Daarin vergelijkt Nomsz hem met Regulus.

Zoo lang de geele zee zal om Formosa vloeijen,
Zal Hambroeks deugd ons hart in eedle drift ontgloeijen!
Wat zeg ik? neen! al stort Formose in d'oceaan,
De deugd van Hambroek blijft voor de eeuwigheid bestaan.
Waarom vereert geen zuil dien grooten volksbeschermer?
Maar neen! zijn deugd is verr' verheven boven marmer!
De deugd der braven is het woên des tijds te sterk:
Zijn stalen zeis sloop' vrij der Phidiassen werk,[434]
Maaij' steden, volken neêr; de deugd blijft altoos leven.[434-435]
Ze is eeuwig, als God zelf, die ze ons heeft ingedreven. -

Ziet gij die torenspits door 't woedend volk omringd,
En d'eedlen Schaffelaar die zich te bersten springt?[438]
Ziet gij dit, Neêrlandsch volk? kunt gij die wondren lezen,
En juicht gij niet in de eer van de eigen teelt te wezen? -[440]
Hoe dierbaar zijt gij mij, ô stilte van den nacht,
Als 'k in uw duister denk aan de eer van 't voorgeslacht,[442]
Als ik de schimmen waan dier halve goôn te aanschouwen,
Als dweepend zich mijn geest met hun durft onderhouwen!
ô Dan, dan wordt de grond, waarop ik 't licht genoot,
Dees grond, geheiligd en onsterflijk door hun dood,
Dan worden gade en kroost, en vriend en landgenooten,
Meer dierbaar aan mijn hart, als uit dien stam gesproten.[448]

434 *Phidiassen*: Phidias (5e eeuw v.Chr.) was een bekende Griekse beeldhouwer.
434-435 *Zijn stalen zeis ... neêr*: personificatie van de tijd met zijn zeis.
438 *Schaffelaar*: Jan van Schaffelaar, krijgsman aan de kant van de Kabeljauwen, wierp zich op 16 juli 1482 van de kerktoren van Barneveld om het leven van zijn kameraden te redden.
440 *van ... te wezen*: tot datzelfde geslacht te behoren.
442 *Als ... voorgeslacht*: Als in uw duister ik herdenk aan 't voorgeslacht,
448 *als uit dien stam gesproten*: omdat ik uit dat geslacht voortkom.

Verhef u, Zangster! voel al 't eedle van uw taak,
Dat Bijlings heldendood ook in uw zangen blaak'![450450]
Dat Roomsche grootheid zwicht' voor Vaderlandsche zangen
En Neêrland juiche in de eer door Bijlings dood ontvangen.

Nog woedde de oude vete! en Kabbeljaauwsche twist
En Hoeksche weêrwraak had al 't volk ten strijd gehitst.[454]
De haat gloeide in elks hart, en fonkelde in elks oogen.
(Zoo bijt een vlam in 't rond, door fellen wind bewogen!)
Slechts Bijling, aan de zij' van Hertog Jan geschaard,[457]
Paarde aan zijn' leeuwenmoed een hart der menschheid waard.
Niet verr' van Vlissings wal, in Zeelands vruchtbre streken,
Was 't needrig landverblijf, waar, 't stadsgewoel ontweken,
Thans Bijling met zijn ga' de rust van 't land genoot.
Een Zoontje was de vrucht van d'echtelijken schoot.
Daar, aan zijn egaâs zijde in 't lommer neêrgezeten,

450 *Bijlings heldendood*: volgens de overlevering werd de Kabeljauwse schout Albrecht Beylinc ter dood veroordeeld, nadat hij gevangen was genomen door de Hoekse partij van Jacoba van Beieren. Hij kreeg echter nog een maand uitstel om thuis orde op zaken te kunnen stellen en afscheid te nemen van zijn dierbaren. Beylinc hield zijn woord en keerde op het afgesproken tijdstip terug. Vervolgens werd hij medogenloos omgebracht: hij werd levend begraven. Zijn heldenstatus ontleende hij aan het feit dat hij zich aan zijn belofte hield en zijn eerbehoud hoger achtte dan zijn lijfsbehoud.

450 *Ook in uw zangen*: de tragische geschiedenis van Beylinc werd door verschillende negentiende-eeuwse auteurs bezongen en voor het toneel bewerkt. Helmers legt, conform de dichterlijke mode, sterk de nadruk op de familiekring en het huiselijk geluk van Beylinc.

454 *Hoeksche weêrwraak*: de Hoekse en Kabeljauwse twisten ontstonden na het kinderloze overlijden van graaf Willem IV in 1345. Tussen diens zuster Margaretha van Henegouwen en haar eigen zoon Willem van Beieren ontspon zich een hevige strijd om de opvolging. De aanhangers van Margaretha zouden bekend worden onder de naam Hoeken, die van Willem werden Kabeljauwen genoemd. Het conflict tussen de Hoeken en Kabeljauwen laaide weer op ten tijde van Jacoba van Beieren (1401-1436) en spitste zich toe op haar erfdeel, de graafschappen Holland en Zeeland.

457 *Hertog Jan*: Jan van Beieren (1374-1425), aan wiens zijde Beylinc meevocht. Met steun van Kabeljauwse edelen en de Roomse koning Sigismund probeerde Jan van Beieren, de oom van Jacoba van Beieren aanspraak te maken op haar erfdeel.

Kan hij 't gewoel van 't hof, en 's Hertogs gunst vergeten.
Voor stil, voor huislijk heil geschapen, kent zijn hart
Geen vreugde of weedom, dan zijn egaâs vreugde of smart:
Zijn ziel is zacht en teêr, maar tevens fier, vol stoutheid,[467]
Hij heeft zijn hart gevoed in de oefenschool der oudheid.
Nu grijpt hij voor zijn ga' de citer van den wand,
Of zweeft met zijnen geest naar 't vrije Griekenland.
In 't strijdperk sloeg zijn arm geheele drommen neder,
Maar na den strijd, was hij de vriend zijn 's vijands weder.
Hij vloekt een burgertwist, die 't land ten puinhoop maakt,
's Volks deugden uitrooit, en 't gevoel van 't hart verzaakt.[474]
Zijn gade en zoon zijn al zijn wellust, ziel en leven!
Zij zijn hem eindloos meer dan ooit een Vorst kan geven.
Hoe reikhalst hij naar 't uur, dat hij op 't zalig veld,
Zijn gade aan 't hart geperst, en van zijn' zoon verzeld,
Zich aan de vorming van zijn jeugdig hart zal wijden,[479]
En ras zijn ga' hem weêr zal met een telg verblijden!
Maar 't lot bestemt dit niet; ter heervaart opgedaagd,[481]
Verlaat hij gade en kroost, daar elk wanhopig klaagt.
Aan de oevers van de Lek, omkronkeld door de baren,
Verheft zich een kasteel, en Bijling zal 't bewaren;[484]
Maar ach! de bende is klein, die naast hem strijden zal.
Jacobaas heer daagt op, en sluit zich om den wal.[486]
Zal dan die kleine hoop, in 't ranke slot besloten,
Alléén een heer weêrstaan van strijdbre keurgenooten?[488]
Kan dan één zwakke dam, in haast bij een gehoopt,
Een' springvloed wederstaan die veld en steden sloopt? -
Maar Bijling kent zijn' pligt! ja, hij durft weêrstand bieden!
Zijn heldenmoed omvlamt den moed der oorlogslieden. -
Hij geldt alleen een heer; de vijand vormt zijn schans,

467 *stoutheid*: onverschrokkenheid.
474 *uitrooit*: vernietigt.
479 *zijn*: diens (nl. van zijn zoon).
481 *ter heervaart opgedaagd*: tot de krijgstocht opgeroepen, ten strijde geroepen.
484 *bewaren*: verdedigen, behoeden voor de ondergang.
486 *heer*: leger.
488 *keurgenooten*: makkers, uitgelezen gezellen.

En hagelt pijlen op dien dun bezetten trans![494]
De stormram beukt den muur met onverpoosde slagen;[495]
Men rigt de ladders op, en durft een' aanval wagen;
Daar steen en pijl en knods op helm en schilden stuit!
Vergeefs! de storm mislukt! nu valt held Bijling uit!
Elk plast en waadt in 't bloed, de wraak holt onbeteugeld;
Maar ach! de kleine hoop wordt eindlijk overvleugeld.
Schoon Bijling keeren moet, hij keert in zegepraal,
En 't vijandlijke bloed druipt van zijn glinstrend staal.
Nu tast de honger toe met zijn ontvleeschte klaauwen,
En spookt door 't holle slot, en doet de kracht verflaauwen.
In 't eind', door zwakte en pest en honger overmand,
Ontzinkt aan 't volk de kracht tot verdren tegenstand:
De vijand barst in't slot, en Bijling wordt gegrepen.[507]
Ik zie de tijgers hem ter slagting heenen slepen,
De wreedheid spitst het brein op de ongehoordste straf,
En levend moet 's lands held hier dalen in het graf.
Hij hoort zijn vonnis, treedt Jacobaas slaven nader:
‘Vergun me een luttel tijds; 'k ben echtgenoot en vader:
Dat ik mijn gade en kroost nog eens voor 't laatst aanschouw'!
'k Zal keeren in een maand, mijn woord borgt u mijn trouw.’[514]
Dus spreekt hij, wacht zijn lot! de wreedheid stemt zijn bede:
Zijn ketens vallen neêr. Hij snelt naar Vlissings rede,[516]
Daar hem zijn gade en kroost vol hoop en angst verbeidt![517]
Hij komt! hij meldt haar niets van 't lot, voor hem bereid!
Wat smart doorvlijmt zijn ziel, wat gier blijft hem doorknagen,[519]
Als de argelooze ga' hem dweept van schoone dagen,[520]
Hem vrede en welvaart in het blijdst verschiet doet zien!
Als ze aan zijn borst geklemd, haar zoontje aan haar kniên,

494 *trans*: verdedigingsmuur van een kasteel.
495 *onverpoosde*: onophoudelijke.
507 *De vijand ... slot*: de vijand dringt met geweld het slot binnen.
514 *borgt u*: staat garant voor.
516 *Vlissings rede*: de kust van Vlissingen.
517 *verbeidt*: op hem wacht.
519 *Wat gier ... doorknagen*: welk verdriet blijft aan hem knagen.
520 *ga*: gade, echtgenote.

In moederlijk gevoel verloren en verzonken,
Hem van den zegen spreekt aan haren schoot geschonken.
Met wellust, angst, en dank hem spreekt van 't naadrend uur,
Waarop zij slaken zal de banden der natuur,[526]
En 't beeld haars egaâs weêr aan hare borst zien pralen![527][527]
Wat taal heeft woorden om zijn zielangst dan te malen?[528]
Hij moet haar hooren, God! en juichen bij zijn smart!
Ja, lagchen aan haar zij', met een verbrijzeld hart,
Wanneer zijn lieveling, zoo jeugdig en onnoozel,
Hem de uren vlugten doet in kinderlijk gekosel,[532]
Of streelend vergt van hem 't verhaal van d'ouden tijd,
En blij de vordring toont der kinderlijke vlijt.
Maar, heilge banden der natuur! zal hij u breken?
Is Bijling thans niet vrij! der Hoekschen magt ontweken?
Wie houdt aan roovers, aan verraders ooit zijn woord?
Weet hij niet, dat zijn dood zijn gade en kroost vermoordt?
Hij weet dit: - maar zijn woord blijft heilig, ongeschonden.
De maand krimpt in, verkort tot dagen, smelt tot stonden.[540]
De dag, het uur breekt aan, waarop de wraak hem wacht,
Waarop hij sterven moet in d'opgedolven nacht.[542]
Maar hoe zich afgescheurd? zijn ga' berigt gegeven,[543]
Eer zij verpletterd zinkt, eer haar de schrik doet sneven;[544]
Hij zet zich aan haar zij', daar zij hem vurig kust,
Terwijl haar gloeijend hoofd op zijnen schouder rust,
En 't wichtje, beider beeld, aan hare borst blijft hangen,
En met zijn handjes strookt langs 's vaders bleeke wangen.[548]

526 *zij ... natuur*: het kind geboren zal worden.
527 *beeld*: evenbeeld.
527 *pralen*: stralen.
528 *te malen*: te schetsen, weer te geven.
532 *kinderlijk gekosel*: kinderlijk gekeuvel, minnekozen.
540 *stonden*: uren.
542 *d'opgedolven nacht*: opgedolven wordt hier, in plaats van met een grafkuil, verbonden met de nacht.
543 *afgescheurd*: los te rukken, te verwijderen van zijn gelieven.
544 *sneven*: bezwyken.
548 *strookt langs*: koost des

‘Ach! lieve’, (zegt ze, daar haar oog een traan ontsnelt),
‘Keer spoedig, 'k weet het niet, mijn hart is zoo bekneld!
Gij kent mijn' staat! ach keer! keer dierbre! spoedig weder.’
En op haar zwangren schoot slaat zij haar oogen neder.

God! hoe haar nu gemeld het vonnis van zijn' dood!
Hij stamelt: ‘zoo eens God, mijn dierbare echtgenoot...
Zoo God eens had begeerde... dat ik in 's vijands banden...’[555]
(Hij klemt, daar hij dit snikt, zijn sidderende handen
Om de aangebeden vrouw) ... ‘een eed gezworen had...’
‘Wat taal’ (gilt zij), ‘mijn God!’ en siddert als een blad. -
Hij barst in tranen los, verstomt, versmoort in snikken:
Hervat zijn' moed in die verscheurende oogenblikken.
Ach! siddrend meldt hij haar, 't geen ze eenmaal weten moet:
Zij ziet, zij hoort hem! ach! verstaat hem niet! haar bloed,
Haar levenskracht verstijft! gewis, het zijn slechts droomen!
Zij lacht haar Bijling aan! neen! niets heeft zij vernomen.
Hoe! hij zou gade en kind vrijwillig dus ontgaan,[565]
En levend in een graf? - ô God! 't is droom! 't is waan.
In 't eind, verzekerd van haar noodlot, staart ze in 't ronde;
Omklemt, bezweert haar ga', bij echt en huwlijkssponde,[568]
Bij zijne liefde en zoon, haar' zwangren schoot, bij God,
Dat hij zijn dierbaar hoofd onttrekke aan 't schriklijk lot.
Ach! 't is vergeefs! vergeefs, dat ze aan zijn borst blijft hangen,
In sprakelooze rouw, de doodverw op de wangen!
Vergeefs dat zij haar' zoon van haren boezem rukt,
En dol van wanhoop aan het hart des vaders drukt.
Vergeefs dat zij hem schetst de vreugd van vroeger dagen,
Hem smeekt, bij 't heilig pand, dat ze onder 't hart blijft dragen!
Vergeefs! 't is al vergeefs! hij hoort alleen zijn' pligt.
‘Erbarming!’ snikt ze, ‘ô God!’ en stort op 't aangezigt![578]

555 *banden*: boeien.
565 *Hoe*: wat!
568 *Omklemt ... huwlijkssponde*: Omklemt haar' gâ, bezweert hem bij haar huwlijkssponde,
578 *Erbarming*: heb medelijden.

‘Erbarming, groote God! erbarming, mededoogen!
'k Verga! 'k verzink!’ - Helaas! haar denkkracht is vervlogen:
Een marmer beeld gelijk, verstijft de dierbre vrouw!
Haar Bijling rigt haar op, in d'afgrond van den rouw;
Hij smeekt haar bij zijn liefde, om voor haar kroost te waken!
Zij hoort hem niet! - Hij kust haar witbestorven kaken![584]
Helaas! zij voelt het niet. - Hij dankt haar daar hij schreit,[585]
Voor al de blijken van haar liefde en teederheid.
Zij hoort hem niet. - Hij klemt zijne armen om haar henen!
Maar schepping, gade en zoon, 't is al voor haar verdwenen.
Hij tilt zijn zoontje om hoog, die haar zijn armpjes biedt;
En ‘moeder, moeder!’ snikt, zij hoort, zij ziet hem niet. -
Ach! hij bezweert haar bij het kind nog ongeboren,
Te leven voor haar kroost! - Helaas, zij kan niet hooren. -
God! nu herkomt ze, en slaat haar oogen wild in 't rond![593]
Hij drukt zijn' zoon aan 't hart, en kust haar' bleeken mond,
En vlugt, maar keert, om nog op d'oever van het leven,[595]
Den allerlaatsten kus aan gade en zoon te geven,
Ontscheurt zich aan haar oog; snelt naar zijn beulen heên;
Ziet kalm het open graf, ontsloten voor zijn schreên;
Ziet de opgedolvene aard', die haast zijn hoofd zal dekken!
Aanschouwt voor 't laatst de zon, die nooit hem weêr zal wekken,
En biddend voor zijn land, zijn kroost, en echtgenoot',
Omsluiert hij zich 't hoofd, en stapt in 's aardrijks schoot.

584 *witbestorven*: doodsbleke.
585 *daar*: terwijl.
593 *herkomt ze*: komt ze bij.
595 *d'oever van het leven*: verwijzing naar de rivier de Styx uit de Griekse mythologie, die het dodenrijk van het rijk der levenden scheidde.

Tweede zang.

Willem van Oranje wordt neergeschoten door Balthasar Gerards in 1584.

Heldenmoed ter land.

Op de eeuwige Alpen, dik met sneeuw en ijs omschorst,
Ontwringt de schoone Rhijn zich aan der bergen korst.[2]
Eerst sluipt hij nietig voort met ongewisse gangen,
Als een versmade beek, naauw waard een' naam te ontvangen;[4]
Allengskens aangegroeid, schiet hij langs breeder boord,
Met jonglings vuur en kracht, zijn stoute golven voort;[6]
En stort bij Lauffen zich met ongehoord gedonder[7]
In d'afgrond; schuimt, en bruischt, en woelt, en wringt van onder
De klippen zich hervoor; getergd door wederstand,
Verbreekt, verbrijzelt hij de rotsen aan zijn' kant.
Een hel van water stort hij neêr met schriklijk klateren,
En heel de landstreek dreunt van de afgeschoten wateren.[12]
Nu golft hij Duitschland door met trotsche majesteit,
Langs rijke dorpen aan zijn' vruchtbren boord verspreid,
Langs bergen lagchende van Bacchus zegeningen,[15]
Langs steden trots gebouwd, die zijnen lof bezingen.[16]
Van Ehrenbreitsteins top ziet elk zijn' slangenloop,[1717]

2 *Ontwringt ... aan*: wringt zich los van.
4 *versmade*: onaanzienlijke.
6 *stoute*: grootse.
7 *Lauffen*: de Rheinfall, vroeger ‘großer Laufen’ genoemd, is de grootste waterval van Europa, gelegen bij de stad Schaffhausen in Zwitserland.
12 *afgeschoten wateren*: snel naar beneden stromend water.
15 *Bacchus zegeningen*: wijnranken.
16 *Langs:* En
17 *Ehrenbreitsteins top*: de vesting Ehrenbreitstein gelegen op een berg langs de Rijn tegenover de stad Koblenz.
17 *slangenloop*: kronkelende loop.

En groet hem van die hoogte, als hoofdvloed van Euroop'. -[18]
Ach! zoek dien schoonen stroom nu weêr bij Katwijks stranden!
Wat vindt ge? een vuile poel, gesmoord in slijk en zanden;
Onedel en versmaad kruipt hij daar schandlijk voort,
Eer zich zijn drabbig nat in 't zand der duinen smoort.
De vreemdeling, die hem langs Coblens muur zag golven,
Herziet hem hier; maar ach! in ruigte en wier bedolven.
Hij mijmert aan zijn' zoom met waggelende treên,[25]
Denkt aan het oud Karthaag, en gaat in weemoed heen.[26]

Is, Neêrland! dit uw beeld? moet, uit die flaauwe trekken,
Mijn hart, dat voor u gloeit, uw naadrend lot ontdekken? -
Klein waart gij, als de Rhijn, bij uw geboortestond,
Naauw waardig dat een volk zich vestigde op uw' grond.
Allengskens aangegroeid, zaagt gij, uit uw moerassen,
Bij steden van arduin, en tucht en welvaart wassen,[32]
Ge ontwrongt, met jonglingsmoed, u 's Ibers overmagt,[33]
En bliksemde op de zee in volle mannekracht.
Aan 't hoofd der volken scheen uw luister elk in de oogen,
En hield, gelijk de Rhijn, elk' vreemdling opgetogen!
Ach! zult gij als die stroom bezwijken in uw vaart?[37]
Gij, als een nevelwolk verdwijnen van deze aard'?[38]
Neen, neen! der vaadren roem verspreidt te sterk een' luister;
En 't kroost van zulk een volk zinkt nimmermeer in 't duister. -[40]

18 *hoofdvloed*: bronaâr
25 *zoom*: oever.
26 *Denkt ... heen*: in weemoed denkt de vreemdeling aan het bloeiende Carthago van weleer, dat in 146 v.Chr. geheel verwoest werd door de Romeinen. Carthago was de belangrijkste handelsstad van het Carthaagse rijk vanwege de gunstige ligging aan de Middellandse Zee.
32 *arduin*: een vaste, blauwachtige grijze kalksteen die bekend staat om zijn duurzaamheid.
33 '*s Ibers overmagt*: de Spaanse overheersing tijdens de Tachtigjarige Oorlog.
37 *vaart*: loop
38 *Gij ... aard*: De uitsluiting zijn der aard? de schandvlek van Euroop'?
40 *nimmermeer*: niet geheel

Gij, die der volken lot voor de eeuwigheid vermeldt,
Geschiedkunde! open mij uw groot, uw leerzaam veld.
ô Vaderland! 'k zie daar uw' naam onsterflijk pralen,
En aller volken glans verduisterd door uw stralen;
Op de eeuwge zuil des roems staat Neêrlands naam gedrukt;
Die naam, die godennaam, wordt nooit daar uitgerukt. -[46]

Waar ben ik? op wat grond heb ik mij zelf verloren?
Wat diepe stilte heerscht in dees gewijde koren,[48]
Die mij bedwelmt, ontroert, mijn hart met siddring treft?
't Is hier dat zich de mensch tot zijnen God verheft! -
Wat prachtig grafgesticht rijst ginds met hellen luister,[5151]
Omringd met helm, en speer, en losgerukten kluister?[52]
Wat gouden lettren staan gebeiteld aan den wand?
't Is 't graf van Willem, van den Schutsgeest van dit land.[5453-54]
Ja, eerste Willem! ja! 'k wil, bij uw graf gezeten,
Al 't geen mijn hart gevoelt mijn' tijdgenoot doen weten!
De traan, die ik hier wij' aan uw gedachtenis,
Is 't offer dat gij eischt, en uwer waardig is.

Verheven Vrijheidszucht! dit land als ingezworen,[59]
Die door alle eeuwen heen alhier uw stem deedt hooren!

46 *Die ... uitgerukt*: En wordt door vreemden trots daar nimmer uitgerukt.-
48 *gewijde koren*: kerk.
51 *grafgesticht*: praalgraf.
51 *hellen luister*: fel schitterende pracht.
52 *kluister*: boeien.
54 *'t Is ... land*: ‘Hier rust de Redder van 't verdrukte Vaderland!’
53-54 *Wat gouden ... Willem*: Willem van Oranje werd op 3 augustus 1584 bijgezet in de Nieuwe Kerk te Delft. In 1609 gaven de Staten-Generaal aan de Amsterdamse architect en beeldhouwer Hendrick de Keyser de opdracht tot het oprichten van een praalgraf ter ere van de prins. Rond 1622 werd het voltooid. Op het graf werd, eveneens in opdracht van de Staten-Generaal, een marmeren plaat met een tekst in gouden letters aangebracht, waarin Willem van Oranje werd geprezen en herdacht als leider van de Opstand tegen de Spanjaarden.
59 *dit land als ingezworen*: onuitroeibaar gevestigd in dit land.

Gij die uit d'afgrond, waarin 't menschdom lag gedrukt,
Door zeedlijkheid en kracht de volken hebt gerukt![61-62]
Gij, vlam der godheid! gloeide in nimmer leschbre stroomen,
Door 't hart des Bataviers: hij zwichtte nooit voor Romen.
Gelijk een waterval zich van de rotsen stort,
Daar alles in zijn' val verdelgd, vernietigd wordt,
Schoot Cesar met zijn heir van de Alpen op de Gallen;[676767]
En 't kroost van Brennus moest in 't stof voor Rome vallen.[68]
De fiere en woeste Brit omheind door rots, en zee,
Voelde ook het snerpen van haar roede, en werd gedwee;[69-7070]
Maar 't onverwonnen volk, in 't land der Batavieren
Gevestigd, zag van verr' wel Cesars aadlaars zwieren,[7272]
Maar boog zijn knieën niet voor 's vijands oppermagt!
Een luttel handvol volks weêrstond des aardrijks kracht!
't Kon nooit den vrijen hals aan 't juk van slaven wennen,
Het deed door Rome zich als Bondgenoot erkennen![7676]
En toen, in later tijd, dier roovren euvelmoed,[77]
Zich mesten wilde met der Batavieren bloed,[78]

61-62 *Gij ... gerukt*: Gij die uit d'afgrond waar ons Spanje in hadt gedrukt, / Voor de oogen van 't heelal 's Lands vaaadren hebt gerukt!
67 *Schoot*: richtte zijn wapens, viel aan.
67 *Cesar*: Gaius Julius Caesar veroverde grote delen van Gallië in de jaren 58-50 v.Chr. en schreef hierover in *De bello Gallico.*
67 *heir*: leger.
68 *'t kroost van Brennus*: het nageslacht van de Gallische leider Brennus uit de 4e eeuw v. Chr ofwel de Galliërs (vgl. DHN, voorzang, 82).
69-70 *De fiere ... gedwee*: Caesar deed in de jaren 55-54 v.Chr. twee invasies in Brittanië. De eerste mislukte, maar bij de tweede slaagde hij erin de bewoners van het zuidelijke deel van het eiland een jaarlijkse schatting op te leggen.
70 *haar*: nl. van de Romeinen.
72 *Cesars aadlaars*: Cesars troepen; op de legioenstandaarden van Caesars troepen stonden adelaars afgebeeld.
72 *zwieren*: zich voortbewegen, aankomen.
76 *Het ... erkennen*: Het deed als Bondgenoot van Romen zich erkennen!
76 *Het deed ... erkennen*: de Romeinen sloten in 8 v.Chr. een bondgenootschap met de Bataven. Ze werden opgenomen in het Romeinse rijk, maar hoefden geen belasting te betalen en behielden hun zelfstandigheid.
77 *euvelmoed*: overmoed, kwaadwillendheid.
78 *mesten wilde*: wilden mesten

Was 't eiland eensslags in een vreeslijk heir herschapen!
En vrouwenrei, en kroost en grijsheid vloog te wapen:
Ja! de aadlaar, voor wiens trots een wereld bleef geknield,
Zag, Neêrland! op uw' grond zijn legermagt vernield.[82]
Met siddring vloog hij weg op half verscheurde pennen,[83]
Gedoemd de vrijheid van den Batavier te erkennen.

Spreekt Volkeren, die thans met zoo veel schittring praalt!
Waar is de luister, die bij Neêrlands luister haalt?
Gij allen hebt eenmaal u onder 't juk gebogen,
De fiere Zwitser zelf moest Habsburgs woên gedoogen![88]
Maar zuiver, onverslaafd, en rein bleef Hollandsch grond,
Waar vrijheid, deugd, geluk, altoos een schuilplaats vond.

Gij, die bij 't voorgeslacht, in Wodans heilge dreven,[91]
Den fieren Bardenzang, met klem hebt aangeheven,
Verhef u, zangster! dat elks boezem blaak' en gloeij',
En met meer veerkracht 't bloed door Hollandsche aadren vloeij'!
Wat tachtigjaarge strijd! wat nooit gehoorde slagen,[92-9595]
Waarvan het menschdom door alle eeuwen zal gewagen;
Wier weêrga' de aard nooit zag, en nimmer weêr zal zien,
Waar Griekenland voor zwicht, waar Rome voor moet vliên,

82 *Zag ... vernield*: Helmers doelt op de Opstand der Batavieren tegen de Romeinen in 69 na Chr. onder leiding van Iulius Civilis.
83 *pennen*: vleugels (hier doelend op de adelaar als symbool van Caesars troepen).
88 *De fiere ... gedoogen*: het jaartal 1291 wordt beschouwd als het ontstaansjaar van Zwitserland, toen drie kantons een bondgenootschap tegen de Habsburgse vorsten sloten. Er volgden verschillende veldslagen met de Habsburgers, waaronder die te Sempach (1386) en Näfels (1388). In 1648 werd de onafhankelijkheid van Zwitserland erkend.
91 *in Wodans heilge dreven*: in het Germaanse heilige woud (toebehorend aan Wodan, de oppergod der Germanen).
92-95 *Den ... slagen*: Den vrijen Bardenzang, met klem hebt aangeheven, / Verhef u, zangster! dat elks hart van vrijheid gloei', / Bezing 't verbrijzelen van Spanjes ijzren boei, / Den tachtigjaargen strijd! die nooitgehoorde slagen,
95 *strijd*: de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648).

Waar Britsche roem voor zonk, des Ibers luister daalde;[99]
Een nietig ondeel op een wereld zegepraalde!
Ja, wil het noodlot dat ons Neêrland zal vergaan;[101]
(Waar is het volk dat blijft voor de eeuwigheid bestaan?)
Wanneer door de oceaan dit land verdelgd zal wezen,
Zal 't twijfflend nageslacht, wanneer 't de wondren lezen,
De daden hooren zal, op dezen grond verrigt,
Ze als fablen schatten, door der dichtren brein verdicht.

De Spaansche dwingland Phlips, trotsch op zijn reuzenkrachten,
Dorst zich vermeten 't volk van Neêrland te verachten.[108]
'Hoe! zal een schaamle hoop mijn almagt weêrstand biên!
Mij! die het Oost' en West' gebukt zie aan mijn kniên?
Dweept dat verachtlijk volk van vrijheid, regt en wetten,
En zet zich tegen mij? Welaan, ik zal 't verpletten:
't Verga, 't verga in bloed!' - Dus spreekt hij en; die taal,
Gedonderd uit zijn mond, vloog door 't Escuriaal![114]
Zelfs de afgrond hoort die kreet! en braakt zijn helsche spoken!
Geweld, verraad, en list heur kerkers uitgebroken,
Bezielen Alvaas hart, die naar deze oorden snelt,[117]
Door moord, gewetensdwang en dwinglandij verzeld.

Hij komt! de bloedstroom bruischt; de martelvuren blaken!
'k Hoor 't siddrend Nederland op zijnen grondvest kraken.
Wie stuit het vloekgedrocht? Wie kan zijn magt weêrstaan?
Hij maait 's lands eedlen weg, gelijk een landman 't graan!
Wie kan, wie zal d'orkaan in zijnen vaart beteugelen?
Wie redt thans Nederland! en dekt het met zijn vleugelen?[124]
Gij waart het, heldenvolk! gij, edel voorgeslacht,

99 *des Ibers*: der Gallen
101 *ons*: eens
108 *zich vermeten*: zo onbeschaamd te zijn.
114 *Escuriaal*: kasteel van Filips II nabij Madrid.
117 *Alvaas*: de hertog van Alva was tussen 1567 en 1573 landvoogd der Nederlanden.
124 *dekt ... vleugelen*: beschermt het, zoals een beschermengel doet.

Die 't vuige kroost der hel terug stortte in heur nacht!
Oranje, als 't moedig hoofd der aangebeden vaderen,
Dorst d'ouden tijger in zijn aaklig moordhol naderen:
Een klein, maar moedig tal van helden volgt zijn schreên!
Elk dringt door 't ijzren spits van Alvaas drommen heen! -[130130]
ô Tijd van roem en eer! geduchte legertogten!
Triumfen dag op dag op d'avondvorst bevochten![132]
Ge ontgloeide altoos mijn hart, als ik de plaats betrad,
Eertijds door 't eerlijk bloed dier godenteelt bespat.

Roemt Grieken! roemt thans vrij op Marathonsche helden,[135]
Den strijd bij Salamis, Plateaas, Elis velden![136]
De magt van Azien gestoven op uw grond,[137]
Dreeft gij, 't is waar, verdund, weêr naar den Hellespont;[138138]
Maar was de Perser niet in weelde en pracht begraven?
Gij triumfeerdet! ja: maar op een horde slaven.
Ons voorgeslacht bedwong het strijdbaarst volk der aard'!
Elk land, slechts Neêrland niet, boog voor het Spaansche zwaard.
ô Dagen van triumf, voor eeuwig ons ontvlogen!
't Herdenken aan uw' glans versterkt mijn denkvermogen!
Nu wordt elk stroom, of meer, voor mij de Egesche plas![145]
Elk vlek Termopilé - elk held Leonidas. -[146]

130 *'t ijzren spits*: de sterke voorhoede.
130 *drommen*: troepen.
132 *d'avondvorst*: de koning van Spanje.
135 *Marathonsche helden*: in de slag bij Marathon (490 v.Chr.) wisten de Griekse troepen, die onder aanvoering van Miltiades stonden, een aanval van de Perzen af te slaan.
136 *Den strijd ... velden*: bij de zeeslag in 480 v.Chr. bij Salamis en de slag bij Plataeae in 479 v.Chr. boekten de Grieken belangrijke overwinningen op de Perzen (zie ook DHN III, 69-70). Elis was een van de belangrijkste stadstaten van Griekenland en betrokken bij vele oorlogen.
137 *gestoven*: binnengevallen.
138 *verdund*: uitgedund, gedecimeerd.
138 *Hellespont*: aan de mythologie ontleende naam voor een zeestraat tussen de Zwarte Zee en de Middellandse Zee.
145 *Egesche plas*: Egeïsche zee.
146 *Elk vlek ... Leonidas*: zie DHN, voorrede, 27-30.

Hoe! zou ik melden al de onsterfelijke daden,
Voor de eeuwigheid gegrift, in 's Lands Historiebladen?
Waar zou 'k beginnen, waar zou 'k eindigen? mijn taal
Waar te arm, mijn tong te zwak, voor 't goddelijk verhaal.
Waar toe ook 't koud verslag dier wonderdaân gegeven?
Zijn ze onuitwischbaar niet in aller hart gedreven? -[152]
Waar is hij, die ooit dwaalde in Haarlems loofrijk hout,
Wie heeft ooit Alkmaars muur, ooit Naardens wal aanschouwd,[154154]
En voelde niet zijn hart van dankbre erkentnis blaken,
En zonk niet neêr voor God, met tranen op de kaken?
Wiens hart is zoo verstaald, wiens ziel is zoo versteend,
Die van bewondring niet bij 't zien van Leyden weent?[158]

't Was groot, toen Brennus heir Itaalje in vlammen zette,[159]
De stad van Romulus met zijnen knods verplette:
Dat in 't noodlottig uur, de fiere Roomsche raad,
Op d'elpenbeenen stoel, in 't purper praalgewaad,[162]
Op 't ledig marktveld, en voor de outers zijner Goden,[163163]
Stout, onverwrikt, en koel, als offer zich liet dooden:[164164]
Maar (Nederlanders, voelt uw adel!) 't was meer groot,
Toen Leydens burgerschaar, ten prooi aan hongersnood,

152 *in ... gedreven*: in elks gemoed geschreven?-
154 *Alkmaars muur*: op 8 oktober 1573 wisten de Alkmaarders zich van de Spanjaarden te bevrijden door takkenbossen en kokende teer van de stadsmuur te werpen.
154 *Naardens wal*: in 1572 belegerden de Spaanse troepen Naarden. Het stadsbestuur gaf zich over op voorwaarde dat de burgerij gespaard zou worden. Een groot deel van de bevolking werd echter in koelen bloede vermoord.
158 *Die ... weent*: tijdens het beleg van Leiden (1573-1574) kwamen veel inwoners om van de honger, maar de stad hield stand tegen de Spanjaarden. Burgemeester Van der Werff bood tijdens een dieptepunt in de strijd zijn eigen arm als voedsel voor de hongerende burgers. In oktober 1574 werd Leiden ontzet.
159 *'t Was ... zette*: vgl. DHN, voorzang, 82.
162 *elpenbeenen*: ivoren.
163 *en ... Goden*: voor 't gezigt der vaadren goden,
163 *marktveld*: Forum Romanum.
164 *Stout*: dapper, gedurfd.
164 *onverwrikt*: onverwrikbaar.

Besloot, niet om den dood voor 't Vaderland te lijden,
Maar voor dat Vaderland tot aan den dood te strijden.[168]
Tot schimmen uitgeteerd, weêrstond elk op den wal,
Den honger, list, verraad, en Romen, en 't heelal![170]
En liever 't eigen vleesch ten gorgel ingedreven,[171]
Dan zich der Spaanschen wraak ten wissen buit te geven.

Snelt Nederlanders! snelt met mij naar Nieuwpoort heen,
Nog klam van 't spaansche bloed; aanschouwt daar de eertrofeên,
Mendozaas kruin ontrukt; bepeinst daar Neêrlands wonderen![175]
Hoort Maurits daar in 't duin op Spaansche benden donderen,
Die als een engel, door een' straffend God bezield,
In heur slagordens breekt, heur oorlogstuig vernielt,
Mendoze in ketens sleept voor Hollands zegewagen,
En Phlips doet siddren voor der vaadren donderslagen.[180]

Ja snelt ter bedevaart met mij, naar Nieuwpoorts duin,
Getuige van uw zege! ontbloot, verheft uw kruin!
Vervult u met den geest der aangebeden vaderen!
Durft daar de Godheid, uit uw' afgrond, smeekend naderen:[184]
Zweert daar bij 't heilig bloed, gevloten op dat strand,
Eene onverzetbre trouw aan 't dierbaar Vaderland!
Smeekt daar, het biddend oog tot God omhoog geheven,
Erbarming, redding af, in 't wee u toegedreven![188]
Dat u zijn arm verhooge en treff' der bozen kop,[189]
Knielt neer! aanbidt; gelooft, en staat gezegend op. -

168 *voor dat*: om voor 't
170 *Romen*: de Rooms-katholieke godsdienst, dus hier ook: de Spanjaarden.
171 *ten gorgel ingedreven*: door de strot geduwd.
175 *Mendozaas kruin ontrukt*: in 1600 won prins Maurits (1567-1625) de slag bij Nieuwpoort. Generaal Francisco de Mendoza werd daarbij gevangen genomen. Vandaar de uitdrukking: Mendozaas kruin (hoofd) ontrukt (met geweld losgerukt).
180 *Phlips*: de Spaanse koning Filips II.
184 *afgrond*: vanuit een eigentijds perspectief gesteld.
188 *wee*: ellende, ramspoed.
189 *Dat ... verhooge*: dat zijn arm (nl. van God) u moge versterken. Vgl. Ps. 37:34.

Zoo verr' 't gelouterd goud het koper gaat te boven,[191]
De gloed van 't eêl gesteent' den glans van 't glas kan dooven,
In geur zich de Ananas op bes of noot verheft,
Het maagdlijk zilver, 't lood in aanzien overtreft,
Zoo verre ook overtreft in luister, gloed en waarde,
Der vaadren heldenaard dien van elk volk der aarde!
Ja! aller glans verdwijnt in neevlen, mist en nacht,
Bij de onverdoofbre zon van Hollandsch voorgeslacht.

Gelijk op 's bouwmans veld, of kaalgeweide landen[199][199]
Des melkers, dor geroost door 't gloeijend zonnebranden,[200]
Eensslags de graanhalm rijpt, het gras te voorschijn schiet,
Wanneer een zomerwolk haar vruchtbre paarlen giet,
En uitspreidt over 't land; en aan de hoop des zaaijers,
Gevulde halmen biedt, en 't gras de zeis des maaijers;
Zoo schoot (de Vrijheid was die zwangre zomerwolk,
Wier heil aanbrengend vocht zich uitgoot over 't volk,)
Eensslags op Neêrlands grond hervoort een teelt van helden!
In aantal 't gras gelijk, dat voortschiet op de velden.

Hoe! 'k handhaaf Neêrlands roem! ik zing bij Willems graf,
En dankbre erkentnis perst mijn oog geen tranen af?
'k Zou de eer van 't voorgeslacht op trotsche nabuurs wreken,
En niet van Neêrlands roem, van d'eersten Willem spreken?
Hoe! ik zou zwijgen van 't sieraad van 't aardsch geslacht,
Wiens weerga' schaars een volk te voorschijn heeft gebragt![214]
De menschheid bloost: ik zucht! 'k voel mijn geslacht verlagen,[215]
Als ik een' Attila zie op zijn' zegewagen![216]
Maar 'k voel mijn waarde als mensch! 'k verhef me, 'k voel mij groot,

191 *gelouterd*: gezuiverd.
199 *'s bouwmans veld*: de akker van de boer.
199 *kaalgeweide*: afgegraasde.
200 *des melkers*: van de veehouder.
214 *schaars*: zelden.
215 *verlagen*: in aanzien afnemen.
216 *Attila*: Atilla, koning van de Hunnen (ca. 406-453), bekend vanwege zijn vele rooftochten in het West-Romeinse Rijk.

Als ik een' Willem groet als mijn natuurgenoot!
Als mensch deel ik in de eer, die afstraalt van zijn' luister.

Maar hoe bezing ik U; U, breker van 's lands kluister?
Hoe schets ik U, uw deugd, uw' moed, uw wijs beleid,
Uw kracht, uw' gullen aard, geduld, standvastigheid,
Uw trouw, die U, en Rome, en Spanje deed verachten,
Uw' dood voor 't Vaderland! neen! 't overtreft mijn krachten![226]
Ik voel mijne onmagt: ach! ik staar uw grootheid aan,
'k Wil, weenend bij uw graf, mijn hand aan 't speeltuig slaan,
'k Wil 't geen mijn hart gevoelt in verzen uit doen stroomen;
Maar, 'k voel mijn tong haar klem, mijn lier de kracht ontnomen;[228]
'k Zoek woorden! 'k vind ze niet; 'k blijf staren op den steen,
Die uw gebeente dekt! ik kniel, aanbid en ween:
Ja, 't geen mijn hart gevoelt, 't geen ombruist door mijn aderen,[231]
De grootheid van uw ziel, in trekken zaam te gaderen,[232]
Is mij te hoog! te groot! 'k zink, Willem! op uw graf,
En dank de Godheid, die u 't zuchtend Neêrland gaf.

Doorluchte zonen van dien redder dezer landen,
Die 't ranke schip van staat beveiligd hebt voor 't stranden,[236236]
U, Mavors Maurits, in den strijd een jonge leeuw,[237]
Gij, grootste veldheer, in der vaadren gulden eeuw!
En U, meer zacht van aard, maar niet min stout in 't strijden;
U, Fredrik Hendrik! 'k wil u beiden, de offers wijden,[240]
Die onze erkentnis op 't altaar der vrijheid biedt,
Het offer van ons hart; versmaadt die hulde niet. -

226 *mijn hand ... slaan*: mijn hand aan de lier leggen, ofwel: dichten.
228 *klem*: kracht, vermogen.
231 *Ja, 't geen*: Maar 't geen
232 *in trekken ... gaderen*: in een schets weer te geven.
236 *ranke*: instabiele, wankele.
236 *schip van staat*: grondgebied van de Republiek.
237 *Mavors Maurits*: prins Maurits wordt hier vergeleken met Mars, de god van de oorlog.
240 *Fredrik Hendrik*: prins Frederik Hendrik (1584-1647), halfbroer van prins Maurits en diens opvolger als stadhouder.

Klein, nietig was de magt, waar mede in de eerste dagen,
's Lands vaderen den strijd met Spanje dorsten wagen.
Gelijk bij 't kleppen van een' reiger in den wind,[245]
Een nietig vlokje sneeuw zich van het ijs ontbindt,[246]
Dat de Alpen overschorst, maar spoedig meerder vlokken,[247]
In d'eerst naauw zigtbren val om zich heeft zaamgetrokken,
Zich tot een' klomp vergroot, en ras een sneeuwberg wordt,
Die bonzend, dommelend en dondrend neêrgestort,[250]
De rotsen kneust en breekt, van 's aardrijks eeuwge bergen,
Het ijs, dat eeuwen lang de zonnegloed dorst tergen,
Verbrijzelt, rotsen splijt; de zuilen van graniet,
En bosschen, oud als de aard', verbreekt als siddrend riet,
En, als een waterval in d'afgrond neêrgeschoten,
Het klein beginsel toont, daar 't all' uit is gesproten;[245-256]
Zoo zwak, zoo nietig was de Nederlandsche leeuw,
Toen hij in 't strijdperk trad met Spanje in vroeger eeuw!
Zoo spoedig wies zijn kracht, zoo ras zijn ijzren tanden,[259]
Zijn scherp gewette klaauw, nooit strafloos aan te randen![260]
Zijn forsch gebrul drong door tot aan het verste strand!
Van Hecklaas sneeuwgebergt' tot Javaas gloeijend zand:[262]
Zijn oogen schoten vuur, als de avondster bij duister,
En de aarde knielde in 't stof voor Neêrlands heldren luister.

Toen stondt ge, ô Vaderland! ten toppunt van uw kracht,
Den Cederboom gelijk, die met de orkanen lacht:[266]
Toen staakt ge uw fiere kruin vrijmagtig naar de wolken,[267]

245 *kleppen*: klapwieken.
246 *ontbindt*: losmaakt.
247 *overschorst*: bedekt.
250 *dommelend*: dof dreunend.
245-256 *Gelijk ... gesproten*: deze verzen zijn een navolging van een passage uit de derde zang van *L'homme des champs ou les géorgiques françaises* (1800) van de Franse dichter Jacques Delille (1738-1813).
259 *wies*: groeide.
260 *gewette*: gescherpte (ter voorbereiding van een aanval).
262 *Hecklaas sneeuwgebergt*': de vulkaan Hekla op IJsland.
266 *Cederboom*: de ceder is in de Bijbel het beeld van macht en grootsheid.
267 *vrijmagtig*: onbeperkt machtig.

En tradt in de achtbre rij der vrijgestreden volken,
Niet zwak, niet afgemat, met half verwrikte leên![269]
Maar, als een jonge held, omhuld met krijgstrofeên!
ô Tijd van eer en roem! ô luistervolle dagen,
Ik zie voor mij het boek der eeuwen opgeslagen,
Zweef waarheid, zweef mij voor, verlicht mij, en zet gij,
ô Liefde tot mijn land, mijn zangster veerkracht bij.

Zie Neêrland, thans Euroop' geknield voor uwe stranden!
Gij draagt haar evenaar met onverwrikte handen.
Wat volk is thans zoo dwaas, zoo hongrend' naar zijn' val,
Dat hij, op Mavors veld, uw' leeuw beschimpen zal? -
Het kroost van Attila valt met zijn sterke benden,[279]
Op Denemarken aan, en trapt hem op de lenden,
En zet het Noord' in vlam; bestookt, verwint de Sond,[281]
En legt haar kluisters aan, en breidels in den mond;
Maar Neêrland duldt niet, dat een Zweed het Noord' zal sloopen,[282282]
Het rukt met reuzenkracht de Sond haar muil weêr open,[284]
Schudt haar de ketens af, en stort op Nijborg neêr![285285]
Hergeeft der Denen Vorst, zijne oude hoofdstad weêr,[286]

269 *halfverwrikte leên*: half ontwrichte ledematen.
279 *Het kroost van Attila*: de Zweden.
281 *de Sond*: de Sont is de zeestraat tussen Denemarken en Zweden.
282 *kluisters*: boeien.
282 *breidels*: het bit van een lastdier. Hier figuurlijk: beneemt het Noorden de vrijheid.
284 *Het rukt ... open*: verwijzing naar de Slag in de Sont van 8 november 1658 iets ten Zuiden van Kopenhagen. Deze stad was tegen de zin van de Nederlanders belegerd door Zweden, waardoor de belangrijkste doorgang naar de Oostzee was geblokkeerd. De Nederlandse vloot schoot de Denen te hulp en behaalde, onder leiding van luitenant-admiraal Jacob van Wassenaer van Obdam, de overwinning.
285 *ketens*: kluisters
285 *stort op Nijborg neêr*: na de bevrijding van Kopenhagen heroverde Michiel de Ruyter samen met de Denen in het najaar van 1659 het eiland Fynen. De beslissende slag vond plaats bij de stad Nyborg.
286 *der Denen vorst*: Frederik III (1609-1670).

Verschopt Gustavus heir weêr naar zijn koperbergen.[287287]
En leert hem Neêrlands leeuw nooit roekeloos te tergen. -[288]

Gij! door der Musen zang voor de eeuwigheid beroemd,
Gij! beurtlings aangebeên, miskend, gevleid, gedoemd,[290]
Gij, Lodewijk! die 't eerste in Frankrijks vruchtbre dreven,[291]
Der schoone kunstenrei een schuilplaats hebt gegeven,
Gij zaagt Euroop' geknield, elk bad uw luister aan!
Slechts Neêrland dorst alleen uw almagt tegenstaan.
's Lands vaadren sterk door deugd, bewust van eigen waarde,
Bedwongen in zijn' loop den dwingeland der aarde!
Ja, Hollandsch maagd beveelt, de staatsvlam is geblust! -[297]
Wie waagt het thans den leeuw te storen in zijn rust?
Wie is zoo dwaas, dat hij geen' bliksem zal ontvlieden,
Als 't ouderlijk verblijf hem veiligheid kan bieden?
Zoo dul, dat als zijn ga' hem toelonkt met haar kind,[301]
Hij, in den storm zich waagt, die 't krakend schip verslindt?
Neen! op de zuil des roems staat Neêrlandsch maagd verheven,
En 't weerlichtschietend oog doet trotsche nabuurs beven.[303-304304]

Gij waagt het, Lodewijk, en zweert in euvlen moede,[305]
Het volk, dat u weêrstond, op te offren aan uw woede!

287 *Gustavus*: Karel X Gustaaf van Zweden (1622-1660).
287 *koperbergen*: de mijn van de grote Koperberg te Falun in Zweden.
288 *En ... tergen*: En leert hem tot zijn scha' nooit Neêrlands leeuw te tergen.
290 *beurtlings*: nu eens... dan weer.
291 *Lodewijk*: Lodewijk XIV, koning van Frankrijk (1638-1715).
297 *Ja, ... geblust*: Hij spreekt! - maar Neêrland wenkt! - de staatvlam is geblust!
301 *dul*: dwaas.
303-304 *Neen! ... beven*: deze regels ontbreken in de tweede druk
304 *weerlichtschietend*: bliksemend; als beeld voor de vernietigende kracht.
305 *in euvlen moede*: met een kwaadwillig gemoed.

Brittanje biedt u hulp; tracht, op zijn zeemagt trotsch,
Te ontwringen Neêrlands vuist den staf des watergods,[308]
Vergeefs! de noodstorm huilt; maar uit dit aaklig duister,
Herrijst het Vaderland met nieuw herboren' luister.[305-310]

Schoon Brit en Gauler, in het harnas zaamgeprest,[311]
Reeds juichen bij hun prooi, reeds deelen dit gewest,
Bezielt geen lage vrees het hart van Neêrlands dappren!
Schoon de Amstel 's Gaulers vlag bij Muidens slot ziet wappren,[314]
Staat nog zijn' grijzen raad tot heil der stad gereed,[315]
En kent geen andre vrees dan 't schenden van zijn' eed:
De marmren wanden die het Kapitool omkleeden,
Zijn niet meer zuiver als de ziel dier overheden!
Schoon 't raauw gemeen hen vloekt met opgesparden bek,
Zij traden 't oproer en den Gauler op den nek;
Verachtten 't volks geschreeuw, hoe dul ook en vermeten,[321321]
Sterk door hun deugd, en pligt, en godsdienst, en geweten.

Zoo zaagt ge ô Amstelaar! maar ach, in banger eeuw,
Toen oproer, toen geweld, met gillend moordgeschreeuw,
Toen Kannibalen woede afschuwlijk raasde en tierde,
En dolle plonderzucht langs Amstels grachten zwierde,
Uw' Dedel onverwrikt uit uwen raadzaal treên,[327]
En moedig stappen door 't gebrul dier tijgers heên,
Zoo kalm, als of de kreet, die helsche moordlust braakte,
Een blij triumflied was, 't welk dankbre erkentnis slaakte.

308 *staf des watergods*: vgl. DHN I, 157.

305-310 *Gij ... luister*: Lodewijk XIV viel in 1672 met een overweldigende troepenmacht de Republiek binnen. Via het oosten rukten de legers snel op naar het Westen, waar ze ook de stad Amsterdam bedreigden. Karel II van Engeland en Lodewijk XIV hadden bovendien het plan de weg vrij te maken voor een landing op de kust. De Nederlandse vloot hield echter stand en wist het gevaar van een kustlanding te keren.

311 *in het harnas zaamgeprest*: samenwerkend in de strijd.

314 *Amstel*: Amsterdam.

315 *zijn' grijzen raad*: het stadsbestuur van Amsterdam.

321 *dul*: dwaas.

321 *vermeten*: hoogmoedig.

327 *Dedel*: Willem Gerrit Dedel (1734-1797), burgemeester van Amsterdam. In 1787 weigerde hij tegemoet te komen aan een petitie van de patriottenkolonel Van Goudoever. Hij trotseerde de woedende volksmenigte en betrad onverschrokken de Dam. Menigeen zou uit ontzag voor hem de hoed hebben gelicht.

Atheners roemt niet meer op 't groenend lauwerblad!
Gij vloodt, toen Xerxes heir verscheen voor uwe stad:[332]
De plaats daar gij uw ga' tot wederliefde wekte,
't Oord daar gij 't eerste lachje in 't oog uws kinds ontdekte,
De tempels uwer goôn, der oudren heilig graf,
Stondt ge in uw blinde vlugt den woesten Xerxes af!
De bevende ouderdom, zwierf door de ontvolkte straten,
En doolde uw tempels door, nu eenzaam en verlaten,
De Perzen stoven aan, en van 't naburig strand,
Zaagt gij uw graven, stad, en outers in den brand,
Der vaadren asch verstrooid, de tempels leêg geplonderd,
En 't geen de vlam ontzag, door 't krijgsvolk neêrgedonderd.

Maar toen, in vroeger eeuw, in 't hart van dit gewest,
De fiere Lodewijk zijn standaards had gevest,[343-344344]
Toen hij 's Lands ringmuur voor zijn donders deed bezwijken,[345]
Wist Neêrlands achtbre raad van wankelen noch wijken.[346]
Hij stuurde, op God gerust, door de opgeruide zee[347]
Van oproer en verraad, de Staatshulk naar de reê,[348348]
Ontwikkelde zijn kracht, wierp 's vijands vlaggen neder,
En, Hollands maagd hernam hare oude fierheid weder.[349-350]

ô Vaderland! ô roem, die allen roem verslindt,
Uw luister straalt den glans van alle volken blind!

332 *toen ... stad*: in 480 v.Chr. deed de Perzische vorst Xerxes een vernietigende aanval op Athene.
343-344 *maar toen ... had gevest*: zie DHN II, 305-310.
344 *zijn ... gevest*: zijn troepen had gelegerd.
345 *ringmuur*: vestingmuur.
346 *raad*: raad van state: hoogste adviescollege van de regering.
347 *op God gerust*: het protestantse Nederland heeft God aan zijn zijde, in tegenstelling tot de katholieke Fransen. Mogelijk ook een toespeling op de herroeping door Lodewijk XIV van het Edict van Nantes in 1685, waardoor veel Hugenoten hun toevlucht zochten in de Republiek.
348 *Staatshulk*: de staatsvloot.
348 *reê*: kust.
349-350 *Ontwikkelde ... weder*: Ontwikkelde zijn kracht! wierp 's Gaulers vlaggen neder, / En Lodewijk, verschrikt, vlood naar Versailles weder.

Wat streken zijn zoo woest, wat oorden zoo verloren,
Waar Neêrlands heldennaam niet klinkt in ieders ooren?
De onschendbaarheid en de eer, geketend aan dien naam,
Verkonden dien alom op wieken van de faam![356]
Het eeuwig Noord ziet haar op ijsgebergten schijnen,
En de Afrikaan herleest ze in zijn gloeijende woestijnen.[358]
Het krijtgebergte knielt voor Hollands duinen neêr;[359]
En 't krijgt uit onze hand een' andren Opperheer. -[360]

Zaagt ge ooit d'Orion aan d'onmeetbren hemel blinken,[361]
Het minder sterrenheir voor hem in 't niet verzinken,
Als hij zijn etherspoor opstijgende met kracht,[363363]
Diane stout betwist den schepter van den nacht?[361-364364]
De schepping overziet, en met ondoofbren luister,
Des hemels wachters velt, of wegschupt in het duister,[366]
En d'Eridaan verzengt door zijn ondoofbaar vier,[367367]
En 't gouden slagzwaard heft voor de oogen van den stier;
Als Aldebaran vlugt, verzwolgen door zijn stralen,[369]
En Sirius het hoofd verbleekt moet onderhalen;[367-370370]
Daar hij hun 't eeuwig spoor, betreden door zijn' voet,[371]

356 *faam*: De faam is de godin van het gerucht en de roem. Zij wordt wegens haar snelheid veelal met vleugels afgebeeld.
358 *herleest ze in*: leest ze in zijn
359 *krijtgebergte*: Engeland (vgl. DHN I, 361).
360 *Opperheer*: stadhouder Willem III, die in 1689 koning van Engeland werd.
361 *Orion*: Orion is een van de helderste sterrenbeelden aan de hemel.
363 *etherspoor*: wolkenspoor
363 *etherspoor*: licht- of hemelspoor.
361-364 *Zaagt ... nacht*: Diana, godin van de jacht, doodde de jager Orion, omdat deze zich volgens de overlevering zou hebben vergrepen aan een meisje uit het gevolg van Diana. Hij veranderde in een sterrenbeeld.
364 *schepter*: fig: het gezag.
366 *des hemels wachters*: de sterren.
367 *Eridaan*: het sterrenbeeld Eridanus.
367 *verzengt*: verschroeit.
369 *Aldebaran*: Aldebaran is de helderste ster in het sterrenbeeld Stier.
367-370 *En ... onderhalen*: deze regels ontbreken in de tweede druk
370 *Sirius*: Sirius is de helderste ster in het sterrenbeeld Grote Hond.
371 *Daar hij*: En

Verbleekt en siddrend, als zijn slaven, volgen doet?
Dan zaagt gij Neêrlands beeld. - Maar ach! in vroeger dagen,[373]
Toen 't Volken kluisterde aan zijn' trotschen zegenwagen!
Vol jeugdelijken moed Europa wetten gaf,
En d'Oceaan beroerde of stilde met zijn' staf.

De tweede Karel sterft. De heerschzucht, losgebroken,[377]
Zet gansch Europe in vlam en doet den bloedstroom rooken,
Maait volk bij volken weg, door 't schriklijk krijgsgeweer.
Het Noord stort op het Zuid, het Oost op 't Westen neêr!
Hoe! moet Europa weêr een prooi der heerschzucht worden?
Gewis niet! - Neêrlands raad waakt voor de rust en orden!
Wee hem, die zijn ontwerp tot vreê te ontwringen tracht:
De grijze Lodewijk herrijst in d'oude kracht;[384]
Hij zendt zijn heiren af! vergeefs: zijn benden sneuvelen!
En Neêrlands donder dreunt langs Vlaandrens vruchtbre heuvelen!
Versailles gevelspits die nimmer vijand zag,[387]
Ziet siddrend nu voor 't eerst de Nederlandsche vlag. -
Nu daalt, na dit gezigt, de vreê tot heil der volken,
En voert met Hollands roem 's Lands welvaart tot de wolken.

ô Scheppers, onder God, van Neêrlands roem en kracht!
ô Wondren van uw' tijd! geheiligd voorgeslacht,
Hoe zal mijn zangster al uw godendaden melden?
Wie telt de vlokken sneeuw die glinstren op de velden?

373 *vroeger*: blijder
377 *de tweede ... losgebroken*: In 1700 stierf Karel II van Spanje kinderloos. Zowel Lodewijk XIV als keizer Leopold I van het Heilige Roomse Rijk maakten aanspraak op de troon, hetgeen leidde tot de Spaanse Succesieoorlog (1701-1713). Om de Franse expansie tegen te gaan schaarde de Republiek zich (met onder andere Engeland) aan de kant van Leopold.
384 *grijze Lodewijk*: Lodewijk XIV is bij het uitbreken van de Spaanse Succesieoorlog al op hoge leeftijd.
387 *Versailles gevelspits*: metafoor voor Lodewijk XIV. Het imposante kasteel van Versailles, de voornaamste residentie van Lodewijk XIV, symboliseerde zijn politieke macht.

Wie telt al de eeuwen op, voordezen heen gevlugt,
Of noemt het aantal, daar de tijd van is bevrucht?[394-396]396
Een zelfde grondtrek was met onuitwischbre trekken,
Wat Staatsleer ge ook omhelsde, in uw gemoed te ontdekken:
Die grondtrek was de zucht voor 't Vaderland alleen!
Die zucht deed u den dood kloekmoedig tegentreên,
't Zij gij de Spanjaards moest aan Maurits zij' bestrijden,
Of u op 't watervlak aan 't Vaderland gingt wijden,[402]
Met Oldenbarneveld onschuldig 't leven derft,[403]403
Of d'eelsten marteldood met d'eersten Willem sterft.[404]
Die zucht, die heilge zucht, de zielen ingedreven,
Deed hun slechts Neêrland zien, alleen voor Neêrland leven!
Thans vaadren! smaakt gij 't loon, niet door den pronk van 't graf;
't Welk u de erkentenis van 't dankbaar nakroost gaf!
Maar door 't besef dat ge u hebt van uw' pligt gekweten!
In onverstoorbre rust, de kalmte van 't geweten,
Die gij thans zeker smaakt in 't zalig zielenveld,
Door al wat edel dacht bij de oudheid vergezeld. -[412]

Waar ben ik? in wat oord? mag ik mijn oog betrouwen?[413]
Word ik verwaardigd om dat zielenveld te aanschouwen?[414]414
Schenkt gij, verbeelding, aan mijn zinnen hooger kracht?[415]
En voert gij me in den rij van 't heilig voorgeslacht?
ô Ja! ik zie van verr' die achtbre rij van helden.

394-396 *Wie ... bevrucht*: Helmers stelt enkele retorische vragen: het aantal heldendaden van de Nederlanders is immers ontelbaar.
396 *daar ... bevrucht*: die de tijd nog zal baren, voortbrengen.
402 *Of ... wijden*: Of op de waatren u het Vaderland gingt wijden,
403 *Oldenbarneveld*: landsadvocaat Johan van Oldenbarnevelt (1547-1619) werd na een omstreden politiek proces in 1619 in Den Haag onthoofd.
403 *derft*: verliest.
404 *Of d'eelsten ... sterft*: Willem van Oranje werd, nadat hij vogelvrij was verklaard, op 10 juli 1584 door Balthasar Gerards vermoord.
412 *bij*: in.
413 *betrouwen*: vertrouwen.
414 *Word ... aanschouwen*: Ben ik gewaardigd om het zielenveld te aanschouwen:
414 *verwaardigd*: waardig genoeg gemaakt.
415 *zinnen*: zintuigen.

Een zuivre lucht kleedt hier met purperglans de velden,
Een zachte rozengeur golft over 't jeugdig land,
Met lauwerbosschen en gewijde mirth beplant;[420]
Hier groeit onsterflijk ooft aan dikgezwollen trossen,[421]
Het zilver beekje golft door eeuwig groene bosschen,[422]
Omzoomd met bloemen, die zich spieglen in 't kristal:
Een andre zon beschijnt dit zalig zielendal,
Wier zachte stralen door de olijvenblaadren zweven,
En ongevergd aan de aard' haar schatten op doen geven![426]
Der jaargetijden loop is nimmer hier bekend,
Elk drinkt hier in de vreugd der altijd schoone lent';
Ja, de aard van alles is hier eeuwig, onverderflijk![429]
't Is alles hier genot en dat genot onsterflijk.

't Is in het lommer van dit zalig zielenwoud,
Dat zich de heldenrij van 't voorgeslacht onthoudt.[432]
't Is hier dat elk, de mist der sterflijkheid onttogen,
Meer redekracht verkrijgt en hooger denkvermogen!
Wat Staatsleer elk omhelsde, in dit gelukkig oord,
Wordt schaars zijn wellust door een aardsch begrip gestoord!
Hier zijn zij allen die door eerelijke wonden,
In 't strijden voor hun land een roemrijk sterflot vonden,[438]
En zij, wier helder brein, en hoogverlichte geest,
Tot wijze orakels in 's lands raadszaal zijn geweest.
Van wijsgeers, dichters en van kunstnaars steeds omgeven,
Ziet hen mijn oog in schaâuw der hooge bosschen zweven.

420 *mirth*: een eeuwig groene plant, die aan Venus was gewijd en als erekrans werd gedragen.
421 *ooft*: fruit, vruchten.
422 *golft*: zweeft
426 *ongevergd*: ongevraagd.
429 *onverderflijk*: onvergankelijk.
432 *zich ... onthoudt*: zich ophoudt, zich bevindt.
438 *sterflot*: sterven

Wat rustige oorlogsheld in zilvren wapendos,[443]
Treedt aan eens grijsaards zij' naar 't gindsche lauwerbosch?
't Is Maurits, die zijn haat aan Spanje toegezworen,
Zijn' diergestaafden eed aan Hannibal doet hooren![446446]
De Witten naderen met Oldenbarneveld,[447]
Van Bevernink, van Hoofd, en Fagel vergezeld![448448448]
U zoek ik niet vergeefs, verbreker van 's volks kluister,
ô Willem! Spanjes schrik! onze eer, en roem, en luister!
Ik zie u, 't Godlijk hoofd omkranst met lauwerblaân,
Met Fredrik Hendrik aan Camillus zijde staan.[452]
Gij, die den God der zee zijn drietand dorst ontwringen,[453]
De Ruiter, roem der aard', sieraad der stervelingen!
'k Herken U, nevens Tromp en Everts aan uw zij'![455455]
Die helden allen groot maar minder groot dan gij,
Zijn met u in het loof der bosschen neêrgezeten.

443 *rustige*: tot de strijd gereed, moedige.
446 *diergestaafden eed*: eed van grote bindende kracht.
446 *Hannibal*: Hannibal (246-183 v.Chr.) was aanvoerder van de Carthaagse ruiterij in Spanje en bracht de Romeinen enkele zware nederlagen toe.
447 *De Witten*: de gebroeders Johan en Cornelis de Witt, die in 1672 door een woedende menigte gelyncht werden. Johan de Witt was raadpensionaris van Holland.
448 *Bevernink*: Hiëronymus van Beverningk (1614-1690) was gedeputeerde van de Raad van State en diplomatiek adviseur, onder andere ten tijde van de oorlogen in 1672 met Engeland en Frankrijk.
448 *Hoofd*: Hendrik Hooft (1615-1678), burgemeester van Amsterdam en vriend van Willem III, die een belangrijke rol speelde bij de versterking van de stad in 1672.
448 *Fagel*: Gaspar Fagel (1634-1688) volgde Johan de Witt op als raadpensionaris.
452 *Camillus*: Marcus Furius Camillus speelde een belangrijke rol in de oorlog tussen Rome en de Etrusken rond 400 v.Chr. In zijn biografie noemde Plutarchus Camillus de redder van de Romeinse gemeenschap in een tijd van ernstige interne conflicten en externe bedreigingen.
453 *den God der zee*: Neptunus.
455 *Tromp*: Maarten Harpertszoon Tromp (1598-1653), officier en later luitenant-admiraal van de Nederlandse vloot, of diens zoon luitenant-admiraal Cornelis Tromp (1629-1691).
455 *Everts*: Johan Evertsen de Oude (1600-1666) was vice-admiraal van de Zeeuwse vloot en nam deel aan vele zeeslagen (zie ook DHN III, 373).

Hier is 't geliefd verblijf der heilige poëten,
Bij gindschen heuvel zingt het achtbaar dichtrenkoor,
Van daar klinkt hun gezang de lauwerdreven door.[460]

Maar ach! een wolk van rouw, een mist omhult het wezen,
Dier heldenschimmen! 't lot van Neêrland doet hen vreezen.
De reine vreugd, de rust van dit gezaligd oord,
Wordt door het droef besef van 's aardrijks ramp gestoord:
Een stille weemoed heerscht in d'achtbren kring der vaderen. -
Nu zien ze een Dichter uit de lauwerbosschen naderen!
't Is Vondel! 't is alleen den Dichter toegestaan,
Het boek van 't noodlot, voor de toekomst op te slaan.
Hij leest er in! en spreekt, van heilige aandrift zwanger:
‘Verheft U, helden! rijst! omwolkt uw hoofd niet langer!
De lach herleev' in 't oog, de rust keere in uw ziel.
Ja, Neêrlands grootheid zonk; uw werk, uw schepping viel;
Maar 'k zie, een nieuwe zon rijst uit de onstuime wateren!
Zij schiet haar stralen af op Neêrland! donders klateren,
En bliksems schieten neêr! de welvaart wordt hersteld;
De gouden korenaar golft op het jeugdig veld![476]
De handel komt! de vrede keert: de goude stralen
Der nieuwgeboren zon bezielen veld en dalen:
Ja, de afgemartelde aard' schept adem, en 't heelal,[479]

460 *lauwerdreven*: lanen met laurierbomen.
476 *korenaar*: graanhalm.
479 *afgemartelde*: door arbeid gekwelde, gepijnigde.

Herkent weêr Nederland, gelouterd door zijn' val.'[479-480]
'De handel komt! de vreê ontsluit weêr Hollands stranden!
Zijn vlag snelt onverlet naar Oost en Westerlanden!
Elk durft weêr denken! durft weêr spreken, en 's lands leeuw
Herneemt zijn ouden kracht als in der vaadren eeuw.' -
Hij zwijgt! vol van den god die hem heeft aangedreven,
En 't heilig voorgeslacht ziet weêr zijn vreugd herleven. -
Verbeelding, gij verlaat me! ik stort op de aarde neêr!
En 'k vind me, ô Nederland! in uwen omtrek weêr.

ô Luister van ons land! sieraad van beter dagen,
Op wien 't verrukt Euroop' nog de oogen heeft geslagen,
Onsterflijke de Groot! gij gingt mij moedig voor![491]
Ik druk, schoon bevende, 't door U betreden spoor.
Gij hebt vóór mij reeds de eer van 't voorgeslacht gewroken,[493]
En in mijn zangster 't vuur, dat U bezielde ontstoken!
Maar wie, wie waagt het U te volgen in uw vlugt,
En is niet voor het lot van Ikarus beducht?[496]
Wie vliegt met d'Adelaar, langs onnaspeurbre wegen,
Zijn prooi in d'ijzren klaauw, de zon in 't aanzigt tegen?
Wie is 't die Hercules zijn stalen knods ontwringt?[499]
De Groot, ik volg u van verr', ik stamel, daar gij zingt.

479-480 *Ja ... val*: op last van de Franse overheid moest de uitgever, J. Allart, bij deze versregels een verbeterblad invoegen met de volgende tekst: 'Ja ons ongelukkig Vaderland, zal door deszelfs val gelouterd, herrijzen, eene nieuwe bestemming valt aan hetzelve te beurt en de zon door VONDEL voorspeldt is opgegaan van het steeds merkwaardig ogenblik af hetwelk ons Lot met dat van het Fransche Rijk heeft verbonden'. Helmers was toen reeds overleden en daarom had Allart erop gestaan dat er nog een verklarende noot werd toegevoegd: 'NB. Deze Nota is na het overlijden van den Schrijver, op last van de Generale Directie over den Boekhandel te Parijs, geplaatst. De Lieut.^{t} Colonel Inspecteur van de Boekhandel C. von Römer'. Dit alles geschiedde nadat het overgrote deel van de exemplaren reeds verspreid was onder boekhandelaren. Er zijn exemplaren van *De Hollandsche natie* overgeleverd met en zonder verbeterblad en met en zonder de toegevoegde noot.

491 *Groot*: de rechtsgeleerde Hugo de Groot (1583-1645), hier genoemd vanwege zijn *Parallelon rerumpublicarum*. In dit jeugdwerk uit 1602 vergelijkt hij de zeden van de Bataven, Romeinen en Grieken om een basis te verschaffen aan de eigentijdse volksaard.

493 *gewroken*: in ere hersteld.

496 *het lot van Ikarus*: om aan hun gevangenschap te ontsnappen vervaardigt de vader van Icarus, Daedalus, vleugels van veren en was. Ondanks de waarschuwingen an zijn vader, vliegt Icarus echter te hoog, zodat de zon de was doet smelten. Hij stort vervolgens in de Egeïsche zee. Icarus fungeert daarom als waarschuwend voorbeeld voor jeugdige overmoed.

499 *Hercules*: de legendarische Griekse held Hercules, zoon van Jupiter en Alkmene, verrichtte twaalf heldendaden en fungeert als een toonbeeld van deugdzaamheid en doorzettingsvermogen. Een van zijn strijdwapens is een knots.

Zoo toovert, als de lente, in purpren feestgewaden,
Door 't ruim der schepping zweeft, en de aarde in vreugd doet baden,
De teedre nachtegaal in 't statig eikenbosch.
Zijn zang bezielt natuur, op zulk een zanger trotsch;
De grijsaard met zijn kroost, in 't lommer neêrgezeten,
Heeft bij dien zang zijn zorg en zwakte een poos vergeten.
't Hart der gelieven voelt het sterkst die melodij,
En smelt eenstemmig weg in zoete mijmerij,
Elk schijnt, schoon hij reeds zwijgt, zijn zangtoon nog te hooren.[509]
Nu is aan 't needrig vinkje al roems genoeg beschoren,
Als hij, na 't rein genot dat Filomeel verwekt,[511511]
Een oogwenk, 't luistrend oor des wandlaars tot zich trekt.

509 *zijn zangtoon nog te hooren*: nog zijn gezang te hooren,
511 *Als hij*: Wanneer 't
511 *Filomeel*: dichterlijke naam voor de nachtegaal.

Derde zang.

Reinier Claeszen steekt in 1606 zijn schip in brand.

Heldenmoed ter zee.

't Was nacht, 'k zat eenzaam in het eikenbosch verloren;
Geen wind beroerde 't loof, geen vogel deed zich hooren;
Een stilte, als die van 't graf, hield mijnen geest gewekt;
Een schrikbre duisternis had d'aardbol overdekt.
De maan verdween, geen star blonk aan de hemelbogen;[5]
'k Zag niets: de schepping was voor mij in 't niet vervlogen;
't Scheen dat ik in den nacht, die mij omsluijerd hield,
Het eenigst wezen was met denkenskracht bezield.
'k Dacht, Vaderland, aan U! mijn oog doorzag het heden;
Ik zag het menschdom, als een worm in 't stof vertreden;[10]
Mijn geest bevond zich in dien staat, waarin 't gevoel,
De ontvlamde werking der verbeelding strekt ten doel.
'k Waande in de toekomst mij verplaatst: mij dacht, ik dwaalde
Door moer en drassig land, waarop geen veldbloem praalde,[14]
Geen rund zich hooren liet! Ach Neêrland! 't was uw grond,
Waarop ik, eenzaam en verlaten, mij bevond!
Ik zocht de schoone stad, waar ik het licht aanschouwde,
Die 't heilig voorgeslacht aan 's Amstels zoomen bouwde;
Helaas! ik zocht vergeefs! Een ranke kale hut,
Naauw voor het buldren van den woesten storm beschut,
Was alles wat ik vond! - 'k Zag naakte visschers dwalen,
Waar eertijds 't feestmuzijk klonk in de marmren zalen!
Ik klouterde over 't puin, ik zwierf wanhopend rond,
Of ik de graven van mijn voorgeslacht hervond!
Ach! 'k vond geen graven meêr. - Een grijsaard treedt mij nader:

5 *hemelbogen*: hemel.
10 *Ik ... vertreden*: de mens wordt vergeleken met een nietige worm die onder de voet gelopen wordt. Vgl. Job 25:6: en Ps. 22:7.
14 *moer*: veenslik.

‘Wie gij ook wezen moogt, ontdek me, ik smeek dit vader,
Stond hier niet Amsterdam?’ dus hef ik snikkende aan! -
‘*Men zegt, hier heeft voorheen een groote stad gestaan!*’
Is 't antwoord, ‘en dit puin, waaruit thans raven schreeuwen,
Was 't raadhuis eens dier stad in ver vervlogene eeuwen!
En gindsche bouwval waar bij 't wild gedierte schuilt,
Dien neêrgestorte spits waarop de roerdomp huilt,
Was eens een tempel aan der vaadren God geheiligd.
Maar wij, door dam noch dijk voor 't woên der zee beveiligd,
Wij zwerven, hongrend, om op dees verlaten grond,
Schaars hoorend van de stad die eertijds hier bestond’.[36]
Hij zwijgt: - verpletterd stort ik op een' bouwval neder!
'k Herkom! - ja alles daalt, verheft zich, en daalt weder:
Zoo schreeuwt de Chakal thans, zoo rooft nu d'Afrikaan,[39]
De kreits af, daar weleer Palmire heeft gestaan.[39-404040]
Waar is die marmren stad, die Romens magt dorst trotschen?
Ach! zuil bij zuil gestort, verspreid langs naakte rotsen,
Is alles wat er rest van de onvergeetbre stad,
Die eens Longinus, eens Zenobia betrad.[44]
Toen dacht mijn geest aan U, aan U, vergode vaderen![45]
Een huivring greep mij aan! het bloed stolde in mijne aderen!
Ik zag de duisternis tot tastens toe vergroot;
Ik hoorde een flaauw geluid dat rees uit 's aardrijks schoot;

36 *Schaars*: af en toe eens.
39 *Chakal*: jakhals.
39-40 *rooft ... af*: rooft alles weg wat hij aantreft.
40 *kreits*: gebied, streek.
40 *Palmire*: Palmire....betrad: Palmyra, een stad in Syrië, was in de Klassieke Oudheid zeer welvarend. Aanvankelijk was er sprake van een bondgenootschap met de Romeinen, maar dat sloeg in 267 om in vijandschap toen de koning van Palmyra en zijn zoon werden vergiftigd. Zijn vrouw Zenobia volgde hem op en bestreed de Romeinen fel. Ze verloor de strijd en Palmyra werd verwoest.
44 *Longinus*: Cassius Longinus (ca. 213-273) was een Grieks wijsgeer en letterkundige die op zijn reizen het hof van Zenobia bezocht. Hij werd haar eerste staatsdienaar, raadde haar de opstand tegen de Romeinen aan en werd omgebracht op last van de Romeinse overwinnaar, Aurelianus.
45 *Toen*: Thans

Een flaauwe scheemring scheen door 't duister heen te breken.[49]
't Was 't uur van middennacht; mijn geest en denkkracht weken;
Een licht rees uit den grond, beweegloos staarde ik 't aan;
't Verdween: ik zag een' geest aan mijne zijde staan:
Hij stond - een schaduwbeeld, onkenbaar; uit het duister
Greep hij mij aan, en sprak (het was een stil gefluister)
‘Neen, wanhoop niet aan 't lot dat Nederland verwacht,
De deugd stierf nog niet weg van 't heilig voorgeslacht!
Neen, Neêrland zal niet, als een nachtgezigt verdwijnen:[57]
De zon zal eenmaal weêr in vollen luister schijnen!
Zing voor den tijdgenoot der oudren heldendaân,
En 't kroost leere, op hun spoor, in 't onweêr vast te staan.’
Hij zweeg; de donder scheen die godspraak klem te geven:[61]
'k Gevoelde weêr mijn' geest en ligchaamskracht herleven;
De wolken scheurden zich, 't werd lichter voor mijn schreên,[63]
De maan bescheen weêr de aarde; en 't nachtgezigt verdween. -

Ja, 'k zal de heldendaân van 't voorgeslacht bezingen;
Ik voel een heilge drift door al mijn aadren dringen!
De liefde tot mijn land in mijne ziel gegrift,
Zwelt thans mijn' boezem, geeft mijn zangster hooger drift,
Nu ik de wonderen van Neêrlands waterhelden,
Die bliksems van de zee! voor 't nakroost zal vermelden.
Maar wie ontdekt mij, waar 'k beginnen, einden moet?[71]
Wie telt de baren op van d'onafmeetbren vloed? -
Snelt met mij d'aardbol om; in 't hartverstijvend Noorden,
Brult Neêrlands donderstem aan Nova-Semblaas boorden![74]

49 *Een ... breken*: Ik zag door 't duister heên, toen flaauw een scheemring breken!
57 *nachtgezigt*: nachtvisioen, droombeeld.
61 *klem te geven*: kracht bij te zetten.
63 *schreên*: voetstappen.
71 *ontdekt*: openbaart.
74 *Nova-Semblaas boorden*: Nova Zembla, een eilandengroep ten noorden van Rusland. De beroemde overwintering van Willem Barents in 1596 aldaar wordt uitvoerig beschreven in de vierde zang.

De staf des Watergods, geklemd in Neêrlands vuist,[75]
Verplet elk vijand die ons roekloos tegendruist:
't Verschroeijend Zuiden, 't vruchtbaar Oosten, 't goudrijk Westen,[77]
Ziet onze standaards aan zijn sterke kust zich vesten![78]
Wat leeuwenmoed! wat kracht! hoe davert strand bij strand!
In ieder golfslag klinkt de lof van Nederland.
Gewis een Godheid heeft de zee voor ons verkoren;
Haar tot het lauwerveld van onze moed beschoren.
Ja, toen nog zwak en klein naauw 't Vaderland bestond,[83]
Toen 't water nog 't gebied betwistede aan deez' grond,
Zag 't Saracynsche heer de Damiaatsche keten,[85]
Door Haarlems heldenteelt, als rag van een gereten.[85-86]
Ja, de ochtend van 's lands roem voorspelde alreeds den dag,
Waarop Europe eenmaal zou knielen voor zijn vlag.
Zoo ziet een Reiziger, in 't beekje, naauw te ontdekken,
Den schoonen landstroom reeds, die 't volk tot nut zal strekken;
Zoo ziet de bouwman, voor de dagtoorts opgestaan,
Den muffen stal ontvlugt, en zorgend voor zijn graan,
Schoon nog de zon niet rijst aan gloeijende Oosterkimmen,[93]
Reeds in den bleeken glans, die hij allengs ziet klimmen,
Den zegenrijken dag, waarop, bij 't vreugdgeschal
Van 't juichend landvolk, hij zijn schuren vullen zal.

ô Gij, door kunst beroemd, verschriklijk in het strijden,
Wier glans ons nog bestraalt van uit den nacht der tijden,
Atheners! 'k juich U toe! ik eer uw' heldenmoed,

75 *De staf ... vuist*: heersersstaf, als teken van de Nederlandse heerschappij over zee.
77 *'t goudrijk Westen*: in Brazilië werd aan het einde van de zeventiende eeuw goud ontdekt in Minas Gerais.
78 *standaards*: vlaggen.
83 *naauw*: nauweliks.
85 *Saracynsche*: Saracijn is een benaming voor mohammedanen in het Middellandse Zeegebied, ten tijde van de kruistochten.
85-86 *Zag ... gereten*: volgens de legende zouden Haarlemmers een belangrijke rol hebben gespeeld bij de verovering van de Egyptische plaats Damiate in 1218-1219.
93 *Oosterkimmen*: de oostelijke horizon.

Toen gij uw stad ontweekt, en heul zocht op den vloed:[100]
De slag bij Salamis gaat nooit voor ons verloren:[101]
En de eeuwen zullen steeds Platéaas wondren hooren![102]
Maar heeft ons voorgeslacht min heldendaân verrigt? -
Dat voor Duilius Karthagoos vlootvoogd zwicht',[104]
Dat Rome vrij 's helds kruin omkrans' met frissche bloemen,
Wij kunnen grootscher zege en trotscher wondren roemen.

Van hier, Onheiligen! die steeds bij de oudheid zweert,
Geene andre helden dan bij Griek of Romer eert!
Bloost, ziet de heldenteelt, op onzen grond ontsproten,
Ziet hen in 't worstelperk, in 't dikst van 's vijands vloten!
En juicht met mij, dat de aard' nooit grooter helden zag,
Dan hen, die ik vol vreugd als Landzaat eeren mag!
Ja 'k voel een' eedlen trots, ik voel mijn' boezem zwellen,
Daar 'k me als inboorling bij dees heldenteelt mag tellen.
Vloeit verzen! 't speeltuig klinkt thans schooner in mijn hand,
't Geldt de eer der helden, de eer van 't heilig Vaderland.
Hoor Neêrland! Dichters zingt! de krakende eerlauwrieren,
Het loof van Phebus, zal uw achtbre kruinen sieren.[118]

En gij, Brittannia, die, van uw krijtgebergt',
De magt der aarde met uw duizend schepen tergt!
Gij, die Neptunus staf, weleer aan ons geschonken,
Met onverzwakten klem hebt in uw vuist geklonken,[122]

100 *heul zocht op den vloed*: toevlucht zocht op zee.
101 *slag bij Salamis*: zeeslag in 480 v.Chr. tijdens de tweede Perzische oorlog tussen de Griekse stadstaten en Perzië. De oorlog eindigde in een overwinning voor de Grieken (zie volgende noot).
102 *Platéaas wondren*: in 479 v.Chr. vond de slag bij Plataeae plaats. De Griekse stadstaten versloegen daarbij de Perzen, waarmee de Perzische oorlogen beeindigd werden.
104 *Duilius*: Gaius Duilius was een Romeins staatsman en militair, die de Carthagers een zware nederlaag wist toe te brengen in de zeeslag bij Mylae in 260 v.Chr.
118 *loof van Phebus*: lauwerkrans.
122 *klem*: kracht

Die thans op d'Oceaan alleen de wetten geeft,
Geen' mededinger op den vloed te duchten heeft,
En voor wier forschen blik, gesterkt door 't donderbraken,[125]
Het hart zich toesluit, met de doodverf op de kaken![126][126]
Alleen en onverzeld zweeft gij op d'Oceaan,
En wee hem, die het waagt uw wet te wederstaan!
Groot waart gij, ik erken 't, in de afgeloopene eeuwen,
Toen gij uw krachten mat met Hollands waterleeuwen!
Ja! groot en talrijk was de forsche watermagt,[131]
Tot onzen ondergang door U bijeen gebragt;
Doch klein was 't aantal, dat U moedig aan dorst randen,
En zegevierend zweefde om uw verschrikte stranden;
Vergeefs vergroot ge uw magt! Wat jager is zoo stout,
Dat hij een' tijger durft bestoken in zijn woud?[136]
Het oog vol vuur, het hart vol moed, zaagt gij ons naderen!
De schrik vloog voor ons uit, de vrees sloeg U in de aderen,
Als gij de Ruiters vlag zaagt wappren in 't gevecht,
En de overwinning, aan die wimpelen gehecht,
Van hem, Europaas schrik, onze eer, en liefde, en wonder.
Wat stoft ge? Chattams brand getuigt van Neêrlands donder![142][142]
Gij vloodt uw havens in, ontredderd en verjaagd,
Toen ge op de ontboeide zee de vlag van Neêrland zaagt.[144]
Zoo tracht het wild, vol angst, een schuilplaats op te sporen,
Wanneer der dieren vorst zijn schrikbre stem doet hooren;[146]

125 *donderbraken*: kanongebulder.
126 *Het ... kaken*: Elk in zijn havens sluipt, met doodverf op de kaken;
126 *doodverf*: kleur van een lijk, doodsbleek.
131 *de forsche*: altoos de
136 *zijn*: het
142 *stoft*: pocht.
142 *Chattams brand*: tijdens de tocht naar Chatham in de zomer van 1667 boekte de Nederlandse vloot onder het bevel van Michiel de Ruyter een belangrijke overwinning op de Engelsen. Engelse schepen werden daarbij in brand gestoken.
144 *ontboeide*: ontketende. Hier figuurlijk: van de Engelse ketens verloste.
146 *der dieren vorst*: de leeuw.

In 't uur van middennacht, alleen, en onverzeld,
En brullend naar den roof, door Barkaas bosschen snelt.[148]

Gij, die uit de Amstelstad, verzeld van vriend en magen,[149]
Bij Zefirs zacht gestreel, in blijde zomerdagen,[150]
Een zuivre en frissche lucht genieten gaat op 't IJ;
Denkt met mij, als de wind u Pampus voert nabij,[152]
Aan dien geduchten strijd, toen Spanje 't eerste leerde
De kracht des waterleeuws, dien hij zoo stout braveerde![154]
Dat vrij een dankbre traan dan vloeije langs uw wang,
En dappren Dirkszoons schim aldaar uw hulde ontvang'![156]

't Was dáár, dat onze magt ter zee eerst werd ontwikkeld,
Bossu, door Alva tot den zeestrijd aangeprikkeld,[158]
Stortte op het klein getal van onze schepen neêr;
Gelijk een waterval zich stort in 't schuimend meer.
Hoe? zal een klein getal van onbedreven lieden,
Meest Landvolk, aan de kracht van Spanje weêrstand bieden?
En stuiten op hun borst, door vrijheidsmin verhard,
De magt van d'Iber, die Europe eens heeft getart?[164]
ô Ja, de strijd begint, en de oorlogsdonders klateren,
Het weêrlicht van alom, het schuim beroert de wateren;
De dijken siddren door 't afgrijslijk golfgeklots;
De dood barst overal uit duizend monden los;[168]

148 *Barkaas bosschen*: plateau in Noord-Afrika.
149 *magen*: familie.
150 *Zefirs*: westenwind.
152 *Pampus*: ondiepte in de Zuiderzee.
154 *zoo stout braveerde*: zo dapper het hoofd bood.
156 *Dirkszoons*: de Nederlandse vloot onder leiding van admiraal Cornelis Dirksz (1542-1583) versloeg tijdens een slag op de Zuiderzee in 1573 de Spaanse vloot geleid door de graaf van Bossu.
158 *Bossu*: de graaf van Bossu (1542-1578) was in 1567 door het Spaanse bewind benoemd tot stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht In 1573 was hij bevelhebber van de Spaanse vloot die op de Zuiderzee tegen de watergeuzen een nederlaag leed.
164 *Iber*: Spanje.
168 *monden*: kanonnen.

Al wat verdelgen kan wordt op elkaâr geschoten,
En de engel des verderfs waart door de beide vloten!
De haat, de wraak en woede, in 't Neêrlandsch hart gesmoord,[171]
Barst, als een wolkbreuk, los, bij 't hollen van den moord!
De onleschbre dorst naar bloed bij Spaansch- en Staatsgezinden,[173]
Wordt sterker, groeit meer aan, hoe meer ze elkaâr verslinden.
Bossu, verbitterd, daar hij tot zijn schand' moet zien,
Hoe ranke hulken aan zijne almagt weêrstand bien,[176]
Beveelt, terstond den brand in dorp bij dorp te steken,
Waar uit, tot zijn verderf, het bootsvolk is geweken;
Noordholland staat in vlam; het Staatsche scheepsvolk ijst,[179]
Daar uit hun woningen het vuur ten hemel rijst.
Dees waant, dat hij zijn gade in rook en vlam ziet smoren!
Die acht zijn eenigst kind in 't brandend huis verloren:
Hij ziet hoe 't ziedend lood op 't hoofd van 't wichtje stort,[183]
Hoe 't door een gloeijend bint misvormd, verpletterd wordt.[184]
Nu kent de wraak geen perk, elks zenuw staat gespannen,
De stem der menschlijkheid schijnt uit elks hart gebannen;[186]
Geen strijd is 't, neen, een moord, de woede rijst in top,[187]
Elk entert tegen 't schip van zijnen vijand op;
Zij storten op het dek, als uitgevaste leeuwen[189]
Zich storten op hun prooi, terwijl de welpen schreeuwen,
En hongren naar den roof; het staal krast op het staal.
Het Staatsche volk keert weêr in volle zegepraal;[192]
Bossu, in keetnen, staaft den roem der Staatsche standers;[193][193]

171 *gesmoord*: onderdrukt.
173 *Spaansch- en Staatsgezinden*: behorend resp. tot de partij van de koning van Spanje en die van de opstandige staten.
176 *ranke hulken*: gemakkelijk wendbare zeilschepen.
179 *ijst*: gruwt, schrikt.
183 *ziedend*: kokend hete.
184 *bint*: dwarsbalk.
186 *De ... gebannen*: Elk zweert, met luid gegil, den dood aan 's Lands tijrannen!
187 *neen*: maar
189 *uitgevaste*: uitgehongerde.
192 *Het ... zegepraal*: Het Staatsche volk behaalt in 't eind de zegepraal:
193 *staaft*: bewijst.
193 *standers*: partij.

En de aarde hoort verheugd den roem der Nederlanders.
Elk vlootling, als hij 't oog op zijnen buit laat gaan,
Is zelfs bedwelmd, verbaasd om 't geen hij dorst bestaan.

Zoo staat een jonge leeuw, nog nooit ten strijd getogen,[197]
Als hem voor 't eerst in 't bosch een' tijger komt voor oogen;[198]
Zijn manen rijzen, als hij 't schrikklijk ondier ziet,
Dat uit het vlammend oog op hem zijn bliksems schiet.
De jonge Vorst van 't woud, onkundig van zijn krachten,
Gevoelt zich stout genoeg den tijger af te wachten,
Die oprijst, hem bespringt, en met zijn staal gebit,
Hem wond bij wonden slaat. De leeuw, vol moed, verhit,
Ontwikkelt nu zijn kracht, slaat de onbeproefde tanden
Zijn' vijand in de borst, rijt, scheurt hem de ingewanden
Met ijzren klaauwen op: de tijger, dol van smart,[207]
Wringt vruchteloos zich los, de leeuw slaat hem in 't hart,
En plast en woelt in 't bloed, heeft wond en smart vergeten,
En laat niet af, eer hij hem heeft van een gereten.
Nu brult zijn forsche stem zijn zege rond door 't woud;
En als hij 't lillend rif van 't ongediert' beschouwt,[212]
Deze eerste zege ziet aan zijnen moed beschoren,[213]
Gevoelt hij zich tot Vorst der woestenij geboren. -
Zoo voelt ook Neêrlands volk op dezen schoonen dag,
Waarop het Spanjes magt, als kaf verstuiven zag,[216]
Zich voor de zee gevormd, gevormd om de aard' te toonen,
Dat nooit zijn waterleeuw zich straffeloos laat honen.

Wel hem, die 't Vaderland meer dan zich zelf bemint,
In 't sneuvlen voor haar eer een' zuivren wellust vindt,

197 *Zoo staat een*: Gelik een
198 *Als ... oogen*: Voor 't eerst in 't diepst van 't bosch een' tijger komt voor oogen:
207 *op*: open.
212 *'t lillend rif*: de laatste stuiptrekkingen van het gedode dier.
213 *aan zijnen moed beschoren*: door zijn moed veroorzaakt.
216 *als kaf verstuiven zag*: als zeer lichte stof uiteen stuift. Vgl. Job 21:18; Ps. 1:4; 35:5; Jez. 29:5; Hos. 13:3.

Die niet met woest getier, onvruchtbre taal, of loosheid,[221]
Dien achtbren naam misbruikt, tot dekking van zijn boosheid;
Maar die door daden toont, terwijl de noodstorm brult,
Dat hij zijn pligten kent, dat hij zijn' pligt vervult!
Gelijk een Diamant haar stralen schiet in 't duister,
Schijnt ook zijn roem, zijn deugd, met onverdoofden luister.[226]
Uw naam, ô Claasens, wordt bij 't laatste nageslacht,[227]
Met heilgen eerbied en bewondering herdacht!
Trotsch zijn wij op den glans, die van u af komt dalen!
Zoo schenkt het goud meer gloed, verlicht door Phebus stralen.

't Was Neêrland niet genoeg, dat aan het Spaansche strand,
Philippus vloten zijn veroverd en verbrand;[232]
Aan 's aardrijks ander eind ontving hij dieper wonden:
Naar 't Westerdeel der aard' werd Claasens afgezonden;
Zijn zinspreuk is: ‘voor God, verwinnen of vergaan!’
Zijn naam heeft reeds den schrik verspreid langs d'Oceaan.
Wie durft dien dappren Zeeuw bestrijden? wie zal 't wagen?
't Is de overmagt alleen, die schriklijk op komt dagen.
Acht schepen, zwaar van bouw, omsinglen thans den held;
Hij staat alleen, maar vast, gelijk een rots 't geweld
Der eeuwen, 't woest gebrul des donders, fier blijft trotsen.
Schoon stormen aan zijn' voet in wilde golven klotsen,
Schoon schip bij schip, met kracht geslingerd op zijn borst,
Verbrijzeld henen stuift, staat hij, met kracht omschorst,

221 *loosheid*: slechtheid, gemeenheid.
226 *Schijnt ... luister*: Schijnt ook altoos zijn roem met onverdoofden luister.
227 *Claasens*: de Zeeuwse vice-admiraal Reinier Claeszen wordt hier bejubeld vanwege zijn heldhaftige zelfopoffering in 1606. Hij behoorde tot een grotere vloot, die onder het bevel van de Zeeuwse admiraal Willem Hautain stond en tot doel had de Portugese schepen in de vaart naar Oost-Indië te hinderen. Door tegenwind en storm raakten vijf schepen van de hoofdvloot af, waaronder het schip van Claeszen. Deze werden door acht Spaanse schepen overvallen. De andere namen de vlucht, maar Claeszen bleef zich tegen de Spaanse overmacht verzetten. Toen er geen redden meer aan was, besloot Claeszen zijn schip, de overgebleven bemanning en zichzelf op te blazen.
232 *Philippus*: Filips II, koning van Spanje.

Belacht het woeden van de orkanen en van de eeuwen.
Zoo staat ook Claasens; 'k zie de dolle Spanjaards schreeuwen,
En tieren, daar men hem in eenen kring besluit;[247]
(Zoo brult het ongediert' der woestenij naar buit.)
Men tracht, schoon vruchtloos, hem tot d'overgaaf te nopen:
Neen; duur wil hij de zege aan 's lands tijran verkoopen.
Tot d'ongelijken strijd maakt hij zich straks gereed;[251]
Hij denkt aan God, aan Spanje, aan Neêrland, en zijn' eed.
Nu barst de dood eensslags uit duizend koopren monden;
Zijn masten, zeil en roer zijn ras in zee verslonden;
Het reddelooze schip geeft vreeslijk krak bij krak;
Hij strijdt twee dagen op 't halfgesloopte wrak.[256]
Nu roept hij 't volk bij een, en zegt, met vonklende oogen:
‘Gij die nooit hebt gebukt voor Spanjes dwangvermogen;
Die hem de zege hebt in strijd bij strijd ontroofd,
Spitsbroeders! zult gij nu, met nederhangend hoofd,[260]
Beschimpt, gesmaad, geboeid, u schandlijk overgeven?
Uw beulen danken voor een afgebedeld leven;
Of kiest gij nevens mij, den dood voor 't Vaderland?
Beslist: dan steekt dees lont ons luttel kruid in brand![264]
Dan zal dit brandend wrak aan 's vijands vloot zich hechten,
En stervend zult gij dus uw beulen nog bevechten.’
Hij zwijgt: - hij grijpt de lont; 't volk roept vol geestdrift uit:
‘Ja, sterven wij met roem; steek, steek den brand in 't kruid!’
Nu wijdt zich elk ter dood; er wordt niet meer gestreden,
Maar knielend storten zij hun allerlaatste beden,
En Claasens, daar hij 't hart verheft tot zijnen God,
Smeekt voor zijn gade en kroost in hun ondraaglijk lot:
Hij ziet hun wanhoop, ziet hun tranen, hoort hun klagen,

247 *besluit*: insluit.
251 *straks*: direct, onmiddellijk.
256 *Hij ... wrak*: Twee dagen strijdt hij nog op 't halfgesloopte wrak.
260 *Spitsbroeders*: strijdmakkers.
264 *ons luttel kruid*: terstond het kruid

Zijn' zoon de moeder naar des vaders weêrkomst vragen![272-274]
Hij stoot dit denkbeeld weg: bidt vurig, rijst, en zucht!
En werpt de lont in 't kruid, en 't schip barst in de lucht.

Rust, ongelukkigen, rust zacht in 't hart der baren!
Vol weemoed blijven we op uw heldengrootheid staren.
Schoon gij uw Vaderland, uw erf niet weêr mogt zien,[279]
Geen teedre maagdenhand den lauwer u zal biên,
De zee uw lijken dekt, een spel der wilde golven,
Uw namen sterven niet; uw roem blijft onbedolven;
Ja vlamt, en schittert hel, en weêrkaatst in 't verschiet,
De vlam van 't schip gelijk, waar op gij 't leven liet.
Wij blijven op uw' moed met dankbre aanbidding staren!
Rust, ongelukkigen, rust zacht in 't hart der baren! -

Zweef Zangster, zweef mij voor, zing Neêrlands watermagt:
En gij, mijn Landgenoot! erken uw voorgeslacht.[288]

Ziet gij die korenzee daar golven op de velden?
Haast zal een gunstige oogst des bouwmans vlijt vergelden![290290]
In de opgedolven voor wierp hij slechts weinig graan,[291]
En ziet thans duizenden van halmen om zich staan,
Die ruischen op den wind, het loon van zweet en zorgen.
Hij, aan den stal ontvlugt, voor 't lichten van den morgen,
Baadt zich in daauw en mist, van 't ploegpaard vergezeld,
En staat de stormen dóór op 't half doorweekte veld.
Vergeefs dat hem het zweet gudst langs verschroeide kaken,
Zijn' schedel zich verkalkt door 't roostend zonneblaken;
Vergeefs dat geest, en kracht, en 't hijgend ploegvee zwicht,
Hij denkt slechts aan den oogst! - en de arbeid valt hem ligt.

272-274 *Smeekt ... vragen*: Smeekt voor zijn gade en kroost, in heur ondraaglyk lot: / Hij ziet haar wanhoop, ziet haar tranen, hoort haar klagen, / Zijn' zoon de moeder naar de komst des vaders vragen!
279 *erf*: land (dat reeds enkele generaties door hetzelfde geslacht wordt bewoond).
288 *erken*: waardeer, wees dankbaar voor.
290 *bouwmans*: akkerman.
290 *vergelden*: compenseren, goedmaken.
291 *voor*: ploeggeul.

Zoo, Nederlanders, zijn uw onverwinbre vloten,
Uit schepen, rank van bouw, uit hulken voortgesproten!
Maar 't voorgeslacht zag ras, tot loon der heldendaân,
Zijn vloten, wijd en zijd, de onmeetbre zee beslaan,[304]
Als halmen 't vruchtbaar veld des nijvren landbeploegers.
Niets wederhield den moed van Hollands waterzwoegers!
Ze ontzagen geen gevaar, geen koude of zonnegloed!
Zij dachten aan den oogst! - en de arbeid was verzoet.
De Noordpool school vergeefs in nare schemeringen,
's Lands vloot wist door dien mist en nevel heen te dringen.

ô Gij, wiens Neêrlands hart voor Neêrlands heil blijft slaan,
Plaatst u met mij aan 't strand van deeuwgen Oceaan!
Beklimt met mij dit duin, ziet van zijn hoogte neder,
En roept daar nevens mij, de vorige eeuwen weder.
Ja! 'k hoor de baren hier zich brijslen op het strand,[315]
Maar ach! geen golfje voert een schip naar 't Vaderland.
Thans zwerft één eenzaam hulkje op de onbevolkte baren,
Waar eertijds 't loflied klonk van onze waterscharen![318]
Thans schetst één nietig pinkje aan mijn' verscheurden geest,[319][319]
De honderd schepen, die hier eertijds zijn geweest. -

Verbeelding, voer mij in die goddelijke tijden!
'k Mag, heilig voorgeslacht, u hier mijn tranen wijden,
Hier in uw grootheid mij verliezen! mijn gezigt
Blijft op de onmeetlijkheid van d'Oceaan gerigt.
Verbeelding toover mij in de eeuwen die vervlogen!
(Ja, gij verhoort me! 'k voel aan 't heden mij onttogen!)
'k Leef in der vaadren tijd! - Een vloot daagt uit den vloed!
Een wolk van zielen stroomt de schepen te gemoet!

304 *beslaan*: bevaren.
315 *brijslen*: breken.
318 *waterscharen*: vloot.
319 *pinkje*: scheepje.
319 *verscheurden*: gekwelde.

Ik hoor het zegelied! ik hoor den vlootling schateren,[329]
En 't dondren van 't kanon, dat dreunt langs 't vlak der wateren!
De Nederlandsche vlag, fier op haar zegepraal,
Golft onverlet en vrij bij 't buldren van 't metaal;
Een sleep van kielen volgt, ontredderd en doorschoten,
Met neêrgerukte vlag, een buit op 's vijands vloten.
'k Zie d'Overwinnaar! ja, de Ruiter stapt aan land:
Hij klemt een' waterstaf in zijn gevreesde hand.
Vier dagen streed 's lands Held om de oppermagt der golven;
Vier dagen was de zee in rook en vlam bedolven;
Vier dagen beefde de aarde en zee van 't krijgsgerucht;[337-339]
Ja 't scheen dat de Etna, aan Sicieljes strand ontvlugt,[340]
En vlottende op de zee, zijn sulfervlammen slaakte,[341341341]
En stroomen vloeibaar vuur uit zijnen afgrond braakte;
Maar uit die hel van vuur, dien schrikbren zwavelgloed,
Rees Neêrlands waterleeuw met onverzwakten moed:
De zee, door Ruiters arm ontslagen van haar boeijen,
Scheen meerder zacht en kalm naar Hollands strand te vloeijen.
Ja 't scheen of in 't geruis, dat ieder golfje gaf,
Een loflied werd gehoord op Neêrlands waterstaf. -[348]

329 *schateren*: juichen.

337-339 *Vier ... krijgsgerucht*: de Vierdaagse Zeeslag (11-14 juni 1666) vond plaats tijdens de Tweede Engelse Oorlog. De Nederlandse vloot, die de Engelse zware schade wist toe te brengen, stond onder leiding van Michiel de Ruyter. Mede dankzij deze overwinning ontstond in de Republiek een ware De Ruyter-cultus.

340 *Etna*: vulkaan op Sicilië. De verwijzing naar Sicilië is in verband met De Ruyters naam veelzeggend. Op verzoek van het Spaanse bewind stuurde Willem III in 1675 een hulpvloot onder bevel van Michiel de Ruyter naar Sicilië. Het doel was Sicilië, dat onder Spaans bewind stond, te beschermen tegen de Fransen. De Ruyter stierf op 29 april 1676 aan de verwondingen die hij tijdens deze slag opliep.

341 *vlottende*: drijvende.

341 *sulfervlammen*: brandend hete vlammen; 'sulfer' (zwavel) kan hier ook verwijzen naar zwavel als bestanddeel van buskruit en dientengevolge naar het oorlogsgeweld op zee.

341 *slaakte*: losliet.

348 *Neêrlands waterstaf*: vgl DHN III, 75.

ô Had ik woorden, had ik krachten, had ik zangen,
Hoe zoudt ge, ô Vaderen, mijn dankbre hulde ontvangen!
Hoe zou ik, met het vuur mijns boezems toegerust,
Uw' lof weêrgalmen doen van Oost naar Westerkust,
Ja, vreemde volken voor uw grootheid neêr doen knielen,
En 't diep gevallen kroost weêr met uw kracht bezielen!

Maar wie schetst Heemskerk ons, die naar den Noordpool streeft,[355]
Door vuur en ijsschots boort, en bij Gibraltar sneeft!
Van Goens! die Koningen zijn ketens heeft doen dragen,[357]
En 't Oosten heeft geklemd aan Neêrlands zegewagen!
Wie Kortenaar, wiens vuist voor ons de Sond ontsloot![359]
Piet Hein, den winnaar van des Ibers zilvren vloot,[360]
Die aan Brazieljes kust op Spanje zegepraalde,
Een' oogst van lauwren won, en met zijn bloed betaalde!
Wie schetst de Brakels! wie van Nes, die in het vuur,[363][363]
Naast een' de Ruiter stond, als een' onwinbren muur!

355 *Heemskerk*: Jacob van Heemskerck (1567-1607) voer in 1607 als bevelhebber van een Nederlandse oorlogsvloot naar de Spaanse kust. Hij viel op 25 april 1607 de Spaanse vloot bij Gibraltar aan, maar stierf door het tweede Spaanse schot dat op hem werd afgevuurd. Zijn dood werd gewroken doordat de Nederlanders vervolgens een grote overwinning op de Spanjaarden boekten.

357 *Van Goens*: Rijklof van Goens (1619-1682) verbleef jarenlang in Oost-Indië, waar hij een reeks van functies bekleedde. In 1678 klom hij op tot gouverneur-generaal.

359 *Kortenaar*: Egbert Kortenaer (ca. 1605-1669) speelde als vlagofficier tijdens de Noordse oorlog in 1658 een belangrijke rol in de slag in de Sont.

360 *Piet Hein*: Piet Hein (1577-1629), admiraal in dienst van de West-Indische Compagnie, veroverde in 1628 de Spaanse Zilvervloot.

363 *de Brakels*: de bekendste is Jan van Brakel (1638-1690), die als kapitein een belangrijke rol speelde in de Tweede Engelse Oorlog (1665-1667). Hij zou tijdens de tocht naar Chatham in 1667 de ketting hebben doorbroken die de rivier de Medway afsloot. Er waren nog meer Brakels als kapitein actief op de Nederlandse vloot: Cornelis van Brakel (streed rond 1630 tegen de Duinkerkse zeerovers), diens zoon Pieter van Brakel (vocht onder leiding van De Ruyter mee in de slag bij de Sont in 1658) en diens zoon Cornelis van Brakel (1661-1717).

363 *van Nes*: Aert van Nes (1626-1693) was vice-admiraal onder De Ruyter, nadat deze in 1665 tot bevelhebber van 's lands vloot was gekozen.

Wie huldigt Wassenaar! die 't vorstlijk Koppenhagen,[365]
Door Zwedens vuist beklemd, heeft van 't beleg ontslagen,
(Wat tijden! toen was de eer, de onschendbaarheid ons deel!)
En opvloog in de vlam van 't barstend zeekasteel.
Wie voelt zijne onmagt niet, wanneer hij in zijn zangen,
Den lauwer bij het graf der Trompen op zal hangen?[370]

Wat Godlijk heldenvolk! - neen, 't vrije Griekenland,
Zag nooit een' eedler drom verzameld aan zijn strand.
Hier nadert Evertsen! - verheft U, Landgenooten,[373]
Voelt d'adeldom des stams waar uit gij zijt gesproten. -
Hier nadert Evertsen! in 's lands vergaderzaal:
Alom omhangen met der Britten wapenpraal,
Spreekt hij: ‘ô Laat mij de eer, de onschatbare eer verwerven,
Om voor de vrijheid van mijn Vaderland te sterven!
Vier mijner broederen, en mijn vader, met mijn' zoon,
Zijn strijdend voor 's lands regt gesneuveld! ook dat loon[379-380]
Zij aan mijn' dienst vergund, na veertig jaren strijden!

365 *Wassenaar*: Luitenant-admiraal Jacob van Wassenaer van Obdam (1610-1665) speelde een belangrijke rol in de slag bij de Sont, waarbij de Zweedse bezetting van Kopenhagen en daarmee de blokkade van de Sont werd opgeheven. Zie ook DHN II, 283-288.

370 *Trompen*: vgl. DHN II, 455.

373 *Evertsen*: Johan Evertsen de Oude (vgl. DHN II, 455) onderscheidde zich onder meer in de zeeslagen van de Eerste Engelse Oorlog en klom op tot luitenant-admiraal van Zeeland. Tijdens de Tweede Engelse Oorlog werd hij als bevelhebber gepasseerd. Toen zowel Van Wassenaer van Obdam als diens plaatsvervanger Kortenaer waren gesneuveld, eiste hij het leiderschap op, maar dat bracht hem in conflict met Cornelis Tromp. Vanaf dat moment was Evertsen een controversiële zeeofficier. Hij trok zich terug uit de zeedienst. oen zijn tien jaar jongere broer Cornelis, die hem was opgevolgd, in juni 1666 tijdens de Vierdaagse Zeeslag sneuvelde, keerde Johan echter weer terug als luitenant-admiraal van Zeeland. Hij kwam kort daarna om het leven, aan het einde van de eerste dag van de Tweedaagse Zeeslag, in augustus 1666.

379-380 *Vier ... gesneuveld*: Vier van zijn broers (Cornelis, Evert, Pieter en Geleyn), zijn vader (Johan Evertsen) én zijn zoon Jan Evertsen de Jonge stierven op zee.

'k Wil 't overschot mijns bloeds aan 't heil van Neêrland wijden!'
Hij gaat: - beklimt de vloot! knot Engelands dwingelandij! -[383]
En als zijn broedren, zoon, en vader sneuvelt hij. -

ô, Wie bij dit verhaal zijn borst niet voelt ontgloeijen,
Niet naar zijn tombe snelt! daar niet een traan laat vloeijen,[386]
Dáár niet met bloote kruin het koude marmer kust,
Waar onder 't overschot dier martelaren rust;
Daar God niet knielend dankt met zaamgeklemde handen,
Verdient des mijnslaafs lot, in 's aardrijks ingewanden!

En gij, gij die alleen een volk onsterflijk maakt,
Voor wien in 't Neêrlands hart de erkentnis eeuwig blaakt,
ô Schoonste flonkerster in Hollands praalgesteente,[393393]
Gij afgod van de vloot, en liefling der gemeente,
De Ruiter! ideaal van deugd, beleid en magt,
En trouw en vrijheidsmin tot één geheel gebragt!
Zoude ik U zingen? neen: 't ontbreekt mijn hart aan woorden! -
Mijn zoon! zoo ge eenmaal zwerft in vergelegene oorden,
Daar hoort een onverlaat, die bassend uit zijn niet,[399]
Op Hollands grootheid schimpt, op ons zijn zwadder schiet![400]
Uw ziel zij op den worm niet straks in toorn ontstoken!
Noem slechts de Ruiters naam! en Neêrland is gewroken. -

Waar is die dichter, waar die lieveling van 't lot,
Die Neêrlands redder, en beschermer onder God,
Naar waarde zingen kan, en zijn triumfen melden?
Wie telt de vlokken sneeuw, die glinstren op de velden?
ô Schepper van uw zelf! de Ruiter! neen, geen zang

383 *knot*: perkt...in.
386 *zijn tombe*: Johan Evertsen de Oude werd in 1686 met zijn broer Cornelis bijgezet in een praalgraf in de Oude Kerk te Middelburg.
393 *flonkerster*: stralende ster.
393 *praalgesteente*: schitterend edelgesteelte.
399 *bassend uit zijn niet*: kwaadsprekend vanuit een positie van nietswaardigheid.
400 *zwadder*: beledigingen.

Klimt ooit zoo hoog, dat ooit uw roem zijn regt erlang'![408]
Wie schetst U daar ge Algiers doet voor uw magt bezwijken![409]
Den Britschen luipaard dwongt zijn havens in te wijken,[410]
Den schrik in Londen voert, Sheernesse in vlam doet staan![411]
Wie zingt uw strijden, nooit gezien op d'Oceaan?
U, daar ge in lauwren rijk, in d'avond van uw leven,
Niet weigert voor uw land aan Etnaas voet te sneven![414]
Geen zee zag ooit uw vlag, of heeft voor u gebeefd!
Geen volk, waar niet uw naam op aller tongen zweeft!
Maar neen! ik waag het niet na Feith uw' lof te zingen,[417]
Beschermgod van ons land! ja, 'k voel mijn snaren springen. -
Gij zijt het Ruiter, die in 't wee, dat op ons drukt,
Ons de achting voor ons zelfs nog niet geheel ontrukt:
Ik wil, bij 't marmer dat uw asch omsluit, gezeten,[421]
Verstommen bij uw deugd, mij zelf en de aard vergeten.[423]

Men zegt, dat toen de Brit, stout op zijne overmagt,
In de afgeloopen eeuw ons aanviel onverwacht,
Bij Doggersbank 's lands vloot dacht weerloos te verrassen,[425]
De Ruiters schim, met kracht opdonderde uit de plassen,
En als een sterke God, rondwarend' door de vloot,

408 *erlang*: kan verkrijgen.
409 *daar ge ... bezwijken*: De Ruyter vocht tussen 1661 en 1663 tegen de Noord-Afrikaanse zeerovers, die onder meer vanuit Algiers opereerden.
410 *Den Britschen luipaard*: Engeland voerde een luipaard in zijn wapen; om die reden wordt luipaard vaak als synoniem voor Engeland gebruikt.
411 *Sheernesse ... staan*: tijdens de Tweede Engelse Oorlog, in juni 1667, werd het Engelse eiland Sheerness door de Nederlandse vloot gebombardeerd en geplunderd.
414 *Etnaas voet*: De Ruyter stierf aan de gevolgen van de verwondingen die hij opliep in de slag bij de Etna op 22 april 1676 (vgl. DHN III, 340).
417 *Feith*: Rhijnvis Feith (1753-1824) publiceerde in 1784 een lofdicht op Michiel de Ruyter.
421 *Ik wil ... gezeten*: het graf van De Ruyter bevindt zich in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.
423 *stout*: trots, hooghartig.
425 *Doggersbank*: de slag bij Doggersbank vond plaats tijdens de Vierde Engelse Oorlog, op 5 augustus 1781. Hoewel de strijd onbeslist eindigde, werd deze in de Republiek als een overwinning gevierd.

De kracht van Zoutman sterkte, en ons zijn' bijstand bood![428]
Kingsbergen was het, die bij 't buldren der kartouwen,[429][429]
Het eerst gewaardigd was die godenschim te aanschouwen!
De zee erkende ras haar meester, die voorheen
Nooit, dan tot Hollands roem, op haar gebied verscheen.[429-432]
't Zien van de Ruiters schim gaf veerkracht onder 't vechten,
En deed de zegepalm aan onze wimpels hechten.
Europa zag verbaasd, dat nog op Neêrlands grond,
Een onverbasterd teelt van helden zich bevond,
Dat aangesard ten strijd het spoor der vaadren drukte,
En, dwars door staal en vuur, den Brit zijn zege ontrukte,
Den Luipaard, die zoo dol 's volks krachten had getergd,
Bebloed en magtloos joeg, naar 't rotsig krijtgebergt'.

Dit was de laatste straal van Neêrlands ouden luister!
De zon neeg nu ter kim, ras zonk ze in 't aaklig duister!
Maar eenmaal rijst zij weêr, door neevlen niet bezwaard,
En wij, wij worden weêr de Ruiters deugden waard.

Zoo zien wij d'adelaar op onverzwakte pennen,
Van 't hooge rotsgevaart, door 't ruim des hemels rennen,
En storten op zijn prooi, en scheuren 't met zich voort,
Dat hij door wolken heen de zon in 't aanzigt boort:
Maar als hij onverwacht in 't net zich voelt gevangen,
Bezwijkt zijn kracht en moed, hij laat zijn slagpen hangen,[450]
Het vuur van 't oog bezwijkt, het minder vooglenheir,
(*Wel eer zijn prooi!*) *ziet nu beschimpend op hem neer:*

428 *Zoutman*: Johan Zoutman (1724-1793) was bevelhebber van de Nederlandse vloot tijdens de Vierde Engelse Oorlog.
429 *Kingsbergen*: Jan Hendrik van Kinsbergen (1735-1819) speelde als eerste officier onder Zoutman een belangrijke rol tijdens de Slag bij de Doggersbank.
429 *kartouwen*: scheepskanonnen.
429-432 *Kingsbergen ... verscheen*: deze regels ontbreken in de tweede druk
450 *slagpen*: vleugel.

Doch als het ijzer breekt, waar aan hij was gesloten;
Herneemt hij moed en kracht, en spot met donderkloten,[454]
En stijgt verschriklijk op, als aller vooglen vorst,
Die d'oppersten Jupijn en zijnen bliksem torscht.[445-456456]

454 *donderkloten*: bliksemslagen die klinken als de inslagen van kanonskogels.
445-456 *Zoo ... torscht*: deze passage komt ook voor in de eerste druk, nl. VI, 261-271. In de tweede druk komt deze passage bij abuis op beide plaatsen voor.
456 *torscht*: draagt. De adelaar is gewijd aan oppergod Jupiter, die doorgaans wordt voorgesteld met een bliksem in de hand.

Vierde zang.

Adeka wordt weggevoerd door de Portugezen.

Zeevaart.

Daar staat zij, Neêrlands maagd. Door golvend licht omschenen,
Slaat zij haar scheppend oog door 't ruim des hemels henen,
En kluistert, met één wenk, elk sterfling aan haar' zij'!
Elk schijnt voor 't juk gevormd, en zij alleen is vrij:
Gevoel van waarde en kracht, en hoogheid, en vermogen,[5]
Vereedlen haar gelaat en vonklen in haar oogen:
Zij drilt een zware speer in de uitgestrekte hand,[7]
Terwijl de glans der zon op 't gouden harnas brandt!
De blanke vederbos golft in de zonnestralen,[9]
Die van den zilvren helm weêrkaatsend nederdalen:
Fier staat zij als een telg of lievling van de goôn,
En is het ideaal van 't eedle, en 't ware, en 't schoon.

Daar staat zij, Neêrlands maagd! De schatting aller volken[13]
Ontvangt zij! wierookgeur stijgt voor haar naar de wolken:
De grijze Ganges rijst van uit zijn' heilgen vloed,
En voert, met d'Indus, haar zijn gaven te gemoet!
De reine parel, in der watren diep verloren,
Is haar van Ormus strand tot diadeem verkoren![1818]

5 *en vermogen*: van vermogen
7 *drilt*: beweegt... om goed te richten.
9 *vederbos*: helmtooi.
13 *schatting*: waardering, maar ook: belasting (zoals onderworpen volken die moeten opbrengen).
18 *Ormus*: toenmalig koninkrijk in de Perzische golf, dat lange tijd door de Portugezen bezet was.
18 *diadeem*: kostbaar versierde band die door hooggeplaatste personen om het voorhoofd wordt gedragen.

De vrucht die 's wijzen brein verheldert in den nacht,[19]
Wordt haar, door d'Arabier, van Mocchaas grond gebragt,[20]
De geurige kaneel uit Taprobaansche bosschen;[21]
De voedende muskaat, in dik gezwollen trossen,
Aan Bandaas grond ontvoerd, ontvangt ze, en schenkt ze aan de aard'![23]
Een schat door bloed en zweet, in 't gloeijend Oost vergaard!
Wat wolk van zielen snelt van Oost en West haar tegen![25]
Haar aanblik schenkt geluk, haar komst spelt rust en zegen!
En blank en rein van hart, als vers gevallen sneeuw,
Staat zij daar! schuts der aard', verdeedigd door haar leeuw,[28]
Wiens onvernielbre muil en vlammenschietende oogen,
Wiens manen, golvende als de zee door storm bewogen,
En nooit verstompte klaauw, en onverzwakte kracht,
Haar sterken in den strijd met Spanjes overmagt.

Wat vreemde Volken zien we in 't Oost haar tegensnellen!
Elk toont de kluisters, daar de Taag hen in dorst knellen;[34]
De striemen, diep geploegd in de opgereten huid,[35]
Der Portugezen woede, en plondering, en buit!
De maagd van Neêrland wenkt! haar leeuw, in woede ontstoken,
Vliegt brullende op ten strijd! - en 't Oosten is gewroken.

19 *vrucht*: koffieboon.
20 *Mocchaas grond*: Mocha, een Arabische havenstad aan de kust van Jemen, was in de zestiende en zeventiende eeuw een belangrijke exportplaats van koffie.
21 *Taprobaansche bosschen*: Taprobane is de oude naam voor Ceylon.
23 *Bandaas grond*: de Banda-eilanden, veroverd in de zeventiende eeuw door de Nederlanders, waren onder andere belangrijk voor de productie en overzeese handel van nootmuskaat.
25 *tegen*: tegemoet.
28 *schuts*: beschermvrouwe.
34 *de kluisters ... knellen*: de ‘Taagse kluisters (boeien)’ verwijzen naar het in de ogen van Helmers afkeurenswaardige gedrag van de Portugezen tijdens hun expedities naar de Oost.
35 *opgereten*: opengescheurde.

Van Nangazakies ree' tot Babelmandels grond,[3939]
Klinkt zegenend de naam van Nederland in 't rond.

Welaan, ik stort mij in den vloed der zonnestralen:
'k Wil in 't verzengend Oost verkwikkend adem halen!
Mijn zang volgt Neêrlands maagd langs 't gloeijend zonnespoor.

Leen, onverbasterd kroost der helden! leen mij 't oor;
Volg me op 't oneindig vlak der onbezochte wateren!
Hoor daar der oudren lof langs strand en rotsen schateren:
Der vaadren loflied klinkt in 't oor der kindren schoon!
Volgt, Nederlanders! volgt mijn' Vaderlandschen toon.

De Geest die 't menschdom leidt, tot 's aardrijks gids verkoren,
Bezielde Gamaas hart om 't Oosten op te sporen![50]
Het schriklijk nevelspook, dat van het voorgebergt'
Van Afrika, den moed des stoutsten zeemans tergt,
Weêrstaat hij; hij dringt door tot die gezaligde oorden,
Waar eeuwge Lente lacht aan Indus rijke boorden!
Waar 't aardrijk ongevergd zijn' vruchtbren schoot ontsluit,
En 't menschdom zegent met de keur van vrucht en kruid:
Der Specerijen geur aâmt daar hem allerwegen,
Als hij op bloemen rust, uit amberbosschen tegen.[58]
Maar ach dit Paradijs wordt ras een aaklig graf!
De woeste Portugees zwaait daar zijn' schrikbren staf,[60]
En plast in 't gudzend bloed van Vorsten en gemeente,
En slokt 's Lands schatten in, en knaagt aan 't dor gebeente,
(Zoo woedt een tijger op zijn prooi met ijzren tand!)
Heel 't Oosten kermt vergeefs om hulp en onderstand.

39 *Nangazakies ree*: de kust van de Japanse stad Nagasaki, waar de Nederlanders handel dreven met Japan.
39 *Babelmandels grond*: Babelmandel is een kustplaats, gelegen aan de Straat van Babelmandel die schepen toegang verschafte tot de Rode Zee.
50 *Gamaas*: Vasco da Gama (1469-1524), de Portugese ontdekkingsreiziger die de eerste expeditie van Portugal naar India leidde.
58 *amberbosschen*: een bos van amberbomen; uit de bast vloeit een soort welriekende hars.
60 *schrikbren*: schrikwekkende.

De geest van 't menschdom wil die gruweldaân doen enden,
Maar waar is 't volk, dat zich naar 's aardrijks boord wil wenden?[66]
Wie wederstaat den Taag, aan d'Iber thans verknocht?[67]
Wie deinst niet huivrig weg voor d'onafzienbren togt?

't Is Nederland alleen! - Naauw is zijn boei verbroken,
Of 't wil zijn vijand in zijn eigen hart bestoken.
't Is niet genoeg, dat in Europa 's Ibers magt
Zich brijzelde op de borst van 't godlijk voorgeslacht;[71-72]
Die leeuwenteelt wil meêr: wil aan des Aardrijks hoeken,
Steeds hongrend naar triumf, zijn prooi, zijn' vijand zoeken!
Geen strand, waarop de dood en 't wild gedierte schuilt,
Geen klippen, aan wier voet de orkaan afgrijslijk huilt,
Geen gif, in pijl bij pijl door wilden afgeschoten,
Geen vuur, door 't kreeftgestarnte op d'Oceaan gegoten,
Bedwingen Houtmans moed, die naar het Oosten snelt,[79]
Met schepen, rank van bouw, en luttel volks verzeld.

Hij gaat, ziet achter zich reeds Teneriffes Toppen.[81]
't Verzengend kreeftvuur roost de Nederlandsche koppen,[82]
't Gebrek spookt aaklig rond, geen wolk brengt regen aan,
En vastgeketend ligt de vloot op d'Oceaan.
Geen wind bezielt het zeil, en de uitgedroogde longen
Zijn door 't verpestend vuur verschroeid en toegewrongen.
Zij vordren! nu ontsluit de orkaan zijn woest gebied,
En zweept zijn stormen voort, en knakt elk schip als riet!
Een tastbre nacht bedekt het eeuwig ruim der wateren!

66 *'s aardrijks boord*: einde, uiterste grenzen.
67 *aan ... verknocht*: in 1580 nam Filips II de macht over in Portugal; vanaf dat moment werd Portugal als een provincie van Spanje beschouwd.
71-72 *'s Ibers ... voorgeslacht*: verwijzing naar de Tachtigjarige Oorlog; de Spaanse macht liep zich stuk op de mannen van het goddelijk voorgeslacht (ofwel de Nederlandse strijders).
79 *Houtmans*: Cornelis de Houtman (1565-1599) voer in 1595 als eerste Nederlander via Kaap de Goede Hoop naar Indië.
81 *Teneriffes Toppen*: de vulkanen van Tenerife, een van de Canarische Eilanden.
82 *kreeftvuur*: hitte van de zon (vgl. DHN I, 115).

't Schip rijst ten hemel, stort in d'afgrond; 't schriklijk klateren
Des donders, 't rosse licht des bliksems, 's volks geween,
Wart aaklig dag en nacht, en lucht en zee, door een.
Het roer ontzegt zijn dienst; de mast, de stengen kraken;[93]
Men ziet in ieder golf een' wissen dood genaken.
Hier barst de zee alom in 't reddelooze schip;
Daar dreigt verpletterend eene ongekende klip.[96]
Maar Houtmans geest blijft kalm, schoon de elementen brullen:
Hij peinst op 't groot ontwerp, dat hij nog moet vervullen. -[98]
Nu zwijgt de orkaan, de zee wordt effen, 't zonlicht daalt,
En 't voorgebergte rijst dat Afrika bepaalt.

Daar heerscht de nevelvorst, die reeds sints Gamaas dagen,[101]
Elk scheepling van den Taag met siddring heeft geslagen![102]
Vlak voor der stormen kaap, steekt hij bij 't woest geluid[103]
Der baren, 't vreeslijk hoofd door rif en branding uit:
Hij rijst verschriklijk op, en schijnt een rotsgevaarte,
Dat met orkanen spot, gesteund door eigen zwaarte.
Voor dappren Houtmans oog slechts zigtbaar, staat hij daar.
De winden vliegen en doorwoelen 't golvend haar!
Zijn oogen staan, gelijk twee kolen, in het donker;
En nevlig is 't gelaat, als 't vroege daggeflonker,
Eer nog de glans der zon de ontwakende aard' bestraalt,
Waar flaauwe purpergloed reeds de oosterkim bemaalt;[112]
Zijn forsgespierde vuist beklemt een schrikbre roede,[113]

93 *de stengen*: en stengen
96 *ongekende*: onbekende.
98 *ontwerp*: plan.
101 *nevelvorst*: personificatie: als een heerser gebiedt de ‘nevelvorst’ over de nevel. Deze passage (vs. 101-116) is geïnspireerd op Luis de Camões' *Os Lusíadas* uit 1572 (V, 39-60), waarin een soortgelijke verschijning onheilspellende woorden tot Vasco da Gama richt.
102 *scheepling van den Taag*: Portugese scheepvaarder.
103 *der stormen kaap*: Kaap de Goede Hoop heette aanvankelijk Stormkaap (zie ook DHN IV, 148).
112 *oosterkim*: de oostelijke horizon.
113 *roede*: twijg of tak, dienend als strafwerktuig.

Gelijk aan d'oudsten eik, dien Etnaas bosch ooit voedde!
Zijn stem is als 't geruisch van Niagaraas val,[115]
Die van de rotsen schuimt in 't wederkaatsend dal.

‘Wee, wee hem, die het waagt mijn heerschappij te trotsen!’
(Dus brult hij) ‘elk verga, verpletterd op mijn rotzen!’
Maar als zich Neêrlands vlag vertoont aan zijn gezigt,
Verzacht zijn stem, zijn woede wijkt, zijn gramschap zwicht!
‘U groet ik’ (zegt hij) ‘die de menschlijkheid zult wreken.
'k Zie 't Oosten, uitgemoord, zijn handen opwaarts steken;
't Gilt om een' redder, zijn vergoten bloed eischt wraak;
Gij zijt verordend tot die Goddelijke taak![124]
't Is dus door 't lot bestemd! Ik zelf zal voor u zweven,
'k Heb d'Iber en den Taag in uwe hand gegeven;
De schat van 't morgenland zij 't loon van Neêrlands moed;[127]
Maar 't dorste nimmer naar der Indianen bloed.[128]
Welaan, voor u zij 't boek van 't noodlot opgeslagen,
Dring, Houtman, in den nacht der ongeboren dagen![130]
'k Versterk uw oog! zie toe.’ - ô Wonder! 't rotsig strand,
Door 't roofgediert' bewoond, door zonnevuur verbrand,
Verandert; dekt zich nu met hooge en vruchtbre bosschen,
En Bacchus schat gloeit blij in digte en purpren trossen![134]
Hij ziet den grond bedekt met huizen zonder tal,[135]
De reê met schepen, hier vereend van overal,
Beschut door 't hoog kasteel met dubblen muur en schansen,
Fier golft der Staten vlag, en wappert van de transen.[138]
Daar rust het sterke rund in klaverrijke wei,
Ginds drijft de landman 't staal door harde en vruchtbre klei;

115 *Niagaraas val*: de watervallen van Niagara in de Verenigde Staten.
124 *verordend*: geroepen.
127 *morgenland*: dichterlijke uitdrukking voor de landen waar de zon opkomt, het Oosten.
128 *Indianen*: inwoners van Indië.
130 *Dring ... dagen*: zie ... in de toekomst!
134 *Bacchus schat*: wijndruiven.
135 *zonder tal*: ontelbaar veel.
138 *transen*: borstwering aan een kasteel.

Verbaasd door dit gezigt, blijft Houtman opgetogen,
Nu wenkt de nevelvorst; - en alles is vervlogen.

'Gij ziet de heerlijkheid, die hier voor Neêrland daagt',
(Dus spreekt hij) ''t is genoeg, niet langer hier vertraagd:
Zoo lang der Staten vlag van dit gebergt' zal golven,
Blijft ze onverwonnen staan, wordt nooit in schand bedolven;
Dit zij de rustplaats voor het Oost' en voor Euroop',
En voer' voortaan den naam van Kaap de Goede Hoop':[148]
Nu schiet zijn oog een' gloed van stralen om zich henen,
Elk schip gevoelt een' schok; hij zwijgt; en is verdwenen.

Bemoedigd stuurt de vloot langs de ongekende baan,
En toont welhaast haar vlag aan d'Oosterindiaan;[152]
Maar slaat het spoor niet in der woeste Portugezen,
De inboorling heeft hier niet voor have of erf te vreezen;
Neen, 't hart van Neêrlands volk is rust- en vreêgezind,
Juicht als 't een' vijand kan verandren in een' vrind.
De landzaat staat verstomd, zag nooit Européanen,[157]
Dan, zwaar van staal omgord, het spoor tot roof zich banen;
't Verdelgend vuur gelijk, dat door de bosschen snort,
Vernielend als de pest, die op de volken stort.

Nu stroomt een kostbre vloed uit rijke kruidvaleijen,
Uit noot en peperbosch, bij 't klinken der schalmeijen,[162162]
Naar Neêrlands schepen af, aan Javaas gloeijend strand,
En Houtman voert die weg naar 't wachtend Vaderland.
Geen bloed kleeft aan dien schat der Ooster werelddeelen,
Geen stad werd uitgemoord om onzen smaak te streelen.

148 *En voer ... Hoop*: reeds in 1487, ruim een eeuw voor De Houtmans komst, was deze naam al door Bartholomeo Dias aan het zuidelijkste punt van Zuid-Afrika gegeven. De naam verwees naar de goede hoop om na de Kaap de reis naar Indië te volbrengen.
152 *welhaast*: al spoedig.
157 *landzaat*: oorspronkelijke bewoner.
162 *Uit ... schalmeijen*: Uit noot en peperbosch, en keur van specerijen,
162 *schalmeijen*: houten blaasinstrumenten.

Lok, zangster, thans een' toon van weemoed op uw luit,
Wring zuchten uit ons hart, en tranen de oogen uit!
Zing droeve Adekaas lot, de bloem van Bandaas velden,[169]
Zing Afrons liefde en moed, 't sieraad van Timors helden;[170]
Beschrei Egerons lot, en zilvren ouderdom,
Beroofd van 't licht des dags, van oudte en jammer krom,
Vervloek met klem van taal der Portugezen woede,
En meld hun tuchtiging door Neêrlands oorlogsroede.

Gelukkig was het volk van Banda, door 't bestuur
Van vorst Egeron, die het bruisend jonglings vuur,
Met d'ernst en wijsheid van den ouderdom steeds paarde;
't Volk hield hem, als 't geschenk der goden, hoog in waarde:
Drie zonen in den bloei der schoonste levenskracht,
In deugden hem gelijk, zag hij naar 't graf gebragt,
Nu staat hij als een boom, beroofd van blad en lover,
Door bliksemgloed gezengd: één Dochter blijft hem over.
Al 't vuur, waarmee hij eens zijn zonen heeft bemind,
Stort hij verdubbeld uit op 't eenig dierbaar kind:
Zijn grijsheid bloeit in haar, en in haar zachte trekken,
Blijft hij 't geliefde beeld van zijne gade ontdekken.

Schoon is de teedre Adeke in 's levens lentebloei,
Rank als de kokosboom in onbedwongen groei.
Zacht is haar teeder hart, dat steeds het weldoen streelde!
En mild, gelijk de grond, in morgenlandsche weelde;[190]
Betoovrend is Adeke, aanvallig is haar lach;

169 *Zing droeve Adekaas lot ...*: hierna volgt het tragische liefdesverhaal van Adeka en Afron, waarvan enkele versregels geïnspireerd zijn op *La Henriade* (1728) van de Franse schrijver Voltaire (1694-1778). Deze passage bracht S.P. Oudkerk Pool later tot het schrijven van een treurspel: *Adeka of de Nederlanders op Banda* (1834) en vormde tevens een mogelijke inspiratiebron voor de liefdesgeschiedenis van Saïdja en Adinda in Multatuli's *Max Havelaar* (1860).

170 *Timors*: Timor is een Indonesisch eiland, waarvan het westelijke gedeelte vanaf ongeveer 1640 tot 1950 een Nederlandse kolonie was.

190 *morgenlandsche*: oosterse.

Beminlijk haar gelaat, gelijk een lentedag.
Haar ziel is zuiver, als de reine zonnestralen,
Haar stem aandoenlijk, als het lied der nachtegalen;
Elk grijsaard, die haar zag, voelde in 't verstramd gemoed,
't Verstorven vuur vernieuwd van d'eersten minnegloed:
En nooit zag Bandaas jeugd de schoone Adeke naderen,
Of bruischend vloog het bloed, door de opgezwollen aderen.
Als zij, de schoonste bloem, in 't bloemenveld verscheen,
Spreidde al 't gebloemt' meer gloed en geuren om zich heen.

Nu was het tijdstip daar, waarin het maagdlijk harte,
Een ledigheid ontwaart, eene ongekende smarte.
Thans zoekt zij de eenzaamheid in 't digt citroenenwoud,
Waar zij zich met zich zelve en mijmrend onderhoudt.
Als zij bij de uchtendzon haar bloemen zal begieten,
Gevoelt ze een zachte traan haar maagdlijk oog ontschieten;
En als de maan haar licht door 't lauwerbosch verspreidt,
Staart zij de sterren aan, en hoopt en vreest, en schreit,
En zucht, en, ach, weet niet, wat thans haar borst doet zuchten:
Wanneer de nachtegaal zijn ziel, zijn mingenuchten,[210]
Doet stroomen in den zang, woelt meerder snel haar bloed!
En 't lieve meisje weet niet wat haar schreijen doet.
Nog heeft de liefde haar niet in zijn boei geslagen;
Slechts voor haar' vader leeft ze en kweekt zijn grijze dagen.

Eensslags verschijnt voor haar in 't woud een jeugdig held,
('t Is Afron, oppervorst van Timor) onverzeld;[216][216]
Zijn hulk was door een' storm gevoerd naar Bandaas stranden.
Hij ziet haar, en gevoelt zijn hart in liefde ontbranden;
't Is 't eerste liefdevuur dat 's jonglings hart doorgloeit,
Terwijl een zelfde drift onmerkbaar 't meisje boeit.

210 *mingenuchten*: gevoelens van liefde.
216 *oppervorst van Timor*: vorst van 't hoog Naïra
216 *onverzeld*: door niemand vergezeld.

Wat Bandanees durft hem Adekaas hart benijden,
Aan hem, beroemd als Vorst, zeeghaftig in het strijden?[222]

Adeka mint! - thans is voor haar ontvlamd gemoed,
De schepping meerder schoon, der vooglen zang meer zoet;
Verdubbelt voelt zij nu den wellust van het leven;
In 't uchtend koeltje dat ze in 't bloemenveld voelt zweven,
In 't lied des nachtegaals die in het lommer speelt,
Hoort zij haars minnaars stem, ziet zij haars minnaars beeld,
En aan den rozenrand van 't beekje neêrgezegen,
Suist ieder golfje haar den naam haars minnaars tegen.
De dag toont hem aan haar in 't spieglen van den stroom,
En de avond in de lucht, de nacht in droom bij droom;
Ja! in het lauwerbosch, 't gewoel van 't hof ontweken,
Schijnt zelfs de stilte haar van Afrons min te spreken.

Nu rijst de blijde dag, met schaatrend vreugdgeschal,
Waar op der priestren hand dit paar verbinden zal.
't Paleis is reeds alom met bloemfestoen behangen;[237]
De lucht weêrgalmt, en dreunt, van 's volks vereende zangen;
En op 't altaar is reeds een witte stier geslagt,
En kruid en vrucht den goôn ten offer aangebragt.

Nu zien zij uit de zee vier schepen strandwaarts streven,
Van ongekenden bouw, het zeil in top geheven.
Men landt! en Banda ziet voor 't eerst de vreemde vlag:
De Portugees verschijnt op 't feest van dezen dag.
Hij deelt in Bandaas vreugd, in 't heil der Echtelingen;[245]
Maar met de hel in 't hart, om 't volk in boei te dwingen,
Der Specerijenschat lokt ras zijn gouddorst uit,
Zijn hongrig oog beschouwt het eiland als zijn buit:
Een schans rijst op, waaruit hij met zijn krijgstuig dondert,[249]

222 *zeeghaftig*: zegevierend.
237 *bloemfestoen*: bloemenslingers.
245 *Hij ... Echtelingen*: De Portugees deelt in de vreugd der echtelingen;
249 *schans*: verdedigingswerk.

En 't Volk, als offervee, baldadig moordt en plondert.
Nu stroomt het woedend volk, van have en erf beroofd,
Naar de opgeworpen schans, met Afron aan het hoofd.
Hij is alleen een heir! des vijands donders kraken.[253]
Vergeefs! hij vliegt, dringt door, vol drift 's volks boei te slaken.
Zijn knods is van het bloed des vuigen vreemdlings rood;[255]
De schrik gaat voor hem uit, en met hem snelt de dood.
De Portugezen zien met schrik hun volk verdelgen.
Ras zal de zee, die hen uitbraakte, hen verzwelgen;
Een toorts vlamt schriklijk reeds in Afrons sterke hand;
Hij werpt haar in de schans, de vesting staat in brand.
De vijand, door de wraak vervolgd, met duizend zweepen,
Zoekt redloos, vlugtend, zwak, een schuilplaats op zijn schepen,
Neemt nu de list te baat, en biedt de kruidtak aan,[263]
En zweert, zijn roof en buit vrijwillig af te staan.
Een niet ergdenkend hart wordt ligt door schijn bedrogen,
En strekt ten offer aan der boozen list en logen.
Ook Afron wordt misleid; hij stemt den vrede, en keert,
Tot schoone Adeka weêr, die in hem triumfeert,[268]
Zijn kruin met bloemen kranst als Bandaas wraakverschaffer,
Als Vorst Egerons steun, der Portugezen straffer.

Nu rijst het uur, geschikt tot sluiting van 't verbond,
De priesters scharen 't volk op een' gewijden grond.
De Portugezen, die den vrede zullen staven,[273]
Omringen 't outer, reeds bedekt met offergaven;
De grijze Egeron treedt voor 't outer met zijn' zoon,
Zijn dochter volgt zijn schreên, hij zweert voor 't oog der Goôn!
‘Gij’, (zegt hij) ‘Godheên, die we aanbidden, dienen, vreezen!...’
Eensslags blinkt in elks oog het staal der Portugezen,
Hun schriklijk moordgeschreeuw, hun aaklig krijgsgerucht,

253 *Hij is alleen een heir*: in zijn eentje vormt hij een heel leger.
255 *vuigen*: verdorven.
263 *en biedt ... aan*: nl. als onderdeel van het vredesritueel.
268 *die in hem triumfeert*: die trots op hem is.
273 *staven*: zweren.

Versteent elk Bandanees, en dondert door de lucht.
De schepen braken nu op 't onverwachts hun benden,
En storten dood en schrik d'inboorling op de lenden:
En daar hij biddend staat voor 't outer neêrgebukt,
Wordt Afron 's vijands staal in 't jeugdig hart gedrukt;
Hij valt; Adeka stort zich gillende op hem neder;
Hij sluit zijn stervend oog, ontsluit en sluit het weder,
Werpt op zijn zielsbeminde een' laatsten teedren blik,
En drukt haar flaauw aan 't hart, en geeft den jongsten snik.[288]
Het volk vlugt schreeuwend weg, bij 't zien dier helsche boosheid,
De Portugees gaat voort, en juicht in zijn trouwloosheid.
De grijze Koning wordt gekluisterd weggebragt,
Die om zijn telg slechts kermt, en eigen ramp veracht,

Een kleine en trouwe hoop weet haar 't gevaar te onttrekken,
En doet een wildernis aan haar tot schuilplaats strekken.
Daar klaagt ze aan de eenzaamheid haar duldelooze smart,
En gilt de wanhoop uit van 't toegeschroeide hart!
Nu snelt ze in 't diepst van 't bosch om Afron op te sporen,
Dan waant ze in 't windgeruisch zijn dierbre stem te hooren,
Maar ach, het is de stem van haar' geliefden niet,
't Is 't klaatren van de beek, die van de rotsen schiet.
Ach! de uchtend ziet haar oog in tranenvocht verdronken!
En de avond roerloos haar in wanhoop weggezonken,
En de eeuwige uren van den ondoorkoombren nacht,
Getuigen van haar liefde, en zielverscheurbre klagt!
Nu staart ze, in steen verkeerd, naar 't blaauw der hemelbogen!
Ach! heden, toekomst, en voorheen zijn haar ontvlogen!
Ach! dan ziet zij zijn schim, die aan haar' arm ontvliedt!
Zij roept, zij spreekt hem aan! en ach, hij antwoordt niet.
Waanzinnig zwerft zij om door 't dikst der wildernissen,
En vloekt een leven, dat haar echtgenoot moet missen.
Ja, reeds had zij zich zelf van 't levenslicht beroofd,

288 *jongsten*: laatste.

Ten waar zij sidderde voor 't overdierbaar hoofd[312]
Eens vaders, in den nacht eens kerkers wreed verstooten. -

De Portugees heeft nu 's volks ondergang besloten,
Hij plundert, rooft en moordt, schoffeert, vernielt, verbrandt,[315]
En de onvermijdbre dood holt door 't ontvolkte land.
Hij, die Adeka voerde in 't hart der woestenijen,
Wil uit der tijgren klaauw zijn' grijzen Vorst bevrijen;
Het goud ontsluit voor hem zijn' kerker, blindt zijn wacht,[319]
Daar, ongezien, Adeke op haren vader wacht.
Hij komt, op d'arm gesteund des trouwsten zijner vrinden!
Maar ach! in welk een' staat moet zij hem wedervinden!
Haar' grijzen vader, hoe! van 't licht des dags beroofd![323]
Ja, 't goud heeft al 't gevoel der menschlijkheid verdoofd;
Hij tast, hij voelt zijn kind, maar mag haar nooit aanschouwen,
Nooit Bandaas wal herzien of welige landsdouwen![326]
In d'onverdrijfbre nacht, waarin hij eeuwig dwaalt,
In 't wee, waarin geen straal van hoop zijn' geest bestraalt,[328]
Is 't denkbeeld aan zijn telg, aan 't goed door haar bedreven,
Alleen de zwakke draad die hem verbindt aan 't leven!
Zij drukt den grijsaard aan haar zwaar beklemde borst,
Benet met tranen 't hoofd van d'afgeleefden Vorst,[332]
De kruin die vijftien jaar den zilvren hairlok sierde;
Zij zegent de achtbre hand, die eens haar jeugd bestierde,
En, zorgend voor het pand, dat haar zoo dierbaar is,
Voert zij hem onbemerkt in hare wildernis.
Haar teedre voet ontziet geen scherpgepunte rotsen;

312 *Ten waar*: ware het niet dat.
315 *schoffeert*: vernielt, mishandelt.
319 *blindt zijn wacht*: de wachter wordt omgekocht door goud; dit verblindt hem (fig.).
323 *van ... beroofd*: de oude Egeron is blind geworden door toedoen van de wachters.
326 *welige landsdouwen*: vruchtbare akkers.
328 *wee*: ellende.
332 *Benet*: bevochtigt.

Zij durft in 't diepst van 't bosch het wild gedierte trotsen;
Geen slang ontzet haar moed in 't dor geblakerd woud,[339]
Op dat zij 't leven van haar vader onderhoud'.
Zij waadt de stroomen door met de aanbraak van den morgen,
En 's vaders tranen zijn het loon dier kinderzorgen.
Zij zalft zijn hartenwond, ontveinst haar boezemwee;[343]
(Van dezen Edipus eene andere Antigoné;)[344]

Maar ach! niet lang mag zij dien zielentroost genieten,
Zij zal geen balsem meer in 's grijsaards wonden gieten,
Geen troost, geen hulp, geen ooft, meer aan haar vader biên:
Zij wordt door 't moordren rot dat Banda blaakt, gezien,[348]
Gegrepen, weggescheurd, in strengen boei geklonken;
(Wat tijger heeft zijn' prooi het leven ooit geschonken?)
Haar vonnis is de dood! - zij sterft op d'eigen grond,
Waarop haar Ega door die beulen werd doorwond,
De naam haars vaders zweeft nog stervend op haar lippen,
En met haar Afrons beeld voelt ze ook haar' adem glippen.-
Rust zacht, Adeka, rust, in 's aardrijks koelen schoot,
Uw straf was 't leven, uw verlossing is de dood.

Wie schetst het wee, dat thans Egeron moet verduren?
Hij wacht zijn telg; vergeefs! - hij telt de slepende uren.
Wie is het die hem thans, uit deernis 't hart doorboor',
Eer hij het gruwelstuk der Portugezen hoor'?

339 *ontzet*: ontneemt.
343 *ontveinst haar boezemwee*: verbergt de pijn in haar hart.
344 *Van dezen ... Antigoné*: Oedipus doodt in onwetendheid zijn vader en trouwt met zijn moeder Iokaste. Uit die relatie wordt Antigone geboren. Wanneer hij erachter komt dat zijn vrouw zijn moeder is, steekt Oedipus bij zichzelf de ogen uit. Antigone toont zich vervolgens een trouwe dochter en begeleidt hem in zijn ballingschap. De Griekse schrijver Sophocles schreef verschillende tragedies over deze stof, waaronder *Antigone* en *Oidipous in Kolonos*. De parallel met Egeron en Adeka is tweeledig: ook Egeron verliest het gezichtsvermogen zij het door toedoen van anderen) en Adeka volgt hem als een trouwe dochter wanneer hij gevangen zit.
348 *blaakt*: in brand steekt.

Hij wacht haar, maar helaas, Adeka zal niet komen!
Hij wacht haar! tast in 't rond, en ach, heeft niets vernomen;
Hij kermt haar' naam door 't bosch, herhaalt die keer op keer,
Maar droeve vader, ach! nooit hoort ge uw dochter weêr!
Neen, nooit zal weêr haar arm uw grijsheid onderschragen;
Neen, nooit zalft weêr haar troost uw ondoorkoombre plagen;
Geen ooft, geen laafdrank wordt u weêr door haar gebragt![367]
Rampzalig vader! neen, zij rust in 's aardrijks nacht.

Hij, die den grijzen Vorst den kerker wist te onttrekken,
Zal hem de tijding, die hem moorden moet, ontdekken.
Verpletterd, zinloos, stort de Vorst op de aarde neêr!
Maar ach, 't wangunstig lot hergeeft hem 't leven weêr;
Wie zal zich nu voortaan den achtbren grijsaard heiligen?
Wie zijn' onzekren voet op strand of rots beveiligen?
Helaas! door zielesmart en jammer afgesloopt,
Is 't van den dood alleen, dat hij zijn redding hoopt,
Het luttel voedsel dat zijn zwakheid nog moet schragen,
Wordt in zijn wildernis hem heimlijk toegedragen! -

Nu toont zich Neêrlands vlag voor 't eerst aan deze kust;
Men landt op d'eigen plaats, waar d'achtbre grijsaard rust!
Zij naadren. Hij ontwaakt, en hoort de vreemdelingen.
‘Gij’ (zegt hij) ‘die mijn kind het staal in 't hart dorst wringen,
Ontzielt ook mij, slaat toe, 'k bied mij vrijwillig aan:
Ziet hier mijn grijze kruin, wat mart ge toe te slaan!’[384]
Maar naauw heeft Neêrlands volk zijn dwaling hem ontnomen,[385]
Of 't melden van zijn ramp doet aller tranen stroomen;
En siedend gloeit de wraak in aller helden borst.
Vol geestdrift grijpt van Neck de hand van d'ouden Vorst:[388]

367 *laafdrank*: verkwikkende drank.
384 *mart*: treuzelt.
385 *dwaling*: vergissing.
388 *van Neck*: Jacob Cornelisz van Neck (1564-1638) leidde van 1598 tot 1600 de tweede Nederlandse expeditie naar Indië.

‘Wij kunnen nimmer u, uw telg, en 't licht hergeven;[389]
Maar wreken zullen we u, of op dees stranden sneven.
Kom volg ons' (zegt hij) ‘waar het kwaad zijn straf verbeidt’.[391]
Egeron stemt zijn bede, en wordt naar 't schip geleid.
Kort is de strijd met die gevloekte moordenaren;
Het staal maait ze allen, als de seis de korenaren.

Nu wordt de grijze Vorst hersteld door Neêrlands staal.
Maar ach, wat baat hem nu en kroon en zegepraal?
Heeft hij niet alles met Adekaas dood verloren?
Kan hem een kroon, die zij niet dragen zal, bekoren?
Schoon elk in Bandaas hof hem vorstlijke eere biedt,
Hij hoort de lieve stem der liefste dochter niet.
Zij deelt zijn vreugde niet, hij mag met haar niet weenen!
Hij haakt naar 't graf, dat kind en vader zal vereenen!
Verbroken is de band, die hem aan 't leven hecht;
Maar zijne erkentnis heeft hem pligten opgelegd.
Hij wil zijn redders eerst zijn dankbaarheid betoonen!
Een edelmoedig hart vindt wellust in 't beloonen.
Hij staat aan Nederland zijn kroon en volken af,
En vriendlijk voert de dood hem in Adekaas graf. -

Men zegt dat aan de beek, die om hun graf blijft vloeijen,
De wind meer lieflijk ruischt, de bloemen zachter bloeijen,
En Afrons schim stort daar zijn zielverscheurbre klagt
Op de effe grafterp uit, in 't uur van middennacht![412]
Adekaas dierbre naam klinkt treurig door de dalen,
En de echo blijft dien naam met droef gezucht herhalen.

Hoe ras, ô Neêrland! smaakt gij 't loon thans van uw deugd!
Gij snelt op nieuw naar 't Oost; de inboorling ziet, verheugd,
Uw vlaggen wappren in zijn' gloed van zonnestralen,
Uwe aankomst zal hij niet met bloed en merg betalen!

389 *licht*: gezichtsvermogen.
391 *verbeidt*: te wachten staat.
412 *effe*: onbewerkt, onversierd.

Vrijwillig biedt u elk zijn wierook aan om strijd;
En gij verwisselt dien voor Europeesche vlijt.
Zoo was de blijde staat der volkeren op aarde,
Zoo lang Astreaas wet bij 't menschdom bleef in waarde;[422]
De jager stond den buit, dien hem zijn jagtspriet gaf,[423]
Den landman willig voor den schat van Ceres af[424]
Geen sterker trachtte 't juk den zwakken op te dringen,
Eenstemmig sloeg het hart der blijde stervelingen,
De rede leide 't heir der driften aan den band.[427]
Zoo wordt als Haydens hand het scheppend speeltuig spant,[428]
Elk hartstogt ongemerkt door hem geklemd in boeijen,
Hij stort u zielkracht in, of doet uw tranen vloeijen.

Maar de Iber en de Taag gedogen langer niet,
Dat Nederland het loon der menschlijkheid geniet;
Gelijk twee stroomen die van hooge rotsen schieten,
Hun schuimend slingrend vocht in 't einde zamengieten,
Dan met versterkte vaart heur oevers uitgesneld,
Verwoesting storten in het omgelegen veld;
Zoo stort de Taag nu ook, met d'Iber zaamgespannen,
Op Neêrlands vloten af, om die naar 't West te bannen.
Wat strijden nooit gezien op d'Ooster-oceaan![439]
Vergeefs is 't Hollands moed ter zee te wederstaan.
Wat Spaansche wrakken strooit de zee langs Javaas stranden!
De Landzaat ziet verheugd die geessels zijner landen,
Die zielendwingers, ras verwonnen in den strijd:
De kamp is reeds beslist, het Oosten is bevrijd.

Nu klinkt dees blijde kreet der Indiaansche volken,
Met specerijen geur en wierook tot de wolken:

422 *Astreaas wet*: Astrea is de godin van de gerechtigheid.
423 *jagtspriet*: speer.
424 *schat van Ceres*: graan.
427 *'t heir der driften*: de menigte harstochten.
428 *als ... spant*: als de Oostenrijkse componist Joseph Haydn (1732-1809) aan het componeren slaat.
439 *Wat strijden*: wat een gevechten.

‘Juicht! juicht, verdrukten! heft, verheft blijmoedig 't hoofd!
Geen Spanjaard is er meer die u uw schatten rooft!
Gij zult in 't amberbosch niet meer voor meesters wroeten,
En brengen 't eêlste uws lands geknield aan zijne voeten!
Gij plant geen' peperboom meer voor dat trotsch geslacht,
Dat met uw bloed zich mest, en met uw tranen lacht;
De paerel in den schoot van d'oceaan bedolven,
Scheurt ge op zijn' strengen last niet weder uit de golven,
Met schande vlood hij heen, verwonnen in den strijd;
Juicht, juicht verdrukten, juicht, door Neêrlands arm bevrijd.

Verheft, verheft uw hoofd, ô Indiaansche stroomen,
Geen Spanjaard rooft uw schat aan uw ontvolkte zoomen,
Juicht, Jongelingen juicht! verheft blijmoedig 't hoofd,
Geen Portugees, die meer uw huuwbre maagden rooft.
Juicht Maagden, die niet meer uw schoonste jongelingen,
Door vreemde Meesters uit uw armen weg ziet dringen.
Juicht Ouders! knielt met dank voor Bramaas feestaltaar![463]
Breng Visnou hulde toe, ontboeide kinderschaar![464]
Juich Ganges! Indus juich! juicht, juicht, Sumatraas volken!
Sier met gebloemte uw kruin, uw dank stijg naar de wolken!
De Portugees vlood heen, verwonnen in den strijd,
Juicht, juicht, verlosten, juicht! het Oosten is bevrijd.’ -

Nooit, nooit ô Vaderland! deedt gij het staal ontblooten,
Om met een's anders grond uw grenzen te vergrooten:
't Was tot verdediging van uw geheiligd regt,
Dat ge u met staal omschanste en juichte in 't heetst gevecht;[472]
En d'Iber niet alleen drong van uw vrije stranden,
Maar hem aan d'Indus en den Ganges aan dorst randen!

463 *Bramaas feestaltaar*: Brahma is binnen de Hindoe-religie het scheppende aspect van de Goddelijke Hindoe-drie-eenheid.
464 *Visnou*: Vishnoe is binnen de Hindoe-religie het beschermende, zorgende aspect van God in de schepping.
472 *omschanste*: verdedigde.

Den staf van 't kruidrijk Oost uit de ijzren vuist hem wrong,
En bij 't Atlantisch nat Braziliën bedwong.

Wat tijden! - de eerste blik die van zijn' zonnewagen
De ontzagbre God des dags op de aarde heeft geslagen,[477-478]
Toont hem in 't gloeijend Oost der vaderlandren moed,
Met schepters vrijgekocht in 't Portugesche bloed;[480]
En als hij 't hoogste punt heeft van zijn' loop bestegen,
Klinkt hem van d'Oronoke uw lof, ô Neêrland, tegen![482]
Als 't matte zonnespan met hem ter westkimm' daalt,[483483]
Ziet hij hoe Heemskerk bij Gibraltar zegepraalt.[484]

Maar Neêrlands kroost dingt ook naar edeler lauwrieren:[485]
't Wil, als een vogel, door de onmeetbre Zuidzee zwieren,
't Zal de aarde omstevenen van Oost tot Westerkust,
En volken rukken uit den nacht die op hen rust.[488]

ô Gij! wier voorhoofd wij met diamanten vonken,
Wier kleed en gordel wij met starrengoud zien pronken,
Urania, verlicht me en zweef mijn zangster voor![491]
En voer met Tasman me op 't ontdekkend waterspoor![492]

477-478 *die ... geslagen*: volgens de mythologische voorstelling legt de zonnegod Apollo op een met paarden bespannen wagen dagelijks zijn baan langs het hemelruim af.
480 *met schepters ... bloed*: de vaderlandse moed heeft zijn gezag bewezen door de Portugezen te verslaan en zo de oorspronkelijke bewoners uit hun slavernij te verlossen.
482 *Oronoke*: rivier in Zuid-Amerika. Onduidelijk is of Helmers de Oronoque tussen Guyana en Suriname bedoelt, of de Orinoco in Venezuela, die uitmondt in de Atlantische Oceaan.
483 *matte*: vermoeide.
483 *zonnespan*: de voor de zonnewagen gespannen paarden.
484 *Heemskerk*: zie DHN III, 355.
485 *dingt*: tracht...te verkrijgen.
488 *rukken ... rust*: ontdekken.
491 *Urania*: muze van de sterrekunde.
492 *Tasman*: de Nederlandse ontdekkingsreiziger Abel Janszoon Tasman (1603-1659) werd bekend vanwege zijn expedities naar Australië en Nieuw-Zeeland.

Ik wil Brittania! Raleigh mijne offers brengen,[493]
'k Zal Gaulers! om Perouse een vloed van tranen plengen;[494494]
'k Volg Cook naar 't beergestarnt', 'k snij met hem d'evenaar,[495495]
Ik boor met hem door 't ijs; ik deel in uw gevaar
Van Couver, aan uw zij' verfrisch ik me aan de vlieten,[497]
Die op Taïtisch grond langs kokosboomen schieten;
Maar die gewesten, door de onmeetbre zee gestrekt,[499]
Zijn reeds door Neêrlands volk in vroeger eeuw ontdekt,
Ja, 't Vaderland kan ook op zijn' Columbus roemen,[501]
En 't vijfde werelddeel met regt Nieuw-Holland noemen.[502]

Wie is de held die 't eerst bij Neêrlands watrenstoet,
Om de aardbol zeilen durft, langs de ongekende vloed?
Door Magellanes straat de Zuidzee ingevaren,[505]
Chili doet siddren voor zijn stoute heldenscharen,
De onmeetbare eenzaamheid der Zuidzee 't eerst doorsnijdt,
Den Japaneesch verschrikt, den Portugees bestrijdt?
Na drie jaar 't Vaderland komt als verwinnaar naderen,

493 *Raleigh*: de Engelse ontdekkingsreiziger Sir Walter Raleigh (1552-1618), die onder meer probeerde Virginia te koloniseren en een expeditie leidde naar het legendarische El Dorado (Goudland).
494 *Gaulers*: Fransen.
494 *Perouse*: de achttiende-eeuwse Fransman Jean-François de Galoup, comte de la Pérouse (1741-na 1788) ondernam een wereldexpeditie, waarbij hij onder meer Alaska en Australië aandeed. Hij bracht daarbij nog onontgonnen gebieden in kaart.
495 *Cook*: de Britse ontdekkingsreiziger en cartograaf James Cook (1728-1779) verwierf met name bekendheid door zijn reizen naar Nieuw-Zeeland.
495 *'t beergestarnt*: de poolstreken.
497 *Van Couver*: de Britse ontdekkingsreiziger George Vancouver (ca. 1758-1798) vergezelde James Cook op een tweetal reizen over de Grote Oceaan en waagde in 1791 zelfstandig de oversteek. Daarbij deed hij onder meer Tahiti aan.
499 *gestrekt*: van elkaar gescheiden.
501 *Columbus*: Christoffel Columbus (1451-1506) was een Italiaanse ontdekkingsreiziger die in 1492 Amerika ontdekte.
502 *Nieuw-Holland*: de benaming voor Australië, ontdekt door Abel Tasman.
505 *Magellanes straat*: de zeestraat Magellaan ligt in het uiterste zuiden van Zuid-Amerika en is vernoemd naar de Portugese ontdekkingsreiziger Fernando Magellaan (148-1521).

Verrijkt in wetenschap, in buit en lauwerbladeren?[510]
Het is van Noord, die roem en schrik van d'oceaan:[511]
Met schepen rank en klein durft hij dees togt bestaan,[512]
Hij keert; en 't jong gebloemt' der vaderlandsche gronden
Wordt door der maagden hand om 't achtbaar hoofd gewonden.

Hoe, Griekenland roemt nog op Jasons wondertogt,[515]
Die om het guldenvlies den Hellespont doorzocht!
En 't schip, waarop de held naar Colchos is getogen,
Schiet nog als starrenbeeld, zijn stralen in onze oogen![518]
En vruchtloos zoekt mijn oog naar 't marmren grafgesticht,
Van Noord, uw moed ter eer, door 't nakroost opgerigt.
Versmaê dan 't offer niet, daar u mijn zangster huldigt,[521]
'k Ben dit mij zelf, aan u, en 't Vaderland verschuldigd.

De zeeman, die de orkaan hoort gieren door de lucht,
Des hemels welving dik met donders ziet bevrucht,
De masten, zeil en wand door 't bliksemvuur getroffen,
Daar de afgrond schuimt en kookt, ziet in de golven ploffen,
Vervloekt met bleek gelaat hem, wiens vernuft en moed,
Het eerste op 't ranke hout zich offerde aan den vloed,
En zweert dan in zich zelf, dat, zoo 't hem mag gelukken
Zijn zuigling weêr te zien, zijn gade aan 't hart te drukken,
Geen magt, geen godheid hem weêr voeren zal op zee:

510 *lauwerbladeren*: roem.
511 *van Noord*: de ontdekkingsreiziger Olivier van Noort (ca. 1558-1627) voer als eerste Nederlander rond de wereld.
512 *bestaan*: te ondernemen.
515 *Jasons wondertogt*: Iasons vader, Aison, is door zijn halfbroer Pelias van de troon gestoten en vreest voor het leven van zijn zoon. Iason groeit daarom bij een centaur in een veilige omgeving op. Op zijn twintigste keert Iason terug om het koningschap op te eisen. Pelias belooft hem dat, mits hij een onmenselijke opdracht weet te vervullen: het bemachtigen van het gulden vlies, dat door een vuurspuwend monster wordt bewaakt. Iason weet de opdracht te volbrengen met behulp van een groep Griekse helden, de Argonauten, en keert terug naar Pelias in Kolchis.
518 *starrenbeeld*: het vroegere sterrenbeeld Argo Navis ontleende zijn naam aan het schip van Jason en de Argonauten.
521 *daar*: waarmee.

Welnu! de orkaan vlugt heen; hij ziet, herkent de ree';
Met de armen uitgestrekt vliegt hem langs dorre wegen
Zijn teedre en jonge gaê, zijn lieve telgen tegen,
Zij drukken hem aan 't hart, en kusschen mond en wang,
En 't staamlen van zijn zoontje is hem de schoonste zang.
Gewis! de ontrouwe zee zal hem niet weêr aanschouwen!
Hij zal zijn huisgoôn nu voorzeker de outers bouwen!
Omringd van gade en kroost leeft hij gelukkig voord! -
Vergeefs! 't geluk vliegt heen, zijn zielsrust is gestoord;
Zijn geest zwerft steeds op zee, walgt van de landvermaken,
In de armen van zijn gaê hoort hij de masten kraken,
Hij hoort, op 't dons gestrekt, hoe 't roer de golven snijdt,[543]
De zee die, nu, bedaard, aan hem zijn rust verwijt,
Zijn droom toont hem het schip met zeilen breed gespannen.
Dit schoon gezigt kan hij niet uit zijn' geest verbannen;
Hij vlugt in 't eind zijn gade en 't jonge en lieve kind,
En leeft niet, voor dat hij zich weêr op zee bevindt.

Zoo, Cook van Nederland! ô Tasman! voelde uw harte[549]
Na reeds volbragte togt, een heimelijke smarte,
Uw huisgoôn roepen u op Javaasch vruchtbren grond,
Maar onvermoeid zwerft steeds uw geest den aardbol rond;
Tot loon voor al 't gevaar, zoo worstlend doorgestreden,
Eischt gij in nieuw gevaar voor Neêrland op te treden.
Columbus eeuwge roem, en Gamaas lauwerblaân,
Zijn prikkels die zijn geest onmooglijk kan weêrstaan,
Hij laat aan and'ren de eer om 't Oost in 't juk te snoeren.[557]
Om de overdierbre bast eens booms Ceilon te ontvoeren,[558]

543 *op 't dons gestrekt*: op bed gelegen.

549 *voelde uw harte ...*: zoals Helmers in de voorrede al heeft aangekondigd, wijkt hij af van de chronologie door eerst Tasmans reis naar Nieuw Zeeland te beschrijven en vervolgens in te gaan op zijn ontdekking van ‘de Vrienden-eilanden’.

557 *Hij laat ... snoeren*: bijvoorbeeld aan Jan Pieterszoon Coen (1587-1629), die een groot aandeel had in de uitbreiding van het Nederlandse gezag in Indië en tweemaal gouverneur-generaal was.

558 *bast eens booms*: kaneel, afkomstig van Ceylon (het huidige Sri Lanka).

En Amboïnaas schat, der Westerlingen hoop,[559]
Bij Bandaas geurge noot te voeren naar Euroop'.[560]
Neen, stouter is 't ontwerp dat hij durft onderwinden;
Een nieuwe wereld wil hij zoeken, wil hij vinden:
Het wordt hem toegestaan. Hij spoedt zich tot den togt.
Hij zwerft door d'oceaan langs wegen nooit doorzocht,
Ziet nieuwe sterren aan een' nooit gezienen hemel;
En 't water toont elk uur hem 't vreemdste zeegewemel.[566]
De zeilsteen derft de kracht waar door hij 't Noorden zoekt,[567567]
De stormen bulderen, het scheepsvolk muit en vloekt;
Maar Tasmans ziel blijft op zijn grootsche ontwerpen staren,
Hij hoort geen volksrumoer, noch worstelen der baren;
Dus, Siracuse, hoorde uw grootste burger niet
't Geschreeuw des Roomschen heirs, toen u 't geluk verliet.[571-572]
'k Zie 't volk dat woedend nu om Tasman zich vergadert,
(Der vooglen vlugt toont hem dat hij zijn wenschen nadert.)
Hij spelt thans 't muitend volk het lang begeerde land,[575]
En ras toont zich aan 't oog het nooit geziene strand.

Wat wellust! 't scheepsvolk durft naauw hun gezigt betrouwen,
Nu zij die mengling van 't bekoorendst groen aanschouwen,
En op der bergen rug de bosschen zien gestrekt,
En heuvlen overal met bloemen overdekt,
Daar reine geuren uit der bloemen kelken zweven,
En ze in elk boschje 't lied der vooglen hooren leven;
De grond is één tapijt, met kruiden rijk bedeeld,
Niet door de hand der kunst, maar door natuur geteeld,

559 *Amboïnaas schat*: kruidnagel van Ambon.
560 *Bandaas geurge noot*: nootmuskaat van de Banda-eilanden.
566 *zeegewemel*: nl. dolfijnen.
567 *zeilsteen*: kompas.
567 *derft*: mist.
571-572 *Dus ... verliet*: de natuur- en wiskundige Archimedes van Syracuse (287-212 v.Chr.) ging volgens overlevering, onverstoorbaar door met het doen van uitvindingen, toen Syracuse in 212 v.Chr. werd ingenomen door de Romeinen. Archimedes werd daarbij door een Romeinse soldaat gedood.
575 *spelt*: voorspelt.

En van der heuvlen top vloeit, met een zacht geklater,
Door 't slingrend veldplantsoen, een stroom van levend water,
Waarin de kokosboom zich spiegelt met zijn vrucht.
Geen vogel is hier voor een menschenhand beducht;[588]
Vertrouwlijk plaatsen zij zich bij den scheepling neder,
Zoo rijk in tooverzang als overschoon van veder.
De zwaan, in zwarten dos, plast hier in 't beekje rond,
De baars, met purpren vin, speelt op den blanken grond;
Het koelend ooft stort neêr van dikgetakte boomen,
En 't wild weet nog de hand des jagers niet te ontkomen;
Maar springt vertrouwlijk, blij, den scheepling te gemoet,
En boet ras zijn geloof in zijn onnoozel bloed.

Verzoend met Tasman zie ik 't volk te zaam vergaderen;
Verjongde levenskracht vliegt bruisende door de aderen;
In breede schaduwen hukt elk ter neêr op 't kruid,[599]
Daar bij het landmaal 't volk zijn hartenwenschen uit.
De orkanen, brandingen en rotsen zijn vervlogen,
De drinkhoorn zwiert in 't rond, de vreugd glanst in elks oogen:
Dees' drinkt van 's aardrijks eind' zijn gade 't welzijn toe,
Die schetst zijn meisjes liefde, en meldt het waar, en hoe,
Hij 't eerste kusje schaakte op hare ontsloten lippen,
Een ander ziet den kroes zich door den lach ontglippen:
Maar Tasman's hooge geest maakt van 't gewoel zich los,
Hij zoekt naar de eenzaamheid in 't bijgelegen bosch;
Hij stapt er in, en denkt zijn stoute ontwerpen over:[609]
Eensslags verheldert zich 't hem overdekkend lover,[610]
Het bosch schiet stralen uit als 't schittrendst diamant,
Een reine wierookgeur rijst op aan allen kant:
Hij ziet, of waant te zien, een bovenmenschlijk wezen;
Het nadert! Tasman staat; hij wacht het zonder vreezen:

588 *Geen ... beducht*: mogelijk een verwijzing naar de dodo, een vogel die op het door de VOC gekoloniseerde eiland Mauritius leefde en uitstierf, omdat matrozen deze opaten.
599 *hukt*: hurkt.
609 *stoute ontwerpen*: gedurfde plannen.
610 *Eensslags ... lover*: plotseling schijnt er licht door het bladerdak.

‘'k Ben de beschermgeest van den grond dien gij betreedt,
't Is grooter dan Euroop', 't is min beschaafd, min wreed’;
(Dus spreekt hij) ‘maar 'k duld niet, dat gij u hier zult vesten,
Verlaat mijn' grond, zeil heen, zoek andere gewesten!
De tijd is nog niet dáár, waarop d'Europeaan
Door mij vergund wordt hier zijn tenten neêr te slaan:
Maar op dat de eeuwen niet uw stouten togt vergeten,
Zult gij dit werelddeel, ik wil 't, Nieuw Holland heten.
Wanneer uw Vaderland, naar 's noodlots hoog besluit,
Ontzenuwd, zwak, verlamd, de waatren strekt ten buit,
Praalt eeuwig hier die naam met sterrengloed omschenen:
Volg mijn bevel.’ - Hij zwijgt; en 't spooksel is verdwenen.

Nu roept de held Tasman 't volk, verspreid aan 't oeverstrand,
Ontrolt het zeil, gaat scheep, verlaat dit vruchtbaar land,
Waar aarde, en lucht, en beek van vreugde en wellust schateren;
Het onafzienbaar ruim der onbetembre wateren,
Wordt wederom doorploegd naar Tasmans hoog begrip,
De visschen, vogelen, verlaten 't eenzaam schip.
Nu schijnt het, daar ze, alleen, op d'uitgebreidheid dwalen,
De gansche schepping tot hun schip zich te bepalen!
Dan schijnt het, dat hun geest zich boven 't stof verbreidt,
En God zelf hun verbindt aan zijne onmeetlijkheid.

Naauw merkbaar blaauwt in 't eind een stip aan de effe kimmen,[637]
Het nadert, rijst, vergroot, verdubbelt zich bij 't klimmen:
Een rei van bergen steekt welras zijn breeden top,
Met bosch bij bosch omgord, door 't ruim der wolken op.
Ja, Neêrlands Magellaan, u mag het thans gebeuren,
Nieuw Zeeland aan den nacht waar in het ligt te ontscheuren!
Dit is u niet genoeg, hoe veel ge ook hebt verrigt,
Nog meerder volken wilt gij brengen in het licht:
Gij wenkt! het schip ontvlugt den oever; en in 't Westen
Zoekt ge op een' nieuwen grond uw standaards weêr te vesten.[646]

637 *blaauwt*: doemt... op.
646 *standaards ... te vesten*: vlag ... te planten.

Gij ziet uw wensch voldaan; ras biedt de onmeetbre zee[647-722]
U 't Vriendeneiland aan met zijn gewenschte ree';[648]
De naam van Amsterdam hebt ge aan dat oord gegeven!
Ach! waarom is die naam dien grond niet bijgebleven?
Wie gaf aan Cook het regt tot slooping van dien naam?
Of melde hij te sterk aan Eng'land Neêrlands faam?

't Was in dit zalig oord, dit Paradijs der aarde,
Dat Tasmans scheepsvolk weêr zijn eerste kracht vergaarde!
Hij werpt het anker uit; straks stroomen naar het strand,
De kindren der natuur, met korven in de hand;
Zij werpen zich in 't nat, en zwemmen naar de schepen:
De maagden lokken 't volk met dartle minneknepen!
Als waternimfen schiet en speelt elk door het nat,
En, plast en duikt, en lonkt, door 't blanke schuim bespat,
Elk biedt zijn korfjes aan, en schijnt nog meêr te bieden;
En 't vonklend oog schijnt niet des scheeplings arm te ontvlieden:
Held Tasman treedt aan land: straks ligt aan zijnen voet,
Het dier, dat gnorrend zich met Ceres eikels voedt,[664]
De frissche kokosnoot, Yams, druiven en plauwieren;[665665]
Het scheepsvolk vlugt het land om door het bosch te zwieren.
Een wellust niet gekend sluipt ieders boezem in,
En elk voelt d'invloed hier der blijde mingodin.

647-722 *Gij ... pralen (vs. 722)*: deze passage over het Vriendeneiland is geïnspireerd op de negende zang van Camões *Os Lusiadas*.

648 *Vriendeneiland*: Abel Tasman deed in 1643 het eiland Tongatapu in de Tonga-archipel aan en noemde het Amsterdam. In 1777 verbleef Cook enige maanden in de Tonga-archipel en hij doopte deze om tot de ‘Friendly Islands’ ofwel Vriendschapseilanden (bij Helmers: Vrienden-eilanden).

664 *dier*: nl. zwijn. Ceres, de godin van de landbouw, werd in Rome en Griekenland met offers van zwijnen vereerd.

665 *Yams*: wortelknol, gebruikt als voedsel.

665 *plauwieren*: pluvieren ofwel een vogelsoort, waarvan de bekendste de goudpluvier is.

Men zegt dat Venus eens, aan Paphos grond ontvlogen,[669669]
Op de elpenbeenen kar door zwanen voortgetogen,[670]
Om d'aardbol henen zweefde, en uit het luchtgewest,
Haar minlijke oogen toen had op deez' grond gevest:
Zij waande 't oord te zien, waarin ze in blijde weelde,
Adonis had gekuscht, en aan haar boezem streelde;[674]
Haar zwanen daalden af; - beschaduwd door de zon,
Trad ze in het mijrtheboschje, en zag een zilvren bron;
Het kleed door Iris haar uit rozengeur geweven,[677]
Deed ze aan een laauwrenstruik op dartle windjes zweven;
Zij lei haar gordel af, en daalde in 't helder nat;
Maar toen de mingodes weêr uit het water trad,
Sloop ze in een koele grot, om eenige oogenblikken,
Door balsemende slaap haar leden te verkwikken.
Toen trad een meisje van het eiland door dees streek;
De toovergordel lag, op bloemen, bij de beek;[684]
Zij waagde 't kostlijk pand te strenglen om haar leden,
En voelde d'invloed straks van Venus godlijkheden,
En de ingezworen kracht, die in den gordel brandt.[687]
Met ongekenden lust legt ze af het dierbaar pand;
En Venus keert, gereed naar Paphos heen te spoeijen,[689]
En doet bij elken tred hier jonge rozen groeijen.

669 *Venus*: de godin van de liefde, schoonheid en vruchtbaarheid.
669 *eens... ontvlogen*: volgens de legende zou Venus voor de kust nabij Paphos, een stad op Cyprus, geboren zijn uit het schuim van de zee.
670 *elpenbeenen*: ivoren.
674 *Adonis*: de schone jongeling op wie Venus verliefd werd.
677 *Het kleed... geweven*: Iris is de boodschapster van de goden en glijdt langs een regenboog omlaag. De herkomst van het verhaal over een van haar eigen haar voor Venus geweven kleed is niet getraceerd. Wel zijn rozen de bloemen van Venus: als teken van rouw liet Venus na de dood van Adonis uit zijn bloeddruppels rode bloemen groeien.
684 *toovergordel*: Venus was in het bezit van een tovergordel, die vrouwen een onweerstaanbare aantrekkingskracht zou verlenen.
687 *ingezworen kracht*: vaste, onuitroeibaar (in de gordel) gevestigde kracht.
689 *spoeijen*: spoeden.

Sinds dien tijd heerscht de min in dit gelukkig oord,
Geen wensch blijft onvoldaan, geen minnaar onverhoord,
Elk boschje wordt bezield door lachjes, kusjes, lonkjes,
Elk grot met kozerij en teedre minnevonkjes:
Elk scheepling voelt een' gloed nu hij deez' grond betreedt.
De maagdelijke rei, slechts door natuur gekleed,[696]
Daar vlechten, ongesnoerd, de schoonste leden dekken,
Ontwijken 't volk alléén om 't sterker aan te trekken.
Dees vlugt, maar lagchend vlugt ze, en snelt nu in een grot;
Die lonkt, en wijkt, en vliedt, en haakt naar 't mingenot;
Dees sluipt uit 's minnaars arm, langs digte lauwerpaden,
Een bloemenregen doet hem ras haar schuilplaats raden;
Dees scheepling voert de min langs bron of waterval,
Hij volgt een maagd, die ras geen maagd meer wezen zal.
't Gevogelt' rijk in dosch, blijft in de takken hangen,
En viert het feest der min in teedre huwlijkszangen.

ô Eden! zaalge grond! ô volk! ô blijde staat,[707707]
Nog niet vergiftigd door den angel van den haat;
Mogt met Europaas kunst, haar schrikbre wanbedrijven,
Haar razernij en woede U steeds verborgen blijven.

't Is hier dat Tasmans volk, in d'arm der nimfenschaar
Belooning zoekt, en vindt, voor 't doorgestaan gevaar.
Maar Neêrlands held duldt niet een lang wellustig leven;
Der stem van 't Vaderland wil hij voldoening geven:
De volken, door zijn hand getogen uit het niet,
Die rijke ontdekkingen voor Nederlands gebied,
Wil hij, als rijken buit, zijn volk in handen stellen:
Hij wenkt; het scheepsvolk keert; de blanke zeilen zwellen;
En ras groet Javaasch strand dien tweeden Magellaan,[719]
Daar hem de onsterflijkheid bekranst met lauwerblaân:

696 *maagdelijke rei*: groep maagden.
707 *Eden*: paradijselijk lustoord.
707 *staat*: toestand.
719 *Magellaan*: zie DHN IV, 505.

De Tempel van den roem ontsluit voor hem zijn zalen,
En bij Columbus beeld, blijft hij naast Gama pralen. -

Verlaat, ô Zangster, thans het gloeijend zonnespoor,
En dring met Neêrlands lof tot aan de Noordpool door. -

Vergeefs hebt ge, ô natuur, met neevlen, mist en stormen,
Met vlottende Alpen die uit eeuwig ijs zich vormen,
Het hartverstijvend oord des Noordpools digt omzet.
Vergeefs! ook eenmaal gaf daar Nederland de wet.
Wat baat het dat de zon slechts schuinsche en flaauwe stralen
Op nooit ontdooiden grond en sneeuwgebergt' doet dalen,
En, wars van 't grimmig oord, het welk haar' invloed tergt,[731]
Zes maanden haren gloed, beneên de kimm' verbergt,
Den schepter van den nacht Diana stelt in handen,[733]
Die onbepaald dan heerscht op die versteende stranden:
't Is alles vruchteloos! Ja, Neêrlands heldenschaar,
Braveert en koude, en nacht, en ijs, en stormgevaar;
Langs - Nova-Zemblaas kust wendt Barendsz zijnen steven,[737737]
Hij wil langs 't kille Noord naar 't brandend Oosten streven;
Hij boort door 't krakend ijs, door zeeën nooit doorzocht,
Maar onherroeplijk stuit natuur zijn verdren togt;
Doch zoo dit pad bestond, het waar' door hem gevonden,
En Neêrland had, door 't Noord, Europe aan 't Oost' verbonden.

Dring verder door mijn geest! dring tot de Noordpool voort,
Volg Barendsz, die voor 't laatst door storm en neevlen boort.

731 *tergt*: trotseert.
733 *Den schepter ... in handen*: Diana is de tweelingzuster van Apollo, de god van de zon, en wordt geassocieerd met de nacht.
737 *Barendsz*: Willem Barents (ca. 1550-1597) ondernam drie expedities naar het Noorden. Tijdens de derde reis slaagde hij erin Nova Zembla te ronden, maar hij kwam vast te zitten in het ijs en zag zich genoodzaakt daar te overwinteren. Barents overleefde de terugreis niet. Helmers' passage vormde een inspiratiebron voor Tollens' bekende gedicht *De overwintering der Hollanders op Nova Zembla* (1820).
737 *steven*: schip.

Nu ziet hij bergen ijs verschriklijk zamenhorten,[745]
Dan door elkaâr verdelgd in brokken nederstorten:
Van 't land grimt de ijsbeer hem, met hongerigen muil
En brandende oogen, aan; der wolven naar gehuil
Verliest zich in 't geschreeuw van gier en adelaren.
De walrus geesselt met zijn staart de noorderbaren;[750]
De kiel stoot op het ijs, als op een vaste klip,
Eene onafzienbre schots omringt het ranke schip;
De kiel ligt vast in ijs, het kroost van honderd winters;
Rijst, helt, en klemt, en kraakt, en barst in duizend splinters.

Ach! 't volk kermt nu op 't ijs, daar 't alle hoop verliest,
Daar de adem van den mond tot scherpe kegels vriest;
Ach, zullen zij nooit weêr, in sneeuw en nacht verloren,
Heur gaden wederzien, heur lieve kindren hooren?
Elk barst in wanhoop uit, vloekt zijn' geboortedag;
Maar Barendsz taal verzacht en lenigt dit geklag:[760]
Het wrak van 't schip biedt elk een luttel hout en spijzen,
En 't bijgelegen land ziet ras een hutje rijzen,
Dat op de sneeuw gebouwd, en hoog door sneeuw gedekt,
't Ellendig scheepsvolk tot een ranke woning strekt;[764]

Ach! nu onttrekt de zon zich die gedoemde stranden,
Een nacht, zes maanden lang, daalt op deez Noorderlanden;
Nu kwijnt elk aaklig uit in zielverslindbre klagt,
En niets breekt de eenzaamheid dier eeuwig lange nacht,
Dan 't grommen van den beer, en 't huilen van de wolven,
En 't scheuren van het ijs, en 't klotsen van de golven;
't Vuur geeft geen warmte meer, het geestrijk vocht wordt steen,[771]
Het bloed kruipt traag en mat, door 't stervend ligchaam heen.
In 't eind zien ze aan de kimm' weêr d'eerste lichtstraal glooren;
De maan verlaat dit oord, de dag wordt weêr geboren.

745 *zamenhorten*: met kracht op elkaar stoten.
750 *geesselt*: beukt...op.
760 *lenigt*: vermindert.
764 *ranke*: onstevige, wankele.
771 *het geestrijk vocht*: alcoholische drank.

Bij 't rijzen van de zon wordt ieders moed vergroot;
Uit wrakken van de hut bouwt nu het volk een boot,
Der ranke hulk gelijk, waarop in de eerste dagen
Der zeevaart, zich de mensch dorst op de golven wagen.
Daar dobbren ze op de zee, langs 't ijs en 't barste strand,
En werpen 't gretig oog naar 't lieve Vaderland!
Nu dwingt hun 't stormgeweld de boot op 't ijs te beuren,
Waar de uitgevaste beer hun dreigt van een te scheuren;
Dan zwerven zij, van rots naar rots op 't blind geval,[783]
Ach, zonder voedsel, zwak, vergeten van 't heelal!
De hoop ontvlugt hun' geest, de wanhoop sluipt in 't harte,
En elk wenscht om den dood, als 't einde van zijn smarte,
En Barendsz, in wien 't volk een hoofd en leidsman derft,[787]
Kwijnt weg, stort magtloos neêr, denkt aan zijn gade en sterft.

Ach! 't was U niet vergund in Nederlands landsdouwen,[789]
ô Held! uw kindren noch uw teedre gaê te aanschouwen!
Die gâ, die daaglijks aan het strand verlangend zat,
En daar met vorschend oog om uw terugkomst bad;[792]
Het hartverplettrend nieuws is zij gedoemd te hooren,
Dat ge onder schotsen ijs gingt door gebrek verloren,
Dat slechts een luttel sneeuw uw heldenlijk bewaart;
Zij hoort het! stort ter neêr, en is niet meer op aard'.
Het overschot des volks mag 't eindelijk gelukken,
Verzwakt en uitgedord, der vaadren grond te drukken:
't Meldt daar het einde van dien schrikkelijken togt,
Helaas, door Barendsz dood zoo vreeslijk duur gekocht.

Nu waagt Europa 't niet nog meer door 't ijs te boren,
En 't pad dat niet bestaat, na Barendsz op te sporen:
Maar Hollands heldenkroost dringt weêr naar 't kille Noord',
De onmeetbre walvisch wordt daar in zijn rust gestoord.
De zeeman ziet naauw in 't verschiet de waatren koken,

783 *op 't blind geval*: lukraak.
787 *derft*: verliest, kwijt raakt.
789 *in Nederlands landsdouwen*: op Nederlands grondgebied.
792 *vorschend*: speurend.

En twee fonteinen, uit de golven opgebroken,
Zich heffen naar de lucht, of 't volk stort in de boot;
Zij nadren 't zeegedrocht, dat uit der waatren schoot
Zich heft, een eiland schijnt, waar op twee stroomen springen,
En sterke brandingen van alle zijde omringen;
De harpoenier, het staal in de opgeheven hand,
Een lijn in de andre, wenkt, zij naadren; hij houdt stand;
Heeft onverwrikt het oog op 't vreeslijk dier geslagen,
Om zijn driepuntig staal 't gedrocht in 't hoofd te jagen;
Hij staart, hij werpt, hij treft, het monster voelt de wond,
Blaast stralen water uit, schiet krimpend naar den grond;
Een breede stroom van bloed verft straks de ontstoken golven,[817]
De walvisch, in den schoot des afgronds nu bedolven,
Beroert den bodem van den diepen oceaan;
Hij wil zich, door de vlugt van 't hechtend staal ontslaan;
Vergeefs! een sterke lijn aan 't ijzer vast gedreven,
Verraadt den schepeling waar 't monster is gebleven:
Het staal dringt dieper door, verscheurt de grove leên;
(Zoo scheuren wroegingen des booswichts hart van een,
Hij tracht zich door de vlugt heur slangenbeet te onttrekken,
Vergeefs! zijn knagend hart blijft hun ter woning strekken.)[824-826]
De smart, den dood ten prooi verlaat nu 't zeegedrocht,
Der waatren zwarten schoot, en snakt naar ademtogt,
Hij rijst: schiet stroomen bloed uit stervende ingewanden,
En geesselt met zijn staart de golven tot zij branden,
En kokend stijgen naar de lucht, en met geweld
Een draaikolk vormen op het schuimend pekelveld.
Nu wordt de laatste pijl 't gedrocht in 't lijf gedreven,
En 't scheepsvolk ziet in 't bloed het vreeslijk monster sneven.

Nu stroomt des aardrijks schat, de geur van 't morgenland,
't IJvoor van 't kreeftgestarnt' naar Hollands nijvrig strand.
De God des handels rijst aan 't IJ! met gouden baren

817 *ontstoken*: rood opgezwollen.
824-826 *Zoo ... strekken*: wroegingen zullen de ziel van een schurk altijd blijven achtervolgen. Helmers zinspeelt op de wandaden van de Portugezen en mogelijk ook op die van de eigentijdse Fransen.

Golft de Amstel, en 't heelal blijft op dien welvaart staren!
Der zonnetelgen kroost moet in Potozies mijn,[839]
In Spaansche ketenen aan Neêrland dienstbaar zijn.
De poorten van den dag ontsluiten ons haar schatten!
De handel van 't heelal durft Hollands hand omvatten.
De steden rijzen, en verbreeden zich elk uur!
De welvaart, vlijt, en kunst verwinnen hier natuur!
Ja Holland ligt niet meer in diep moeras bedolven;
De handel spreekt! hij scheurt de polders uit de golven!
Geen winden zijn er of zij voeren 's aardrijks schat,
Naar de oevers van den Rhijn, de Maas, en Merwestad.[848]

Gij volkeren, die thans door handel zijt verheven,
't Is Holland, die alleen u 't voorbeeld heeft gegeven!
Van waar uw welvaart, roem, beschaving, schat, en magt?
Gij volgdet slechts de les van 't godlijk voorgeslacht.
Ja! zoo de handel thans uw' schat vermenigvuldigt;
Ons voorbeeld toonde u 't spoor! dien schat zijt ge ons verschuldigd.

Ja, 't valt den Zeeman ligt, op de onafmeetbre zee,
Te ontdekken hier een kaap, ginds een rivier of ree',
Na dat Columbus geest, uit nooit doorzochte golven,
Een nieuwe wereld riep, vóór hem in 't niet bedolven.
Is niet elk volgling hem een deel zijns roems verpligt?
Aan hem, wiens scheppend brein die wereld schoot in 't licht?

't Is ligt met Herchel door 't oneindig ruim te zweven,[861][861]
Nadat hem Metius zijn kunstglas heeft gegeven.[862]

839 *Potozies mijn*: toespeling op de zilvermijnen van de stad San Luis Potosí in Bolivia, behorend tot het rijk van de Inca's, de zonen van de zon.
848 *Merwestad*: Dordrecht. Mogelijk doelt Helmers ook op Leiden (Rijnstad) en Rotterdam (Maasstad).
861 *ligt*: gemakkelijk.
861 *Herchel*: de Duits-Engelse astronoom Frederick William Herschel (1738-1822) werd bekend door zijn ontdekking van de planeet Uranus.
862 *Metius*: Jacobus Metius (na 1571-1628) was instrumentmaker en vervaardigde onder meer telescopen.

Ik breng mijn hulde niet den maaijer, die het graan,
Naar 't eeuwig oud gebruik in halmen neêr kan slaan;
Maar hem, maar hem alleen, zal 't menschdom wierook schenken,
Wiens godlijk scheppend brein het stoutst ontwerp dorst denken,
Met de aard' te woekeren, die peinsde, zag, besloot,[867]
En de eerste moederkern wierp in des aardrijks schoot.[868]

867 *Met ... te woekeren*: zodanig omgaan met de aarde dat er voordeel en winst uit te halen valt.
868 *moederkern*: levenskracht, kiemcel.

Vijfde zang.

Het wonderkind Hugo de Groot.

De wetenschappen.

Gij mijn Geleigeest, gij ô Dichtkunst! die sints 't uur[1]
Van mijn geboorte, mij omzweefdet; die het vuur
Dat op uw voorhoofd gloeit, en schittert op uw kaken,
Ook in mijn' boezem hebt ontstoken, dáár doet blaken;
ô Gij! door wien ik leef, gij, die me altoos verzelt,
't Zij ik de stad doorkruipe of rondzwerve over 't veld;
Die mij met U verheft in 't grensloos ruim der hemelen,
Waar Serafs in den gloed van nieuwe zonnen wemelen,[88]
En morgenstarren zich verliezen in heur lot,
Waar 't all' aanbidding is, licht, schepping, heil, en God!
Gij, die me in 't duister bosch, dat de eeuwen zagen groeijen,
Het bloed, meer sneller door zijn buizen om doet vloeijen,
Mijn oog dáár tranen, dáár mijn borst een zucht ontrukt,
Als ik, in 't heiligdom der schepping neêrgebukt,
De onsterflijke natuur aanbiddend mag bewonderen,
En, verr' van 't menschdom, dáár met u, mij af mag zonderen!
Gij, die bij middennacht aan mijne sponde waakt,[17]
Die, als mijn Hollands hart voor 't heil van Neêrland blaakt,
Mij zangen instort, die der kenren gunst verwerven;
Geleigeest! die mijn' naam behoeden zult voor 't sterven:
Want gij voorspeldet mij: ('k neem uw voorzegging aan!)
De taal, die Hooft eens sprak zal nimmermeer vergaan;[22]

1 *Geleigeest*: denkbeeldige goede geest die de dichter begeleidt in het rijk van de verbeelding.
8 *Serafs*: engelen van de hoogste rangorde.
8 *nieuwe zonnen*: nieuw ontdekte hemellichamen.
17 *sponde*: bed.
22 *Hooft*: de dichter, toneel- en geschiedschrijver P.C. Hooft (1581-1647), vooral bekend vanwege zijn toneelspelen en liefdespoëzie.

Neen! schoon de vuist des tijds, naar nooit verstoorbre wetten,[2323]
Der vaadren schepping, met heur steden zal verpletten,
(Want, waar was ooit een volk, dat de eeuwen wederstond?)
Zal 't kroost, 't zij spade, ô God! zal 't kroost, op vreemden grond,[26]
Verr' van Europa, ja, welligt aan de Oosterbaren,
De taal van Vondel, Hooft, en Bilderdijk bewaren;[28]
En als dan 't nageslacht die godenzonen roemt,
Wordt, schoon op lager toon, ook daar mijn naam genoemd.

Dit, mijn Geleigeest! dit, ben ik aan u verschuldigd,
Wie wraakt het dan, dat u mijn zangster daaglijks huldigt?
U, 't offer aanbiedt? neen! gij stort in mijn gemoed
Uw vlammen! gij bezielt me, en zet mijn borst in gloed;
Geleigeest! Dichtkunst! blijf, blijf altoos om mij zweven,
En 'k zweer, 'k zweer, tot aan 't graf, in uwen dienst te leven! -

Welaan! met kracht me omgord, mijn vrienden, stout een tred[3737]
In 't worstelperk der kunst, met vasten voet gezet!
Ik zie den Tempel! ja, daar naadren de ingewijden! -
'k Ben ook gewaardigd in het lauwerveld te strijden,[40]
In 't koor te dringen van de Godheid! - Welk een licht
Weerkaatst langs grond en wand van Phebus aangezigt?
Geen sterflijk oog doordringt den stroom van zonnestralen,
Die van het godlijk hoofd, van d'elpen schouder dalen!
Geen aardsche en dikke lucht, neen, hemelsche aetherstof
Vervult, doordringt, bezielt het wijde Tempelhof!

23 *de vuist des tijds*: de (vernietigende) kracht van de tijd.
23 *nooit verstoorbre*: eeuwige, onveranderlijke.
26 *spade*: laat.
28 *Bilderdijk*: de dichter Willem Bilderdijk (1756-1831).
37 *me omgord*: mezelf toegerust.
37 *stout*: zelfbewust, gedurfd.
40 *'k Ben ... strijden*: ik ben ook waardig om te strijden voor de dichterlijke roem.

Uit gouden vaten plengt het hoofd der offeraren,[47]
Het levend hoefbronnat op wierookrijke altaren![47-48]
De Hymnen rijzen op, als, toen op Delos grond,[49]
Latonaas schoot zich van den jongen God ontbond![49-50]
En zevenwerf een drift van Godgewijde zwanen
Het Jubel stemde, langs het vlak der waterbanen![52]
Of 't Iö wedergalmde en schaterde langs 't strand,[53]
Bij 't rif van 't vloekgedrocht, verslagen door zijn hand.[5454]
Ook ik, ik mag een drup van 't heilig nat ontvangen!
'k Voel d'invloed van den God: mijn boezem stort in zangen
Zich uit! - het outer vlamt! de heilge lauwer kraakt!
Hoor aarde! Dichters, knielt! - De God, de God genaakt! -

Wat kracht, wat magt ontvoert me aan de aarde en aan mij zelven,
En schiet met mij door 't ruim der hooge stargewelven?
Zijt gij 't Verbeelding! ja, 'k herken u aan den gloed,
De vlam, die uw gelaat als 't zonlicht schittren doet.
Waar voert uw hand mij heen? Naar nooitgeziene kringen?
Naar Zonnen, nooit gedacht in 't brein der stervelingen,
Of naar het duister oord, waar nog geen schepping leeft,
De stof, verward en dood, zich niet ontwikkeld heeft,
In eeuwige onrust van herbaring en herslooping,
Van strijden, worstling, van ontbinding, zamenknooping?
ô Neen, Verbeelding! neen! mijn geest heeft trager vlugt,
'k Hervind mij weer op de aarde in Neêrlands zoete lucht.

47 *hoofd der offeraren*: opperpriester.
47-48 *Uit ... altaren*: bij de dichterlijke zangberg de Helikon, verblijfplaats van Apollo, had het paard Pegasus door een hoefslag een bron doen ontstaan. Wie daaruit dronk, kreeg dichtinspiratie. In deze passage giet de belangrijkste offeraar het ‘nat’ uit deze bron op met wierook omwolkte altaren.
49 *Hymnen*: plechtige lofzangen.
49-50 *toen ... ontbond*: Latona baarde Apollo op Delos (vgl. DHN I, 133).
52 *Het Jubel stemde*: het vreugdelied zong.
53 *Iö*: vreugdekreet.
54 *rif*: dode lichaam.
54 *'t vloekgedrocht ... hand*: Apollo versloeg als jongeman een monsterlijke python.

Welaan, met geestdrift dan den zang weêr aangevangen!
't Geldt de eer van Nederland; stroomt, vaderlandsche zangen! -

Weg met den onverlaat, wiens borst niet staat in gloed,
Als hij den grond betreedt, gemest met godenbloed.
Weg met den aterling, den overwonnen basterd,[75]
Die met versmaden lach der vaadren deugden lastert,[76]
En 't tachtig jarig pleit beschimpt in trotschen waan![77]
Maar zulk een booswicht heeft nooit op deez' grond bestaan;
ô Neen! der oudren deugd blijft in ons hart nog leven:
Welaan dan, fier en stout den lofzang aangeheven!

Juicht, landgenooten, juicht! in 't rijk der Wetenschap
Staat Nederlandsche roem op d'allerhoogsten trap;
Ja, heilge Wetenschap, in uw gewijde koren,
Hebt gij aan Nederland eene eerste plaats beschoren;
Ik dring uw tempels in, en waar ik de oogen wend,
Wordt Hollandsch Wetenschap bij volk aan volk erkent.

De mensch is niet bestemd, om als een plant te groeijen:
Hij voelt zich niet, als 't dier, aan 't stof en de aarde boeijen!
ô Neen! zijn geest kan zich van 't logge stof ontslaan;
Hij stort, en baadt zich in der sterren oceaan!
Schiet door het eindloos tal der zonnestelsels henen;
Miljoenen rijzen, en miljoenen zijn verdwenen;
Hij stort in d'afgrond der onmeetlijkheid zich neêr!
Vergeefs! - zijn geest hervindt zich op een' melkweg weêr:
Hij wil zich denken 't oord beroofd van stargeflonker,
Waar 't niet een aanvang neemt in d'afgrond van het donker;[96]
Vergeefs! - waar hij zich wendt is alles licht en vuur,
Is alles leven, kracht, God, schepping, en natuur!

75 *aterling*: onverlaat, door en door slecht persoon.
76 *versmaden*: minachtende.
77 *'t tachtig jarig pleit*: de Tachtigjarige Oorlog.
96 *'t niet*: het niet-zijn.

Verheven Starrekunst! ge ontvoert den geest aan de aarde!
Ook Neêrlands voorgeslacht erkende uw hooge waarde.
't Is waar, Copernicus sprak eerst zijn vaste wil:[101]
Hij wenkte! - de aarde dreef; hij sprak! - de zon stond stil.
Ik kniel voor Newton neêr! zijn geest blijft onverwonnen,[103]
En eeuwig duurzaam als 't onmeetlijk tal der Zonnen!
Columbus Herchel heeft meer heemlen ons ontdekt,[105]
Dan Cook gewesten vond op d'oceaan gestrekt!
De Gallileïs, de la Landes zal ik noemen,[107107]
Maar Nederlander, blijft mijn geest op Huigens roemen.[108]

ô Gij die, nevens mij, in 't stille van den nacht,
Naar d'eeuwgen hemel ziet, en wegzinkt bij die pracht,
Zoo lang gij, nevens mij, daar ziet planeten dwalen,
Zal ieder sterrenbeeld, u Huigens lof herhalen;
Zoo lang Saturnus daar zijn breede baan beschrijft,
Zijn derde wachter op zijn' wenk door d'aether drijft,[114]
Zoo lang d'Orion gloeit, den Wagenaar blijft leven,[115115]
Staat Huigens naam met vuur aan 't luchtgewelf geschreven.

101 *Copernicus*: de geleerde Nicolaas Copernicus (1473-1543) poneerde in *De revolutionibus orbium coelestium* een heliocentrisch wereldbeeld, waarbij de zon het middelpunt vormt waaromheen de planeten draaien.
103 *Newton*: de Britse natuurkundige Isaac Newton (1643-1727) werd met name bekend vanwege zijn ontdekking van de zwaartekracht.
105 *Columbus Herchel*: Herschel (zie DHN IV, 861), wordt hier voorgesteld als een ontdekker van nieuwe planeten, zoals Columbus van werelden.
107 *Gallileïs*: de Italiaanse astronoom en wiskundige Galileo Galilei (1564-1642) bevestigde met zijn waarnemingen de heliocentrische theorie van Copernicus.
107 *de la Landes*: de Franse astronoom Joseph Jérôme Lefrançois de Lalande (1732-1807) verwierf bekendheid door zijn vele publicaties over het zonnestelsel.
108 *Huigens*: de Nederlandse wis-, natuur- en sterrekundige Christiaan Huygens (1629-1695) geldt als uitvinder van het slingeruurwerk en deed verschillende astronomische ontdekkingen.
114 *derde wachter*: bijplaneet van Saturnus, vermoedelijk Thetys of Dione.
115 *Orion*: het sterrenbeeld Orion.
115 *Wagenaar*: benaming van bepaalde sterrenbeelden aan de noordelijke hemel, namelijk zowel voor Ossenhoeder als Voerman.

't Is hij! 't is Hollands teelt, die 't eerste dorst bestaan,
Een' dubblen gordel om Saturnus heen te slaan:[117-118]
Ja! door één wachter meer deed hij den held verzellen.[119]
Hij dwong de Maan meer juist om d'aardbol heen te snellen,
Schreef haar zijn wetten voor, haar wisling, zwaarte en stand,
En 't slinger-uurwerk kreeg Europa uit zijn hand.

Die roem behoort aan ons, aan ons, mijn Landgenooten!
Planeten moeten zelfs der vaadren lof vergrooten!
't Is niet op 't land alleen, op 't vlak van d'oceaan,
Dat Gij de bakens van der oudren roem ziet staan!
Neen Starrenbeelden zelfs doen u den lofzang hooren
Van 't goddelijk geslacht, op Hollands grond geboren.

'k Zet, Wetenschappen, in uw koren vaster schreên![129]
Hoe straalt hier Neêrlands roem langs wand en zuilen heen.
Wie ooit in 't worstelperk der kunst een' strijd dorst wagen,[131]
Geen Nederlander heeft den kamp ooit afgeslagen.

De vreemdling blooze en zwijg, die schreeuwt in trotschen waan,
Dat nimmer geestkracht heeft op Hollandsch grond bestaan,
Dat nooit de kunst hier heeft haar heilig vuur ontstoken.
Ik noem Boerhaven; - en mijn landaard is gewroken.[136136]

Wat vloed van zielen stroomt hier heen naar Leydens wal?
Daar leeft de Genius, die 't menschdom redden zal.[138]
Boerhavens woning wordt, Geneeskunst, thans uw tempel!
De kranke uit Noord en Zuid, treedt wagglend op den drempel.

117-118 *'t Is ... slaan*: Huygens ontdekte de ringstructuur rond Saturnus.
119 *door één ... verzellen*: Huygens ontdekte in 1655 de grootste maan van Saturnus, die in de negentiende eeuw de naam Titan kreeg.
129 *'k zet ... schreên*: ik zal het gebied van de wetenschappen met meer zelfvertrouwen beschrijven.
131 *kunst*: hier: kennis, wetenschap op het terrein van de geneeskunde.
136 *Boerhaven*: Herman Boerhaave (1668-1738), hoogleraar geneeskunde aan de Universiteit Leiden.
136 *landaard*: nationaliteit.
138 *Genius*: beschermgeest.

't Orakel spreekt; en de aard' geeft aan die taal gehoor!
Een nieuwe levenskracht stroomt straks elks aadren dóór!
Ja! van het gloeijend Oost', in stroomen vuurs bedolven,
Tot in den nacht van 't Noord', een spel der wilde golven,
Geeft Hollandsch Esculaap zijne onherroepbre wet.[145]
Hij spreekt, de ziekte vlugt: - het menschdom is gered.

Wat kreet doordavert thans, ô Wetenschap, uw koren!
En roemt Albinus, Ruisch, doet Kampers naam mij hooren?[148148148]
Van Kamper! Neêrland juicht bij 't beeld des grooten mans.
Hij, heldre flonkerster aan onzen hemeltrans:
De kunst van eeuwen, en geleerdheids reinste schatten,
Doorzag zijn valkenblik, wist zijnen geest te omvatten.
Hij ziet, hij vergelijkt, ontleedt, bepeinst, bepaalt
Het vreeslijk roofgedrocht, dat aan den keerkring dwaalt;[154]
De monsters van de zee, het kroost der beide polen,[155]
Doorziet zijn scheppend brein: niets blijft voor hem verholen!
Hij toont de grenslijn aan van 't schoone in ons geslacht,
En handhaaft 's menschen waarde, en eer en oppermagt.

Wat smaalt ge, ô trotsche Brit, als of in Neêrlands luchten,
De geest, door diep en damp, in 't stof geboeid, moet zuchten!
En nevel, mist en vocht, ook onzen geest verdikt,

145 *Hollandsch Esculaap*: de Hollandse ‘god’ der geneeskunde: Boerhaave; Esculaap verwijst naar Aesculapius, de god der geneeskunde.
148 *Albinus*: de anatoom Bernhard Siegfried Albinus (1697-1770), leerling van Boerhaave in Leiden en later werkzaam als hoogleraar aldaar.
148 *Ruisch*: de anatoom Frederik Ruysch (1638-1731), hoogleraar in Amsterdam.
148 *Kampers*: de arts en anatoom Petrus Camper (1722-1789), hoogleraar in Franeker en Groningen. Hij hield zich met name bezig met de vergelijkende anatomie en deed onderzoek naar overeenkomsten en verschillen in skeletten van zowel mensen als dieren, zoals de orangoetan. Hij deed tevens onderzoek naar menselijke rasverschillen.
154 *roofgedrocht*: nl. de neushoorn.
155 *De monsters ... polen*: nl. walvissen.

Voor 't schoone onvatbaar maakt, voor denkkracht ongeschikt![162]
Herhaal uw lastertaal! treed toe: durft gij het wagen;
Men houdt op Kamper, op Boerhaven 't oog geslagen!
Dat dan uit schaamte u 't bloed terstond in 't aanzigt stijg'!
Zink, zink verpletterd in uw' afgrond! - vlugt! en zwijg. -

De Zwitser, sinds zijn jeugd de liefelijke streken
Van d'Ouderlijken grond, met wederzin ontweken![167-168]
Heeft naauw in d'ouden dag, in een verwijderd oord,
Het blijde volkslied van zijne Alpen weêr gehoord,
Naauw dringen in zijn oor die onvergeetbre zangen,
Of tranen gudsen langs zijn mannelijke wangen!
Hij vindt zich eensslags in zijn blijde jeugd verplaatst!
Hij ziet den heuvel weêr waarop zijn kudde graast!
Hij vindt weêr d'ouden eik waarbij hij sprong en speelde!
En 't lieve plekje gronds waar 't moederhart hem streelde,
ô De afgeronnen tijd vernietigt zich voor hem:[177177]
Hij ziet zijne Alpen weêr, hij hoort zijns Vaders stem,
Verbeelding doet hem weêr zijn blijde jeugd genieten,
Hij klimt de bergen op, hij baadt zich in de vlieten!
Hij kranst de hoornen weêr van zijn geliefkoosd rund,
Maar 't is Verbeelding slechts, die hem die vreugd vergunt!
Ach! nimmer zal hij weêr die zalige landsdouwen,

162 *Voor 't schoone ... ongeschikt*: Helmers zinspeelt op de klimaattheoretische idee dat bewoners van noordelijke landen, waaronder de Nederlanders, een geringere intelligentie zouden bezitten door de dikkere gesteldheid van de lucht.

167-168 *De Zwitser ... ontweken*: Helmers vergelijkt de Zwitserse situatie met die van zijn eigen land: net als de Nederlanders van de zestiende eeuw hebben de Zwitsers hun eigen republiek gesticht en zich ontworsteld aan een despotische grootmacht (de Habsburgers). Ook de Zwitsers hebben het vervolgens zwaar te verduren gehad: het land was tussen 1798 en 1803 een satellietstaat van Frankrijk. De gehele passage over de Zwitser gaat terug op een passage uit de vierde zang van *L'imagination* (1806) van de Franse dichter Jacques Delille.

177 *afgeronnen*: voorbije.

177 *zich*: valt weg.

De vaderlijke hut, het moedergraf aanschouwen,
Hij denkt dit, slaakt een zucht, en zegent nog het oord,
Het zalig Zwitserland, en treedt in weemoed voort.

Aldus ook ik, ik waande in mijn bespiegelingen,
Dat ik mij door den rei der vaadren zag omringen!
Ik dacht, daar Hollands lof weêrgalmde uit ieders mond,
Dat ik mij in dien tijd, dien gulden tijd, hervond.
Ik dweepte mij terug in de onvergeetbre dagen,[191]
Toen de aarde 't oog alleen op Neêrland had geslagen!
Toen wetenschap, en kunst, geleerdheid, smaak en geest,
De schat, het eigendom van Holland is geweest.
'k Zag Maurits aan mijn zij! 'k dorst met de Witten spreken![195]
Ik zag de Ruiter de eer van onze wimpels wreken: -
Maar 't tooverbeeld verdwijnt! 't is nacht rondsom mijn schreên;
En ach! ik vind mij met mijn Zangster thans alleen.

Welaan, den moed hervat! weêr Hollands eer gewroken!
Het heilig outer vlamt, het reukwerk is ontstoken,
Ik tree als Priester in het hooge heiligdom!
Het volk ligt diep geknield, en de eerbied maakt elk stom,
Staat af, onheiligen! - staat af! terug, vermetelen![203]
Die U in 't kunstenkoor op Neêrlandsch plaats wilt zetelen![204]
Vlugt ongewijden, vlugt! ontsnelt dit heilig oord;
En gij, gewijden, rijst! aanbidt, gelooft en hoort.

Dus galmt de orakelstem in 't koor der Wetenschappen:
‘Elk sterfling is 't vergund mijn' tempel in te stappen!
Geen volk wordt afgeweerd! ik heb van 't eind der aard’,

191 *Ik dweepte mij terug in*: ik onderging de bekoring van de herinnering aan.
195 *'k Zag ... spreken*: opnieuw een verzoeningsgezinde passage, waarin Helmers de Oranjestadhouder in een adem noemt met de staatsgezinde De Witten (vgl. DHN II, 401-406, 443-448).
203 *af*: verwijdert u.
204 *kunstenkoor*: groep (ingewijde) kunstenaars.

Mijne ingewijden, uit de bloem des volks vergaard.[210]
Geen eerdienst sluit hier uit, Chinees, en Jood, en Christen,
En Mecchaas volgeling, vergeten hier hun twisten:[212]
't Zijn alle broeders van het zelfde huisgezin,
Bezield door Wetenschap! ontvlamd door Waarheidsmin!
Wees mensch! dit is genoeg mijn tempel in te treden:
Voelt gij dit niet? ontwijkt, bezoedelt door uw schreden
Dees heilige gronden niet; verbasterden! staat af!
Hier voert de Wetenschap alleen den hoogsten staf.
Zing, Neêrlands Dichter, zing! mijn glans zal op u stralen!
Zie de achtbre beelden hier van uw vaadren pralen;
Bezing ze! dat elks lof voor hunnen lof verdwijn'!
En Neêrland juiche in de eer van d'eigen stam te zijn.' -[222]

Wat flonkersterren zien mijne oogen in dees koren!
De onsterflijkheid is hun door hunnen geest beschoren!
Wat hooge ontdekkingen zijn niet aan 't licht gebragt,
Door d'onafmatbren geest van 't godlijk voorgeslacht?

Gij, die dit dichtstuk leest, verschoon mijn zwakke zangen![227]
Ik voel mijne onmagt! ach, ik weet niet aan te vangen!
Mijn boezem, ja, gevoelt wel wat ik melden moet!
Ik grijp wel 't speeltuig aan! maar ach! me ontzinkt de moed.
Moet ik mij dan alléén in 't stuivend renperk wagen?
Heeft Neêrland niet het oog op Bilderdijk geslagen?
Heeft grijze Feith dan reeds het harnas afgelegd?
Moet ik, onmagtige! ik? ik, zwakke legerknecht!
Aan 't spits dan treden om der vaadren eer te wreken?

210 *de bloem des volks*: het puik, de voortreffelijkste vertegenwoordigers van het volk.
212 *Mecchaas volgeling*: mohammedaan, islamiet (Mekka is het belangrijkste bedevaartsoord van de moslims).
222 *eigen*: dezelfde.
227 *verschoon*: vergeef mij.

Zwijgt Kinker, Loots, van Hall? wil Klijn noch Tollens spreken?[236236236236236]
Zij, keurgenooten in Apolloos heilgen kring,[237]
Zijn waardig, dat hun lier der oudren deugden zing'.

Maar neen! ik laat mij niet deze eedle taak ontwringen![239]
Ook ik trede in den rei van Phebus lievelingen.
Mijn lier klink' minder schoon in mijn verdorde hand;
Mijn hart slaat hun gelijk in zucht voor 't Vaderland.

Welaan! ik nader stout: geen schroom weêrhoudt mijn schreden!
Daar schittert Huig de Groot, en de eerbied boeit mijn treden.[244]
Hoe hulde aan hem gedaan? wiens geest is zoo verdwaald,
Dat hij den gloed der zon met doode verwen maalt?
Ja! hebben niet voor mij onsterfelijke tongen,
Heeft Cras niet voor Euroop', de Groot, uw' lof bezongen?
En ik zou 't wagen hem te volgen in het spoor![248]
Drong ooit het vinkje tot het rijk des aadlaars door?
Maar pligt, bewond'ring en verrukking doen mij zingen,
't Is schoon voor Huig de Groot de citersnaar te dwingen.

236 *Kinker*: de dichter en vrijmetselaar Johannes Kinker (1764-1845).
236 *Loots*: de dichter Cornelis Loots schreef evenals zijn zwager Helmers tal van vaderlandslievende gedichten.
236 *Hall*: de dichter en staatsman Maurits Cornelis van Hall (1768-1858) publiceerde onder meer het vrijheidslievende, anti-Fransgezinde gedicht ‘De gevallen eik’ (1810).
236 *Klijn*: de dichter Hendrik Harmen Klijn (1773-1856) dichtte in deze jaren over soortgelijke algemeen-menselijke en verlichtingsthema's als Helmers. Ook zijn broer Barend (1774-1829) was dichter, zij het iets minder productief en bekend.
236 *Tollens*: de dichter Hendrik Tollens (1780-1856) verwierf vooral bekendheid met zijn vaderlandslievende, huiselijke gedichten. Zijn driedelige *Gedichten* (1808-1815) betekende zijn doorbraak.
237 *keurgenooten*: uitgelezen groep.
239 *ontwringen*: ontnemen.
244 *Huig de Groot*: zie DHN II, 489-500.
248 *Heeft ... bezongen*: de Amsterdamse hoogleraar H.C. Cras (1739-1820) wijdde in 1775 zijn oratie aan Hugo de Groot (*Oratio, qua perfecti jurisconsulti forma in Hugone Grotio spectatur*) en publiceerde in 1796 een lofrede op Hugo de Groot: *Laudatio Hugonis Grotii* (Amsterdam 1796).

Men zegt; toen 't wonderkind in 't schomm'lend wiegje lag,
En 't zachte moederhart verkwikte door zijn' lach,
De Genius der aarde een vloed der rijkste gaven,
Deed stroomen op het kind, dat Hollands roem zou staven.
Al wat ooit de oudheid wist, de wetenschap der aard',
Had hij, als jong'ling reeds, in 't schrander brein vergaard.
Het menschdom had zijn regt, zijn titelen verloren,
De Groot verschijnt! - dat regt, die titlen zijn herboren;
Europa knielde voor de orakels van zijn' mond,
En zegende de zon, die straalde op Neêrlands grond!
Het regt van vrede en krijg wist hij naar wijze wetten,[263]
(Kniel aarde voor 't geschenk!) voor eeuwig vast te zetten.
Als overwinnaar 't rijk van wijsheid ingesneld,
Was ieder stap een zege op onkunde en geweld.
Het licht der Wetenschap, door hem voor de aarde ontstoken,
De Godentaal, door hem zoo klemmend uitgesproken,
Wordt nimmer uitgedoofd, zal nimmermeer vergaan,
Zoo lang één maatschappij op de aarde zal bestaan.

Bij wien, bij wien, de Groot, zal ik U vergelijken?
Elk beeld schiet hier te kort, moet voor uw' glans bezwijken;
't Verspreide en strijdige vereent uw magtig hoofd;
Gij zijt als d'Atlas, waarvan de oudheid heeft geloofd!
Daar op denzelfden tijd, op zijn onmeetbre gronden,
En Lente, Zomer, Herfst en Winter wordt gevonden!
Die zich met ooft en sneeuw, gebloemte en ijs omschorst,
En op zijn breede schoft des hemels welving torscht![278]
D'orkaan ziet worstlen, en den waterval hoort ruischen,
En 't lentekoeltje door zijn lauwren om voelt suizen!
Aan zijnen voet verneemt der herdren minnetoon,
En hoort aan zijnen kruin het rein muzijk der Goôn.[274-282]

263 *Het regt van vrede en krijg*: verwijzing naar De Groots bekendste werk *De iure belli ac pacis* (1625) (Over het recht van oorlog en vrede).

278 *schoft*: rug.

274-282 *Gij zijt ... Goôn*: de vergelijking van De Groot met Atlas (vs. 272-283) is een bijna letterlijke vertaling van een passage over Voltaire uit de vijfde zang van *L'imagination* (1806) van de Franse dichter Jacques Delille.

Pascal van Nederland! hoe, zou ik U vergeten?[283]
U! jonge bloem! te vroeg door stormen neêrgesmeten![284]
Van 't menschdom ongezien, ontlookt ge op dorren grond,
Maar schoon, maar sterk door 't sap dat ge in u zelven vondt!
Een hovenier, de Bosch! plaatste U in vetter aarde,[287]
En Neêrland en Europe erkende Nieuwlands waarde.
Ach Nieuwland! ja gij waart! - ontvang mijn hulde en lof![289]
Ge ontlookt, gij bloeide en stierft! thans bloeit ge in beter hof.

Waartoe voor Hollands lof me in eedlen toorn ontstoken,
En de eer van 't Vaderland op vreemden trots gewroken?
Waar is de ellendeling die, bassend uit zijn niet,
Op Neêrlandsch heilig beeld zijn giftig zwadder schiet?[294]
Vergeefs! - wie zal als 't licht der zon ons straalt in de oogen,
Het aanzijn van den dag in dorre taal betoogen?
Wie roemt op vos of das, bij 't aanzien van den leeuw?
Smaalt Philomeles zang, bij 's eksters raauw geschreeuw?[298]
Vloekt in der mijnen nacht op Indus balsemluchten?[299]
Neen, Neêrlands roem heeft hier geen wederspraak te duchten.

Komt, Volken, nadert! trotsch op uw voortreflijkheid!
Beklimt den regterstoel! beslist gij zelf het pleit!

283 *Pascal van Nederland*: Helmers doelt hier op de Amsterdamse hoogleraar natuurkunde en dichter Pieter Nieuwland (1764-1794). Hij noemt hem de Nederlandse Pascal, naar de Franse wis- en natuurkundige Blaise Pascal (1623-1666).
284 *te vroeg ... neêrgesmeten*: Nieuwland stierf al op dertigjarige leeftijd.
287 *Bosch*: de Amsterdamse dichter Bernardus de Bosch (1709-1786) nam Nieuwland in huis en bezorgde, hem een goede opvoeding. Diens broer Jeronimo de Bosch (1740-1811) onderwees hem dagelijks, met name in de klassieke talen. Bernardus fungeert hier als de spreekwoordelijke 'hovenier' van de 'jonge bloem' Nieuwland.
289 *gij waart*: hebt geleefd.
294 *zijn ... schiet*: vgl. DHN III, 400.
298 *Smaalt Philomeles zang*: spreekt minachtend over de zang van de nachtegaal
299 *Vloekt ... balsemluchten*: vloekt in de aartsdonkere nacht op de zachte, welriekende geuren van de Indus (rivier in Pakistan).

Durft vonnissen! en wij, bewust van onze waarde,
Wij schroomen 't vonnis niet, noch de uitspraak van heel de aarde.

Neen Neêrland zwicht niet! In het rijk der Wetenschap
Handhaaft zij haren roem, staat op den hoogsten trap;
Gij, die de oneindigheid der heemlen durft doorsnellen,
En afstand, grootte en loop der bollen vast kunt stellen,
De lucht kunt wegen, spreekt, wat magt verheft uw oog.
Van uit dit slijk der aard' tot aan der starren boog?
Zijt gij het kunstglas, dat u voert door 't ruim der hemelen,
Waar door ge Orions ziet in melk- bij melkweg wemelen,
Uit d'afgrond van het niet kometen scheurt in 't licht,[313]
Niet Drebber, Jansen, niet aan Metius verpligt?[314]
En Galileï had zich nooit zoo hoog verheven,
Had Neêrlands kunstglas niet zijn eedle vaart gesteven.[315-316316]

Natuur zelfs wijkt hier voor de stoute vindingskracht
Van Bakker! die haar dwingt te zwichten voor zijn macht.[318]
Aanschouwt dit zeekasteel! het hongert om in 't Westen,[319]
's Lands onverwonnen vlag in 't rijk Brasil te vesten;
Het Pampus werpt vergeefs een droogte voor zijn' voet!
Het lastdier van het Oost' herrijst hier op den vloed,[322]

313 *licht*: ontdekt.
314 *Drebber, Jansen ... Metius*: Helmers noemt achtereenvolgens drie zeventiende-eeuwse Nederlandse instrumentmakers, nl. Cornelis Jansz. Drebbel (1572-1633), Zacharias Jansen (ca. 1588 - ca. 1632) en Jacob Adriaensz. Metius, die ook in IV, 862 al werd genoemd.
315-316 *En Galileï ... gesteven*: Galilei maakte bij zijn astronomische waarnemingen gebruik van de telescoop die rond 1608 door Zacharias Jansen of Cornelis Lipperhey zou zijn uitgevonden.
316 *gesteven*: ondersteund.
318 *Bakker*: Meindert Meeuwe Bakker vond in 1691 de ‘scheepskamelen’ uit, ofwel scheepslichters waarmee de zwaarste schepen eenvoudig over Pampus en andere ondiepten in de Zuiderzee getild konden worden.
319 *zeekasteel*: imposant schip.
322 *lastdier van het Oost*: kameel.

En torscht op breede schoft de onmeetbre zeekasteelen;
Daar Tritons Neêrlands lof op 't schuim der golven spelen.[324][324]

De hoofdstof zwicht hier op uw wenk, o Vaderland![325]
Uitgeest legt hier den wind met wieken in den band![326][326]
Ja de eik van 't Noord' herschept zich hier in duizend schepen,
Om d'Oosterwierookgeur in Hollands schoot te slepen.

Hier staat Stevin ter zij van Neêrlands grootste held,[329]
Daar hij het Statenheir op zijnen hoefslag stelt,[330]
En Nederlands Vauban slaat hier een' gordel schansen,[331]
Om onzen ringmuur heen, met bolwerk, mijn en transen,[332][332][332]
Waar achter d'overvloed een lucht van rozen kweekt,
En Mavors donder sterft, waar onze Koehoorn spreekt.[334]

Had ik, ô Vondel! thans uw Geestkracht; kon ik zingen;
Hoe zou der vaadren roem elk volk in d'ooren dringen!

324 *Tritons*: zeegoden.
324 *spelen*: uitbazuinen.
325 *hoofdstof*: het element lucht.
326 *Uitgeest*: Cornelis Corneliszoon van Uitgeest (ca. 1550 - ca. 1607), uitvinder van de houtzaagmolen, die in de Republiek van groot belang was voor de scheepsbouw.
326 *Legt ... in den band*: maakt door de uitvinding van de windmolens de wind dienstbaar.
329 *Stevin*: de wis- en natuurkundige Simon Stevin (1548-1620), tevens militair adviseur van prins Maurits.
330 *Daar ... stelt*: Stevin plaatst de ruiters van het staatsleger op strategische posten.
331 *Vauban*: Sébastien le Prestre de Vauban (1633-1707) was een Franse maarschalk en bouwmeester van vestingwerken.
332 *bolwerk*: uitbouw van de verdedigingsmuur, gebruikt door Stevin in zijn vestingbouw.
332 *mijn*: plaats waar buskruit wordt ingegraven.
332 *transen*: omgangen van de vestingmuur.
334 *Koehoorn*: Menno van Coehoorn (1641-1704) was militair en vestingbouwkundige. Hier wordt gedoeld op zijn uitvinding van de Coehoornmortier, een door twee man gedragen mortier voor belegeringen.

Hoe galmde en bosch en vliet mijn stoute zangen na,
Voor Bekker, Aldegonde, Armijn en Venema.[338338338338]

Mogt niet de Wijsbegeerte, in Hollands zachte linden,
(Verdreven van heel d'aard) een schuts en wijkplaats vinden?
Descartes dacht hier aan den Amstel, op wiens grond[341]
Zijn brein het eerst de wis- en stelkunst zaam verbond.[342]
En Gij, nog door geen zang der Hollandsche Poëten
Geroemd! Spinoza! neen, U wil ik niet vergeten![344]
Gij rein van zeden, vroom van wandel, zacht van hart,
Verdient de hulde van den Vaderlandschen Bard.[346]

Hoe ruischen in mijn oor hier de Idumeesche palmen![347]
'k Hoor, Schultensen, uw lof, door 't loof der Cedren galmen;[348]

338 *Bekker*: Balthasar Bekker (1634-1698), verlicht theoloog en denker, vooral bekend vanwege *De betooverde wereld* (1691), waarin hij zich keerde tegen het geloof aan de invloed van duivels op het lot van de mens.
338 *Aldegonde*: Filips van Marnix van Sint-Aldegonde (1540-1598), calvinistisch theoloog en vertrouweling van Willem van Oranje.
338 *Armijn*: Jacobus Arminius (1560-1609), hoogleraar theologie aan de Leidse Universiteit. Zijn rekkelijke interpretatie van de predestinatieleer bracht hem in conflict met de veel rechtzinniger Franciscus Gomarus.
338 *Venema*: Herman Venema (1697-1787), hoogleraar theologie met verlichte denkbeelden aan de Universiteit van Franeker.
341 *Descartes*: de Franse filosoof en wiskundige René Descartes (1596-1650) verbleef lange tijd in de Republiek, waar hij het grootste deel van zijn werken schreef en publiceerde.
342 *verbond*: Descartes paste de algebra (= stelkunst) systematisch toe op de meetkunde (een onderdeel van de wiskunde), zoals bijvoorbeeld blijkt uit het deel over ‘La Geometrie’ in *Discours de la methode* (1637).
344 *Spinoza*: de filosoof Baruch de Spinoza (1632-1677), auteur van enkele zeer invloedrijke filosofische tractaten.
346 *Bard*: dichter.
347 *Idumeesche palmen*: Idumea is een landstreek met uitgestrekte palmbossen ten zuiden van het toenmalige Judea, gelegen in het huidige Palestina
348 *Schultensen*: de geleerden Albert Schultens (1686-1756), diens zoon Jan Jacob Schultens (1716-1778) en diens zoon Hendrik Albert Schultens (1749-1793), allen grote kenners van de Arabische en Hebreeuwse taal en cultuur

Gij voert me in 't dor gewest, ik rust aan Kisons vloed,[349]
Waar 't kroost van Ismaël zijn Kemels drenkt en voedt,[350350350]
En van zijn' hengst verzeld, die nooit hem 't spoor doet missen,
De onmeetlijkheid doorrent dier eeuw'ge wildernissen,

Wie heeft geleerdheid eerst ontslagen van den band?[353]
De kennis aangebragt? Gij waart het Nederland.

Met stouter golfslag ruischt de Rotte! doet zich hooren![355]
De groote Desideer is aan haar zoom geboren![356]
En Hellaas wetenschap, den Bosphorus ontvlugt,[357357]
Doet hij herbloeijen in de Vaderlandsche lucht:[357-358]
Meer duurzaam leeft zijn roem bij U, mijn Landgenooten,
Dan 't Standbeeld zijn zal uit de kostbaarste erts gegoten.[359-360]

Hoe zoudt gij twijflen wie U allen overtreft!
De Wetenschap waarop gij U zoo fier verheft,
ô Vreemden! kunst en smaak, die thans Europa huldigt,
Zijt gij dat alles niet aan Nederland verschuldigd?

Door wien is 't dat de nacht der middeneeuw verdween?[365]
Wie schoot het eerste licht door dezen chaos heên?

349 *vloed*: beek in de vlakte van Jizreël in het huidige Israël.
350 *'t kroost van Ismaël*: de Arabieren (vgl. DHN I, 271).
350 *Kemels*: kamelen.
350 *drenkt*: te drinken geeft.
353 *ontslagen van den band*: bevrijd uit de boeien.
355 *Rotte*: de rivier de Rotte bij Rotterdam.
356 *De groote ... geboren*: de humanist Desiderius Erasmus (1466-1539), vooral bekend door zijn *Lof der zotheid* (1509), werd geboren in Rotterdam.
357 *Hellaas wetenschap*: de studie der klassieken.
357 *Bosphorus*: de Bosporus is een zeestraat in Turkije.
357-358 *En Hellaas wetenschap ... lucht*: Erasmus publiceerde in 1516 een uitgave van het Griekse Nieuwe Testament.
359-360 *Meer duurzaam ... gegoten*: in 1622 werd in Rotterdam een bronzen standbeeld van Erasmus geplaatst van de Amsterdamse architect en beeldhouwer Hendrick de Keyser. Volgens Helmers is Erasmus' roem duurzamer dan brons.
365 *middeneeuw*: middeleeuwen.

Het is de Drukkunst, ja! op onzen grond geboren,
Deed zij van hier, haar stem het stervend menschdom hooren.
't Is Koster! Neêrland is 't, die uit den duistren nacht[369]
Der eeuwen, weêr het licht te voorschijn heeft gebragt.
Al wat gij waart, en zijt, al wat ge eenmaal zult worden,
ô Volkeren, uw stand, beschaving, wet en orden,
Dit alles zijt ge alleen aan Nederland verpligt!
't Was nacht; de Drukkunst kwam, zij sprak! en de aard' was licht.

Dringt met mij volken in der Wetenschappen koren,
Daar zult gij Neêrlands lof, den lof van Koster hooren!
En Gij, die de adel voelt des stams, waaruit gij sproot,
Volgt, Nederlanders, volgt me! ik zing uw' Landgenoot.

'Een nacht, een tastbre nacht daalde op de volken neder!
Het menschdom lag verlamd! een uurwerk zonder veder!
Wie zal het redden? wie 't ontscheuren aan d'orkaan?
Wie bijgeloof en dwang den ijzren kop verslaan?
Wie is gezaligd om dit wonder te verrigten?
Waar is de Hercules, die 't monster zal doen zwichten?[384]
Juicht volken! menschdom juich! uit Neêrland komt uw held,
't Is Koster! Hollands roem! die 't rijk der domheid velt!

Juicht, volkeren! geen nacht stort weder op u neder!
Ge ontwikkelt nu uw kracht, als 't uurwerk door zijn veder!
Ja! Koster heeft uw' geest die krachten ingestort,
Waardoor gij uit uw nacht uw zelf hergeven wordt.
Thans ziet gij aan uw' voet den stroom der kunsten vlieten,[391]
Rust aan zijn bloemenrand; verzaadt U in 't genieten.
Juicht, volken! menschdom juich! uit Neêrland kwam de held,
't Is Koster, Hollands roem! die 't rijk der domheid velt!

369 *Koster*: Laurens Janszoon Coster (ca. 1370-1440) werd in Nederland gevierd als de uitvinder van de boekdrukkunst. De eigenlijke uitvinder was Johannes Gutenberg.
384 *Hercules*: zie DHN II, 499.
391 *vlieten*: stromen.

Zoo lang nog Zwitserland roemt op zijn eeuwige Alpen,
Zoo lang de geele zee om Chinaas grond zal zwalpen,[396]
Zoo lang nog de adelaar de zon in 't aanzigt boort,[397]
Snelt naar de onsterflijkheid de naam van Koster voort;
Want hij, hij heeft den geest ontscheurd aan slaafsche boeijen!
De stroom der Wetenschap deed hij voor 't menschdom vloeijen.
Juich aarde! omkrans het hoofd van Neêrlands letterheld!
Zing Neêrland, Kosters lof! de geestkracht is hersteld!

Dat ieder volk vrij roeme op grootheid, magt en luister!
De glans van Nederland schiet alle glans in 't duister!
Ja! Attika zij vrij door Pallas gift vermaard,[405]
Roeme op d'olijvenscheut en 't brieschend oorlogspaard.[405-406406]
Dat vrij de Tiber roeme op Capitoolgewelven,[407407]
Gij Nederland! ontleent uw grootheid uit u zelven,
Gij noemt slechts Kosters naam, die naam daar 't al voor zwicht,
Die naam, die naam alléén is 't schoonste lofgedicht!' -

Zoo klinkt in 't kunstenkoor voor 't oor van alle volken,
De lof van Nederland bij wijsheids achtbre tolken![412]
De heilige lauwrier, die voor den tempel bloeit,
Beweegt zich, schudt, en ruischt, terwijl de lofzang vloeit;
En biedt zijn godlijkblad der priesterlijke handen!

396 *zwalpen*: klotsen.
397 *de adelaar ... boort*: van de adelaar wordt gezegd dat hij zonder met zijn ogen te knipperen in de zon kan kijken.
405 *Attika*: hier: Griekenland.
405-406 *Attika ... olijvenscheut*: Griekenland mag vrijelijk roemen op de gift van de godin van de oorlog, Minerva (Gr. Pallas Athene). Toen Minerva en Neptunus streden om de soevereiniteit van de stad Athene, behaalde zij de overwinning door de stad een olijfboom te schenken.
406 *oorlogspaard*: het paard van Troje. Om de stad Troje in te kunnen nemen, bedenkt Odysseus een list. Hij laat een groot houten paard bouwen, waarin Griekse soldaten zich verbergen. De Trojanen halen het paard binnen en zo weten de Grieken Troje te veroveren.
407 *de Tiber*: het Romeinse rijk.
407 *Capitoolgewelven*: de gebouwen op het Capitool, het centrum van het Romeinse gezag.
412 *tolken*: vertegenwoordigers.

Het offervuur schijnt met een' hooger' gloed te branden,
En schiet door 't tempelkoor een beter, reiner dag.
De volken naderen met eerbied en ontzag!
Komt, ingewijden, komt! Ik zie de aartspriester naderen,
En van 't geheiligd loof een krans van lauwren gaderen![420]
Thans nadert in dit koor de maagd van Nederland!
Hoe zacht is haar gelaat, hoe schoon en fier haar stand![422]
Beminlijk is haar oog, haar gang is fier en edel,
De Priester drukt het loof haar op den elpen schedel,
Een reiner geur zweeft door den tempel thans alom!
En een onsterflijk licht doorgloeit het heiligdom.

Zoo straalt, als 't Godendom ter disch is aangelegen,
Een zachte en reine dag van alle kant hun tegen!
Maar als de Mingodin treedt in den rei der Goôn,[429]
Verdwijnt die zachte dag voor haar aanbidlijk schoon,
Zij komt! - een stroom van licht doet ze uit haar' gordel vloeijen!
Zij komt! - één oogwenk slaat het Godendom in boeijen!
Zij komt! - en waar zij zweeft herleeft een hooger dag,
Zij komt! - de Olympus juicht, bezield door haren lach;[434]
Een ieders hart heeft straks haar schoonheid aangebeden,
En elk gevoelt de kracht van Venus godlijkheden.

420 *gaderen*: samenstellen.
422 *stand*: houding.
429 *Mingodin*: Venus, godin van de liefde.
434 *Olympus*: de berg de Olympus was volgens de klassieke mythologie de verblijfplaats van de goden.

Zesde zang.

Een bard bezingt de dappere Batavieren.

De schoone kunsten.

Lof! Schoone kunsten, lof! door duizenden van tongen,
Wordt U met dankbaarheid, het zegelied gezongen:
Gij zijt het, die ons hart veredelt en verheft. -
Wee, wee d'ellendige, wien gij de ziel niet treft!
Wat is hij? - ach! een plant, die 't schoon, de wonderwerken
Der scheppende natuur, nooit voelt, nooit op kan merken.
Vergeefs, dat voor zijn oog, uit stroomen licht en vuur,
De goddelijke Zon, als heerschser der natuur,
De schepping overziet, den nacht verschupt in 't duister;[9]
Hij ziet (de ellendling!) niets van al dien pracht en luister.
Nooit heeft de Lente voor zijn hart een' bloem geteeld:
Geen schoone daad, geen maagd, heeft ooit zijn ziel gestreeld!
Ach! nimmer kende hij den wellust van te weenen!
Als plant, als dier kruipt zoo zijn leven stervend henen;
Geen Dichter nam voor hem de Citer ooit in hand.
Stijgt met hem de Alpen op van 't godlijk Zwitserland!
Gij, door de onmeetlijkheid, de oneindigheid verwonnen,
Stort spraakloos U ter neêr, voor d'Eeuwgen, d'Onbegonnen!
En hij, wat ziet zijn oog? - slechts hoogten, ja! niets meer.[18]
Stort bij Antiparos U in zijn holen neêr![20]
Ach! hier aanschouwt hij niets dan zwarte rotsgewelven,
Hij, nutloos pak der aarde, onkenbaar aan zichzelven,

9 *verschupt*: verjaagt, verdrijft.
18 *d'eeuwgen, d'onbegonnen*: dichterlijke benaming voor God: hij die nooit begonnen is en dus eeuwig is.
20 *Antiparos*: Grieks eiland, waar zich de grot Agios Ioannis bevindt en waar de beroemde beeldhouwers Phidias en Praxiteles waren geboren.

Ligt, als 't herkaauwend dier, daar uitgestrekt op de aard'!
Een onbezielde klomp! den naam van Mensch onwaard.

Maar gij, van fijner vorm, uit eedler stof geweven,
Wiens aanzijn zich verhoogt, door voor de kunst te leven,[26]
Gelukkigen! voor U is 't dat natuur bestaat!
Voor U, kleedt zich de Lente in 't geurig bloemgewaad;
Den beker der Natuur drinkt ge aan haar frissche zoomen!
En 'k zie, bij Niobé, verrukt uw tranen stroomen![30]
De schoonheid, door een' lach der Goden voortgebragt,
Ontfonkt uw' boezem, en gij voelt haar tooverkracht!
Wanneer de Godheid op haar' storm- en donderwagen,
Het menschdom en het vee doet krimpen voor haar slagen,
Bepeinst, bewondert gij de krachten der Natuur!
Elk polsslag baart genot! uw boezem staat in vuur.
Gij, fijn bewerktuigd, door den gloed der kunst beschenen,[37]
Kunt met Virgilius bij 't graf van Dido weenen![38]
Het schoone treft U, waar uw oog het ook ontmoet,
In Filomeles zang, en in der Duivengloed,[40]
In d'onbedwongen Leeuw met bliksemschietende oogen,
En in de Colibri met goud fluweel omtogen!

26 *aanzijn*: bestaan.
30 *Niobé*: rots in de omgeving van Magnesia, die gezien wordt als de versteende Niobe. De mythologische figuur Niobe kreeg zeven zonen en dochters en was zo trots op hen dat zij de godin Latona hoonde dat zij er maar twee had. De gekwetste Latona vroeg haar kinderen (de tweeling Apollo en Diana) wraak te nemen. Apollo doodde de zonen en Diana de dochters. Slechts twee kinderen zouden het overleefd hebben. De treurende Niobe veranderde vervolgens in een rots, waaruit een bron ontsprong.
37 *fijn bewerktuigd*: voorzien van een goed daarvoor uitgerust gestel (lichamelijk en geestelijk).
38 *met Vergilius ... weenen*: Publius Vergilius Maro (70 v.Chr. - 19 na Chr.) werkte de laatste tien jaar van zijn leven aan zijn hoofdwerk *Aeneis* over de trojaanse held Aeneas. Een van de hoofdfiguren daarin is Dido, dochter van de koning van Tyoros in Phoenicië, die verliefd wordt op Aeneas. Hij houdt ook van haar, maar ziet zich genoodzaakt weer te vertrekken. Dido pleegt vervolgens zelfmoord.
40 *Duivengloed*: het geminnekoos van duiven.

In 't duister Eikenbosch, en in het kunstgesticht,[43]
Door schepper Angelo, voor de eeuwen opgerigt![44]
Driewerf gelukkigen! ô mogten ook mijn zangen,
(Vermetel is die wensch!) eenmaal uw hulde erlangen;
Dan trad ik stout in 't perk, gerust dat na mijn' dood,[47]
Mijn naam niet sterven zou bij mijnen Landgenoot.

Dat fijn gevoel voor kunst, dat reiner, hooger leven,
Is, Nederlanders, U, bij uw geboort' gegeven!
Geen Brit, geen Gauler, geen Germaan, geen Itaaljaan,
Zal in het worstelperk der kunst U nederslaan.
Gij, vastgeworteld, en gevoed door eigen krachten,
Kunt vrij het kreupelhout van vreemden grond verachten.[54]
Gij spreidt uw takken uit in vollen blaadrendos,
Den heil'gen eik gelijk in Wodans duister bosch! -

'k Erken 't! er was één volk, dat in der kunsten koren,
Alle andre volken naar zijn achtbre wet deed hooren!
ô Zalig Griekenland! wiens borst blijft koel en koud,
Als hij de scheppingen van uwen grond aanschouwt!
Gij hebt uw Goden ons verzinlijkt! waar wij dwalen[61]
Zien wij uw' Jupiter, zien wij uw' Phebus stralen!
Uw taal, zoo krachtig, rein, zoo smeltend, buigzaam, rijk,
En in welluidendheid Apolloos luit gelijk;
Uw grond, waarop de Lente, omstuwd met haar gespelen,[65]
Aan zilvren bron en beek, niet ophield u te streelen;[66]

43 *kunstgesticht*: bouwwerk, nl. de koepel van de Sint-Pietersbasiliek (vgl. DHN VI, 417-425).
44 *Angelo*: de Italiaanse kunstschilder en beeldhouwer Michelangelo Buonarotti (1475-1564).
47 *perk*: strijdperk (enkele regels later gebruikt Helmers de term ‘worstelperk’).
54 *vrij*: gerust.
61 *verzinlijkt*: uitgebeeld, gevisualiseerd.
65 *gespelen*: gezellinnen. Bij Botticelli's beroemde schilderij La Primavera (De Lente) zijn het de muzen.
66 *te streelen*: aangenaam te zijn.

Uw lucht, wier ambergeur vervulde en bosch en dal;[67]
Uw heuvelen, verfrischt door beek en waterval;
De welstand, aan uw leest, de kracht, uw hart geschonken,[6969]
Dit alles moest voor 't schoone uw vlammend oog ontfonken.
Van daar die scheppingen, waarop het menschdom staart.
Wij, telgen van het Noord', door dikker lucht bezwaard,[72]
Wij kunnen, (ik erken 't) niet aan uw zijde treden;
Maar Neêrland zet, na U, in 't kunstenkoor de schreden.
En schoon der kunsten zon U schenkt een' hooger gloed!
't Is slechts voor Attica, dat Holland zwichten moet.[76]
Zoo blijft de Maan steeds schoon, en 't voorwerp onzer zangen,
Schoon zij haar zilverlicht heeft van de Zon ontvangen.
Zoo blijft ook Juno steeds de gemalin eens Gods,
Schoon zij den appel derft, in Idaas lauwerbosch;[79-8080]
Zij ziet de mind're goôn aan hare voeten wemelen,
Schoon zij voor Venus zwicht, blijft zij Vorstin der hemelen.

Hadt gij ô Dichtkunst met uw kracht mij toegerust
Hoe klonk dan Neêrlands roem aan Oost- en Westerkust.
ô Had ik thans die lier, die tooverlier! wier snaren
Den bosschen ooren gaf! en d'afgrond deed bedaren;

67 *ambergeur*: vgl. DHN IV, 58.
69 *welstand*: schoonheid.
69 *leest*: lichaam, gestalte.
72 *door dikker lucht bezwaard*: verwijzing naar de destijds nog gangbare klimaattheorie, volgens welke de noorderlingen door de luchtgesteldheid minder scherp van geest zouden zijn dan de zuiderlingen.
76 *Attica*: Griekenland (vgl. DHN V, 405).
79-80 *Zoo ... derft*: Juno is de trouwe echtgenote van Jupiter, die hem, diens minaressen en buitenechtelijke kinderen veelvuldig met wraakzuchtige acties achtervolgt. Tijdens de bruiloft van Peleus en Thetis werpt de niet uitgenodigde godin van de tweedracht, Discordia (Gr. Eris), een gouden appel in het gezelschap met de tekst ‘voor de schoonste’. Paris wijst niet Juno, maar Venus aan als schoonste van de godinnen.
80 *Idaas lauwerbosch*: het huwelijk tussen Juno en Jupiter zou op de berg Ida (Kreta) hebben plaatsgevonden.

Toen Orfeus in het rijk van wreevlen Pluto drong,[87]
En daar Euridicé, schier aan dien God ontwrong,[87-88]
Hoe zoude ik galmen! hoe zou Holland naar mij luisteren!
En ik der vreemden glans door Neêrlands gloed verduisteren!
Maar neen, ons hart behoeft die stoute zangen niet.
Dat vreemde dichters vrij, in 't huichlend logenlied,[92]
Door dorre lastertaal heur kleinheid op ons wreken,
Waartoe die woordenpraal, daar onze daden spreken?

't Is niet genoeg, dat, in het rijk der wetenschap,
De roem van Holland staat op d'allerhoogsten trap,
Dat moed, dat dapperheid en deugd dees grond versieren,
Ook wij, wij pralen met Apolloos eerlauwrieren.
Hier was het heiligdom dier Godheid! op dees grond
Klonk, reeds voor eeuwen, 't lied der Barden in het rond.

Als ik in 't duister van een bosch mij heb verloren,
Waan ik het godlijk lied dier zangren nog te hooren;
Ik vind mij in heur bosch, heur donker woud verplaatst!
'k Voel Wodans invloed, die door heilige eiken blaast!
'k Hoor d'Opperpriester; ja! ik zie de Barden naderen,
En knielen onder 't wulft der levendige bladeren![106]
Daar rijst er een! hij treedt voor Wodans ruw altaar,[107]
De lof van 't Godendom stroomt uit zijn harpesnaar,
Bij 't rookend outerbloed van ram en offerstieren!
En 't klettren van de spies der strijdbre Batavieren.

87 *wreevlen*: norse, weerbarstige.
87-88 *Toen ... ontwrong*: Orpheus daalt af in het dodenrijk om zijn geliefde Euridice terug te halen. Van het godenpaar dat daar regeert, Pluto en Proserpina krijgt hij toestemming, mits hij niet naar haar omkijkt totdat ze in het rijk der levenden zijn. Orpheus kijkt echter toch en verliest daarbij zijn geliefde voorgoed.
92 *logenlied*: lied van leugens.
106 *wulft*: gewelf.
107 *ruw*: eenvoudig, ongekunsteld.

Verr' boven de aarde, in een verfijnde en zuivre stof,
Rijst, Schoone kunsten, uw geheiligd Tempelhof:
Al wat op aarde schoon en edel is te noemen,
Zinkt weg bij dit gesticht, als 't wier bij lentebloemen;[114]
Een geurige amberlucht dringt hier elks boezem door!
Verbeelding, jong en vlug, omzweeft het heilig koor;
Een' gouden sleutel draagt ze in haar sneeuwwitte handen,
En sluit den Tempel op, voor hen, die de outers branden.
In 't midden van dit koor, heeft, in een' gloed van licht,
't Onsterfelijke schoon een' gouden troon gesticht.
't Is niet dat aardsche schoon, zoo vlugtig als vergankelijk,[121]
Van luim, en mode, en smaak, gewest of tijd afhankelijk;[122]
Neen! 't is die hemelsche, die goddelijke maagd,
Die 't scheppend Ideaal op 't vlammend voorhoofd draagt!
Voor wien Homerus, voor wien Phidias eens knielde,[125][125]
Die Tasso, Rafaël, Voltaire en Hooft bezielde![126][126]
Die de ingewijden slechts haar hoog geheim ontvouwt,
Wien nooit Ostade zag, Jan Steen nooit heeft aanschouwd.[128]

Ik waag het huiverend haar Tempel in te treden:
Verbeeldings tooverhand geleidt en sterkt mijn schreden.
Een trotsche zuilenrij omringt het grootsch gesticht,
Van marmer, van agaat, en jaspis opgerigt;[132][132]
De onmeetbre koepel rust op onverzwakte bogen;[133]

114 *gesticht*: bouwwerk.
121 *zoo*: even.
122 *luim*: tijdelijke stemming, gemoedsgesteldheid.
125 *Homerus*: de bekende Griekse dichter Homerus (8e eeuw v.Chr.), die de *Ilias* en *Odyssee* vervaardigde.
125 *Phidias*: bekende Griekse beeldhouwer (vgl. DHN I, 434).
126 *Tasso*: de Italiaanse dichter Torquato Tasso (1544-1596) verkreeg bekendheid met zijn *Gerusalemme Liberata* (1575).
126 *Rafaël*: de Italiaanse schilder Rafaël Santi (1483-1620).
128 *Wien ... aanschouwd*: Helmers bedoelt dat de schilders Adriaen van Ostade (1610-1685) en Jan Steen (1626-1679) door hun lage onderwerpskeuze (alledaagse taferelen) het hemelse schoon nooit hebben gezien.
132 *agaat*: siersteen.
132 *jaspis*: veelkleurig edelsteente.
133 *onverzwakte*: nog steeds sterke.

Met levend beeldwerk zijn de wanden overtogen;[134]
Een heilige eerbied, een verplettring van mijzelf,
Voel ik bij ieder trede in 't stoute kunstgewelf.[136]
Hier staat dat Godenkroost, hier vlammen die bezielers
Van ons, ons, doode stof! - die scheppers! die vernielers
Van domheid, dweepzucht, van geweld, en bastaardij!
Onsterflijk staan zij daar! hoe gloeijen, schittren zij!

Homerus, thans niet meer beroofd van 't licht der oogen,[141]
Vlamt aan het hoofd der rij, zichzelf en de aarde onttogen!
't Verleden, 't heden, en de toekomst, staan gelijk
Voor 't godlijk scheppend brein, d'Olymp, het schimmenrijk
Doorziet hij, als het hart van menschen en van Goden![145]
En hoofdstof, en natuur erkennen zijn geboden:[146]
Hij wenkt! - een tranenvloed gudst langs mijn wangen neêr!
Hij spreekt! - en als een stroom doorwaad ik 't Grieksche heir!
En, magtloos, zwichtend voor den God, in hem gevaren,
Ben ik zijn speeltuig slechts! niet anders dan de snaren
Der citer leven, door des kunstnaars vingrenklem![151]
En 'k sidder, vlugt, verwin, ik haat, en min met hem.[152]
Hij, onuitputbre stroom, doet trotsch zijn golven zwellen;
En de eeuwen putten uit zijn nooit verdroogbre wellen,[154]
En door geen dam of dijk beperkt of afgeleid,
Stort hij zijn levend vocht in 't meer der eeuwigheid.

Juicht, Landgenooten, juicht! hoe zie ik in dees zalen,
Uw vaadren in de rij dier fiere scheppers pralen!

134 *overtogen*: bedekt.
136 *stoute*: fiere.
141 *Homerus ... oogen*: Homerus, die volgens de overlevering blind was, kan nu weer zien.
145 *als*: evenals.
146 *hoofdstof*: de stof waaruit het heelal geschapen is.
151 *door des kunstnaars vingrenklem*: door de krachtige vingers van de kunstenaar.
152 *verwin*: overwin mijn angst.
154 *nooit verdroogbre wellen*: nooit opdrogende bronnen.

De Dichtkunst eischt, dat ik haar 't eerst mijn hulde breng,
En d'offerwijn op haar geheiligd outer pleng.
Onsterfelijke! ja! sints mijne kindsche dagen,
Heb ik uw heilig vuur in mijne borst gedragen!
Gij hebt mij opgekweekt! Geleid aan uwe hand,
Wreek ik, op vreemden trots den roem van 't Vaderland![164]
Der oudren deugden breng ik hulde en offerranden!
De beker van den roem, de drinkschaal van de schande,
Draagt gij, ô Zangeres! gij vat ze, gij stort ze uit,[167]
En de ondeugd siddert voor het stemsel van uw luit.[168]

Hoe thans 't gevoel geschetst, dat ombruischt door mijn aâren!
Den echten greep gezet op half verstramde snaren?[170]
Hoe hulde aan U gedaan, mijn Meester? ja, 'k erken
Dat ik mijn kunst, mijn roem, U, Vondel! schuldig ben!
Mij, doode stof, hebt gij bezield! de vonk geslagen,
En in mijn' Chaos 't licht, dat U omstraalt, doen dagen!
Wat ware ik zonder U, ik, nietig Bard, geweest!
'k Ontstak mijn dor vernuft aan uw' verheven geest!
En wil thans Neêrland naar mijn zwakke zangen hooren,
Aan U, zij al mijn roem, zij al mijn dank beschoren.

Toen Vondel 't licht aanschouwde, in d'Agrippynsche wal,[179]
Verscheen op 't onvoorzienste op 't zilver Rhijnkristal,
Een blanke zwanendrift met uitgespreide vlerken,[181]
En deed het zalig oord van zijn geboort' bemerken.[182]

164 *Wreek ... Vaderland*: wreek ik de trots van vreemden en herstel ik de roem van het vaderland in ere.
167 *vat ze*: pakt ze beet.
168 *stemsel*: het op de juiste toonhoogte brengen.
170 *half verstramde*: lang niet gebruikte.
179 *Toen Vondel ... wal*: Vondel werd op 17 november 1587 geboren in Keulen aan de Rijn. De Romeinse naam voor deze destijds ommuurde stad luidde Colonia Agrippina.
181 *zwanendrift*: groep bij elkaar zwemmende zwanen.
182 *Van zijn geboort' bemerken*: vestigde de aandacht op zijn geboorte.

Die zwanen, wonderschoon, aan Ledaas zwaan gelijk,[183]
Verkondigden zijn komst, op 't schuimend waterrijk,
En deden de aarde toen heur' tweeden lofzang hooren:
Want de eerste zongen zij, toen Phebus werd geboren.[186]
De dag was nevelig, eer hij het licht genoot;
Maar toen het wonderkind ontgleed den moederschoot,
Schoot eensslags uit de lucht een dubble bundel stralen,
En scheen in starrengloed om 't godlijk hoofd te pralen.
Geen blanke moedermelk gaf aan het wichtje kracht,
Neen, nectar, van den disch der Goden aangebragt,
En door een geestenrei onzigtbaar ingeschonken,
Gaf veerkracht aan den geest, en deed het vuur ontfonken.
De wingerds, aan den boord des Rhijnstrooms uitgestrekt,
Vertoonden zich alom met trossen overdekt;
En toen hij, fiere zwaan, den landstroom af kwam dalen,
Weergalmde 't strand alom van het lied der Nachtegalen.
Als Jongling zong hij, en 't gebloemt' bloeide om hem heen.
Als Man wist hij het hart als buigzaam was te kneên!
Ja, Schepper van de taal- en dichtkunst dezer Landen,
Mijn hart blijft eeuwig voor uw outer wierook branden.

De jonge dageraad ter oostkimme opgevoerd,
Het zuiver bronkristal door herdren onberoerd,
De zielversmeltbre toon van Filomeles klagten,
En 't zilverlicht der maan, in stille zomernachten,
Ja, 't stroomend zonnegoud dat Phebus kruin omsluit,
Zijn niet meer zuiver dan de toon van Vondels luit.[208]

Wie bad zoo schoon als hij? - hoort gij dien rei van engelen,
Verloren in heur God, de galmen zamen mengelen,

183 *Ledaas zwaan*: Jupiter had in de gedaante van een zwaan gemeenschap met Leda, de echtgenote van de koning van Sparta.

186 *want de eerste ... geboren*: dat juist zwanen de geboorte van zowel Vondel als Apollo (god van de dichtkunst) aankondigen, is niet toevallig: de zwaan werd ook als synoniem voor dichter gebruikt.

208 *meer*: minder.

Daar 't driemaal heilig klinkt door 't ruim der vlotte stof?[211][211]
Volgt jeugdige Eva na, in Edens bloemenhof,[212]
Daar zij, met haar gemaal, in dankbaarheid verzonken,
Meer schoon dan al 't gebloemt' der jonge schepping blonken.
Hoort hier de dondertaal van trotsche Lucifer![215]
Ziet hem aan 't hoofd van 't heir! gezonke morgenster![216][216]
Aanschouwt hem met zijn rot, door 't bliksemlicht verbrijzeld,
En met dat vloekgespan in 's afgronds nacht gegijzeld;[218]
En kniel, bewondrend neêr, voor 't schoone kunstgewrocht,
Dat geen Germaan, geen Brit, ooit overtreffen mogt.
Sinds achttien Eeuwen deed zich Melpomeen niet hooren![221]
Maar Vondel vond haar dolk, en 't treurspel was herboren.
Wie greep met vaster hand de lier van Flakkus aan?[223]
Wie wist meer 't menschlijk hart in zijne boei te slaan?
En wij, wij wagen 't nog dien aadlaar na te stijgen,[225]
Kunstbroeders! - ik kan slechts bewonderen en zwijgen. -

Ja, U, Corneille, zij mijn hulde ook toegebragt![227]
Gij hebt Romeinen ons geschilderd in haar kracht;

211 *driemaal heilig*: verwijzing naar Vondels *Lucifer*, vs. 337.
211 *stof*: de atmosfeer, waarin stof zweeft.
212 *Eva*: verwijzing naar Vondels treurspel *Adam in ballingschap* (1664) over de zondeval van Adam en Eva.
215 *Lucifer*: Lucifer, de hoogste engel in de hemelse hiërarchie onder God, verzet zich met zijn engelen tegen het besluit van God om de mens boven hen te verheffen. Lucifers hoogmoedige gedrag leidt tot zijn ondergang. In 1654 wijdde Vondel een treurspel aan hem.
216 *gezonke*: moreel in verval geraakte.
216 *morgenster*: Lucifer (vgl. Jes. 14:12).
218 *vloekgespan*: samenzweerders.
221 *Melpomeen*: de muze van de tragedie; een van haar attributen is de dolk.
223 *Flakkus*: de Romeinse dichter Quintus Horatius Flaccus (65-8 v.Chr.).
225 *aadlaar*: de adelaar staat symbool voor moed, kracht en een snelle, hoge vlucht. De dichter Vondel verheft zich op vleugels van de verbeelding als het ware tot de hemel.
227 *Corneille*: de Franse dichter Pierre Corneille (1606-1684) schreef onder meer de toneelstukken *Horace* (1640) en *Cinna ou la Clémence Auguste* (1641) met Romeinse thematieken. *Le Cid* (1637) behandelt stof uit het recentere verleden (de elfde eeuw).

Maar eer uw fiere Cid aan Frankrijk kon bekoren,
Had Vondels stem zich reeds aan Amstels boord doen hooren.
Daar had reeds Badeloch haar hart verscheurbre klagt
Op 't gloeijend Amsterdam welsprekend uitgebragt.[231-232]

En Gij, die met uw taal steeds zoo verruklijk toovert,
Racine! en ons gemoed met zacht geweld verovert,[234]
Ja, onweêrstaanbaar volgt mijn hart uw zangen na!
'k Beef om Brittannicus, gruw van Athalia;
En, zuiver als het blad der jonge Lenterozen,
Verrukt me uw woordenpracht, bevallig uitgekozen!
Natuur en kunst vereent ge in uw voortreflijk dicht;
Maar hoe veel zijt gij niet Euripides verpligt![240]

En Gij, die aan Euroop' den blinddoek af dorst rukken,
Voltaire! ô ja, 'k aanbid uw stoute meesterstukken!
De wijsbegeerte, van den Hemel afgedaald,
Hebt gij het eerst met Pope ons zinlijk afgemaald![242-244244244]
Maar hoe veel zijt gij niet uwe eeuw, uw volk verschuldigd?
Doch Vondel stond alleen. Wie wordt het meest gehuldigd,
Hij, die aan 't hoofd van 't heir d'onwinbren wal bespringt,
Of hij, die door de bres met andren binnendringt?

231-232 *Daar had ... uitgebragt*: verwijzing naar Vondels *Gysbreght van Aemstel* (1637). In het derde bedrijf vertelt Badeloch aan haar man Gijsbrecht hoe zij door de geest van Machteld van Velsen gewaarschuwd wordt dat Amsterdam in brand staat en dreigt te vergaan.

234 *Racine*: de Franse toneelschrijver Jean Racine (1639-1699) schreef onder meer de treurspelen *Brittanicus* (1661) en *Athalie* (1691).

240 *Maar ... verpligt*: Racine liet zich voor enkele treurspelen, zoals *Andromaque*, *La Thébaïde* en *Iphigénie*, inspireren door de Griekse tragedieschrijver Euripides.

242-244 *Voltaire ... afgemaald*: Helmers prijst Voltaire behalve voor zijn drama's ook voor zijn wijsgerige inzichten. Te denken valt aan Voltaires *Sept discours en vers sur l'homme* (1738).

244 *Pope*: de Engelse dichter, Alexander Pope (1688-1744), hier vooral vermeld vanwege zijn lange wijsgerige gedicht *Essay on man* (1734).

244 *zinlijk afgemaald*: aanschouwelijk voorgesteld.

Toen d'Agrippynsche zwaan zong in Bataafsche plassen,[249]
Was 't naar gerikkekik der vorschen uit moerassen,[250]
Alleen het wildgezang van Hermans nageslacht![251]
Ja! Duitschland had geen kunst, geen taal, geen smaak, 't was nacht,
Germanje, ja, 't was nacht! en op uw barre gronden,
Werd toen geen Haller, Kleist, geen Hagedorn gevonden![254254254]
Europa hoorde toen geen Wielands tooverlied;[255]
En Schiller, Göthe, Gleim, en Klopstock zongen niet.[256256256256]

Toen de Agrippynsche zwaan op dons van zilvren pluimen,
In d'Amstel dartelde, daar deed zijn waatren schuimen,

249 *d'Agrippynsche zwaan*: Vondel.
250 *gerikkekik der vorschen*: aanhoudend gekwaak van kikkers.
251 *Hermans nageslacht*: de Duitsers. Hermann of Arminius leidde als Germaans veldheer in 9 na Chr. een opstand tegen de Romeinen en werd door latere Duitse schrijvers als een nationale held vereerd.
254 *Haller*: de medicus, staatsman en dichter Albrecht von Haller (1708-1777) studeerde en promoveerde in de jaren 1725-1727 in Leiden bij Boerhaave en publiceerde onder meer *Die Alpen* (1729) en *Versuch Schweizerischer Gedichten* (1732).
254 *Kleist*: Christian Ewald von Kleist (1715-1759), auteur van het leerdicht *Der Frühling* (1749) en elegische idyllen.
254 *Hagedorn*: Friedrich von Hagedorn (1708-1754) was de auteur van een veelzijdig oeuvre van liederen, fabels en leerdichten.
255 *Wielands*: Christoph Martin Wieland (1733-1813) publiceerde tal van dichtwerken en romans, onder meer het epos *Oberon* (1780). Hij vertaalde tevens toneelstukken van Shakespeare in het Duits.
256 *Schiller*: Friedrich von Schiller (1759-1805), met name bekend door toneelstukken als *Die Räuber* (1781) en *Don Carlos* (1787).
256 *Göthe*: Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) schreef tal van gedichten, toneelstukken en romans, waaronder *Die Leiden des jungen Werthers* (1774)
256 *Gleim*: de Verlichtingsdichter Johann Wilhelm Ludwig Gleim (1719-1803) publiceerde onder meer *Preußische Kriegslieder in den Feldzügen 1756 und 1757 von einem Grenadier* (1758).
256 *Klopstock*: Friedrich Gottlieb Klopstock (1724-1803) was onder meer auteur van het epos *Der Messias* (1748) en wordt doorgaans beschouwd als een wegbereider van de Duitse Romantiek.

Was Sheakspears wansmaak in het oor der Britten schoon,[259]
En Johnsons ruwe taal de taal der hemelgoôn.[260]

Zaagt gij ooit d'adelaar op onverzwakte pennen,
Van 't hooge rotsgevaart', door 't ruim der wolken rennen,
Daar hij zijn prooi met klem in d'ijzren klaauw besluit,
En, Oppervorst der lucht, de hemelen vrijbuit:
Maar als hij onverwacht, in 't net zich voelt gevangen,
Bezwijkt zijn kracht en moed, hij laat zijn slagpen hangen,
Het vuur van 't oog bezwijkt, het minder vooglenheir,
(Weleer zijn prooi!) ziet nu beschimpend op hem neêr;
Doch als het ijzer breekt, waar aan hij was gesloten;
Herneemt hij moed en kracht, en spot met donderkloten,
En stijgt verschriklijk op, als aller vooglen vorst,
Die d'oppersten Jupijn en zijnen bliksem torscht.[261-272]
Zoo, Dichtkunst, was uw staat, in de eeuw toen Vondel leefde.
Ja, hij was de adelaar, die in het zonlicht zweefde,
Door de onbegrensdheid heen zijn scheppende oogen sloeg,
En 't menschlijk hart, zijn prooi, met zich ten hemel droeg.
Maar toen de Monens, toen de Sewels, door heur wetten,[277]
(Uit rag gevormd) uw rijk heur perken dorsten zetten,[278]
Laagt ge in heur kooi geklemd, der rijmren hoop ten buit!
Maar thans hereischt ge uw regt; en zendt uw aadlaars uit.
Stijg Godenvogels! net uw borst in de Aethertransen![281281]
Wij, klein gevogelt', zien u in de zonneglansen

259 *Sheakspears*: de Engelse toneelschrijver William Shakespeare (1564-1616) werd begin negentiende eeuw nog verfoeid in Nederlandse dichtkringen, met name door Bilderdijk (Albach 1956, 17-18).
260 *Johnsons*: de toneelschrijver Benjamin Johnson (1572-1637), een tijd- en landgenoot van Shakespeare.
261-272 *Zaagt ... torscht*: deze passage komt twee maal voor in de tekst (vgl. DHN 445-456).
277 *wetten*: negatieve verwijzing naar de spelling- en taalwetten van Arnold Moonen (1644-1711) en William Sewel (1654-1720).
278 *rag*: spinrag.
281 *net*: bevochtig.
281 *Aethertransen*: hogere, hemelse sferen.

U domplen! spelen in het ongeschapen licht![283]
Ik wil u volgen. - 'k voel mijne onmagt! 'k zwijg, en zwicht.

Ja, Nederlanders! laat U nooit uwe eer ontrooven!
In 't worstelperk der kunst streeft ge and'ren verr' te boven.
Zweert, keurgenooten van Apollo! zweert met mij,
Dat ge in 't gebied der kunst, den staf der heerschappij,
Waar voor in blijder eeuw, den nagebuur moest bukken,
Door vreemden trots, u nooit laat uit de handen rukken. -

Wie praalt aan Vondels zij met ridderorde en band?
't Is Hooft! de Tacitus, de roem van Nederland.[292]
Kortspreukig, krachtig, stout, spreekt hij zijn gouden lessen,
Gevoedsterd in den schoot der Roomsche Zanggodessen.
ô Waar is 't hart dat niet ontvlamt in eedlen gloed,
Als hij de gruweldaân van Spanje ons hooren doet?[296]
Hij, telg des bestevaêrs, brengt ons dien grijsaard nader![297]
In hem herkennen wij den grooten Burgervader,[298]
Die toen de heerschzucht hier en wet en orde brak,
Tot Maurits in den raad, gelijk een Cato sprak!
Men zegt; dat de achtbre schim des grijsaards om bleef zweven,
Twee eeuwen in de zaal, waar hij het regt deed leven.

283 *het ongeschapen licht*: de duisternis.
292 *'t Is Hooft ... Nederland*: Tacitus was de grote inspiratiebron van Hooft als geschiedschrijver. Hoofts eerste geschiedwerk was *Hendrik de Grote* (1626), een biografie van Hendrik IV van Frankrijk. Deze benoemde Hooft vervolgens tot ridder in de orde St.-Michiel.
296 *als ... hooren doet*: namelijk in *De Nederlandsche Historiën* (1642-1647).
297 *telg des bestevaers*: kind van zijn oude, wijze vader.
298 *den grooten Burgervader*: de gematigde Amsterdamse burgemeester C.P. Hooft (1547-1626), vader van de dichter P.C. Hooft, stond kritisch ten aanzien van de groeiende kloof tussen remonstranten en contra-remonstranten. Hij verzette zich tegen Maurits' voornemen in 1618 de vroedschap van al te remonstrantse leden te zuiveren. Hij wordt, evenals in Vondels 'Roskam' (ca. 1626, vs. 71), door Helmers vergeleken met de Romeinse consul Cato Censorius (over hem ook: DHN I, 338).

Maar toen, in later tijd, een telg des achtbren mans,[303]
Het Burgemeesterschap beroofde van zijn' glans,
En op het Kapitool de rol van Gracchus speelde,[305]
En, waglende op een' bank, het graauw met klanken streelde,[306]
En bundelbijl, en eer ter prooi gaf aan 't gemeen,[307307]
Vlood de aangebeden schim, voor eeuwig eeuwig heen;
Ja! 'k zag die heilige schim het hoofd met floers bedekken,[309]
En, blozende om den zoon, van 't Kapitool vertrekken.

Maar gij, gij drossaard Hooft, die niet uw glans ontleent,
Van Henriks ordeband, maar glans schenkt aan 't gesteent',[312]
Gij praalt naast Tacitus in deze heilge koren,
Waar Montesquieu, Gibbon, en Hume uw spreuken hooren,[314314314]
Zoo staat gij, als de muur van Chinaas rijksgebied,
Die twintig eeuwen, aan zijn voeten sneuvlen ziet.

303 *een telg des achtbren mans*: Helmers doelt op de patriotse burgemeester Hendrik Hooft Danielsz (1716-1794), die hij ten onrechte een nazaat van P.C. Hooft noemt. Als leider van de democratische factie was hij zeer populair en er mede verantwoordelijk voor dat een deel van de vroedschap in april 1787 werd afgezet, onder wie Dedel (zie DHN II, 327). Na de restauratie van juni 1787 moest Hooft echter het veld ruimen.

305 *Gracchus*: Gaius Sempronius Gracchus (154-121 v.Chr.) was een hervormingsgezinde Romeinse staatsman, die aanvankelijk op de steun van het volk kon rekenen. Hij maakte echter enkele tactische fouten en werd door zijn tegenstanders om het leven gebracht.

306 *het graauw ... streelde*: het gepeupel met demagogische praatjes rustig hield.

307 *bundelbijl*: gezagssymbool van Romeinse magistraten (fasces): een bundel takken met middenin een bijl.

307 *gemeen*: volk, gepeupel.

309 *floers*: een sluier.

312 *ordeband*: vgl. DHN VI, 291.

314 *Montesquieu*: Charles Montesquieu (1689-1755), auteur van het staatkundig-historische geschrift *De l'esprit des lois* (1748), waarin hij de scheiding der machten bepleitte.

314 *Gibbon*: de Engelse historicus Edward Gibbon (1737-1794), auteur van onder meer een lijvig werk over de ondergang van het Romeinse Rijk: *The history of the decline and fall of the roman empire* (1776-1788, 6 dln.).

314 *Hume*: de filosoof David Hume (1711-1776), hier met name genoemd vanwege zijn overzichtswerk *History of Great Britain* (1754-1762).

'k Zie 't eind van 't renperk reeds! hoe gloeijen as en raderen!
Het briesschend hengstgespan brandt om het doel te naderen:[318]
De teugels vastgeklemd! het rokende gebit
Moet schuimen in den bek, door zegedorst verhit:
Mijn zweepslag klieft de lucht! het zand stuift voor den wagen!
Elk mededinger fier den zegepalm ontdragen![322]
Ja, 'k grijp den lauwer reeds in d'uitgestrekte hand:
Wie overtreft me in zucht voor 't heilig Vaderland?
Hij kome! die meer drift voelt in den boezem blaken,
Voor d'aangebeden grond, waarop hij 't licht mogt smaken![326]
Hij kome! die me in zucht voor 't Land te boven streeft!
Die in elk polsslag meer voor 't heil van Holland leeft.
Hij kome! maar ik voel 't! die drift mij ingezworen,[329]
Doet in geen ander hart, zich met meer veerkracht hooren.
Ja, ik bedrieg mij niet, ik had me in vroeger tijd,
Gelijk een Decius aan 't Vaderland gewijd.[332]
'k Had ook, ontdekt van hoofd, den vloekzang aangeheven,
En de eerkroon door mijn' dood aan 't vaderland hergeven.
Ja, eer die heilge vlam wordt in mijn hart geblust,
Zwerf ik verlaten, arm, aan een vergeten kust.
Ja, zoo die zuivre zucht gaat in mijn hart verloren,
Zij mijn gezang versmaad, mijn naam een vloek in de ooren.

Waartoe de Bardenrei, waarop mijn Holland roemt,
Hier in het licht gesteld, en allen opgenoemd?
Waar is hij, die niet denkt aan Neêrlands minnezanger,
Die 't zoet van 't land bezong, van liefde en teêrheid zwanger,

318 *brandt*: brandt van verlangen.
322 *ontdragen*: voor de neus weggekaapt.
326 *'t licht mogt smaken*: van het leven mocht genieten.
329 *mij ingezworen*: onuitroeibaar in mij gevestigd.
332 *Decius*: Decius Mus is de naam van drie Romeinse veldheren en consuls uit de 4e en 3e eeuw v.Chr., die hun levens offerden voor het vaderland in de strijd tegen vijandige volkeren.

Die door Natuur en Hooft gekweekt aan Abtswouds vliet,[343]
Theocritus uw luit den Rhijngod hooren liet?[341-344344]
Ja! de IJgod jaagt meer fier zijn golven voor zich henen,
Nu hem Antonides, zijn liefling is verschenen:[346]
De blanke zwanendrift die, golvende op het nat
Der Rotte, hare boord met zilvren schuim bespat,
En pluim en wieken net in reine vochtkristallen,
Herhaalt den Godenzang, die Smits aldaar deed schallen.[350]

Wie denkt aan Abraham, en denkt aan Hoogvliet niet?[351]
Wiens borst is zoo versteend die niet in vlammen schiet,
Als 't edel broederpaar, de Harens, opgevaren[353]
In 't spoor van Pindarus, door de almagt van heur snaren[354]
Ons overmeesteren! ons, (dwergend nageslacht!)[355]
Doen blozen, bij 't besef der Geuzenhelden kracht?

Wie kent van Winter niet die Thompson op dorst dagen![357357]

343 *door Natuur en Hooft gekweekt*: zinspeling op Vondels bekende uitspraak 'Natuur baart den dichter, de Kunst voedt hem op'.

341-344 *Hij ... liet*: nl. de boerendichter Hubert Kornelisz. Poot (1689-1733), geboren te Abtswoude en sterk beïnvloed door Vondels dichtkunst.

344 *Theocritus*: de Griekse dichter Theocritus (3e eeuw v.Chr.), voornamelijk bekend om zijn herderspoëzie.

346 *Antonides*: de dichter Antonides van der Goes (1647-1684) auteur van *De Ystroom* (1671).

350 *Smits*: de Rotterdamse dichter Dirk Smits (1702-1753), auteur van *De Rottestroom* (1750).

351 *Hoogvliet*: de dichter Arnold Hoogvliet (1687-1763), auteur van het bijbelse epos *Abraham, de Aartsvader* (1728).

353 *Harens*: de dichtende broers Willem van Haren (1710-1768) en Onno Zwier van Haren (1713-1779).

354 *Pindarus*: over Pindarus, zie DHN I, 211. Helmers zinspeelt hier op Willem van Harens *De Geusen*, waarin hij niet alleen de heldendaden van de geuzen, maar ook van andere roemrijke Nederlanders bezingt (andere zeelieden, de Oranjes, staatslieden, kunstenaars etc.).

355 *dwergend*: klein, nietig (als dwergen, op de schouders van reuzen).

357 *van Winter ... dagen*: de dichter-koopman Nicolaas Simon van Winter (1718-1795) maakte een vertaling van *The Seasons* (1730) van James Thomson, getiteld *De vier jaargetijden, in vier zangen* (1769) en publiceerde tevens het lofdicht *De Amstelstroom* (1755). Daarnaast schreef hij twee treurspelen: *Monzongo, of de koningklyke slaaf* (1774) en *Menzikoff* (1786).

357 *dagen*: durfde uit te dagen, probeerde te overtreffen.

De fiere Melpomeen aan zijne lier dorst wagen,[358]
En d'Amstelstroom bezong: wie denkt niet aan zijn' zoon,[359]
Die Flakkus heeft gevolgd op onnavolgbren toon!
Die, als van Winter dwaalde in Voorlands stille dreven,[361]
Hem daar, in Hollands taal, zijn zang heeft ingegeven,
Ja, om hem zwevende op een purpren zomerwolk,
Tot zijnen geest daar sprak, niet hoorbaar aan het volk.

Schreit Nederlanders, schreit! plant treur- en lijkcijpressen,
Om 't graf van Bellamij, te vroeg der zanggodessen
Ontrukt! ô zie hem, daar zijn vrije ziel, verhit,
De bliksems van zijn' zang ter neêrschiet op den Brit:[366-368]
Tijrtéus van mijn land! nog blijft me uw zang bezielen![369]
En ik zweer op uw graf, nooit voor den dwang te knielen.

Als Batoos heldenschaar, gewijd aan 't Vaderland,
Der Roomren adelaar deed vlugten van hun strand,
Werd door der Barden lied niet slechts hunn' moed gesteven:[373]
Neen! door de Vrouwen werd de zang ook aangeheven:
Van uit den Wagenburg verhief zich 't godlijk lied![375]
Vellede, in 't wit gedost, wier oog de toekomst ziet[376]
Als 't heden! Wodans stem! verhief zich op haar wagen,

358 *De fiere ... wagen*: treurspelen maakte.
359 *zijn' zoon*: nl. de koopman-dichter Pieter van Winter (1745-1807), auteur van *Horatius Lierzangen in Nederduitsche dichtmaat gevolgd* (1804).
361 *Voorlands stille dreven*: de rustige lanen van Voorland, het buitenverblijf van Pieter van Winter in de Diemermeer.
366-368 *'t graf ... Brit*: de jong gestorven Zeeuwse dichter Jacobus Bellamy (1757-1786) verkreeg bekendheid met zijn liefdesgedichten en strijdzangen. In *Vaderlandsche gezangen van Zelandus* (1782-1783), verschenen ten tijde van de Vierde Engelse Oorlog, haalde hij fel uit naar de Engelsen.
369 *Tijrtéus*: de Griekse dichter Tyrtaeus (7e eeuw v.Chr.) schreef krijgs- en marsliederen.
373 *gesteven*: versterkt.
375 *Wagenburg*: legerkamp door strijdwagens omgeven ter versterking.
376 *Vellede ... ziet*: de waarzegster Veleda had voorspeld dat Claudius Civilis en zijn opstandelingen de overwinning op de Romeinen zouden behalen (zie Tacitus, *Historiae* IV, 61). Ze komt ook voor in Vondels *Leeuwendalers* (1647).

Door witte runderen in 't blank gareel geslagen,
Ter heirbaan heen geleid! de strijdzang klonk door 't bosch,
En neêrgebliksemd lag in 't stof der Roomren trots.
Zoo Nederlanders hebt gij ook uw zangeressen,
Gevoedsterd! opgekweekt, in schut der Zanggodessen!
Wie denkt aan Schuurmans niet, die roem van haar geslacht![383]
Wie heeft aan Hoofman, aan Lannoy, niet toegebragt[384384]
Een hulde harer waard! Wie zal U ooit vergeten,
Van Merken! flonkerster der heilige poëten?[386]
Zacht, als een lentelucht, die door de bloemen zweeft!
Bevallig als de zwaan die door de vlieten streeft,
Voor de uitgezetten borst de waatren heen ziet schuimen,
En vloeibre parels spat op zilverblanke pluimen!
Ja, zielverheffend, als 't bewustzijn van een pligt,
Ten kosten van ons bloed, voor 't Vaderland verrigt!
Betoovrend, als het lied der jonge nachtegalen,
En rein, als d'uchtenddauw, en gloed van zonnestralen,
Is 't lied, dat uit uw ziel, van Merken, zuiver vloeit,
En eeuwig Nederland aan uw gezangen boeit:
Een moeder heeft haar ziel, haar eenigst kind verloren;
Zij kermt in wanhoop om; gij doet uw zangen hooren,
En 't Nut des Tegenspoeds giet balsem in 't gemoed,[399]
En zoo zij tranen stort, die tranen zijn haar zoet.
De dolk van Sophocles grijpt gij met vaste vingeren,[401]

383 *Schuurmans*: Anna Maria van Schurman (1607-1678), schrijfster van verhandelingen en gedichten, werd als een van de meest geleerde vrouwen van haar tijd beschouwd.
384 *Hoofman*: de Haarlemse schrijfster Elisabeth Hoofman (1664-1736).
384 *Lannoy*: Juliana Cornelia de Lannoy (1738-1782), schrijfster van onder meer treurspelen en het hekeldicht *Aan mynen geest* (1766).
386 *Merken*: de dichteres Lucretia Wilhemina van Merken (1721-1789) publiceerde enkele vaderlands-historische treurspelen en de heldendichten *David* (1768) en *Germanicus* (1779). Ze was de echtgenote van de door Helmers zojuist geprezen Nicolaas Simon van Winter.
399 *'t Nut des Tegenspoeds*: *Het nut der tegenspoeden* (1762), een leerdicht van Van Merken.
401 *De dolk ... vingeren*: Van Merken schrijft, evenals Sophocles, tragedies. De dolk is een attribuut van Melpomene, muze van de tragedie (vgl. DHN VI, 221-222).

Om weedom, hoop en schrik in 't menschlijk hart te slingeren,
Als de almagt van de kunst, door Melpomeen Wattier
Bij Gelonides klagt, ons hart versmelt in wee.[403-404]
Ja, zoo lang Hollands taal bij 't menschdom blijft in wezen,
Zal 't nageslacht, verrukt uw gouden versen lezen. -

Herrijst Athene hier in Neêrland! hoor ik 't lied
Der Roomsche zanggodes aan Rhijn- en Amstel-vliet?
Ja, 'k zie Europa op de Dousaas, Valkenaren,[409409]
De Burmans, Heinsius, de Bosch, met wellust staren![410410410]
Voert Plato Hemsterhuis alhier de wijsheid heen?[411]
Ja! ja, mijn Vaderland is 't nieuw hersticht Atheên.

Zoo praalt ge, ô Neêrland! in Apolloos heiligdommen,
Voor de oogen van 't heelal, en doet de nijd verstommen:
Onschokbaar, als een eik in Wodans heilig bosch!
En onverwrikbaar, als de vuist des dondergods.

Het schoon Itaalje roemt op marmren tempelbogen;
De bouwkunst heft daar fier 't gelauwerd hoofd naar boven:

403-404 *Als ... klagt*: de destijds vermaarde actrice Johanna Cornelia Wattier (1762-1827) vertolkte de rol van Gelonide in het gelijknamige treurspel uit 1786 van Van Merken.
409 *Dousaas*: de Neolatijnse dichter Janus Dousa (1545-1606) en diens zoons Janus Dousa Filius (1561-1596/7?), George Dousa (1574?-1599), Steven Dousa (1576-1622?), Frans Dousa (1577-?) en Theodorus Dousa (1580-1668).
409 *Valkenaren*: de classicus en hoogleraar Lodewijk Caspar Valckenaer (1715-1785) en diens zoon, de jurist Jan Valckenaer (1759-1821), hoogleraar te Franeker.
410 *Burmans*: Pieter Burman (1668-1741) en diens neef Pieter Burman (1713-1778), beiden classici en hoogleraar.
410 *Heinsius*: de humanistische geleerde en toneeldichter Daniël Heinsius (1580-1655).
410 *Bosch*: Bernardus of Jeronimo de Bosch (vgl. DHN V, 287).
411 *Hemsterhuis*: de filosoof Frans Hemsterhuis (1721-1790) had grote belangstelling voor de Griekse cultuur en stelde veel van zijn geschriften op in Platoonse dialoogvorm.

Bramante en Angelo verheffen naar het zwerk[419419]
't Ontzaglijk kerkgevaarte, Itaaljes wonderwerk:[420]
't Is schoon; maar 's aardrijks zweet, het goud van de Iberzoomen,
Moest, voor dit meesterstuk, naar Léoos wallen stroomen;[422]
Maar door den handel, door de welvaart heeft één stad,
Haar Kapitool gesticht in Gijsbrechts bakermat,[424424]
Waarop het nageslacht zal met verrukking staren,
Zoo lang één Visschers hulkje op d'Amstelstroom zal varen;
En in het heilig koor der kunsten ingewijd,
Weerstaat van Kampens naam het woeden van den tijd.[428]

Der Grieken grootsten Bard wiens hartverheffend zingen,[429]
Voor eeuwig 't voorbeeld blijft van al zijn volgelingen,
Toont ons zijn' Jupiter, op zijnen wolkentroon
Verheven! magtig, sterk, als 't opperhoofd der goôn:
De Krijgsgod buigt zijn speer voor de almagt van zijne oogen![433]
De Zeegod zijnen staf, wiens nooit geknot vermogen,[434]
De winden voor zich drijft, de zee beroert en stilt!
De glans verdooft, en sterft op Pallas godlijk schild![436]

419 *Bramante*: de Italiaanse architect en kunstschilder Donato Bramante (1444-1514).
419 *naar het zwerk*: tot in de hemel.
420 *Itaaljes wonderwerk*: nl. de Sint-Pietersbasiliek. Bramante kreeg in 1503 van Paus Julius II de opdracht een nieuwe Sint-Pietersbasiliek te bouwen. Na diens dood werkten diverse andere architecten aan het project. Michelangelo nam het vervolgens over en keerde terug naar Bramantes oorspronkelijke plan. De basiliek werd pas na Michelangelo's dood voltooid.
422 *Léoos wallen*: het Rome van paus Leo X (1475-1521), vanaf 1513 paus.
424 *Kapitool*: nl. het stadhuis op de Dam te Amsterdam.
424 *Gijsbrechts bakermat*: Gysbrecht van Aemstels geboortegrond, nl. Amsterdam.
428 *van Kampens naam*: Jacob van Campen (1596-1657) was de architect van het stadhuis. In 1808 had Lodewijk Napoleon het stadhuis als zijn paleis verkozen. Helmers trok fel van leer daartegen in een gelegenheidsgedicht (zie Helmers 1988, 15-21).
429 *Der Grieken grootsten Bard*: Homerus, schrijver van de *Ilias* en *Odyssee.*
433 *Krijgsgod*: Mars.
434 *Zeegod*: Neptunus.
436 *Pallas*: de krijgsgodin Pallas Athene (Lat. Minerva), dochter van Jupiter en uitgerust met een schild.

En gij! wiens vlammend hoofd we in eeuwge jeugd zien pralen,
ô Phebus! zonnestroom! gij matigt daar uw stralen!
En de Urn des noodlots ligt daar Themis, aan den voet
Des grooten Donderaars, verzwolgen door zijn' gloed![440]
Terwijl de lachjes die de mingodes omgeven,[441]
Op purperwolken om den gouden zetel zweven!
Daar hij, hij Jupiter! beslisser van het lot[443]
Der aard', zijn wenkbraauw fronst, als allergoden God.

Zoo praalt ook Neêrlands maagd in de achtbre rei der kunsten,
Zij is gevoedsterd, zij gezaligd door de gunsten
Des hoogen dichtren gods! wie durft in 't worstelperk
Haar heup ontwrichten? wie haar naadren? neen! aan 't zwerk,[448]
Zal eer de gordelriem der eeuwge zonnelichten[449]
Verdooven! eer uw roem, ô Nederland! zal zwichten. -

Hier rijst de Schilderkunst! en 't menschdom ziet verbaasd,
Het leven der natuur op doek of hout geplaatst!
Zal ik mijn hulde hier dien wonderwerken brengen!
Het wierook van mijn' dank in gouden schalen plengen!
Hun offren op 't Altaar! het godgeheiligd vuur
Ontsteken! U ter eer, bezielers der natuur?
Gewis niet! 'k hoor alreeds door duizenden van monden,
Den lof van Hollands kunst, door Oost en West verkonden: -
Hoe vlamt de trotsche Brit op Neêrlands schilderschat![459]
Wat magt van kunst de Seine ook in haar arm omvat,
Op Hollands Schilders is zij moedig! 'k zie ze pralen,[461][461]

440 *grooten Donderaars*: Jupiter, die bij Themis (godin van het recht) de Horen en de Moiren verwekte. De Horen verzinnebeelden de cyclus van het jaar; Moiren zijn de schikgodinnen, die over de lotgevallen van de mens beschikken.
441 *mingodes*: Venus, godin van de liefde.
443 *Daar*: terwil.
448 *Aan 't zwerk*: in de hemel.
449 *gordelriem*: dierenriem.
459 *vlamt*: aast.
461 *moedig*: trots.
461 *pralen*: snoeven.

Zij doen alle andere kunst de schedels onderhalen:[462]
De Vreemdling knielt daar voor Da Vinci, Titiaan,[463463463]
Bewondert Rafaël, en bidt zijn godheid aan![464]
Maar 't oog, het hart, voelt zich aan Hollands kunst gekluisterd,
En door ons Coloriet het vreemd penseel verduisterd![466466]

Zal ik die scheppers hier vermelden? mijn gevoel
Doen stroomen in mijn' zang? ô Neen! wie is hier koel![468]
Wiens borst staat niet in vlam! waartoe hun roem te melden!
De zon behoeft geen lof, daar ze afstraalt op de velden.

Wat zangster duizelt niet bij de onuitputbre stof!
'k Heb elders reeds mijn hart ontlast in dankbren lof.[472]
Neen, van der Velde! schoon 'k uw waterval hoor klateren![473]
Ostade uw jaarmarkt zie, en hoor uw landjeugd schateren![474]
Van Huissem, schoon uw kunst en vrucht en bloem bezielt![475]
En Holland, nevens mij voor Douw en Mieris knielt![476476]

462 *de schedels onderhalen*: de hoofden buigen.
463 *daar*: nl. in het Louvre te Parijs.
463 *Vinci*: de Italiaanse kunstschilder en geleerde Leonardo da Vinci (1452-1519).
463 *Titiaan*: de Italiaanse kunstschilder Tiziano Vecelli (1487-1576).
464 *Rafaël*: de Italiaanse kunstschilder Rafaël Santi (1483-1520).
466 *Coloriet*: kleurgebruik.
466 *het vreemd penseel verduisterd*: voelt de niet-Hollandse schilderkunst als minder waard.
468 *koel*: onaangedaan, onverschillig.
472 *lof*: nl. in het lofdicht ‘De schilderkunst’ (1809) in *Gedichten* (Amsterdam 1809-1810), dl. 2, 55-83.
473 *Velde*: de Amsterdamse landschaps- en dierenschilder Adriaen van de Velde (1636-1672).
474 *Ostade*: de Haarlemsche schilder Adriaen van Ostade (1610-1685) schilderde alledaagse taferelen, onder andere marktverkopers. Eerder wordt hij door Helmers in minder gunstige zin opgevoerd (DHN VI, 128).
475 *Huissem*: de Amsterdamse bloemen- en vruchtenschilder Jan van Huysem (1682-1749).
476 *Douw*: de Leidse schilder Gerard Dou (1613-1675).
476 *Mieris*: de Leide schilder Frans van Mieris (1635-1681).

Metzu en Bot en Hals, en Slingeland hier toovert![477477477477]
Lairesse en van der Werf op 't graf zijn buit herovert![478478478]
En ik met Ruisdaal dweep, bij 't murmlen van een' vliet![479]
U! goden in de kunst! U! scheppers! zing ik niet.

En gij, ô Rembrandt! gij Prometheus! die de stralen[481]
Der zon, als magtig God, op uw paneel deed dalen,
En 't gloeijend zonnevuur rooft van den hemelboog,
U allen zing ik niet! gij zijt mijn zang te hoog. -

Voelt Neêrland! voelt u zelfs! zijt trotsch op eigen waarde!
Blijft, blijft oorspronklijk! zwicht in kunst voor niets op aarde,
En knielt, knielt nevens mij, voor 't godlijk voorgeslacht,
Ja! eeuwig blijft heur asch ons wierook toegebragt! -

'k Heb thans mijn hart voldaan! mijn' boezem uitgegoten:
Der vaadren deugd vermeld! voor U, mijn Landgenooten
Mijn zang doen ruischen! zwak en nietig was mijn taal,
En stamelend mijn klank! en flaauw en doodsch 't verhaal
Der godendaden onzer vaadren! maar mijn pogen
Versmaadt ge ô Neêrland niet! is roemrijk in uwe oogen:
Ja, 't pogen zelf is grootsch in 't worstelperk der eer,

477 *Metzu*: de Leide schilder Gabriël Metsu (1629-1667). Samen met de hiervoor genoemde Dou en Van Mieris wordt hij wel tot de Hollandse fijnschilders gerekend, die ernaar streefden de werkelijkheid zo nauwkeurig mogelijk weer te geven.
477 *Bot*: de Utrechtse landschapsschilder Jan Dirksz Both (ca. 1610/18-1658).
477 *Hals*: de Haarlemse portretschilder Frans Hals (ca. 1580/85-1666).
477 *Slingeland*: de Leidse portretschilder Pieter Cornelisz van Slingeland (1640-1691).
478 *Lairesse*: de van oorsprong uit Luik afkomstige classicistische schilder Gerard de Lairesse (1640-1712).
478 *Werf*: de Rotterdamse classicistische schilder Adriaen van der Werff (1659-1722).
478 *op 't graf zijn buit herovert*: door portretten te maken zorgt de schilder voor een langer leven van de mensen, waardoor ze niet geheel dood zijn.
479 *Ruisdaal*: de Haarlemse landschapsschilder Jacob van Ruisdael (1628-1682).
481 *Prometheus*: Prometheus stal het vuur van de goden en gaf het aan de mensen.

En 'k leg mijn speeltuig voor 't altaar der dichtkunst neêr. -
Gelukkig zoo mijn zang, als ik niet meer zal wezen,
Slechts door mijn kindren wordt, in eenzaamheid, gelezen:
Zoo mijmrend dan mijn kroost nog aan den vader denkt!
En dankbaar voor dees zang, mijne asch zijn tranen schenkt: -
ô Gij! in wien ik leef, en adem! ô mijn zonen!
Dit denkbeeld is mij meer dan lof- en lauwerkronen!
Voor mij zijt ge alles, ja veel meer dan lofgeschal,
En pracht, en schat en rang, ja meerder dan 't heelal.
ô Als gij schreijende mijne assche zult vergaderen,
En mijn gebeente rust bij 't overschot der Vaderen,
Zegt dan als gij uw ziel in mijn gezang hervindt,
‘Mijn Vader heeft met vuur zijn Vaderland bemind.’

En Gij mijn Landgenoot! ô zoo ik 't lot mogt danken,
Dat ik één harte slechts bezield heb door mijn klanken,
Eén ziel ontgloeid heb tot der vaadren moed en kracht,
ô Dan is niet vergeefs mijn zang U toegebragt.

Eén graankorl achtloos in een vruchtbren grond bedolven,
Zien we, als een zwangre halm ras op den luchtstroom golven,
Hij schudt zijn vruchten af, die rijpende in den grond,
In halmen opslaan, waar eerst ruigte en heester stond:[516]
Dan duizendvoud herteeld en duizendwerf herboren,
Doorgolft een gansch gewest een gouden zee van kooren:
En 't land, eerst naakt en woest, nu rijk en mild gevoed,
Dankt blij aan d'eersten korn zijn vrucht en overvloed.[520]

516 *in halmen opslaan*: tot halmen groeien.
520 *korn*: korrel.

Korte inhoud van het voorgaande dichtstuk.

Eerste zang.
Zedelijkheid.

[3] Aanhef. - Voorstelling van het onderwerp. - Aanspraak aan mijne
[4] Landgenooten. - Aanroeping. - Liefde tot het Vaderland. - Alles zijn
[5] wij aan onze voorvaderen verpligt. - De Natuur heeft andre landen
[6] begunstigd, alleen Nederland niet. - De grond dien wij bewonen is
[7] een voortbrengsel der kunst. - De zedelijkheid onzer voorvaderen. -
[8] Deugd. - Verdraagzaamheid. - Weldadigheid. - Matigheid. - Gods-
[9] dienst. - Voortreffelijkheid onzer voorvaderen in Zedelijkheid. -
[10] Cats. - De Ruiter. - De welvaart der voorouderen, een gevolg hunner
[11] deugd. - Hambroek. - Schaffelaar. - Bijling.

Tweede zang.
Heldenmoed ter land.

[14] Nederland bij den Rhijn vergeleken. - Bespiegeling over 's lands ge-
[15] schiedenis bij het graf van Willem den I^{sten}. - Zucht voor de vrij-
[16] heid, het kenmerk der Batavieren en der Nederlanders. - Strijd tegen
[17] Spanje. - Alkmaar. - Naarden. - Leyden. - Slag bij Nieuwpoort. - Lof
[18] van Willem den I^{sten}. - Nederland uit kleine beginselen groot gewor-
[19] den. - Oorlogen met Engeland, Frankrijk, Zweden, enz. - Liefde tot
[20] het Vaderland. - De Dichter wordt verplaatst in het zielenveld. - Be-
[21] schrijving. - Aanspraak van Vondel. - De Groot heeft ook den lof van
[22] Nederland verdedigd.

Derde zang.
Heldenmoed ter zee.

[25] Nachtgezicht van den Dichter. - De zee is het lauwerveld der Hollan-
[26] ders. - De Grieken en Romeinen zijn geene grooter helden dan de Ne-
[27] derlanders. - Engeland heeft altoos met overmagt tegen ons ter zee
[28] gestreden. - Zeeslag op de Zuiderzee tegen Bossu. - 's Lands zeevaart
[29] uit kleine beginselen groot geworden. - Dood van Claasens. - Vier-
[30] daagsche Zeeslag. - Lof onzer Zeehelden. - Lof van De Ruiter. - Slag
[31] op Doggersbank.

Vierde zang.
Zeevaart.

[34] De Nederlandsche maagd ontvangt de schatting van Oost en West. -
[35] Togt naar het Oosten. - Houtman aan de Kaap de Goede Hoop. -
[36] Een geest verschijnt hem. - Voorspelling. - Geschiedenis van Egeron
[37] en Adeka. - Overwinningen. - Lofzang der Oostersche volkeren. -
[38] Voorspoed van Nederland. - Togt van van Noord. - van A. Tasman. -
[39] Ontdekkingen in het Noorden. - Togt van Barendsz. - Walvisvangst. -
[40] Handel.

Vijfde zang.
De wetenschappen.

[43] Aanspraak aan de Dichtkunst. - Voortreffelijkheid der Nederlanders
[44] in de Wetenschappen. - Bestemming van den Mensch. - De Sterre-
[45] kunst. - Huigens. - Boerhave. - Albinus. - Kamper. - Verplaatsing in
[46] de dagen der voorouderen. - Aanspraak van den Priester in den tem-
[47] pel der Wetenschappen. - Aansporing aan Neêrlands Dichters. - Huig
[48] de Groot, - Nieuwland. - Drebber. - Jansen. - Metius. - Bakker. - Ste-
[49] vin. - Erasmus enz. - Drukkunst. - Koster. - Lofzang op Koster. - De
[50] Nederlandsche maagd door de Priester der Wetenschappen bekroond
[51] enz.

Zesde zang.
De schoone kunsten.

[54] De lof der schoone kunsten. - Voortreffelijkheid van deszelfs beoefe-
[55] naar. - Voorrang der Grieken. - Voortreffelijkheid der Nederlanders. -
[56] Beschrijving van den Tempel der schoone kunsten. - Homerus. -
[57] Vondel. - Vergelijking met Franschen, Engelschen en Duitschers. -
[58] Hooft. - Nederlandsche Dichters. - Dichteressen. - Van Merken. -
[59] Latijnsche Dichters. - Bouwkunst. - Van Kampen. - Schilderkunst. -
[60] Schilders. - Besluit. -